

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO TELEVİZYON BÖLÜMÜ

TÜRKİYE'DE ÖZEL TELEVİZYON SORUNU
VE
ULUSAL YAYINCILIĞIN AÇMAZLARI

(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman: Yrd. Dç.Dr. Samsun DEMİR

Hazırlayan: Ramazan CİHAN
No: 8485

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ

İSTANBUL
Temmuz 1993

TEŞEKKÜR

Bu tez, Türkiye'nin gündemine, henüz hazır olunmayan bir zamanda giren Özel Tv'yi konu alan aktüel ve güncel bir çalışmanın ürünüdür. Bu yüzden günlük gazete ve süreli yayınların yanısıra, konusunda yetkili kişilerin görüş ve ifadeleri kullanabileceğim en büyük referanslar oldu. Tezin ifade dili ve bilimsel ağırlığı istenilen düzeyde sağlanmamış olabilir. Her an gündemin spekülasyonlarla değiştiği Türkiye'nin politika pazarında ancak bu kadarlık ciddi olunabilirdi diyorum. Yine de bütün bu olumsuz şartlara ve eksikliklere rağmen bu mütevazı tezimin vücut bulmasında hocalarımdan arkadaşlarıma dek bana yardımcı olan herkese teşekkürlerimi tek tek arz ediyorum.

Başta danışmanlığımı üstlenen Yrd. Dç. Samsun Demir hocamın cesaret veren destek ve katkılarını hiçbir zaman unutamam. Ayrıca tezimi sabırla inceleyip düzelttilmesinde sarfettiği emeklerinden ötürü teşekkürlerimi sunuyorum.

Ders yılı boyunca bilgilerini esirgemedi aktaran, kaynak temini ve tezimin şekillenmesinde yardımlarını eksiltmeyen Yrd. Doç. Nurdoğan Rigel hocama özellikle teşekkür ve saygılarımı sunuyorum.

Tezimi yazarken verilerin bilgisayara yüklenmesi ve tasnif işlemleri sırasında büyük emekleri geçen arkadaşım ve meslektaşım İbrahim Ünlüboşan'a yine teşekkürlerimi sunmadan geçemiyeceğim.

Ayrıca çok emekleri geçip de burada isimlerini anamadığım herkese teşekkürlerimi bir borç bilirken, tezimi dinlemek için toplanan jüri üyelerine de ayrı ayrı teşekkür ediyor saygılarımı sunuyorum.

Ramazan Cihan

Ö N S Ö Z

Televizyon, artık sadece karşısına geçilip seyredilen sihirli bir kutu olmaktan çıktı. İlk yıllarına göre şimdi o daha fonksiyoner ve çok yönlü bir kitle iletişim aracı olarak kullanılmaktadır. Yani günlük yaşamımızın içine en fazla giren ve adeta bizden biri haline gelen televizyonun icadından günümüze şasılı aşamalar kaydettiğini unutuveririz çoğu zaman. Daha bu yüzyılın başlarında icad edilen Tv için eli kalem tutan akademisyeninden bilimadamına herkes birşeyler yazdı söyledi ve kendi ilgi alanı açısından değerlendirdi televizyonu. Mesela, daha 1940'lı yıllarda George Orwell, kitle iletişim araçlarının bilhassa televizyonun özel hayatın sonunu getirdiğini söylüyordu. Radyo Tv ve elektronik kitle iletişim araçlarının devlet ve otoriter güçlerin elinde kaldığı sürece doğacak tehlikenin boyutlarını çiziyordu sanki George Orwell.

Ardından Mc Luhan bir kitle iletişim aracı olarak televizyonun dünyayı artık küresel bir köye çevirdiğini söylüyordu. Teknolojik gelişmeler gün geçtikçe televizyonun etkisini ulusal sınırların ötesine taşımaya başladı. Yerel muhafazakar tekелci sistemler elektromanyetik sinyal savruntusundan kendilerini koruyamaz oldular. Adına medya denen kompleks ve entegre bir yapıya sahip yeni bir güç, gittikçe bütün sistemleri değiştirmeye ve şekillendirmeye zorluyor. İşte dünyanın yeni manzarası olan globalleşme, yeni dünya düzeni ve Değişim...

Bu değişim karşısında elini çabuk tutup önlemini zamanında alanlar biraz daha şanslı olacaklar gibi. Alvin Toffler'in deyimiyle insanlık şimdi tümünden bir değişimin eşiğinde ve yeni güçlerin şafağında bulunuyor. 70 yıl önce tesis edilen dışı kapalı komünist sistem hiç beklenmedik bir anda yerini değişime bıraktı. Hala eski sancılar yaşanıyor ama o da doğal karşılansa gerek. Demek istediğim konu; toptan bir değişim seli karşısında tutunma ve muhafazakar davranabilmek oldukça güçleşti. Hele hele bunu devlet bazında yapabilmek şimdi daha zor hale geldi. Artık insanlık bazı fırsatları değerlendirmesini öğrendi. Yıllardır demokrasiye rağmen düşünce ve ifade özgürlüğünden mahrum bırakılan insanlık, şimdi kısık sesle de olsa istediğini söylemeye başladı. İnsanın doğasına aykırı cebri bir yaptırımın eninde sonunda bir kenara bırakılacağı artık bir gerçek olarak zihinlerde yerini buldu.

Sözü uzatmadan Türkiye'ye gelmek istiyorum. Ülkemizde 1968'den beri radyo televizyon yayıncılığı tekeli, TRT kurumu adıyla uygulanageldi. Ne var ki, Türkiye'nin gündemine 1980'lerin başından beri yavaş yavaş ısıtılarak bir "Özel Tv" sancısı girdi. Burada işin acı tarafı Türkiye'nin gelişmelere hazırlıksız yakalanmasıydı. Bu da bir bakıma "değişimi" itibara almamanın pahalı bir faturasıydı aslında.

Dış dünya, uydusundan kablosuna yayın teknolojisinin her türlüşünü kullanırken biz habire verici dikmekle meşguldük. Tv yayın teknolojimiz sadece havadan yayına elverişli olup 8-9 kanalla sınırlı idi. Tüm bu olumsuz şartlara rağmen bir Özel Tv furyası aldı başını gidiyor. Ne alt yapıyı düşünen var ne de anayasa ihlalini. Bu durumda olacak olan belli: Bir yayın kaosu kaçınılmazlığı.

Ben de çok güncel olması nedeniyle Türkiye'de yaşanmakta olan yayın karmaşa ve kaosunu, "Türkiye'de zel Televizyon Sorunu ve Ulusal Yayıncılığın Açmazları" adı altında araştırmaya karar verdim. Burada dikkati çeken nokta; radyo yayıncılığının gelişimi ve zel Tv'lerle beraber gündeme gelen "zel radyo"ya yer verilmemesidir. Bu konuya bilerek yervermedim. Özel radyolar geniş bir şekilde ele alınmamış olsa da yaşanılan problemler aynı aslında. Bu nedenle radyo ve radyoya ilişkin sorunların ayrı bir tez konusu olabileceğini düşünüyorum. Burada konuyu biraz daha sınırlı tutup Tv'ye ağırlık vermeyi düşündüm. Tezin yazımı 30 Ocak 1993 itibariyle sona ermiş olduğundan bu tarihten sonraki gelişmelerin tez kapsamı dışında kaldığını özellikle belirtmek isterim.

Bu doğrultuda televizyon içerikli tezimi beş bölümde toplamaya gayret ettim. Birinci bölümde Tv'nin genel bir tarihçesini verdikten sonra ikinci bölümde özel televizyonun tanım ve karakterini belirttim. Ayrıca Batı lkelerindeki özel televizyonun nasıl geliştiğini, bu gelişmelerin yansımasından Türkiye'deki zel Tv'nin macerasını ve şu anda yayın yapmakta veya yayına hazırlanan zel Tv kuruluşlarının serencamesini özetledikten sonra zel Tv ile kamu hizmeti gören devlet televizyonlarının (TRT'nin) hedef farklılıklarını dile getirmeye çalıştım. Aynı bölümde Türkiye'de radyo televizyon yayıncılığına verilen önemin görülebilmesi bakımından Beş Yıllık Kalkınma Planlarında elektronik yayıncılığa yapılan yatırım ve stratejileri sıraladım.

nc bölümde ise esas değindiğim ve bu tezin konusu olan şu anda yaşanan sorunları, ulusal yayıncılığımızın çıkmazlarını oluşturan ihmal ve tedbirsizlikleri dile getirmeye çalıştım. Dördüncü bölümde özel radyo Tv'lerin kurulmasına engel olan anayasanın 133. maddesinin geleceği ve beklenen yasal değişikliğin ne kapsamda olabileceğini dile getiren çeşitli uzman, bürokrat ve siyasilere ait görüş ve ifadeleri belirttim. Beşinci bölümde de zel Tv'lerin getirdiği teknik, hukuki, maddi ve sosyal problemleri sıraladım.

ıkması halen geciktirilen radyo Tv yasaşı ve anayasa değişikliğine ilişkin çeşitli çevrelerin görüş ve teklifleri "Ekler" başlığı altında verdim. Sonuç olarak tez içinde yer yer belirtmeye çalıştığım görüş ve nerileri yeniden özetledim.

Dileğim, teknolojinin bağımlısı olmadan teknoloji üreten, gerekli yasal önlemleri zamanında alan ve o teknolojiyi insanlığın hizmetine sunabilen bir anlayışın işbaşında olmasıdır. Küçük hizmetleri politik şov haline getirip milleti avutmanın zamanı artık gerilerde kalsa gerek. Bu konuda mevcut Koalisyon Hkmetine, 20 Ekim 1991 seçimlerinden önce verdiği şeffaf vaadlerden dolayı tarihi bir görev düşüyor. Bakalım radyo televizyon yayıncılığında yaşanan 67 yıllık tekelcilik şeffafılığa dönüşebilecek mi?

**TÜRKİYE'DE ÖZEL TELEVİZYON SORUNU
VE
ULUSAL YAYINCILIĞIN AÇMAZLARI**

KONULAR	SAYFA
önsöz	II
içindekiler	IV
A- Birinci Bölüm: TELEVİZYONUN GENEL BİR TARİHÇESİ...	2
A.1- Dünyadaki Gelişmeler	2
A.1.a- ilk Denemeler	2
A.1.b- ilk Yayınlar	5
A.1.c- Tarama Sistemleri	7
A.1.d- Renkli TV Yayınları	8
A.2- Türkiye'deki Gelişmeler	10
A.2.a- Düzenli Yayınlar ve TRT	11
A.2.b- İstanbul'daki Gelişmeler	12
A.2.c- Eskişehir iTiA Televizyonu	13
A.2.d- İzmir Televizyonu	13
A.2.e- Renkli Yayına Geçiş	13
A.2.f- TRT'nin Yeni Kanalları	15
A.2.fa- ikinci Kanal	15
A.2.fb- Üçüncü Kanal ve GAP Yayınları	15
A.2.fc- TV4 ve TV5 (TRT-INT).....	15
B-İkinci Bölüm: ÖZEL TELEVİZYONUN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ..	18
B.1-Özel Televizyonun Tanım ve Karakteri	18
B.1.a- Kamu ve Karma Hizmet Modeli	18
B.1.b- özel Teşebbüse Dayalı Ticari Model	19
B.1.c- Nasıl Bir Tanım?	21
B.2- Bazı Ülkelerde özel Televizyon	22
B.2.a- Amerikan Televizyonu	22
B.2.aa- Ticari (özel teşebbüs) Televizyonlar	23
B.2.ab- ABD'de özel Sektör Kurumları	24
B.2.ac- Kablo Tv Şebeke Türleri	25
B.2.ad- Amerikan Tv'sinde Denetim Mekanizması ve FCC	26
B.2.ae- FCC'nin Görev ve ilkeleri	26

B.2.b- Fransa'da Özel Televizyon	27
B.2.ba- özel Sektöre Bağlı Televizyonlar.....	28
B.2.bb- Denetim Mekanizması ve Kurullar	30
B.2.bc- CSA'ın Yaptırımını	30
B.2.c- Federal Alman Televizyonu	31
B.2.ca- Almanya'da Televizyon Kanalları	31
B.2.cb- ARD Bölge Yayınları	32
B.2.cc- özel Televizyon Kanalları	32
B.2.cd- Alman Televizyonu'nda Denetim Mekanizması....	33
B.2.d- Japon Televizyonu	33
B.2.da- Kamu Televizyonu	33
B.2.db- özel Televizyonlar	34
B.2.dc- Japon Televizyonu'nda Yönetim ve Denetim.....	34
B.2.e- İngiliz Televizyonu	35
B.2.ea- BBC'nin Doğuşu	35
B.2.eb- BBC2 Neden Doğdu?.....	35
B.2.ec- ilk Ticari Tv: ITV ve IBA	35
B.2.ed- Yeni Düzenlemeler	36
B.2.ee- Yönetim ve Denetim	37
B.3- özel Televizyon Girişimleri ve Türkiye	38
B.3.1- 1980 Sonrası Gelişmeler Işığında özel TV'ye Giden Yol.....	38
B.3.1a- 11 Kasım 1983 Yasası	38
B.3.1b- RTYK Neden Oluşturuldu?	40
B.3.2- 1989 Düzenlemesi ve ilk özel Televizyon	44
B.3.2a- ilk özel Tv: STAR 1	46
B.3.3- Normal Yayın ve Proje Halinde Olan Tv Kanalları.....	48
B.3.3a- Yayında Olan Tv Kanalları	49
Star1 (interstar)	49
Teleon	52
Show Tv	53
Flash Tv	55
HBB	56
BRT	57
Kanal 6.....	58

B.3.3b- Yayında Olmayan Proje Halindeki Tv Kanalları..61

istanbul Tv	61
Mega-10	61
inter Tv	62
TGRT	63
imaj Tv	64
Süzer TF1	65
SATEL	66
Kanal Market	67
Kanal E	67

B.3.3c- Diğer özel Tv Girişimleri69

B.3.4- TRT ve özel Televizyon'un Hedef Farklılıkları..... 71

B.3.4a- Kamu Hizmeti Modeli	71
B.3.4b- TRT'nin Yayın Hedefleri	72
B.3.4c- özel Televizyonların Hedefleri	75

B.4- Kalkınma Planlarında Radyo-Tv Yatırımları 77

B.4.1- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	77
B.4.2- ikinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	77
B.4.3- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	78
B.4.4- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı	78
B.4.5- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı	79
B.4.6- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı	79

C- Üçüncü Bölüm: ULUSAL YAYINCILIĞIN AÇMAZLARI81

C.1- Ulusal Yayincılığın Bağımlılığı	83
C.2- özel Televizyon Açmazı	86
C.3- Kablo Tv Açmazı	91
C.4- Türk Uydu Yayincılığı ve Türksat	98

C.4.1- Uydu Haberleşmesinin Temel özellikleri	98
C.4.2- Türkiye'nin Uydu Yayincılığı Açmazı.....	100
C.4.3- Türkiye'nin Uydu Girişimleri ve Türksat'a Doğru ...	100
C.4.4- ilk Türk Uydusu: Türksat'ın Serüveni	102
C.4.5- Türksat'ın Maliyet Tartışması	102
C.4.6- Türksat'ta "Yolsuzluk" iddiaları.....	103
C.4.7- Türksat'a ANAPve Cumhurbaşkanı özal'dan Savunma	106
C.4.8- Gelişmelerin Fransa Tarafı	107
C.4.9- Karmaşanın Çözümüne Doğru	108

C.5- DBS Yayincılığı ve Türkiye110

C.5.1- DBS-HDTV ilişkisi	110
C.5.2- Batı'da HDTV Paniği ve Alınan önlemler	111
C.5.3- Sorunun Türkiye Boyutu	115

D- Dördüncü Bölüm: BEKLENEN RADYO-TELEVİZYON KANUNU.....	117
D.1- Anayasalarda Radyo-Tv Yayıncılığı Esasları	117
D.2- Devlet Tekeli ve Düşünce Özgürlüğü Çelişkisi	118
D.3- Tekel Hakkındaki Görüşler ve Özel Radyo-Tv Yasasına Doğru	120
D.3.a- Kişisel Görüşler	121
D.3.b- Siyasi Partilerin Görüş ve önerileri	123
D.3.c- Diğer Kuruluşların Görüş ve önerileri	126
D.3.ca- RTYK'nın Yeni Yasa Üzerindeki Görüş ve önerileri	126
D.3.cb- TÜRSAK'ın Radyo-Televizyon Yasası önerileri	127
D.3.cc- İletişim Araştırmaları Derneği'nin Görüş ve önerileri	128
D.3.cd- Basın Konseyi'nin Yasa Taslağı Teklifi	128
D.3.ce- TRT'li Yetkililerin Yasa ile ilgili önerileri.	128
D.4- Geciken Anayasa Değişikliği ve Yeni Radyo-Tv Kanunu	129
D.5- Yeni Yasayla ilgili En Son Gelişme	132
D.6- Yeni Yasa'da Çözümü Beklenen Sorunlar	133
E- Beşinci Bölüm: TÜRKİYE'DE ÖZEL TV VE GETİRDİĞİ SORUNLAR	135
E.1- Teknik Sorunlar	135
E.1.a- Frekans Spektrumu	135
E.1.b- Televizyon Yayın Bant Genişliği.....	135
E.1.c- Televizyon Kanal Frekansları	137
E.1.d- Frekans Karmaşasının Nedenleri	137
E.1.e- Frekans Planlaması ve Gerekliliği	139
E.1.f- Verici Yığının Karmaşası	140
E.1.g- Çözüm Alternatifleri ve Frekans Planlaması	141
E.1.h- ITU ve Frekans Sorunu	145
E.1.ha- Birliğin Kuruluşu	145
E.1.hb- Birliğin Oluşumu	146
E.1.hc- Birliğin Amaçları	146
E.1.hd- Birliğin Yapısı ve Faaliyetleri	147
E.1.he- Uluslararası Frekansları Kayıt ve Tescil Komitesi	147
E.1.hf- Dünya İdari Radyo Konferansı (WARC).....	147
E.1.hg- Telekomünikasyon Sözleşmesinin Uygulanması....	148
E.1.hh- ITU Hakkında Kısa Bir Özet	149
E.1.hı- Frekans Planlamasında Türkiye'nin ihmali.....	149
E.1.hj- Sınır ötesi Yayın Anlaşması ve Türkiye	150
E.2- Yasal Sorunlar	151
E.3- Maddi Sorunlar	154
E.4- Sosyal Sorunlar	157
EKLER	163
SONUÇ	194
KAYNAKÇA	206

.....

Birinci Bölüm

TELEVİZYON'UN GENEL BİR TARİHÇESİ

A- Birinci Bölüm: TELEVİZYON'UN GENEL BİR TARİHÇESİ

Televizyon; şüphesiz sosyal, kültürel ve psikolojik etkilerinin yanısıra ilk etapta teknolojik bir buluştur. Bugünkü geldiği nokta, kitle iletişim araçları içinde onu tartışmasız bir konuma oturtmuştur. Bu nedenle dünyada ve Türkiye'deki televizyonla ilgili gelişmelerin ilk elden verilmesi önemlidir. Teknolojinin bir ürünü olan, fakat sosyolojik boyutları umulanın da ötesinde bir güce ulaşan televizyonun tarihsel süreci kısaca şöyle özetlenebilir.

Bu tarihsel süreç içinde bir televizyon tekniğinin üretilmesi için 5 faktöre ihtiyaç vardır(1).

- 1) Işıktan ve gönderilecek sahnelerden hızlı bir şekilde etkilenecek bir madde,
- 2) Verici cihaz, duyarlı maddedeki değişikliklere cevap verebilecek ve değişiklikleri alıcı cihazda yeniden üretilebilecek düzeyde parlaklığı sağlayacak bir ışık kaynağı,
- 3) Tek kanal veya devrenin iletici ve alıcıyı birbirine bağlamak zorunda olması.
- 4) Gözün alınan görüntüyü tek bir sahne olarak algılayabilmesi için görüntünün, nakil ünitesi tarafından sırayla satır satır taranması gereklidir. Böylece görüntünün kalıcılığı sağlanır.
- 5) Bu da alıcı ve verici alettaki kesin eşlemeyi gerektirir.

A.1- Dünyadaki Gelişmeler

A.1.a- İlk Denemeler

Bir gelişmenin aslını izlemek, bir nehrin ana kaynağını izlemek kadar zordur. Ancak bunlar televizyonun doğumuna ve kavramına doğru atılan ilk adımlardır. Bu aşamaları şöyle sıralayabiliriz;

- * 1817'de İsveçli bilimadamı Berzelius selenyum keşfetti.
- * 1839'da Alexandre Edmond Becquerel, ışığın elektro-kimyasal etkilerini buldu.

(1): Kenneth Passingham "Tv Facts and Feats", Londra 1984, sf.3-7

* 1873 yılında İrlanda'nın batısında Valentia Radyo istasyonunda Joseph May adındaki bir telgraf operatörü, kazara direnç olarak kullanılan bazı selenyum çubuklarının, güçlü güneş ışığı altında değerinin azaldığını buldu. Daha sonra bundan yola çıkarak, ışığa duyarlı selenyumun ışık dalgalarını elektrik sinyallerine dönüştürdüğünü ortaya çıkardı.

* 1882 yılında English Mecanic dergisine bir yazı gönderen William Lucas, bir televizyon tarayıcısı ile ilgili ilk önemli teklifi yaptı. Lucas, modern televizyonda bugün kullanılan yatay ve dikey taramalar gerektiğini açıkladı. Ancak bunu gerçekleştirebilecek başarılı bir alet ortaya koyamadı.

* 1884'de ise Poul Nipkow, spiral biçiminde delinmiş selenyum hücresinin kullanımını sağlayacak bir tarama diski fikrini ortaya attı. "Döner Disk" adı ile anılan bu aracın içinde, kenarlarından başlayarak helezonik şekilde yerleştirilen kare delikler, küçük bir delikten geçirilerek verilen elektrik ışınları ile baştan başlayarak, dönerek taranmakta ve bu taranan yerler, ışık ve gölge olarak bir diğer yerde görüntü şekline dönüşmekteydi. Bu araç, görüntüyü başka yere aktaran ilk alet olması bakımından önemli bir buluştur. Daha sonra yapılan araştırmalar döner diskin geliştirilmiş şekliyle başka bir şey değildir. Nipkow'un buluşuna benzer bir başka çalışma da Lazerre Weiller tarafından 1899 yılında denenmiştir.

Weiller, dönen aynalar aracılığıyla görüntü tarayan bir sistem geliştirmiştir. Bu selenyum hücrelerine ışık yansıtan bir aynaydı. Ancak o da sinyallerin şiddetlendirilmesi sorunuyla karşılaşmıştır. Nipkow'un daha sonraları mekanik tarama olarak adlandırılacak bu buluşu, 1920'lerden sonra uygulama alanına konmuştur.

* 1897'de Strasbourgh Üniversitesi'nden K. Ferdinand Braun, ticari amaçlı ilk katot ışınlu tüpü (Tv ekranı) geliştirmiştir.

* 1907'de Rus Boris Rosing St. Petersburg'ta ayna tambur ile bağlantılı katot ışınlu tüp kullanarak, bir elektrik görüntü sistemi ortaya atmıştır.

* 1908 yılında Roentgen Derneği üyesi A.A.Capmhell Swinton, görüntünün daha net görünebileceği bir ekranın katot-ışınlu tüplerle mümkün olabileceğini söyledi. Swinton, pratik olarak gerçekleşmesi imkansız olan, ancak bugün bizim bildiğimiz anlamda televizyonun esaslarını sıralamıştır.

Nipkow'un döner diski 1920'lerden sonra uygulama alanına konmuştur. 1923 yılında Amerikalı Jenkins, 1925'de ise İngiliz Logie Baird, döner diski kullanarak ilk deneme yayınlarını yapmıştır(2).

(2): Aziz, Aysel. "Radyo ve Televizyona Giriş" Ankara Üniv. SBF Basın Yay. Yükek Okulu Yayınları, sayfa 13 Ankara, 1981.

Ancak alınan sonuçlar, belli belirsiz kaba çizgilerden ileri gitmiyordu. Yapılan denemelerde saniyede 20 resim, 60-120 çizgi ile taranmıştı. 1936 yılında ise Baird, saniyede 24 resim ve 240 çizgi ile yaptığı denemede daha net bir görüntü elde etmiştir. Baird'in bu buluşu İngiliz televizyon yayınlarında başlangıçta kullanılan mekanik tarama sisteminin temelini oluşturmuştur.

Nipkow'un döner diskinin geliştirilmesi ile ortaya çıkan televizyon yayınları yanında, görüntünün çok net elde edilememesinden dolayı bilginler, fizikçiler görüntünün net aktarılmasını sağlayan bir başka teknik konusunda araştırmalar yapmışlardı. Bu tekniğin aslı, görüntüyü elektronik yöntemlerle tarayarak verebilmektir.

1923 yılında birkaç bilimadamı gölgelerin gönderilmesinde başarı sağlamıştır. Bunlardan bazıları ABD'den Charles Francis Jenkins, Fransa'dan Holweek ve Belin, İngiltere'den J. Logie Baird'dir.

Konu ile ilk ilgilenenlerin başında Hertz gelmekteyse de önemli buluş ve denemelerin 1907'de Campbell Swinton ile Rus bilgini Boris Rosing tarafından ayrı ayrı yapıldığını belirtmek gerekmektedir.

Elektrik mühendisi olan Camphel Swinton'la Boris Rosing yaptıkları denemelerde katod ışınlarından görüntü aktarmada yararlanılacağını kanıtlamışlardır.

1911 yılında ise Camphel Swinton, buluşunda bir adım daha ileri giderek, televizyon kamerası için gerekli olan mozaik adlı bir aracın ışık enerjisini elektrik enerjisine çevirebileceğini bulmuştur.

"Görüntünün elektronik olarak nakledilmesini amaçlayan bu çalışmalar, 1923'te Rosing'in öğrencisi Vladimir Zworykin tarafından uygulamaya geçirilmiştir"(3).

"Amerika'ya 1919 yılında göç eden Zworykin, burada modern televizyonun babası olarak kabul edilmiştir. 1. Dünya savaşı sırasında Rus ordusunda radyo uzmanı olarak çalışan Zworykin, 1924 yılında İkenoskop (Icenoscope) adını verdiği ve elektronik taramada kullanılan aracı geliştirerek, ilk kez elektronik tarama ile görüntü yayını gerçekleştirmiştir"(4).

(3): Warren K. Agee, Philip H. Ault, Edwin Emery, "Introd. to Mass C.cations", N.York, 1982, s.163.

(4): Elektronik yolla ilk görüntü yayını, New York'tan Philadelphia'ya yapılmıştır.

Bu araç ile eşyalar satır satır, çok çabuk taranıyor ve insan gözüne sürekli bir resim geçiyor hissi veriliyordu. İskoç bilim adamı J. Logie Baird'de 1924 yılında nesnelerin dış hatlarını, mekanik olarak tarayan bir televizyon sistemini bulmuştur. Baird tam anlamıyla kullanılacak ilk televizyonu geliştirmiştir.

Elektrik dalgalarıyla yapılan bu deneyler sonucunda televizyonu geliştirmiştir. Elektrik dalgaları ile yapılan bu deneyler sonucunda televizyonun kamu yararına kullanılacağı umudu kuvvetlenmiştir.

A.B.D'de Westinghouse firması adına, deneylerini sürdürerek, buluşunun ticaret yaşamına girecek kadar gelişmediğini bilmekteydi.

1928 yılında NBC yayın örgütü, New York'tan Washington'a Tv yayını gerçekleştirmişti. Aynı yayın örgütü, New York'tan Washington'dan TV yayını gerçekleştirmiştir. Aynı yılın Şubat ayında da John Logie Baird, Londra'dan N.York'a görüntü naklini gerçekleştirmiştir.

"Elektronik taramada gelişme, 1930 yılında Philo Farnsworth'un denemeleri ile olmuştur. Farnsworth, verici ile alıcı arasında etkili bir senkronizasyon (aynılık) olması üzerinde durmuştur. Böylece vericinin görüntü sinyalleri, elektromanyetik dalgalar aracılığıyla, alıcılarda daha net bir şekilde izlenebiliyordu. "1921 yılında ilk kez bu teknikle çalışan alıcıların yapımına başlanmıştır. ABD'li bilim adamı Allen B.Dumont ise TV alıcısını genişleterek, bugünkü durumuna getirmiştir"(5).

1923 yılında radyo ve Tv frekanslarının aynı olmasının, Tv yayınlarını etkilediği açıkça görüldüğünden VHF (Very High Frequency) bandına geçilmiştir. Daha sonraki yıllarda ise görüntü bandı yanında ses bandında da gelişmeler olmuştur. Amerikalı Edwin Armstrong 1935 yılında FM (Frequency Modulation) ses bandı olarak geliştirilmiş ve ilk FM radyo istasyon yayını başlamıştır.

A.1.b- İlk Yayınlar

Silüet TV'nin, halka açık ilk gösterisi İngiltere'de 25 Mart 1925'te gerçekleştirilmiştir. "John Logie Baird, Londra'nın Oxford caddesindeki Selfridge mağazında, müşteri çekmek için, günde üç gösteri düzenliyordu"(6).

(5): Warren K. Agee, a.g.e. syf.164

(6): Bu bilgi TRT'de, 26 Eylül 1986'da yayınlanan BBC Yapımı, "Televizyon" adlı belgeselden alınmıştır.

TV'nin ilk kez halka açık gösterisi, 13 Haziran 1925'te gerçekleşmiştir. Charles Francis Jenkins, Anacostia'da Deniz kuvvetleri radyo istasyonunda kurduğu bir vericiden, Washington Connecticut caddesindeki bir alıcıya görüntü iletmiştir. "10 dakika süren bu gösteri sırasında bir Hollanda değirmeni silüeti ekranda 25x30 cm boyutlarında bir ekranda izlenmiştir"(7).

Işık ve gölge dereceleriyle birlikte, ilk hareket eden görüntünün televizyonla iletilmesi, 30 Ekim 1925 'de J.L. Baird tarafından, Londra'nın Soho semtinde, Frith sokağı 23 numaradaki evde gerçekleştirilmiştir.

Baird'in denemesiyle ilgili ilk düşüncesi yaşayan bir nesneyi bulmaktı. Baird aceleyle alrı alta koşup Cross Picture şirketinde çalışan 15 yaşındaki çırak William Taynton'u alıp, bürosuna götürdü. Taynton'u ileticinin önüne yerleştiren Baird, daha sonra yan odaya geçip, ekranda ne göründüğüne baktı. Ekran tamamen siyahtı. Şaşkın ve hayal kırıklığına uğramış bir halde ileticinin önüne gittiğinde yo- ğun beyaz ışıktan korkan çocuğun, ileticiden geriye kaçtığını gördü.

Baird, o anın heyecanıyla küçük çocuğa 1 peni vererek, kafasını doğru pozisyonda tutmasını istedi. Tekrar yan odaya gittiğinde, çırağı net olarak gördü. "Televizyon ekranında görünen ilk kişi, tarihe geçen bu ayrıcalığı için rüşvet almıştı"(8).

Elektronik tarama tekniğini kullanarak yapılan ilk düzenli televizyon yayını da İngiltere'de yapılmıştır. Londra'da Alexandra Palace'de kurulan televizyon stüdyosundan yapılan bu ilk yayın büyük ilgi utyandırmıştır. Ancak yapılan yayınlar alıcı sayısının az oluşu nedeniyle geniş bir izleyici kitlesine ulaşamamıştır.

İngiltere'de başlayan bu ilk yayın 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışına kadar sürmüştür. Savaş nedeniyle yayınlar ara verilmiş, 1945 yılında yeniden başlamıştır. Ancak bu kez aradan geçen sürede televizyon yayınları gerek kapsadığı alan, gerekse izleyici sayısı ve programların niteliği bakımından büyük gelişme katetmiştir.

İngiltere'den sonra televizyon yayınları ilk kez ABD'de başladı. Her ne kadar tecrübi yayınlara, RCA 1926 yılında başlamışsa da resmi nitelikteki ilk yayın 1939 yılında New York'ta yapılmakta olan Dünya Fuarının izlenimlerinin verilmesiyle gerçekleşmiştir. 1941'de ise, yayınlarda reklama yer verilmeye başlanmıştır.

(7): Kenneth, Passingham, a.g.e. syf 9

(8): Kenneth, Passingham, a.g.e. syf 10

"Düzenli TV yayınlarını başlatan üçüncü ülke ise Sovyetler Birliğidir. Gerek mekanik, gerekse elektronik tarama ile yapılan denemeler sırasında, bu teknik buluşlara katılan Sovyet Birliği'nde ilk düzenli yayın 1930 yılında başlamıştır. Yaklaşık olarak 30 dakika süren ve yavaş hareketli olan ilk yayın, ancak 100 kadar alıcıdan izlenebilmiştir. İkinci Dünya savaşı SSCB.'de de TV yayınları durmuştur. Yayınlar savaş sonrası yeniden başlamıştır"(9).

F.Almanya ve Fransa da TV yarışındadır. 1938'de her iki ülke deneme yayınlarına başlamışlardır. "22 Mart 1935'de, dünyanın ilk TV sistemini Federal Almanya açmıştır. Berlin ve Hamburg'da TV seyir salonları açılmıştır"(10).

Japonya II. Dünya Savaşı'nın ağır yükü nedeniyle yayınlarına ancak 1953 yılında başlayabilmiştir. Orta Amerika ülkelerinden olan Meksika ve Brezilya'da 1950 yılında TV yayınlarına başlamıştır.

Çin'de TV yayınları ise, 1958'de ilk olarak Pekin'de başlamıştır. 1960 yılında, bu istasyonların sayısı 12'ye çıkmıştır. 1960'daki Çin-SSCB anlaşmazlığı Sovyetler Birliği'nin yardımlarının kesilmesine yol açmış ve televizyonun gelişmesi büyük ölçüde durmuştur.

1967-69 Çin Kültür devrinde de bu gelişmeyi etkilemiş, ancak son on yıllık bir zaman içerisinde büyük kentlerde televizyon yayınları izlenmeye başlamıştır.

A.1.c- Tarama Sistemleri

Televizyonun teknik gelişimi sırasında, çeşitli kişilerin deneylerini sürdürmeleri, bu konuda farklı tarama sistemlerinin doğmasına neden olmuştur.

Taramanın teknik anlamı; bir resmi, bir görüntüyü, elektronik olarak, enine bir uçtan diğerine sık satırlarla-çizgilerle gidip gelmedir. Bu çok hızlı gidiş-geliş sırasında görüntüdeki açık ve koyu renkler nedeniyle farklı yansıma olmakta ve elektronik olarak alıcıda bu farklı ışınlar, tekrar görüntü durumuna gelmektedir. Normal bir gözle izlenebilmesi için, saniyede 50 resmin söz konusu şekilde taraması gerekmektedir.

Çeşitli ülkeler tarama sırasında çizgi sayısını değişik olarak kullanmaktadırlar. Amerika ile Avrupa arasında tarama sayısı farklı olabildiği gibi, Avrupa ülkeleri arasında da farklı tarama sayısı kullanılmaktadır.

(9) : Aziz, Aysel. a.g.e. syf 15

(10):TRT'de 26 Eylül 1986 yılında yayınlanan BBC Yapımı, "Televizyon" adlı belgeselden alınan bilgi.

İngiliz Baird'in, net olmayan görüntüler elde ettiği deneylerinde kullandığı tarama sistemi, 240 satır-çizgili idi. Zworikyn ise 500 satır-çizgili taramayı denemiştir. Fransa'da 1000 çizgili tarama sistemi denenmiştir. ABD'de ise yayınlar 441 çizgi ile yapılmıştır.

Yapılan bu tür denemeler sonucu, bugün dünyada şu dört tür tarama sistemi kullanılmaktadır. Bir başka deyişle en iyi elektronik görüntüler, bu sistemlerle alınmaktadır: 405 çizgi İngiliz sistemi, 525 çizgi Amerikan sistemi, 625 çizgi Avrupa sistemi ve 819 çizgi Fransız sistemi.

Bugün genel olarak, Avrupa ülkesi, Fransa ve İngiltere dışında TV yayınlarında 625 satır-çizgili taramayı uygulamaktadır. Fransa 819 çizgi-tarama, İngiltere ise 405 çizgili tarama ile yayın yapmaktadır. Ancak bu iki ülkede farklı sistemler kullanılması yayınların belirli araçlardan izlenmesini zorunlu kılmaktadır.

Farklı sistemler, programların yayın içindeki akışında zorluk çıkarmaktadır. Bu nedenle, Fransa, İngiltere, değişik kanallardaki TV yayınlarında, Avrupa tarama sistemi olarak kabul edilen 625 satır-çizgili taramayı uygulamaktadır. 625'li sistem, aynı zamanda Afrika, Asya ve Ortadoğu ülkelerinin bazılarında uygulanmaktadır. Amerikan sistemi olarak anılan 525 çizgili tarama sistemi ise, adından da anlaşılacağı gibi, başta A.B.D olmak üzere Orta ve Güney Afrika Ülkelerinde kullanılmaktadır.

Bu arada II. Dünya savaşıdan sonra, ABD ile sıkı ilişkiler içinde olan Japonya'da da bu sistem kullanılmaktadır. Ayrıca yine ABD'nin ekonomik etkisinde bulunan bazı Asya ülkelerinde de bu sistemle yayın yapılmaktadır.

A.1.d- Renkli TV Yayınları

Siyah-beyaz görüntülerin iletimindeki çalışmalarının yanısıra J. Logie Baird, klasik üç renk ilkesinden yararlanarak, renkli TV projesini de tasarlamıştır.

"Özel filtrelerle görüntü üç temel renge ayrılıyordu; kırmızı, mavi, yeşil. Her renk, ayrı ayrı iletiliyor ve alıcıda, tek renkli üç görüntü, asıl görüntünün renklerini oluşturmak üzere üst üste biniyordu. İlk renkli TV sistemlerinde görüntüyü üç temel renkte sıra ile tarayan mekanik yollara başvuruldu"(11). Katod ışıklı televizyon sistemlerinde bugün, katod ışıklı tüpler kullanılır, bu tüplerin ekranı yan yana sıralanmış sayısız elemandan meydana gelir. Bu elemanlar flüorışık olarak kırmızı veya yeşil ışık verir.

(11): Meydan Larouse, Cilt 12, Paris 1973, sf 35.

Böyle bir tüpte üç elektron tabancası vardır. Bunlardan herbirinin elektron demeti, ekranın yakınına yerleştirilen delikli bir siper yardımıyla ancak üç renk sisteminde tipografik baskının verdiği resme benzeyen bir görüntü elde edilir.

Renkli Tv ile ilgili çalışmalar, Nipkow'un döner diskinin siyah-beyaz olarak çalışması ile ilgili tecrübeleri sırasında ilk kez görülmüştür. İngiliz Baird, 1928'deki tecrübelerinde, üç farklı kara delik kullanarak, kırmızı, mavi ve yeşil ana renkte ilk renkli görüntü tecrübesini yapmıştır.

Mekanik tarama yöntemini, elektronik tarama yöntemi ile 1930 yılında ABD' de Bell Tv Örgütüncce yapılan bir başka tecrübe izlemiştir. Sanayide 18 resim ve 50 satırlı tarama ile yapılan bu tecrübeler 1940 yılına kadar sürdürülmüş, özellikle ABD'de CBS, RCA ve Color TV Inc. gibi kurumları, yarı mekanik, yarı elektronik TV tarama yöntemlerini kullanarak denemeler yapmışlardır.

Renkli TV yayınlarının net olarak alınması 1950'lerden sonra olmuştur. CBS'nin geliştirdiği sistemle renkli yayınlara başlanmak istenmiş, ancak siyah-beyaz TV alıcılarında bu görüntü zigzag biçiminde görüldüğünden fazla ilgi görmemiştir.

Daha sonra alıcılarda yapılan değişikliklerle, renkli yayınların siyah-beyaz Tv alıcılarında da izlenme imkanı ortaya çıktığından, 1954 yılında ilk renkli TV yayını başlatılmıştır.

ABD.'nin başlattığı bu yayınlar, National Tv System Committee (NTSC) olarak adlandırılmıştır. Bu sistem dünyada renkli TV sistemi olarak alınabilir. Bu sistemin en önemli özelliği siyah-beyaz alıcılardan renkli yayınların izlenebilmesi, buna karşılık renkli TV alıcılarından da özellikle başlangıç yıllarında, siyah-beyaz yayınların izlenebilmesi idi.

Günümüzdeki Amerikan sistemi olarak bilinen NTSC yanında SECAM ve PAL sistemleri de vardır. Bu sistemlerden SECAM sistemi Fransız sistemi olarak bilinmektedir. İlk kez bu konudaki gösteriler, 1958 yılında bir Fransız mühendisi olan Henri De France tarafından bulunmuştur.

SECAM sistemi önceleri Fransa'da başlamış daha sonra Sovyetler Birliği ve diğer sosyalist ülkeler tarafından renkli TV yayınlarında kullanılmaya başlamıştır.

Renkli TV sistemleri ile ilgili üçüncü sistem 1963 yılında Almanya'da Telefunken Şirketi adına çalışan W.Bruch adlı bir Alman mühendis tarafından ortaya atılmıştır. PAL sistemi bugün Fransa ve sosyalist ülkeler dışındaki Avrupa devletlerinde yaygın olarak kullanılmaktadır.

A.2- Türkiye'deki Gelişmeler

Türkiye'de televizyonun gerek teknik , gerekse yayın içeriği alanındaki gelişmeler batıya göre çok daha ağır seyretmiştir. Radyo 1960'lara kadar devletin tekelinde tek anons aracı iken, Televizyon alanında devlet hiçbir girişimde bulunmamıştır. Türkiye 2. Dünya savaşına girmediği halde bu alanda geri kalmıştır.

Televizyon alanında ilk gelişmeler, İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde gerçekleşmiştir. Bu ilk çalışmalar, PTT ile Teknik Üniversite'nin işbirliği sonucunda, 18 yıl sonra yayına girecek olan TRT'nin temelini atmıştır. "İTÜ Elektrik Fakültesi Yüksek Frekans Bilim Dalı başkanı Mustafa Santur'un öncülüğündeki bu çalışmalar sonucunda 9 Temmuz 1952 yılında ilk TV yayınına geçilmiştir. Bu ilk Türk TV sisteminin aygıtları Hollanda'dan Philips şirketinden alınmıştır.

9 Temmuz 1952 tarihinden sonra İTÜ, cumartesi günleri TV yayınlarını sürdürmeye devam etmiştir. Yayınlar perşembe günleri de saat 17.00-19.00 arasında filmler ve yayına ücretsiz olarak katılan gönüllü sanatçı, yazar ve konuşmacılarla sürdürülmüştür"(12).

Bu yöndeki çalışmalar öğrencilerin daha da kalifiye hale getirilmesi ve bazı teknik araçların geliştirilmesi yönünde devam etmiştir. O yıllarda TV alıcısının azlığı ve gücünün yetersiz olduğu düşünülürse yayınlar, 40 km²'lik dar bir alana yapılabilmektedir.

1964 yılında Philips şirketinden naklen yayın için alınan bir kamera ve radyo link cihazından oluşan yeni araçlarla 1965-66 akademik yılının açılışı ilk kez İTÜ spor salonundan verilmiştir. Bundan sonra "İTÜ TV'si her hafta kesintisiz olarak cuma günleri saat 15:30-21:00 arasında yayınlarına devam etmiştir. Bu yayınların tek eksikliği yalnızca akademik yıl süresince yapılmış olmasıydı.

İTÜ'deki gelişmeler 1963 yılında Maçka stüdyosunun açılmasıyla ve teknik araçların gerek satın alınarak gerekse yer yer üretilerek devam etmiştir. Nihayet, 6 mart 1970 tarihinde İTÜ televizyonunun yayınları, öğrenci olayları nedeniyle kesilmiştir.

Ancak üniversitenin televizyonla ilişkisi bir süre daha devam etti. Bu arada, TRT yayınları Ankara'dan PTT'nin radyo link hattı aracılığıyla İstanbul'a aktarılırken İTÜ televizyonunun başta verici anteni olmak üzere birçok aygıtından yararlanılmıştır.

(12): Rigel, Nurdoğan. "Elektronik Rönesans" 1.Bsk, Der Yay. syf 142, İst. 1991.

Bu gelişmeler üzerine, (öğrenci olayları ve 12 mart muhtırası) "TRT kurumu ile İTÜ arasında İstanbul'da Televizyon yayınlarını gerçekleştirmek üzere yapılacak işbirliğinin şekli bir protokolle tesbit edilmiş ve İTÜ tarafından 1971 yılına kadar yapılan canlı deneme yayıncılık hizmeti, 30 ağustos 1971 yılında gerçekleştirilen bu protokolle TRT'ye bırakılmıştır"(13). İTÜ televizyonu Türkiye'de ilk televizyon kuruluşu hüviyetini taşıırken, bir çok elemanın yetişmesinde ve teknik aygıtın üretilmesinde öncü rolü üstlenmiştir.

A.2.a- Düzenli Yayınlar ve TRT

Türkiye'de radyoya göre televizyonun geç kalışını Aysel Aziz şöyle özetliyor: "Türkiye'deki televizyon yayınları radyo yayınlarının öncü davranışının tersine, dünyadaki gelişiminden çok sonra, 32 yıl geçtikten sonra başlamıştır. 1960'larda televizyon, kitle haberleşme vasıtası olarak altın çağını yaşarken, Türkiye'de görüntüye dayanan elektronik haberleşmenin yapılıp yapılmaması tartışmaları sürdürülmekte idi"(14). Televizyon konusunda, 1960'lı yıllarda ileri sürülen gerekçede, henüz radyonun bile ülkenin her tarafına ulaşamadığı, televizyon harcama ve yatırımlarının büyük yekün tutacağı ileri sürülmüş, bu nedenle Birinci 5 yıllık Kalkınma planında (1963) bile televizyona hiçbir yatırım yapılmamıştır.

27 Mayıs 1960 ihtilalinden sonra TRT kanunu ancak 24 Aralık 1963'te çıkarılmıştır. Anayasanın 121. maddesi gereğince(15), 359 sayılı TRT kanunu çıkarılmış, bu kanun ilk kez mayıs 1964'te yürürlüğe girmiştir. Ancak, TRT'nin "televizyon"u daha ortalıkta yoktur. Sadece, biraz önce bahsedilen İTÜ televizyonu vardı.

"Planda yer almayan televizyonu bu kez TRT, kurum olarak dış ülkelerle kurduğu ilişkiler sonucu tesis etmeye çalışmıştır. TRT, 1966-67 yıllarında Alman hükümetince yapılan yardımlarla, Ankara'da 5Kw gücünde bir televizyon vericisiyle ilk Tv yayını başlamıştır"(16).

TRT'nin ilk yeri, Ankara Mithatpaşa caddesinde iki binanın bodrum katlarından oluşturulmuş bir yerdir. Buraya 1966 yılı başlarında Almanya tarafından hibe edilen, televizyon kapalı devre aygıtlarıyla bir stüdyo haline getirilmiştir. Kurumda istihdam edilecek kalifiye elemanların yetişmesi için Avrupa'ya öğrenci gönderilmiş ve Batı'dan plan-program prototipleri, uzman ve malzeme alımı devam etmiştir.

(13): Rigel, Nurdoğan. a.g.e syf 144

(14): Aziz, Aysel. a.g.e. syfa: 115,

(15):2 Ocak 1964'te Özerk TRT kurulmuş, Ardından 359 sayılı TRT kanunu 1 mayıs 1964'te yürürlüğe girmiştir.

(16): Aziz, Aysel. a.g.e. syfa: 115,

Almanya'yla yapılan anlaşma gereği, üç Alman uzmanla Ankara'daki televizyon eğitim merkezinde 3 Kw gücünde ilk deneme yayınlarına 31 Ocak 1968 tarihinde başlanmıştır. "Ankara'da başlayan televizyon yayınları, Başkentte yaşayan yaklaşık 1 milyon 270 bin kişiye ulaşmıştır. Bu yayınlar, 1972 yılına kadar sürmüş bu tarihten sonra TV yayınları, hızla gelişmeye başlamıştır"(17).

TV'nin 31 Ocak 1968'de yayına başlamasıyla yeni bir dönem başlamış ve bu yayınlar haftada 3 gün (salı, perşembe, cumartesi) olarak sürdürülmüştür. İlk olması yönüyle 31 Ocak günündeki yayın akışı aşağıya alınmıştır(18).

18:30 Test Diası	19:35 Devrim tarihi (Belg)
19:15 TRT ve TRT sinyal Müziği	20:00 Haberler
19:25 Ankara	20:10 Hava Durumu
19:29 Saat Ayarı ve Gong	20:15 Çizgi Film
19:30 Açılış ve anons	20:36 Antalya Ormanları
19:31 Başlarken: M. Tali Öngören'in konuşması.	20:51 Kapanış Anonsu

A.2.b- İstanbul'daki Gelişmeler

İTÜ TV'den sonra TRT'ye bırakılan televizyon yayıncılığı, İstanbul'da Çamlıca vericisinin faaliyete geçişine kadar paket programlarla devam etmiş, daha sonra link hatlarına bağlanarak yayınlar genişletilmiştir. "İstanbul'daki yayınlar için Philips firmasından alınan 75 Watt gücündeki bir Tv vericisi kullanılmıştır. 3 Aralık 1971'den itibaren de İstanbul Teknik Üniversitesi'nin 500 Watt gücündeki vericisi ayda 10 bin TL ödenmek suretiyle kullanılmaya başlanmıştır. Çamlıca tepesinde kurulan İstanbul TV vericisinin yapımı da Federal Almanya yardımı olarak gerçekleştirilmiştir"(19).

İstanbul TV'si Mayıs 1974'de kurulmuş, önceleri yalnız Maçka stüdyosunda, daha sonraları 1976 yılında bağlarbaşı stüdyolarında faaliyetlerini sürdürmüş ve 1977 Nisan ayında ise Kuruçeşme tesislerine taşınmıştır. Burada 1976 yılında A stüdyosu, 1981 yılında B stüdyosu (renkli) tamamlanmış, 1982 yılında Maçka stüdyosundan getirilen cihazlarla bir haber stüdyosu kurulmuştur(siyah-beyaz). Daha sonra elde bulunan cihazlara master kontrol eklenmiş ve Kuruçeşme tesisi komple bir yayın stüdyosu haline getirilmiştir"(20).

(17): Rigel, a.g.e. syf 147,

(18): Şener, Erman. "Televizyon Video" İmge Yayınları sf.25, İst.1984

(19): Rigel, Nurdoğan.a.g.e. sf.147.

(20): Uyguç, Ünal. "Tv Programcılığı" İst. Ün. Sosyal Bil Enst Yay, sf 6, İstl, 1987

A.2.c- Eskişehir İTİA Televizyonu

Bu arada İTÜ TV'si ve TRT TV'sinden sonra Eskişehir'de İTİA (İktisadi Ticari İlimler Akademisi) bir TV tesisi kurma girişimleri Dç.Yılmaz Büyükerşen tarafından başlatılmıştı. PTT'nin Ankara-izmir link hattı üzerinde olan Eskişehir'de bir tesisin kurulmasından hem üniversitenin hem de halkın yararlanması hedefleniyordu. 1971 yılı baharında Almanya'da çalışan akademi mezunlarının bağışlarıyla akademinin bir salonu stüdyo haline getirilmiş, "PTT'nin radyo-link binasına ilave yapılarak Ankara TV yayınları Eskişehir'e ulaştı"(21).

Radyo link hattı üzerinde olması nedeniyle 3 aralık 1971 'de Ankara'dan verilen naklen yayınların dışında kalan günlerde (P.tesi, çarşamba, cuma) Eskişehir İTİA TV'si kendi eğitim yayınlarını sürdürmüştür.

A.2.d- İzmir Televizyonu

İzmir TV yayınları Ankara-İzmir link hattının kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Ankara, Eskişehir, Bursa, Balıkesir, İzmir radyolink hattının bitmesi ile TRT'nin elinde bulunan malzemelerin, Fransa'dan alınan malzemelerle desteklenmesi ile başlanan yayınlar, ilk defa canlı olarak 6-7 Ekim 1971 yılında İzmir'de yapılan Akdeniz olimpiyat oyunlarının yayınlanmasıyla başladı. Bu yayın, Türkiye'de şehirler arası ilk naklen yayın olma özelliğini taşır.

A.2.e- Renkli Yayına Geçiş

Türkiye'ye çok geç giren televizyon teknolojisi dışa bağımlı olarak gelişmiştir. Stüdyoların kurulmasından Tv alıcılarının üretilmesine kadar her türlü aygıt, Batı yardımlarıyla elde edilmiştir. Bunun sonucunda Batılı ülkeler Türkiye'de yatırımlara girişmiş, televizyon üretim fabrikaları kurmuşlardır. 1968'den 1977'lere kadar Grundig, Telefunken, Shaulorenz (ITT), Nordmende ve Saba gibi Alman fabrikaları Türk halkının siyah-beyaz televizyon ihtiyacını karşılamıştır.

Türkiye gibi gelişmekte veya gelişmemiş ülkelerde televizyon teknolojisi baştan beri Batı güdümünde gelişmiştir. Bu nedenle Kalkınma ve Bütçe Planları da gelişen teknoloji karşısında yaya kalmıştır. Örneğin Türkiye'de Renkli televizyon yatırımları 4. Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1979-1983) bile yer almamasına rağmen, "TRT'nin İstanbul'daki stüdyoları renkli olarak kurulmuş ve istenildiği an renkli yayına geçilebilecek duruma getirilmişti"(22).

(21): Şener,Erman. a.g.e. syf.26

(22): Tamer, E.Ceylan."Dünü ve Bugünüyle Tv" Varlık Yay,1.bsk, sf 52, İst 1983.

Renkli yayına, 1977 yılında Almanya'dan alınan cihaz, uzman ve aygıt yardımlarıyla deneme mahiyetinde renkli çekimlerin İstanbul'daki A stüdyosunda gerçekleşmesiyle geçilir.

Renkli televizyon alanındaki ilk çalışmalar, İTİA'daki Tv Eğitim Enstitüsündeki 1973 yılında gerçekleştirilen yayınlarla göze çarpar. Bu arada "1976 yılında TRT'nin biri Ankara, diğeri İstanbul' da olmak üzere iki renkli Televizyon stüdyosu bulunmaktadır"(23). Buna rağmen renkli yayına geçişte bir dizi zorluklar yaşanmıştır. Bu zorlukların neler olduğu şöyle açıklanabilir.

Ankara ve İstanbul televizyonlarının birer stüdyosu renkli yayına hazır hale gelmesinin yanı sıra "Anadolu'nun köylerine kadar her yerde video kasetlerdeki renkli programlar izlenmeye başlanır, çok sayıda video dağıtım şirketi kurulur. Bu renkli video kaset programları sayesinde renkli televizyon alıcı sayısı gün geçtikçe artar. Bu arada, "renkli televizyon gerekli mi gereksiz mi" gibi bir dizi açık oturum yapılır, bu tartışmalar o kadar boşunadır ki; atı alan üsküdar'ı geçmiştir"(24).

Bu alandaki, "çalışmalar 1983 yılında tamamlanmış ve TRT haftada iki saatle renkli yayına başlamıştır. Ayrıca montajı Türkiye'de yapılan renkli TV alıcılarının da üretimine başlanmıştır"(25).

Nihayet renkli TV ve renkli yayınlar Türkiye'nin gündemini oluşturmaya başlamış, gazeteler renkli TV kampanyalarını sürdürerek, renkli TV alıcısı üreten fabrikaların reklamlarını yapmaya başlarlar. Bu doğrultuda devrin hükümeti gidişatı sezdiği için 19 Ocak 1982 yılında bir hükümet bildirisi yayınlayarak 1 Temmuz 1982'de resmen renkli yayına geçileceğini açıklayarak, hazırlıkların bu yönde yapılmasını ister. Gerçekten "Temmuz 1984, Türkiye'nin renkli yayına geçişinin tarihidir. Aslında 1983-4 yılları arasında bazı günlerde renkli yayınlar yapılmıştır. Gazetelere verilen TV programlarında da renkli yayın yapılacağı günler, ya da renkli yayınlanacak programlar genellikle belirtilmiştir"(26).

(23): Rigel, a.g.e. sfy. 149

(24): Tamer, E. Ceylan. a.g.e. sayfa 52.

(25): Rigel, a.g.e. syf, 150

(26): Rigel, a.g.e sf.152

A.2.f- TRT'nin Yeni Kanalları

TRT, 1968 yılından beri yayın tekelini de elinde bulundurarak tek kanalla yayın yapıp gelmiştir. Zamanla toplumun ihtiyaçları (Eğitim ve kültür hizmetleri gibi) ikinci hatta üçüncü bir kanal ihtiyacını duyurmuştur. Ne var ki politik kısır döngüler istenen bir yayın politikası güdülmesini engellemiştir.

A.2.fa- İkinci Kanal

TRT'nin ikinci kanalının açılmasına ilişkin 4. beş yıllık kalkınma planında şu şart getirilmiştir. "TRT tarafından kurulup işletilmesi öngörülen televizyonun 2. kanalına, Açık Yüksek Öğretime, çeşitli düzeyde yaygın eğitime ve kültür düzeyinin yükseltilmesine katkıda bulunmak ve başka amaçla kullanılmamak şartıyla"(27), yayın yapma görevi verilmiştir.

Bu açıdan 6 Ekim 1986 tarihinde İstanbul'da başlatılan 2.kanal yayınları PTT'nin işbirliğiyle gerçekleştirilmiştir.

A.2.fb- Üçüncü Kanal ve GAP Yayınları

Dönemin hükümeti, TV alanındaki icraatlarına devam ederek 2 Ekim 1989 tarihinde TV3 ile GAP çerçevesinde yapılan çalışmalara katkıda bulunmak amacıyla, bu yörede yaşayan halka yönelik bir TV yayını başlatmıştır. "Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer almamasına rağmen yayına başlatılan TV3, Ankara İstanbul ve İzmir'de kurulan 5 ana verici ile 15 aktarıcı sayesinde bu illerde ve çevrelerinde seyredilebilmektedir "(28).

A.2.fc- TV4 ve TV5 (TRT-INT)

TV4 30 Temmuz 1990'de yayına geçmiştir. Son yıllarda TRT'nin Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi MEB ile yaptığı anlaşmalar gereği, bu kurumlar tarafından hazırlanan örgün eğitim programlarını yayınlamaktadır.

TV5 (TRT-INT) 28 Şubat 1990'da deneme yayınlarına başlayarak 4 Mayıs 1990'da Avrupa ülkelerinde ve Hollanda'da kablo yayına geçti. Ağustos ayında da gerçek yayına geçerek "Avrupa'daki Türklere yönelik yayınlarını Eutelsat kanalıyla vermeye başladı"(29).

(27): Aziz, Aysel. a.g.e. sayfa 133

(28): Nurdoğan Rigel,a.g.e sf.153

(29): Nurdoğan Rigel,a.g.e sf.154

Öte yandan, "TRT TV-5 kanalıyla Avrasya Projesi adı altında Türk Cumhuriyetlerine yönelik yayını, 27 Nisan 1992 tarihinde başlatmıştır. Başbakan Süleyman Demirel'in Orta Asya Cumhuriyetlerine yaptığı gezi bu sayede canlı yayın olarak verildi. Bunun için Hindistan üzerinde seyreden bir uydu kiralanmış bulunuyor"(30).

Sonuç olarak, Türkiye'deki televizyonun kurulup gelişmesi birçok aşamayı içermektedir. 1926'lardan 1950'lere kadar tek parti yönetimindeki bir Türkiye'den fazla birşey beklenmemeliydi. Radyo, 1960 darbesine kadar devletin tek yayın organı olma niteliğini korumuştur. Bu zorluk ve gecikmeler Türkiye'nin karakteristik yapısından kaynaklanmıştır. Televizyon alanında 1960'lardan 1990'lı yıllara TRT altı kanal ve üç özel televizyonla girilmiştir. Ne var ki herşey görüldü- ğü gibi henüz berrak değildir. Gerek teknolojik, gerekse sosyolojik ve hukuki sorunlar, halen gündemi zorlamaktadır.

"Ülkemizde televizyon hizmetleri gerekli maddi kaynak bulunamadığından geri kalmıştır. 1983 yılı Ekim ayında televizyon, haftada 31 saat yayın (siyah-beyaz) yapmaktadır. 1988 yılı başında ise haftalık yayın süresi, 141 saat 8 dakikaya çıkmıştır. 1 Temmuz itibariyle, 1964-1983 tarihleri arasındaki 20 yıllık dönemde, TRT'nin bütün yaptığı yatırım miktarı 139 milyon dolar iken, 1984-88 döneminde ise bu rakam 152 milyon dolara çıkmıştır"(31). Bu konudaki politik, sosyolojik ve teknolojik sorunlar ilerki bölümlerde tartışılacaktır.

(30): Yalçıntaş, Nevzat. "Avrasya" Türkiye Gazetesi, 01.05.1992 sf 1

(31): Nurdoğan Rigel,a.g.e sf.149

İkinci Bölüm

ÖZEL TELEVİZYON'UN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

B-İkinci Bölüm: ÖZEL TV'NİN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE GELİŞİMİ

B.1- Özel Televizyonun Tanım ve Karakteri

İlk etapta Özel Televizyon'un da tanımı mı olurmuş gibi bir soru zihinlerde yer edebilir. Ancak burada, öncelikle tanımlama yapılmayacak zaten. Bu nedenle öncelikle Özel Televizyon'u "özel" yapan öğenin ne olduğu ve genel karakteri ortaya çıkartılmaya çalışılacaktır. Bundan sonra tanımın kendiliğinden genel hatlarıyla ortaya çıkmış olacağı görülecektir. Bu noktadan hareketle özel televizyonun karakteri ve belirgin öğesi üzerinde durulacaktır.

Özel Televizyon'un en önemli karakteristiği, onun yönetim modelinden ve işletim anlayışından kaynaklanmaktadır. Yani Özel Televizyon girişiminin altında, bir serbestiyet ve ticari unsur yatmaktadır. Bu nedenle Özel Televizyon'a aynı zamanda ticari (tecimsel) televizyon da denilebilir. Özel Tv konusunun daha iyi kavranması için olaya yönetim modelleri açısından bakmakta yarar vardır.

Bilindiği gibi her ülkenin yönetim biçimi, dolaylı olarak televizyon yönetim modellerinin tipini belirlemektedir. O nedenle televizyon sistemleri, değişik yönetim modellerince şekillenmektedir. Kitle-iletişim yayıncılığı alanında dört yaklaşım biçimi radyo-Tv sistemlerine damgasını vurmaktadır."Bunlar İngiltere'de karakterize olan otoriter yaklaşım, Amerikan yayın anlayışını yansıtan Liberal yaklaşım, Rusya'da (şimdi BDT) komünist yaklaşım ve tüm yayın sistemlerini içine alan Toplumsal Sorumluluk yaklaşımıdır"(32). Bu yaklaşımlardan yola çıkarak, genel itibarıyla üç tip yönetim modelinden sözedilebilir:

* Kamu Hizmeti Modeli, * Özel- ticari Model * Karma Yönetim modelleri

Bu sayılan yönetim modelleri, dünyada geçerli en belli başlı radyo-Tv modelleri olarak kabul edilmektedir. Konu gereği kamu ve karma modellere detaylı olarak yer verilmeyecektir. Ancak Ticari modelin işlerlik kazandırdığı Özel Televizyon olgusunu daha iyi ön plana çıkarmak için kısaca değinilebilir.

B.1.a- Kamu ve Karma Hizmet Modeli

Daha çok Avrupa'da gelişip tutunan bu yönetim modeli iki şekilde görülmektedir. Birincisi özerk, ikincisi siyasi iktidara bağlı radyo-Tv yönetim şeklidir. Özerklik daha çok İngiliz BBC televizyonunda görülürken, siyasi iktidara bağlı kamu hizmeti modelini daha çok Fransa'daki uygulamalarda görmekteyiz"(33).

(32): Aziz, Aysel. a.g.e. sayfa 51

(33): İlal, Ersan. "İletişim, Yıgınsal İletim Araçları ve Topl" Der Y,sf 37, İst,1989.

Karma Yönetim modelinin en belirgin karakteristik şekli ise Japonya'da görülmektedir. Tüm televizyonlar, Kamu ve Özel kurumların karışımından oluşmuş bir yapıyla yönetilir. 1953 yılında kurulan NHK kamu televizyonu ve 5 şebekeli özel ticari televizyon Yayın Düzeni Komisyonunun denetim ve kontrolünde yayınlarını sürdürmektedir.

B.1.b- Özel Teşebbüse Dayalı Ticari Model

Bu modelin en tipik ve canlı örneğini, Amerikan televizyonu oluşturur. Televizyon alanında tüm dünya televizyonlarını etkileyen Amerikan ticari-özel televizyonunun yönetim ve işleyişinin anlatılması, özel televizyonun karakterinin ortaya konmasından başka birşey olmadığı söylenebilir.

Burada özel kuruluşlar, yönetim ve yayın esaslarını kendileri belirlemekte ve rekabete girmektedirler. Özel şirketlere ait bu televizyon kuruluşları, 1934'te kurulan FCC (Federal Communication Commission) adlı haberleşme komisyondan aldıkları ruhsatla yayın faaliyetlerini yürütmektedirler. "Cumhurbaşkanı'nın seçtiği bu 7 üyeli Federal Haberleşme Komisyonu'nun radyo-televizyon programları üstündeki yetkisi ise sadece tavsiyeden ibaret olup, bu alanda sansür niteliğinde bir girişimde bulunmamaktadır"(34).

Özel Televizyon'un temel karakteristiğini açıkça ortaya koyan faktörlerden biri, onun, reklam gelirleriyle hayatini sürdürmesidir. Amerikan televizyonunda olduğu gibi, "bu yapıda temel öge reklam geliridir. Bu nedenle de yayının temelini reklamlar oluşturur, diğer programlar reklam aralarına girer"(35).

M. Esslin, "Amerikan ticari televizyonu, reklam yoluyla yüklü miktarda para kazanmak için yüksek teknik kalitede geniş popüler beğeni toplayan programlar üretmede (sadece ABD'de değil dünya çapında) büyük başarı kazanmıştır"(36) diyor. Bu konuda Erol Mutlu'nun, ticari televizyonu betimleyen ve genel karakterini çizen ifadeleri, tatminkar bir açıklama getireceği umulmaktadır.

"Tecimsel Tv'nin temel değerleri "kazanç" "verimlilik" ve "pragmatizm"dir. Bu değerler karar alma, planlama süreçlerinden uygulama ve yayın aşamasına kadar tecimsel televizyon mekanizmasının içinde işlediği ideolojik ve kavramsal çerçeveyi çizerler. İlginçtir ki, tecimsel (ticari) olmayan televizyon kuruluşları da, endüstrinin yapısı gereği özellikle "verimlilik" ve "pragmatizm" ilkelerini gözönünde bulundurmak zorundadırlar"(37).

(34): İçel, Kayıhan. "Kitle İletişim Hukuku" Beta Yay. 3.bsk. sf 294. İst, 1990

(35): İlal, Ersan.a.g.e. syf 38, İstanbul, 1989.

(36): Esslin, Martin. "Tv Beyaz Camın Arkası" Çev: Murat Çiftkaya, Pınar yay, sf 92. İstanbul, 1991.

(37): Mutlu, Erol. "Tv'u Anlamak", Gündoğan Yay, sf.122, Ankara,1991.

Özel televizyonun izlediği pragmatistik yaklaşım, görüldüğü gibi dolaylı olarak kamu televizyonunu da rekabete sürüklemektedir. Bu rekabet, program ve yayın kalitesinde olabildiği gibi reklam ve kazanç konularına kadar sıçramaktadır.

"ABD'de PBS kamu televizyon kanalı, diğer özel televizyon şirketlerinin getirdiği gelirin ancak %5'ini kazanabilmektedir. Yani özel televizyon kanalları 12 milyar dolar kazanırken, devletin kanalı olan PBS, 600 milyon dolarla yetinmektedir. O da çeşitli bağışlar ve devletin yardımından başka birşey değildir"(38).

Reklam ve kazanç konusunun, "Türkiye'de özel televizyon sorunu" bölümünde daha detaylı ele alınacağı gibi, Türkiye'nin gündemine yeni girmesi nedeniyle, özel televizyonların reklam pastasındaki meydana getirdikleri paylaşım hakkında kısa bir fikir vermesi bakımından aşağıdaki alıntıya yer verilecektir.

"1990'a kadar elektronik basında tek başına olan TRT, 1990'da kendi diliminin %2.9'unu Magic Box'a verdi. 1991'de payını %44.6'ya çıkaran Magic Box, elektronik basına yönelen reklamlardan TRT'ye düşen bölümün, 1990'dan 1991'e, %97'den %55.4'e inmesine neden oldu. Elektronik basının 1992'nin ilk altı ayında kendi içinde yaptığı bölüşüm ise şöyle oldu: TRT %23.5, İnterstar %46.5, Teleon %5.7 ve Show TV %24.3"(39).

Mayıs-Haziran 1992 aylarındaki gelirin paylaşımı ise şöyle gerçekleşmiştir: "Mayıs 1992: Show Tv 110 milyar 125 milyon. İnterstar 97 milyar 59 milyon, TRT 60 milyar 21 milyon, Teleon 15 milyar 690 milyon. Haziran 1992: Show Tv 106 milyar 313 milyon. İnterstar 81 milyar 135 milyon, TRT 33 milyar 974 milyon, Teleon 22 milyar 753 milyon"(40).

Görüldüğü gibi bir kamu modeli olan TRT, diğer ticari modeli temsil eden özel televizyonlar karşısındaki geliri gittikçe düşmektedir. Yükselen bu gelir karşısında özel televizyonlar, güçlerini daha da arttırmaktadırlar.

Ticari modelin anormal derecedeki olumsuz yanı, aşırı derecede "kazanç"a yönelmesinden kaynaklanmaktadır. Bu durum da kendi türünün tek tipi olan, "dünyadaki televizyon yayın stratejilerini ve program türlerini tanımlayan Amerikan şebeke televizyonculuğunun temel ilkesi "pragmatizmden kaynaklanmaktadır. Bu ilke, televizyon iletişiminin toplumsal-kültürel boyutunu, kazanç, başarı gibi somut, ölçülebilen değerlerle denkleştirir"(41).

(38): Esslin, Martin. a.g.e. syf 95

(39): Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1992 syf 4

(40): Zaman Gazetesi, 8 Ağustos 1992 syf 8

(41): Mutlu, Erol. a.g.e. syf 63

B.1.c- Nasıl Bir Tanım Yapılabilir?

Yönetim şekli ve karakter yapısı hakkında kısa bir fikir verilmeye çalışılan Özel televizyonun, derli toplu bir tanımının yapılması şimdi daha uygun olacağı umulmaktadır. Kesin bir tanımla yapılmamakla beraber, özel televizyon hakkında yapılan açıklamalar doğrultusunda şöyle bir tanım getirilebilir:

Özel televizyon; başta anlayış tarzı olmak üzere, yönetiminden yayın içeriğine kadar tamamen serbestiyetçi bir çizgiyi izleyen, kazanç ve karı ön planda tutan, devlet ve kamu kuruluşlarından yardım almaksızın yayın hayatini, reklam geliri için sattığı zamanla sürdüren, ticari maksatlı bir özel teşebbüs televizyonudur.

Bu tanıma destek vermesi bakımından, Amerikan CBS televizyonu başkan yardımcısının şu ifadelerine yerverilmesi isabetli olacaktır. "Ben kültüre, toplumdan yana değerlerle falan ilgilenmem. Bir tek şeyle ilgilenirim: İnsanlar programları izliyor mu, izlemiyor mu? İşte benim iyi tanımım da kötü tanımım da budur"(42). Sanırım, Özel televizyonun bundan daha açık, kısa ve etkili tanımı yapılamaz.

(42): Mutlu, Erol. a.g.e. syf. 70

B.2- BAZI ÜLKELERDE ÖZEL TELEVİZYON

Bilindiği gibi televizyon, öncelikle Batı'da özellikle ABD'de doğup gelişmiştir. Dünya televizyonculuğunu kökünden şekillendiren ABD televizyonu, genel itibarıyla özel Tv düşüncesinin de odağını oluşturmaktadır. Burada öncelikle ABD televizyonu anlatılarak diğer ülkelerden de kesitler verilmeye çalışılacaktır.

B.2.a- Amerikan Televizyonu

Öncelikle Amerikan televizyonun yayın anlayışını, daha sonra bu anlayış üzerine oturtulan sistemi belirtmek gerekir. Halen ve başından beri Amerikalı bir yayıncı için televizyon, bir kazanç ve ekonomik faaliyet aracıdır. Her şey nicel bir yüzeye indirgenmiştir. Bu durum kısaca Amerikan pragmatizmiyle özetlenebilir. Yapılan yayınların etkililiği daha fazla "kazanç" getirmesiyle ölçülür.

"Amerikan radyo-TV rejimi birden çok özel kuruluş tarafından yönetilen modele dayanmaktadır. Bu model ülkenin karakteristik yapısı ve yasal dokusuyla özdeşleşmiştir. Bu yönde özel teşebbüsün radyo dalgalarından yararlanarak kamu yararını gözetmesi amacıyla FCC, (Federal Communication Commission) adında bir örgüt kurularak, radyo istasyonlarına ruhsat verme yetkisiyle donatılmıştır"(43). Görüldüğü gibi ABD'de daha özselci ve serbest bir tutum izlenmektedir. Bunu 1912'lerden beri radyo ve haberleşme yasası gibi çıkarılan yasalarda görmek mümkündür. "ABD'de Radyo-Tv yayıncılığı başlangıçtan itibaren özel girişimcilere bırakılmıştır"(44).

Amerikan televizyonu ilk kez 1939'da başkan Rosvelt'in ses ve görüntüsünü Dünya fuarından yayınlamasıyla düzenli yayınlara geçmiştir. İkinci dünya savaşı sonrasında ABD'de 1950'li yıllarda televizyon istasyonları artarak devam etmiş ve başlıca üç özellik ortaya çıkmıştır(45).

a- Bağımsız televizyonculuk gelişirken yayıncılık büyük şebekelerin eline geçmiştir.

b- Kamusal televizyonculuk varlığını sürdürmesine rağmen televizyon büyük bir endüstri dalı haline gelmiş.

c- Canlı yayınlar, video bant yayını nedeniyle azalmaya başlamış.

(43): İçel, Kayıhan.a.g.e. syf 290

(44): Kaya, A.Raşit. "Kitle İletişim Sistemleri" 1. bsk, Teori Yay, sf 140, Ank 1985

(45): Tekinalp, Şermin, "Elektronik Kitle İletim ve Değişim" İletişim Dizisi, no 1, Beta Yayıncılık Syf. 27 İstanbul 1990.

Elektronik yayıncılık alanında ticari şebekelerin daha 1950'li yıllarda televizyonculuğa damgasını vurduğu açıkça görülmektedir. Dolayısıyla, "tecimsel olmayan kamu yayınlarını bir yana bırakacak olursak, televizyon artık kar getiren bir endüstri dalı olarak yerini iyice sağlamlaştırmıştır. Video program üretimi ve büyük şebekelerin kurulması bunun açık bir isbatı sayılabilir(46).

Bugün Amerikan televizyonunun yayın-yönetim modeli bakımından iki özelliği göze çarpmaktadır. Ancak konu gereği burada doğrudan Özel-ticari televizyonlardan bahsedilecektir.

- a- Kamu (devlete bağlı) televizyonlar
- b- Ticari (özel teşebbüs) televizyonları

B.2.aa- Ticari (özel teşebbüs) Televizyonlar

"Amerikan televizyonunda ilginç bir iş bölümü gelişmiştir. Bir yanda program yayınlamaya hazır birçok istasyon, öbür yanda ise program üretimi için özel olarak kurulmuş büyük sermaye kaynaklarına sahip şebekeler bulunmaktadır"(47). Amerika'daki bu mesai paylaşımı çok verimli bir sonuç vermiştir. Sonuçta televizyonlar, maliyeti yüksek yapımları geniş kaynakları ile kolayca karşılar hale gelmiştir.

Amerikan ticari televizyonunun anlayış tarzı ve temel değerleri hakkında Dr. Erol Mutlu şu ifadeleri kullanıyor:

"Tecimsel televizyonun temel değerleri "verimlilik" "kazanç", ve "pragmatizm"dir. Bu değerler, karar alma planlama süreçlerinden uygulama ve yayın aşamasına kadar tecimsel televizyon mekanizmasının içinde işlediği ideolojik ve kavramsal çerçeveyi çizerler. İlginçtir ki, tecimsel olmayan televizyon kuruluşları da endüstrinin yapısı gereği özellikle "verimlilik" ve "pragmatizm" ilkelerini gözönünde bulundurmak zorundadır"(48). Bu nedenle nitel değerler sayısallaştırılmış, sırf kar ve kazanç yönelinmiştir.

Prf. Ersan İlal ise durumu şöyle tasvir ediyor: "Özellikle ABD'de gelişen tecimsel modelde amaç daha çok karlılıktır. Bu modelde verici-alıcı araçlar, istasyonlar ve daha da önemlisi yayın zamanı bir tüketim malıdır"(49).

(46): Tekinalp, Şermin, "a.g.e. Syf 27

(47): Kaya, A.Raşit, a.g.e. syf 145

(48): Mutlu, Erol. a.g.e. Syf 122

(49): İlal, Ersan. a.g.e. syf 38

ABD toplumsal yaşamında televizyonun siyasi ve kültürel etkisinin daha iyi anlaşılmasıyla 1960'lı yıllardan beri var gücüyle gelişmeye başlamıştır. "Bugün ABD toprakları üzerinde 7 bin ticari radyo ve bin kadar Tv istasyonu faaliyet göstermektedir. 1961'de 514 ticari televizyon alıcısı varken"(50), şu anda 900 veya 1125 Tv istasyonunun olduğu ifade edilmektedir.

•B.2.ab- ABD'de Özel Sektör Kurumları

1. Büyük şebekeler (Networkler)
2. Büyük şebekelere bağlı yerel istasyonlar
3. Bağımsız yerel istasyonlar ve bunların bir yansıması olarak Kablolu Televizyon

1- Ulusal çaptaki büyük şebekeler üç kategoride toplanabilir. Birinci kategoride 216 istasyona sahip ABC, 220 istasyona sahip CBS ve NBS, bir de dördüncü olarak FBC şebekeleri bulunmaktadır. İkinci kategoride KKR-Stor, Tribune, RKO, Taft, Chris Craft ve Westinghouse gibi şebekeler bulunur. Üçüncü kategoride ise basın patron- larının kurduğu şebekeler bulunur. Bunlar Hearst, Scripps Howard, Post, News Week, Timer Mirror gibi şebekelerdir.

2- Büyük Şebekelere Bağlı Yerel İstasyonlar: Sayıları 600'ün üstüne varan bu şebekeler iki yıllık anlaşmalarla büyük şebekelere bağlı olurlar. Büyük şebekeler bunlara % 65'lik bir program desteği yaparlar. Ulusal düzeydeki reklamlar, diziler ve spor haberleri gibi program destekleri sayılabilir.

3- Bağımsız Yerel İstasyonlar: Bunlar, son on yıl içinde 214'e çıktığı gözlenmektedir. 39'u tematik istasyondur ve belirli konularda yayın yaparlar. İspanyol kökenliler için İspanyolca, dini içerikli yayınlar, spor ve sinema dallarında uzmanlaşmış istasyonlar vardır. Ayrıca büyük Networkler için alternatif programlar da üretirler. %16'lık bir izleyici kitlesi vardır.

4- Kablolu Televizyon Şebekeleri: ABD'de geçmişi 1948'lere dayanan kablolu televizyon bugün her iki evden birine girmiştir. 1965'te 1325 şebeke varken abone sayısı 1.275 bin iken 1972'de şebeke sayısı 2500'e çıkarken abone sayısı 14 milyona çıkmıştır. 1983 yılında ise 4300 şebeke ve 44 milyon 500 bin aboneye ulaşılmıştır. "ABD'de uluslararası araştırma ve geliştirme merkezince yapılan bir araştırma 1991'de evlerin % 55'inin kablolu sisteme bağlanmış olacağını göstermiştir. ABD'de 57 kablolu Tv şirketi vardır. Halen iki evden biri kablolu Tv abonesidir. Kablo Tv'- lerin gelir kaynağı, aylık abone ücretleri ve reklam gelirleridir. Bu, geniş kablolu yayın şebekesinde en önemli pay 4 büyük Amerikan kuruluşuna aittir. ESPN, CNN, WHBS ve USA'dır"(51).

(50): Kaya, A.Raşit, a.g.e. syf 140

(51): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 119

B.2.ac- Kablo Tv Şebeke Türleri (52)

* Haber programı yayınlayan şebekeler: ZNN, UPI Cable, Reuters News View ve AP News Cable ve Dow Jones Cable News adlı firma, Wall Street Journal ile birlikte 24 saat yayın yapmaktadırlar.

* Spor haberleri yayınlayan şebekeler: En ünlüsü ESPN dir. Yılda 8000 saat spor haberi yayınlar.

* Siyasal haberler yayınlayan şebekeler: Cable Satellite Public Affairs Network meclis ve senato haberlerini yayınlar.

* Borsa haberlerini yayınlayan şebekeler: FNN (Financial News Network) en ünlüleridir.

* Meteoroloji haberleri yayınlayan şebekeler: Bunların en ünlüsü The Weather Channel (TWC) dir.

* Kültür programı yayınlayan şebekeler: Alpha Reportary Television Service (ARTS), CBS Cable, The Entertainment Channel (TEC) ve BRAVO'dur.

* Çocuk programı yayınlayan şebekeler: Nickeludeon ve Disney Channel en ünlüleridir.

* Mağazin programı yayınlayan şebekeler: Lifetime, Modern Satellite Network (MSN) ve Satellite Program Network (SPN).

* Dinsel program yayınlayan şebekeler: Christian Broadcasting Network (CBN), People Taht Love (PTL) ve Trinity Broadcasting Network (TBN) sayılabilir.

* Irklara göre program yapan şebekeler: Black Entertainment Network (BEN) ve Spanish international Network (SIN-TV) İspanyollara yönelik yayın yapan şebeke.

* Sinama Filmi ağırlıklı şebekeler: En ünlüleri Music Television (MTV) dir. Show Time, The Movie Channel sayılabilir.

Bu kadar geniş kapsamlı seçeneklerin sunulduğu ABD'de bugün evlerin % 60'ı kablo TV'ye abonedir.

(52): Topuz, Hıfzı. M.Tali Öngören, Aysel Aziz ve Mesut Önen."Yarının Radyo-Tv Düzeni". Tuses-İlad ortak yay, sf.8-9, İst, 1990.

B.2.ad- Amerikan Televizyonu'nda Denetim Mekanizması ve FCC

FCC, (Federal Communication Comission) yüksek düzeyde bir iletişim komisyonudur. 1934'te "communication Act" diye adlandırılan bir yasayla kurulmuştur. Önceleri telefon tarifelerini denetlemekle görevlendirilen bu komisyon, daha sonraları tüm iletişim dallarında düzenlemeler getirmesi amacıyla çok önemli yetkiler verilmiştir(*).

FCC devlet başkanının seçtiği 5 üyeden oluşur. Bugün ABD'de sayıları 12 binin üstünde olan radyo ve TV istasyonlarına yayın izni verilmesi FCC'nin yetkileri arasındadır. FCC kamu çıkarları için tekelleşmeleri sınırlandırabilir. Ancak bazen titizliği elinden kaçırdığı ve siyasi iktidarın etkisinde kaldığı zamanlar olmuştur. FCC'nin yetkilerini bazen tam uygulayamaması sonucu, iletişim endüstrisinin olabildiğince özgür ve denetimsiz bir ortamda başıboş kalmasına yol açmıştır.

Bunun sonucu olarak medyalar üzerindeki, 7 TV kanalıyla sınırlı olan istasyon sınırlamaları esnemekte, hatta 12-24 arasında değişen bir sayıda televizyon istasyonuna sahip olmaları sıcak bakılmaktadır. Genel itibariyle merkeziyetçi ve kısıtlamalardan hoşlanmayan Amerikan Yönetimi ve kamuoyu, bu sınırlamadan rahatsız görünmektedir.

B.2.ae- FCC'nin Görev ve İlkeleri

- * Yayınların sağlıklı yapılabilmesi için frekansları saptar.
- * Yeni istasyon ve kanallar için başvuruları inceler, girişimcilerin esas niyetlerini, gelir kaynaklarını araştırır ve ona göre izin verir.
- * Aynı kanala birden çok başvuru varsa, bunların diğer etnik ve aşırı gruplarla ilişki- sinin olup olmadığını araştırır. Ancak FCC'nin yaptırım gücü olmadığından verdiği çoğu karar mahkemelerden önmektedir.
- * Kamu görevi açısından, seçim dönemlerinde adaylara eşit zaman tanınması ve yanlı görüşlerden kaçınmak.
- * Ekranda suçlanan herkese, o programın bir kopyası 8 gün içinde yollanması ve TV yayınlarına karşı her vatandaşın cevap hakkını kullanılmasına izin vermek.
- * Reklam sürelerinde belirli bir hacmi aşmamak (saatte 18 dakika).
- * Sigara, uyuşturucu ve sağlığa zararlı maddelerin reklamlarının yapılmaması konularını denetler.

(*): Topuz, Hıfzı. M.Tali Öngören, Aysel ve Mesut Önen. "Yarının Radyo-TvDüzeni" Tuses ve İlad ortak yay, syf.11 İst, 1990. Ve Raşit Kaya, "Kitle İletişim Sistemleri" 1.bsk, Teori yay, sayfa 142, Ank, 1985, yapıtlarından özetlenmiştir.

B.2.b- Fransa'da Özel Televizyon

Fransa'da TV yayıncılığı başlangıç itibariyle kamu hizmeti modelinde doğmuş ve gelişmesini öyle sürdürmüştür.

1931'de televizyon deneme yayınlarının başladığı Fransa'da derli toplu ciddi bir yayın ikinci dünya savaşı sonrası 1949 yılında TF1'in kurulması ile başlamıştır. Savaş yıllarında yayın tekel devlet elindeydi. Bu tekelcilik 1959 yılında RTF (Radio Diffusion Tv Française) adlı kamu kurumunun kurulmasıyla resmileşmiş oldu. "Bu kurum bir tekel kuruluşu idi, tek bütçesi vardı ve doğrudan bakanlığa bağlı idi"(53).

Fransa'daki Tv yönetim modeli hakkında biraz daha bilgiye yer vermek gerekirse şunlar söylenebilir:

Fransa'daki radyo ve televizyon rejimi bir kamu veya karma kuruluşca yönetilen modele sahip bulunmaktadır.

Yani "bu rejimin özelliği radyo-televizyon yayınları üstündeki devlet tekelinin doğrudan doğruya siyasal iktidarlarca yürütülmeyip bir kamu kuruluşuna ya da karma nitelikteki bir kuruluşu bu görevin verilmiş olmasıdır"(54).

Fransa Radyo-TV kuruluşunun geçmişi 1941 yılına dayanır. Kurulduğunda özel bir statüye sahip olan RTF, "1944'te liberasyon dönemi yöneticilerince de benimsenmiştir. Yapılan düzenlemelere göre radyo-televizyon yayınları bir kamu hizmeti olarak devletin tekelinde ve hükümetin doğrudan kontrolü altında..."(55) olduğu belirtilerek yeni statüler kazandırılmıştır.

TF1'den sonra 1963'te Antenne-2 (A2) adlı Tv'nin kurulmasıyla kanal sayısı ikiye çıkmış ve RTF'nin durumu yeniden tartışılmaya başlanmıştır. "Gerçekten de Fransa'da bundan sonra 1964, 1972, 1974 ve 1982 yıllarında ya yasada değişiklikler yapılmış yada yeni bir yasa çıkartılmıştır. Görüldüğü gibi Fransız televizyonu istikrarlı bir yapıdan ve düzenlemeden uzak kalmıştır"(56).

(53): Topuz, Hıfzı. a.g.e. syf 19

(54): İçel Kayıhan, a.g.e. syf 290

(55): Kaya, A.Raşit, a.g.e. sayfa 148

(56): Kaya, A.Raşit, a.g.e. sayfa 149

1964'de özerk, iktisadi ve ticari bir kamu kuruluşu olarak RTF'nin yerine ORTF kuruldu. ORTF'ye bağlı olarak üçüncü bir kanal olan FR3, 1973 yılında kuruldu. Ne var ki kanalların aynı kuruluşa bağlı olması tartışmaları yeniden körüklemiş ve hükümet, 1974'te ORTF'nin dağıtılması kararını almıştır. Dağılan bu ORTF'den sonra "kanalların herbiri biçim olarak bağımsız oldu. Her kanalın başına bir genel müdür atandı, bütçeler ve gelirler ayrıldı, üretimde yeni yollara başvuruldu ve istasyonlar yeniden rekabete başladılar"(57).

1974 düzenlemesinden sonra birçok kuruluş doğmuştur. Bu düzenlemede "rekabeti amaçlayan çoğulcu bir yapı öngörülmüştür. Rekabetçi yapıya kamusal yayın tekeli korunarak ulaşılması istenmektedir"(58). Bu nedenle kamu tekeline tanınan imtiyaz gittikçe azalmaya başlamış, zaten gelişen iletişim teknolojisi de bunu kaçınılmaz kılmıştır. 1974 düzenlemesinde şu kuruluşlar ortaya çıkmıştır.

* Institut National de l'Audiovisual (INA): Arşivlerin korunması, araştırma ve eleman yetiştirme görevlerini yürütür.

* Telediffusion de France (TRF): Verici, istasyon ve donanım altyapılarının yönetiminden sorumlu tutulmuş. Program üretimi konusunda dört ayrı ulusal şirket kurulmuş bunların sermaye lerini devlet finansa etmiş. Bunlar Radio France, TF1, A2 ve FR3'tür.

* Bu şirketlerin yönetim kurullarında hükümetin iki temsilcisi ve temsilcisi ve kültür dünyasından bir kişinin bulunması için bağımsızlıkları desteklenmiştir.

* Yine program üretimi konusunda görev üstlenen bir diğer kuruluş SFP (Societe Française de Production et Creation Audiovisuelle) bulunmaktadır.

B.2.ba- Özel Sektöre Bağlı Televizyonlar

Franasa'da özel sektör ve devlet televizyonları olmak üzere 7 televizyon kanalı bulunmaktadır. Ancak özel sektör televizyonculuğu 1982'lerden sonra canlanmaya başlamış ve birkaç kanal kurulmuştur. Özel kanalların Fransa'daki durumuna bakılırsa şu tablo karşımıza çıkmaktadır(59).

(57): Topuz, Hıfzı. a.g.e syf 20

(58): Kaya, A.Raşit. a.g.e. syf 150

(59): Topuz, Hıfzı. M.T. Öngören, Aysel ve Mesut Önen. "Yarının Radyo Tv Düzeni" Tuses ve İlad ortak yay, syf.20 İst. 1990 ve Kaya, Raşit. "Kitle iletişim Sistemleri" 1.baskı, Teori yayınları, syf 150, Ankara. 1985, yapıtlarından özetlenerek yararlanılmıştır.

TF1: Television Française 1

Fransa'nın ilk televizyon kanalı TF1, Haziran 1949'da kurulmuştur. 1987'de sağcıların iktidara gelmesiyle TF1 özel sektöre devredildi. Hisseleri 4 grup tarafından paylaşılmış durumdadır. Maxwel ve Bauygues grubları en başta gelenleridir. TF1 bugün Fransa'da en çok izlenen televizyon kanalı durumunda bulunuyor.

Canal Plus: Bu kanal Sosyalistlerin iktidara gelmesiyle 4 Ekim 1984'te kuruldu. Yaklaşık 2 milyon abonesi olduğu sanılıyor. Yayınlar ödemeli olarak anahtarla izleniyor. Hisseleri 4 grub tarafından paylaşılmış ve gösterilen ilgi bakımından 4. sırada yer alıyor.

La 5-Sept: 10 Şubat 1985'de De Gaule'cülerin lideri Chirac'ın başbakanlığı döneminde kurulan bu kanalın hisseleri 10 şirket grubunun elinde bulunuyor.

M-6: 27 Şubat 1986'da Chirac'ın başkanlığı döneminde kurulan bir kanalın izlenme oranı fazla yüksek değil. En çok tutan dizilerde % 12.5'lik bir başarı oranı var Bu kanalın hisseleri dokuz şirket tarafından paylaşılmıştır.

Diğer televizyonlar Antenne (A-2), FR3 ve La-5 devlet kanallarıdır. Özel sektörün başarısı karşısında hükümet kendi televizyon kanallarını bir tek yönetim altında toplamaya karar vererek A-2 ile FR3 üst düzey yönetimleri birleştirildi. Bu da Fransa'da kamusal Tv adına yeni bir dönemi başlatmıştır. Diğer kanal La-sept kültür hizmeti olarak tüm Avrupa'ya TDF1 uydusu ile seslenmeyi amaçlamaktadır. Kablo TV aracılığıyla yayın dağıtılması zorunluluğundan dolayı yoğun abonman isteği altında, hizmetine önce teknik açıdan adaptör üretimi gibi çareler aramaktadır.

"Görüldüğü gibi Fransa'da çoğulcu bir yayıncılık modeli uygulanmaktadır. Özel radyo-TV'ler ABD'deki gibi özgür değildir, bazı yükümlülükler altında çalışırlar"(60).

(60): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 36

B.2.bb- Denetim Mekanizması ve Sık sık Değişen Denetim Kurulları

Fransa'nın yönetim karakteristiğinden kaynaklanan bir nedenle iletişim yüksek kurulları sıkça değişikliğe uğramıştır. Bu kurulları kısaca belirtmek gerekirse 1982 den bu yana üç tane yüksek kurul değişikliği yapıldığı gözlenmektedir.

La Haute Autorite : 1981'de kitledara gelen Sosyalistler yayıncılıkta devlet tekeli kırıarak radyo ve televizyonun bağımsız kamu hizmetini yerine getirmesi amacıyla görsel-işitsel iletişim yasasıyla Temmuz 1982'de yüksek otoriteyi oluşturdular. Bu kurulun kamusal ve özel, tüm radyo televizyon yayınları üzerinde geniş yetkileri vardır.

İletişim ve Özgürlükler Komisyonu: Bu komisyon 1986'da ortanın sağındaki partilerin seçimle işbaşına gelmeleriyle kurulan ömrü iki yıl süren bir kuruldur.

CSA: (Conseil Supérieur de l'Audiovisuelle): Bu yeni komisyon Sosyalistlerin 1988'de seçimleri yeniden kazanarak işbaşına gelmeleriyle iletişim ve özgürlükler komisyonunu dağıtıp yerine kurdukları bir komisyondur. Özerk bir konuma sahiptir.

CSA Yüksek konseyi 9 üyeden oluşmaktadır. Üçü devlet başkanı, üçü meclis başkanı ve diğer üçünün de senato başkanı atamıştır. Seçilen bu üyeler politikadan uzak, yansız kişiler olmasına dikkat edilmiştir. Hükümet kamusal ve özel radyo Tv için bazı kurallar saptamıştır. Örneğin çocuğulculuk, dürüstlük, eğitime katkı gibi.

Özel radyo televizyon hakkında kurula geniş yetkiler tanınmıştır. Kamusal televizyonlar gerekli ilkelere uymazlarsa bir ihtar yayınlar.

CSA, başvuran yeni bir istasyon için yükümlülükler belgesi düzenler ve yeni istasyonun ne gibi koşullara uyması gerektiğini saptar. Bu yükümlülükleri taşıyacak adaylara kanal izni verilir. Ancak yayına geçtikten sonra da bu kanalı izler. Reklam, eğitim, müzik, yerli film gibi konularda aşırıya gidilmesi halinde kanalı uyarır.

B.2.bc- CSA'ın Yaptırımı

Yayınları bir ay durdurabilir. İzni erteler veya kaldırır. Pazar cezası verilir. Başsavcılığa başvurup koğuşturma yapılmasını ister. Kamusal radyo TV'lerin müdürlerini de seçme yetkisine sahiptir. Frekans ayarlaması ve kablolu TV çalışmalarını da denetler.

B.2.c- FEDERAL ALMAN TELEVİZYONU

Hitler Almanyası'nda radyo-TV yayıncılığı 2. Dünya Savaşı'na öncesine dayanır. Nazi yönetiminin bir yayın organı olan radyodan sonra 1935'te TV yayıncılığına başlanmıştır. Ancak, 2. Dünya Savaşı'nın patlak vermesi üzerine TV çalışmaları savaş sonrasına kalmıştır. Alman hükümeti yabancı kaynaklı yayınların ülke için tehlikeli olacağını belirterek eyalet hükümetlerinin kurulmasıyla yerel radyo yayıncılığını desteklemiştir.

Merkezi Federal hükümetiyle eyalet hükümetleri arasında 1952'de bir televizyon yayın tartışması başlamıştır. Bu tartışmada merkezi hükümet yayın tekelinin kendisinde olmasını savunmuştur. Buna karşı çıkan eyalet yönetimleri anayasa mahkemesine başvurarak davayı kazanmışlar ve böylece "1961'de parlamentodan geçen yasayla merkezi hükümet yayınların teknik sorumluluğunu almış, öteki sorumlulukları eyaletlere bırakmıştır. Böylece, Arbeitsgemeinschaft der Öffentlichen Rundfunkanstalten Der Bundesrepublik Deutschland kurularak istasyonlar arası teknik ve yasal dengenin sağlanması bu kuruluşa kalmıştır"(61).

Dokuz eyaletin 1950'de birleşerek Radyo-Tv birliğini kurmaları ve bunun 1961'deki yasayla kabul edilmesinden sonra bazı itirazlar doğmuş, ticari televizyon girişimleri yapılmıştır.

B.2.ca- Almanya'da Televizyon Kanalları

Almanya'da bugün beş kamu üç de özel kuruluş televizyonu bulunmaktadır.

ARD Birinci Kanal

Dokuz eyaletin kendi başlarına yerel yayın yapmaları, ARD'nin tek bir yayın istasyonuna sahip olmasını engellemiştir. Bu nedenle "eyaletler 27 Mart 1953'te kendi aralarında yeni bir anlaşma yaparak televizyon alanında yeni bir işbirliğine yöneldiler"(62). Böylece eyalet istasyonları arasında ortak yayın ve program alışverişi başlamıştır. Oluşturulan bu ortak yayın ARD1 kanalını meydana getirmiştir. ARD'ye bağlı bu dokuz istasyon, gündüzleri akşam 20'ye kadar bölgesel yayın yapıyor, 20'den sonra ortak yayına geçiyorlar. Bir başka ifadeyle, "gündüzleri bölgesel yayın yapan ARD'ye bağlı dokuz istasyon, akşamları ortak yayına geçerler. TV başına oturan kişi, Almanya turuna çıkmış gibi, önce haberler için Hamburg'a sonra tiyatro için Berlin'e, daha sonra box maçları için Münih'e bağlanır. Ekranda programlar birbiri ardından akar"(63).

(61): Tamer, C.Emel. "Dünü Bugünüyle TV" Varlık Yay, Sf 67, İst,1983.

(62): Topuz, Hıfzı. a.g.e. sayfa 27

(63): Tamer, C. Emel. syf 68

B.2.cb- ARD Bölge Yayınları

"Eyalet televizyonları pazartesi cumartesiye her akşam saat 18-20 arası ortak yayından çıkarak her biri kendi bölgesel yayınına başlar. Bunlara da ARD bölgesel programları adı verilir"(64).

ARD Üçüncü Kanal

ARD'ye bağlı bu dokuz eyalet televizyon kuruluşu daha sonraları ayrı bir frekans üzerinden ortak bir yayına geçtiler. "Bu program ilk başlarda eğitim ve kültür ağırlıklı idi. Sonra geniş kitleyi ilgilendirecek, uzun metrajlı film ve varyete programlarına ağırlık verildi"(65). Bu da üçüncü kanalı meydana getirmiştir.

ZDF Televizyonu

Yerel yönetimler ve Anayasa Mahkemesi, Federal hükümetin yayın düzenleme yetkisinin olmadığını belirtmesi üzerine "1961'de 11 eyalet başkanı kendi aralarında bir konvansiyon imzalayarak ülke çapında yayın yapmak amacıyla ZDF (Zweites Deutsches Fernsehen) adlı kamusal bir yayın kurumu kurdular"(66). ZDF Sadece TV yayınlarıyla, diğer ARD'nin yayınlarına rakip olmuştur.

ZDF İkinci Programı

ZDF'nin ikinci program yayınları, diğer ülkelerdeki TV. kuruluşlarıyla ortak yapım çerçevesine dayanmaktadır. Bu doğrultuda "ZDF İsviçre'nin SRF ve Avusturya'nın ORF kanalı ile işbirliği yaparak ikinci bir program oluşturdu. Buna 3 SAT Kanalı denir. ECS-Eutelsat uydusuyla yayın yapar"(67).

ARD'nin Eins Plus Kanalı

1986 da kurulan bu TV kanalı Intelsat uydusundan yayın yapmaktadır. İsviçre'nin Almanca yayın yapan SRG televizyonu ile işbirliği yaparak Avrupa'daki ve diğer Almanca konuşan ülkelere yayın yapar.

B.2.cc- Özel Televizyon Kanalları

Almanya'da üç özel televizyon kanalı bulunmaktadır. Bunların ilki 165 yayın evi ve büyük basın ortaklığı Springer' in kurduğu SAT 1 kanalıdır. İkincisi RTL Plus'dur. Bu, Lüksemburg Radyo-Tv'u ile Bertelsmann'ın ortaklaşa kurduğu kanalıdır. Yayınlarını kablo sistemiyle sürdürmektedir. Bir diğer kanal ise Canal Plus olup Fransa'nın Canal Plus televizyonu ile 1990'dan beri ortaklaşa TDF 1 uydusundan yayın yapmaktadır. Bu kanal yayınlarını son yıllarda dünyayı saran HDTV sistemine uygun olarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

B.2.cd- Alman Televizyonu'nda Yönetim ve Denetim Mekanizması

Almanya'da her eyaletin TV İstasyonunun, bir yönetim ve danışma kurulu olmakla beraber ortaklaşa diğer eyaletlerle bir denetim mekanizması oluşturmuşlardır. ARD'nin Genel Müdürünü eyalet istasyonları kendi aralarından seçer. ZDF televizyonu üzerinde ise bütün eyaletlerin oluşturduğu bir denetim mekanizması mevcuttur. Bu denetim ikişer yıl arayla eyalet istasyonları üstlenir. Ayrıca ZDF için hükümet, işçi ve kilise çevrelerine kadar geniş bir yelpazeyi içeren 66 üyelik bir konsey oluşturulmuştur. "Bunun yanında ZDF'nin 9 kişilik bir yönetim kurulu da bulunmaktadır. Üyelerin 5'ini konsey, 3'ünü eyalet başkanları, diğerini de Federal hükümet seçer"(68).

B.2.d- Japon Televizyonu

İkinci Dünya savaşından sonra dev adımlarla ilerleyen Japonya, kamu ve ticari televizyon yayınlarını 1953 yılında başlatabilmiştir. Japonya'da kamu ve ticari televizyonlarının aynı yılda başlaması diğer Avrupa ve Batı televizyonlarına bir farklılıktır. Japonya'da kamu ve özel (ticari) olmak, üzere ikili bir televizyon yayın sistemi uygulanmaktadır.

B.2.da- Kamu Televizyonu

NHK (Nippon Hoso Kyokai), 1920 yılında kamu hizmeti modelinde bir radyo yayın kurumu olarak kurulmuş, ancak 1950 yılında çıkartılan kanunlarla yeni bir hüviyet kazanmıştır. Bu kanuna göre radyo-Tv yayın ilkeleri yeniden belirlenmiştir. Diğer yandan özel radyo ve televizyon kurumlarının da nasıl işleyeceği bir esasa bağlanmıştır.

"NHK biri eğitim kanalı olmak üzere iki kanaldan yayın yapmakta ve programlarının %85'ini kendisi üretmektedir. NHK dışardan satın aldığı programlarının çok daha fazlasını dışarı satabilmektedir"(69).

Bugün Japonlar, iletişim uyduları aracılığıyla yayınlarını dağıtmakta ve son yıllarda dünya medyalarını alt üst eden HDTV (Yüksek tanımlı TV) sistemini denemektedirler.

(68): Tamer, C. Emel. a.g.e. syf 82

(69): Topuz, Hıfzı. a.g.e. 40

B.2.db- Özel Televizyonlar

Ticari televizyonlar, NHK ile beraber 1953 yılında yayına başlamıştır. Bölgesel çapta gelişen ticari televizyonların ilki NTV'dir. Bugün NAB adlı bir kuruluş içinde toplanan özel televizyonlar, istasyonlarını büyük kentlere göre belirlemişlerdir. NAB çatısı altında birleşen, "1250 kadar ticari istasyonların çoğu program sağlamak için birleşmişlerdir. Tokyo'daki dört büyük işletme, TBS, NTV-NET, FUJİ tüm Japonya'daki özel yayınları denetlemektedirler"(70). "Japonya'da özel Tv'lerin kendi aralarında oluşturdukları 5 büyük özel şebeke bulunmaktadır"(71).

- * TBS talebi (Japon News Network): 1959'da kurulan şirketin 24 istasyonu var.
- * Nihon Telebi (Nippon News Network): 28 istasyondan oluşuyor.
- * Fuji Telebi (Fuji News Network) 25 istasyon
- * Telebi Asahi: 19 istasyon ve Telebi Tokyo: 3 istasyon

Şebekelerin başında yönetici durumunda olan istasyonlara "Key Station" denmektedir. Bunlar, şebekelere iç ve dış haber programı sağlıyor ve program satışlarını düzenliyorlar. Taşra istasyonlarının yayınladıkları programların %70'ini "Key Station"lar sağlıyor"(72)

B.2.dc- Japon Televizyonu'nda Yönetim ve Denetim

NHK, 1950 yılında çıkarılan yasayla bir düzene sokularak, iki idari konsey oluşturulmuştur. İlk konsey 8 üyelidir. Diğer konsey 4 üyeli olup Müdürler konseyidir. Yine bu yasaya bağlı olarak bir "Yayın Düzeni Komisyonu" oluşturulmuştur. Radyo-TV alanında bütün kararların verildiği bu komisyon, bir başkan ve 6 üyeden oluşur.

NHK yönetim kurulu ise 12 kişiden oluşmaktadır. Yönetim kurulu üyeleri parlamantonun onayıyla başbakan tarafından atanmakta, NHK'nın başkanı da yönetim kurulu tarafından seçilmektedir.

Özel televizyonlar ise az önce de denildiği gibi "Key Station"lar tarafından yönetiliyor. Program ve yayın düzenleri yine bu istasyonlar tarafından belirleniyor. "Yayın Düzeni Komisyonu, denetimleriyle kamusal bir televizyon düzenini uygulamaya çalışıyor. Ancak özel televizyonlar daha esnek ölçülerle yayınlarını sürdürüyor"(73).

(70-73): Topuz, Hıfzı. a.g.e. sayfa 40-42

B.2.e- İngiliz Televizyonu

B.2.ea- BBC'nin Doğuşu

Posta bakanlığı, özel ticari şirketlerin 1922'de radyo yayını yapma isteklerini, bu şirketlerin birleşmeleri şartıyla mümkün olabileceğini belirtmesi üzerine şirketler British Broadcasting Company (BBC) adı altında birleşmiş ve İngiliz Yayın Şirketi'ni kurmuşlardır. Ancak "1927'de şirket, Kraliyet fermanıyla bir kamu kuruluşu biçimine dönüştürülerek, adı British Broadcasting Corporation (BBC) olarak değiştirildi"(74). BBC iki yetki belgesiyle çalışmaktadır. Bu belgeler imtiyaz belgesi ve posta bakanlığı ile yapılan anlaşma belgesidir. Teknik imkanlar dahilinde BBC'ye yayın yapma ve istasyon kurma yetkisi verilmiştir. BBC, yayınlarına düzenli olarak 1936 yılında kamu televizyonu niteliğinde başlamıştır.

B.2.eb- BBC2 Neden Doğdu?

BBC-1 ilk yayınlarındaki ciddiyetini, zamanla daha eğlenceli programlara kaydırarak kaybetmeye başlamış, hükümetten gelen maddi desteğin azalması üzerine de kaliteyi düşürmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle, "BBC eğlence ve magazin programlarına önem vererek izleyici oranını %33'ten %52'ye yükseltmişti, ancak kalitesinden de birşeyler yitirmişti"(75). Diğer taraftan Pilkington tarafından hazırlanan raporda gösterilen gerekçeler üzerine ikinci kanalın kurulmasına karar verilmiştir. Bu gerekçede "BBC, ticari televizyonla rekabet edebilmek için programların kalitesini düşürmüştür. Ticari Tv de yasada belirtilen amaçlara hizmet edememiş, programlarını ucuz Amerikan şovlarıyla ve dini filmlerle doldurmuştur"(76), denilerek BBC-2 nin kurulması ve bu yönde belgesel ve kültürel programlara ağırlık verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Ancak burada şunu belirtmek gerekir. BBC-2 den önce raporda bahsedilen ticari televizyon olan ITV 1954 yılında kurulmuştur. BBC-2 böylece 1962 de itibaren yayına geçmiştir.

B.2.ec- İlk Ticari TV: ITV ve IBA

BBC-1'den sonra 1954 yılına doğru, özel televizyon kurma girişimleri başlamış, BBC'nin karşı çıkımlarına rağmen muhafazakar partinin iktidarı döneminde 1954 yılında ITV (Independent Television Authority) kurulmuştur. ITV radyo yayınlarını da gerçekleştirdiği için (Independence Broadcasting Authority) IBA adını almıştır.

(74): Tamer, C. Emel. a.g.e. syf 60

(75): Hıfzı Topuz. a.g.e. syf 14

(76): Tamer, C. Emel. a.g.e. syf 62

IBA, "15 bölgesel televizyon kurumunun işbirliğinden oluşmuş özel bir ortaklıktır"(77). Sekiz yıllık izin çerçevesinde her bir bölgesel televizyon, yerel program hazırlamaktadır. Çünkü ITV'ye bağlı bu yerel televizyonlara yurt çapında yayın yapma izni verilmemiştir. Gelirlerini reklamdan karşılayan bu özel bölgesel televizyonların en büyükleri arasında, Thames, CWT, Granada, Centra ve Yorkshire televizyonları bulunmaktadır. IBA bir bakıma ITV'nin yönetim konseyi niteliğindedir.

Dördüncü Kanal: CHANNEL FOUR

1982 Kasım'ında özel ve bağımsız bir ticari televizyon olan 4. kanal ITV'ye bağlı şirketlerin, program konusunda bağımsız yapımcılar ve sinema endüstrisiyle yapılan bir anlaşmasıyla doğdu. Daha çok azınlık gruplarına yönelik BBC modelinde bir yayın politikası uygulanacağı belirtilmiştir. 4. Kanal IBA'nın denetimi altında bulunmakta ve müdürü IBA tarafından atanmaktadır.

B.2.ed- Yeni Düzenlemeler

Thatcher hükümeti döneminde BBC yönetimine söz geçirilememesi nedeniyle hükümet, 7 Aralık 1989'da bir yasa tasarısı hazırlamıştır. Bu tasarıya göre şu değişiklikler istenmektedir(78).

1- ITV dağıtılacak ve yerine açık artırımla satılacak özel bölgesel televizyonlar kurulacak. Channel 3 adı verilecek yeni kuruluş, bölgesel ve haber programları yayınlamak koşuluyla özgür olacak.

2- ITV'nin reklam gelirlerinden yararlanan genellikle kültürel yayınlar yapan yarı özel yarı kamusal Channel Four, reklamlarını kendi sağlamak koşuluyla özgür bırakılacak.

3- Gelirini reklamlardan sağlayacak (Channel Five) 5. kanal (özel) kurulacak.

4- BBC-1 ve BBC-2'ye eskisi gibi reklam izni tanınmayacak.

5- ITC (Independent Television Commission) adı altında kurulacak bir komisyon yalnızca frekans dağıtımıyla ilgilenecek programların içeriğine karışmayacak.

6- Radio Authority adı altında oluşturulacak bir kurul da özel radyo frekanslarını ayarlayacak.

(77): Hıfzı Topuz. a.g.e. syf 15

(78): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 34

B.2.ee- Yönetim ve Denetim

BBC en üst düzey yönetiminde Governörler Konseyi bulunur. Konseyin üyeleri parlamentonun tavsiyesi ile hükümet tarafından seçilir. Başkanını da içişleri bakanı atar. Konsey, BBC'nin genel yayın politikasını belirlemekte ve ayrıntıya karşımaktadır. Bu konsey, BBC'nin değişik bölümlerinin müdürlerinden oluşur.

BBC yönetim kurulu 12 kişiden oluşmakta, üyeler parlamentonun tavsiyesiyle Kraliçe tarafından seçilmektedir. BBC genel müdürü yönetim kurulu üyelerince seçilir. Özel ticari televizyonda ise IBA bir yönetim ve denetim mekanizmasıdır. Diğer 15 özel bölgesel televizyon ve 4.Kanal bu kuruma bağlıdır.

Tüm televizyonlar (kamu ve özel) 1964'te yayınlanan "Televizyon ACT" adlı anlaşma gereği siyasal alanda bir denge oluşturmalarını zorunlu kılmıştır. 1989 yılında kurulan Broadcasting Standards Council adlı basın konseyi niteliğindeki bir kurul halkın şikayet ve istekleri doğrultusunda Tv kurumlarını uyarır.

"Yeni yasa tasarısının yapmak istediği şey, daha önce yaptırım yetkisi olmayan "Yayın Standartları Kurulu"nun yetkilerini genişletip bir sansür kuruluna dönüştürmek, polis ve yargıçlara yayınlara el koyma yetkisi vermek"(79) şeklinde özetlenmektedir.

ITV'nin bölgesel televizyonları dağıtılarak açık artısla satışa sunulmuştur. Çeşitli şirketler tarafından satın alınan bu bölgesel televizyonlar, halen yayınlarını sürdürmektedir. Bu özel-bölgesel televizyonlar şunlardır: Thames Television, LWT, TVS, Granada, HTV, TSW, Yorkshire TV, TYNE TEES, Anglia, Ulster TV. Grampion, Channel Tv, Central Tv. Border, Scottish TV ve TV AM, olmak üzere 16 Tv'dir.

(79): Tekinalp, Şermin, a.g.e. syf 35

B.3- ÖZEL TELEVİZYON GİRİŞİMLERİ VE TÜRKİYE

B.3.1- 1980 Sonrası Gelişmeler Işığında Özel TV'ye Giden Yol

Türkiye'de 80'li yıllar, yeni bir dönemin başlangıcı olmuş ve birçok değişikliği beraberinde getirmiştir. 12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra Türkiye'nin yeni bir yapılanma içerisine girmemesi düşünülemezdi. Ülkenin, her alanda bilinçli bir şekilde elden geçirilmesi gerekiyordu. Ekonomi, sanayi ve hizmet alanlarına ilişkin anayasada yapılacak optimum değişiklikler kaçınılmaz duruma gelmiştir.

İşin gerçeği Türkiye'nin, kısır siyasi çekişme ve kavgalarla dolu, müzmin bir geçmişi gözardı edilemez. Fazla uzatmadan söylemek gerekirse, Türkiye artık bu problemleri teker teker aşmalı, uygar dünyanın nereye geldiğini yakından görmeli idi. Teknoloji her alanda almış başını giderken Türkiye hala mazbut ve tutucu bir zihniyetle yerinde saydırılmaktaydı. İlerlemesini engelleyecek her ne türlü engel varsa çözümü aranmalı ve bulunmalıydı.

12 Eylül askeri darbesi ülkenin bütünlüğüne göz diken ayrılıkçı ve kan dökücü faaliyetlere karşı yapılmıştı. İçinde bulunulan kaos ortamından ancak askeri darbeyle çıkılabileceği inancı toplumda yer etmiş ve beklenen darbe yapılmıştır. Yapılmıştır yapılmasına. Ancak parlamentonun feshedilmesinden sonra, demokratik sürecin durduğu da unutulmamalıdır. 6 Kasım 1982'de oylanarak kabul edilen ve 82 Anayasası diye anılan yeni dönemin anayasası, askeri yönetimin işbaşında olduğu süre içinde yürürlüğe konmuştur. Dolaylı yoldan söylenirse, çıkarılan kanunlar "askeri bir yaptırımcılık" gücüyle donatılmıştır. Burada çıkarılan kanunların demokratik olup olmadığı zaten tartışılmayacak. Ancak daha sonraki dönemde meydana gelen aksamalar için işin kökenine inilmesinde fayda umulmaktadır. Burada konu gereği tabii ki, radyo-Tv kanununa değinilecek.

1982 anayasasının 133. maddesi radyo-Tv yayınlarına getirdiği yasal düzenleme şudur: "Radyo ve Tv istasyonları ancak devlet eliyle kurulur ve idaresi bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir." Buna göre radyo Tv yayıncılığında devlet tekeli, 1972 düzenlemesinde olduğu gibi aynen devam etmiştir. Yasada böyle denilmesine karşın daha sonraki gelişmeler kanımızca özel Tv'nin adeta kuluçka devresini oluş- turmuştur. Bu savımızı birkaç maddeyle açıklamaya çalışacağız.

B.3.1a- 11 Kasım 1983 Yasası

Bu yasa "11kasım 1983 tarihinde kabul edilerek 1 Ocak 1984'te yürürlüğe giren 2954 sayılı Türkiye radyo-Tv yasasıdır. Yeni yasanın en önemli özelliği, TRT kurumu yasası olmayıp Türkiye'deki bütün radyo ve Tv yayınlarıyla ilgili düzenlemeleri de getirmesidir"(80).

(80): Aziz, Aysel. "Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni". Tuses ve İlad ortak yay, syf 112, İst, 1990.

Burada dikkati çeken nokta şudur: Anayasanın 133. maddesi katıksız devlet tekeli getirirken, bu yasaya dayanılarak çıkartılan 2954 sayılı radyo-Tv kanunu, TRT dışındaki elektronik yayınları da düzenlemeyi amaçlamaktadır. Bunun sonucu olarak bazı görev ve yetkilerle RTYK (Radyo Tv Yüksek Kurulu) oluşturulmuş ve yetkili kılınmıştır. Prf Aysel Aziz, Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni adlı yapıtta bu konuyla ilgili olarak şöyle diyor: "Yeni yasa ile TRT ve onun dışında kalan radyo ve televizyon yayınları ile diğer tüm elektronik yayınların gözetim, denetim ve değerlendirilmesini yapmak amacı ile TRT'nin dışında bir de üst kurul oluşturulmuştur"(81). Dikkat edilirse yukarıda geçen şöyle bir ilginç cümle vardır. Burada TRT kastedilerek "onun dışında kalan tüm radyo ve Tv yayınları" ibaresinin sınırları açık seçik belli değildir. "2954 sayılı kanun, TRT'ye tanınan tekel yetkisine sadece polis ve meteoroloji teşkilatları yönünden istisna koymuştur"(82) dense de, bu işin sırf polis ve meteorolojiyle kalınmayacağı bellidir. Teknolojik ve sosyal gelişmeler her an yasaların koyduğu sınırları aşacak ve yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu kılacaktır.

Kanunun getirdiği bir diğer istisna ise kapalı devre yayınlarına ilişkindir. Burada kanun "kamu kurumu ve kuruluşlarıyla gerçek ve özel, hukuk tüzel kişiliklerinin kapalı devre Tv sistemi kurmalarına ve işletmelerine olanak vermiştir. Radyo ve Tv yüksek kurulunun iznine tabi kapalı devre televizyon sistemi, Tv yayını dışında eğitim, öğretim, güvenlik ve turizm gibi belirli amaçlar için bir bina dahilinde veya birbiri ile ilişkili binalar grubunda kullanılan kablo Tv olduğundan, devlet tekeline bir istisna sayılamaz"(83) denilmektedir. Demek istenilen nokta, her ne kadar devlet tekeli olsa da Türkiye'de TRT tekeli dışında yasak olmasına rağmen özel teşebbüs kaynaklı yayıncılığın, gündemi zorlamaya devam ettiğidir. Örneğin Kayıhan İçel Kitle İletişim Hukuku adlı yapıtta bir dipnot düşmüş, bu dipnotta; "1961 anayasasının ve 359 sayılı TRT kanunu tekele ilişkin hükümlerine karşı 1977 yılında Türkiye'de TRT dışında yayın yapan 9 radyo istasyonunun bulunduğu saptanmıştır"(84) demektedir. Görülen odur ki, 1980 sonrası Türkiye'nin içine girdiği süreç ve değişim, daha çok özel kesimin canlanması yönünde olmuştur. Serbest pazar ekonomisi, sanayici ve iş dünyasının desteklenmesi, KİT'lerden özelleşmeye kayma hareketleri, iletişim ve yayın alanındaki kıpırdamaları da cesaretlendirmiştir. Belki şartlar ilk yıllarda uygun gibi görünmemişse de daha sonraki yıllarda yasal çerçevede her türlü çarenin aranacağı ve hükümetin özel yayın yapmak isteyen müteşebbisler tarafından zorlanacağı tahminden uzak değildi. Kanaatimizce çıkarılan tutucu yasalar ve korumacı bir zihniyet iş başında olmasaydı, bugünlerde yaşanan özel Tv komplikasyonları 1960 ve 70'li yıllarda ilk sancılarını atlatacak, şimdi de yerli yerine oturacaktı.

(81): Aziz, Aysel. a.g.e. syf 112

(82): İçel, Kayıhan. a.g.e 299

(83): İçel, Kayıhan. a.g.e 300

(84): İçel, Kayıhan. a.g.e 299

B.3.1b- RTYK Neden Oluşturuldu?

Özel Tv'a giden diğer bir atlama taşı ise RTYK'dur. Çünkü RTYK' nu oluşturma amacının altında, TRT dışındaki elektronik yayıncılığın denetim ve gözetilmesi yatar. Belki 1983'te özel yayın yapan Televizyon kuruluşları yoktu, ama ileride doğabilecek yayınların denetlenmesi amaçlanıyordu. 2954 sayılı yasanın 6. ve 7. maddelerinde yer alan bu kurul, "Türk yayıncılık tarihinde ilk kez yasalarda yer almaktadır. Yeni yasada böyle bir kurulun yer almasını çok önemli bir değişiklik olarak görmek gerekir. Çünkü daha sonra kurulun görevleri arasında da görüleceği üzere kurul, başta TRT'nin yayınları olmak üzere, diğer yayınların da denetim ve gözetimi ve yayınlarla ilgili genel ilkeleri saptamada en üst kurul olarak yer almaktadır"(85).

Ne var ki kurulun üyeleri hükümetle çıkar alış-verişi içine düşmeleri, işin ciddiyetine gölge düşürmüştür. Kurul, TRT Gn. müdürü ve yönetim kurulunun seçilmesinde aktif bir statüye sahiptir. Ancak bu dönemde ilk genel müdür Tunca Toskay ve daha sonraki Cem Duna'nın TRT genel müdürlüğüne getirilmeleri, çeşitli spekülasyonlara yol açmış, RTYK üyelerinin hükümetin etkisinde kaldıkları açıkça anlaşılmıştır. İşte bunun açık bir delili şudur. Cem Duna Mart 1988'de göreve getirilmişti. "Ancak, Duna'nın 26 Mart 1989 yerel seçimlerinden kısa bir süre sonra, Duna aleyhine ANAP içerisinde başlatılan aleyhte tutum ile istifa ettirilmişti. Bu istifayı, kendisini bu göreve aday gösteren RTYK'ye haber vermeden gerçekleştirmesi ve istifasının gerekçelerini açıkladığı basın toplantısında, "ben başbakanın emri ile geldim, emri ile gidiyorum" biçimindeki ifadeleri, Duna'nın hükümet ile ilişkilerini göstermesi yönünden önemlidir"(86). Kısaca söylemek gerekirse, RTYK tam bir aktif tutum içinde olamamıştır. Hükümetin yönlendirmeleri karşısında zaten aktif olması beklenemezdi. Kanımca şartlar özel Tv'ye gidişi daha da kolaylaştırmıştır.

"Kolaylaşmaya başlamıştır" diyoruz. Çünkü daha Tunca Toskay döneminde "TRT vericilerinin PTT'ye devredilmesi ve PTT'nin uydu yayınlarını alarak kablo ile evlere vermesi"(87) gibi olaylar başlangıçta kaçak da olsa belediye ve video şirketlerinin iştahını arttırmıştır. Dolayısıyla özel Tv anlayışı ve girişimleri günden güne artmaya başlamıştır. Bunlar biraz sonra somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

Özelleştirme ve ifade özgürlüğü gibi Türkiye'nin önünde bir yığın problem ve tikanıklık vardı. Bu tikanıklıkların birden bire çözülmesi düşünülemezdi elbette. Deneme yanılma usulüyle de olsa, gerçeklerin daha iyi anlaşılması için şartların olgunlaşması beklenenecekti. Daha önce de denildiği gibi çıkarılan bütün yasalar askeri bir çatı gölgesinde korunmuştur. Hatta bahsedilen 2954 sayılı kanun bile "doğrudan milli güvenlik kurulunda görüşülerek çıkmıştır"(88).

(85-88): Aziz, Aysel. "Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni". Tuses ve İlad ortak yay, syf 112-115,142 İstanbul, 1990.

Bilindiği gibi milli güvenlik kurulu askerlerin ağır bastığı bir kuruldur. Türkiye'nin gündemine sorunlar öylesine girmiştir ki, sanki özel alana geçmenin kaçınılmazlığı birinci dereceye yükselmiştir. Çünkü Batı'da 1960'lı yıllardan beri gelişmiş olan kablolu ve uydu yayıncılık, kaçamak da olsa Türkiye'ye girmiştir. "Kaçamak" diyoruz, çünkü yasal mevzuatta bu iki yayın türüne ilişkin bir madde bulunmamaktadır.

Kablo Tv konusunda TRT ile PTT arasında başlayan Tunca Toskay dönemin- deki gerginlik 1989 sonlarında had safhaya ulaşmış, problemin çözümü yolunda çareler aranmaya başlanmıştır. Çünkü PTT, abone usulü evlere hat çekmekte ve uydudan aldığı yayınları kablo aracılığıyla evlere dağıtmaktadır. Bu ise 2954 sayılı kanuna göre TRT'nin elinde olan yayın tekeline darbe vurmaktadır. RTYK, "13 Eylül 1989'da Ankara basın savcılığına başvurarak "yasak yayın yaptığı" gerekçesiyle PTT hakkında kavuşturma açılmasını istemiş, Ankara Basın Savcılığı ise kablo Tv uygu- laması hakkında takipsizlik kararı vermiştir"(89).

"Sonunda 16 Eylül 1989'da TRT ile PTT anlaşmış, kablo Tv yayının PTT ile ortaklaşa gerçekleştirilmesi konusunda iki kurum, görüş birliğine varmıştır. PTT ile TRT'nin kablo Tv konusunda anlaşması RTYK tarafından da onaylanmıştır"(90).

Özel televizyona giden yolu aralayan kablo ve uydu yayıncılık alanlarındaki yapılan girişimlerle bir gerçeği gözönüne getirmek istiyoruz. Biraz önce de denildiği gibi bu konu şimdi örneklerle somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

"Kablolu yayının ilk örneğini Ortadoğu Video İşletmeleri ODVİ'nin Eylül 1980'de İstanbul'da Nişantaşı Vali Konağı caddesi üzerinde ve Etiler Profesörler Sitesi'nde başlattığı yayınlar oluşturmaktadır. ODVİ her iki sitede de ayrı ayrı yayın merkezleri kurmuş ve bu merkezlerden yerli koaksiyel kablolar aracılığıyla, bir kanaldan TRT yayınlarını, diğer kanaldan da video programlarını yayınlamıştır. Bu uygulama Ocak 1981'de sıkı yönetim kararıyla durdurulana kadar aralıksız sürdürülmüştür"(91).

Diğer yandan bu uygulamaya paralel olarak bazı çalışmalar Ankara'da da devam etmiştir. Yine Nurdoğan Riğel'in Elektronik Rönesans'ında bahsedildiğine göre, "ODVİ'nin kablolu yayın uygulamasının durdurulması, bu alandaki çalışmaların giderek yaygınlaşmasını önleyememiştir.

(89-90): Topuz, Hıfzı. a.g.e. syf 154

(91) : Riğel, Nurdoğan. a.g.e. syf 168

Aynı dönemde Ankara'da Oyak Sitesi'nde Irmak Video tarafından yürütülen kablolu yayın uygulaması bu duruma bir örnektir. 7 Blok ve 280 daireden oluşan Oyak Sitesi'nde başlangıçta abone adedi 110'dur. Site'deki bir odaya yerleştirilen videodan abonelerin dairelerine kablo çekilerek sistem kurulmuştur"(92).

PTT'nin kablo yayın girişiminin danıştayca takipsizlik kararıyla ve "21 Ocak 1989 tarihinde çıkartılan 357 sayılı yasa ile TRT'nin tüm radyo ve vericilerinin, bağlantı istasyonlarının 1400 kişilik personeli ile birlikte PTT'ye devrinden"(93) sonra PTT deneme yayınlarına ve kablo hat çekmeye devam etmiştir. "Bu karar ve PTT'nin deneme yayınlarına devamı, kamusal hizmet veren diğer kurum ve kuruluşları cesaretlendirmiştir. Nitekim bazı belediyeler belediye hudutları içinde kurdukları çanak antenlerle evlere uydu yayın dağıtmaya başlamışlardır. İzmit Belediyesi, Yuvacık Belediye sınırları içinde çanak anten kurup evlere uydu yayın verme girişiminde bulununca bu antenler Refah partili başkan tarafından sökülümüştür"(94).

Diğer bir örnek olay ise, 1988 yılı içinde başlayıp iki yıl süren bir kablo yayın girişimidir. Şermin Tekinalp'in 1990 yılına ait Elektronik İletim ve Değişim adlı yapıtında; "Foça Belediye Başkanı Nihat Dirim, Foçalılar'ın iki yıldır belediye hudutları içinde kurulan çanak antenler vasıtasıyla 10 kanaldan yurt dışı yayınlarını izlediklerini açıklamıştır"(95) deniyor.

Bu tezde savunulan bir konu var: 1982 anayasası ve buna bağlı diğer yasalar, her ne kadar askeri yaptırım çerçevesi içinde çıkarılmışsa da teknolojik ve siyasi gelişmeler bu yasaları adeta rafa kaldıracak kadar hızlı cereyan etmiştir. Yukarıda koyu bir şekilde alıntılanan bir ifadede, "PTT'nin deneme yayınlarına devamı, kamu- sal hizmet veren diğer kurum ve kuruluşları CESARETLENDİRMİŞTİR" denilmiştir. Evet, cesaretlendirmiştir ve avami ifadeyle ok yayından çıkmıştır. Özel Tv için bulanıklıklar adeta duralmaya doğru gitmiştir. Dönemin siyasi iktidarı ANAP, izlediği serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirmeci politikalarının altında -her ne kadar TRT'yi kendi istekleri doğrultusunda tekelci şekilde yönlendirdiyse de- iletişim ve yayın alanında hızla özelleştirmeye geçilmesini istemiş ve bu alanda yasal deği- şikliklere gitmiştir. Bu değişikliğe birazdan değinilecektir.

(92): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 169

(93): Topuz, Hıfzı. a.g.e. syf 153

(94): Tekinalp, Şermin, a.g.e. syf 48

(95): Tekinalp, Şermin, a.g.e. syf 49

Şermin Tekinalp, yaşanan bu gayrikanuni girişimlerin sebebini şöyle açıklıyor: "2954 sayılı TRT yasasının hazırlandığı 1983 yılında bu tür sorunlar gündemde olmadığı için soruna hiçbir yasal yaptırım ya da düzenleme getirilmemiştir. Beklenmedik şekilde gelişmeye başlayan doğrudan uydu yayıncılığı, iletimle ilgili yasaların bu konudaki boşluğunu çok açık bir biçimde ortaya koymuştur"(96).

Tunca Toskay'ın daha 1985'lerde özel radyo kurmak için TRT'ye 106 başvurunun yapıldığını içeren ifadeleri, bu tezin özel Tv'ye giden yol adlı konusuna destek vermiştir. Diğer yandan günden güne özel yayın yapmak isteyen girişimcilerin cesaretini arttırıcı gelişmeler hızlanarak devam etmiştir. Video şirketleri ve bele- diyelerin kablo yayın girişimleri, radyo kurma istekleri gibi gelişmelerin yanı sıra, "uydu yayın konusundaki yasal boşluklar ve PTT'nin 1988'in başlarında uydulardan aldığı yayınları dağıtma girişimine savcılığın takipsizlik kararı vermesi, TRT tekelinin delinebileceği yolunda birçok özel kuruluşu yüreklendirmiştir"(97) diyen Şermin Tekinalp, düştüğü bir dipnotta şöyle diyor: "PTT'nin, hakkında başlatılan soruştur- malara karşın, yayınlarını durdurmaması ANAP'ın ileride kurulması olası olan özel Tv kanalları için zemin hazırlama girişimi olarak yorumlanmıştır. Bu şekilde, özel- leştirilmesi düşünülen PTT'nin, alıcıları daha cazip hale getirmiştir"(98).

Evet, bu konuda kim ne derse desin, ANAP dönemi, belki yolsuzluk ve usulsüzlüklerle dolu ama, özel televizyona giden yolu aralamış ve birçok girişimi cesaretlendirmiştir. Kanımca gerçek de budur. 1990'lı yıllara yeni bir şekil verecek ve özel girişimcileri tamamen cesaretlendirecek olan 1989 düzenlemesine geçmeden önce, Cem Duna'nın 1989'da TRT Genel Müdürlüğü'nden ayrılmadan önceki şu görüşlerine de yer verelim. "Demokrasilerde çoğulculuğun bir göstergesi de yayın kuruluşlarındaki çeşitliliktir. Bu itibarla, önümüzdeki dönem içinde TRT'nin özel bir statüye kavuşturulmasına ve radyo Tv yayınlarında özel şirketlerin kurulmasına imkan tanıyacak yasal düzenlemelerin yapılmasının elzem olduğunu düşünüyorum"(99). Artık özel Tv olgusu, hukuken olmasa da fiilen hissedilmeye ve görülmeye başlanmıştır. Gerisi bilinçli bir düzenlemeye kalmıştır.

(96-98): Tekinalp, Şermin, a.g.e. syf 49, 50, 53

(99) : Aziz, Aysel, Hıfzı Topuz. "Yarının Radyo ve Tv Düzeni" Tuses ve ilad ortak yay, syf 135, İstanbul, 1990.

B.3.2- 1989 Düzenlemesi ve İlk Özel Televizyon

İkinci ANAP hükümeti döneminde gerçekleştirilen bu düzenleme Türkiye'deki yayın tekelini kırmada atılmış en önemli adımlardan biri sayılabilir. Çünkü devlet tekelini temsil eden TRT'nin tekelciliğine gölge düşüren bir ortak daha bulunmuştur: PTT. PTT de devletin bir diğer kuruluşu idi. Ancak tekelci anlayışa göre hükümete bağlı olmasından kaynaklanan bazı sakıncaları vardı. Her ne kadar ana muhalefet partisi bu kanunun iptali için anayasa mahkemesine başvurup iptal kararı verilmişse de özel televizyona giden yol biraz daha aralanmış ve bu alanda bir yasal boşluk yaşanmaya başlamıştır. Zira az sonra da değinileceği gibi özel televizyonlar biraz da, avam diliyle söylemek gerekirse, yasanın gözünün içine baka baka yayına başlayacaklardır. Madem yasa ve yargı var olduğuna göre ve yine anayasada açıkça belirtilen bu kanun maddeleri niye işletilmedi ve neden durdurulamadı özel Tv girişimleri? Durdurulamazdı, çünkü, bir yanda batı uygar dünyasının getirdiği insan hakları, fikir hürriyeti ve haber alma özgürlüğü gibi temel insani haklar, bir yandan teknolojinin sınır tanımazlığı mevcut kısıtlayıcı kanunları elbette ekarte edecekti. Yapılması gereken sadece ve sadece politik şovlardan öte bilinçli politikalar üretmek, yeni hukuki ve kanuni düzenlemeleri teknolojik gelişmelerin ışığında insani hakların gelişimine katkıda bulunacak şekilde hazırlamak ve uygulayabilmektir.

Şimdi 12 Ocak 1989 düzenlemesine ne getirdiği ve doğurduğu sonuç bakımından bakılması gerekir. "Bu düzenleme, 3517 sayılı yasa adı altında yapılan değişiklikleri içermektedir"(100). 12 Ocak 1989'da çıkarılan bu 3517 sayılı kanuna göre, "radyo ve Tv verici istasyonlarının ve program linklerinin kurulması, işletilmesi görev ve yetkisi PTT'ye verilmiştir"(101). Böylece 2954 sayılı yasaya göre TRT'nin tarafsız ve kamu tüzel kişiliğine dayalı tekel kırılmıştır.

Radyo-Tv verici ve istasyonlarının PTT Genel Müdürlüğü'nce kurulması ve işletilmesine ilişkin bu 3517 sayılı kanunun 1. maddesi şöyledir: "Radyo-Tv verici istasyonlarının, program linklerinin planlanması, projelendirilmesi, kurulması, yenilenmesi ve işletilmesi, görev ve yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf, Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne (PTT) aittir. PTT program nakli ile 1.fıkra da sayılan diğer yatırım ve hizmetler için TRT Genel Müdürlüğü'nden herhangi bir ad altında ücret ve karşılık isteyemez. Kanunun 2. maddesi gereğince PTT, bu şebekeleri yayın amacıyla kendisi kullanamayacağı gibi, gerçek veya tüzel kişilere veya kamu kurum ve kuruluşlarına kiralayamaz, kullanıramaz ve yayına verilecek radyo-Tv programları ile yayın saatleri üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamaz"(102).

(100): Resmi Gazete, 21 Ocak 1989, No: 20056

(101): İçel, Kayıhan. a.g.e 300

(102): İçel, Kayıhan. a.g.e 300

"Dördüncü madde ise kanuna aykırı olarak radyo-Tv istasyonları ve tesisleri kuranların ve işletenlerin bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına mahkum edileceklerini öngörmüştür"(103).

"Böylece 3517 sayılı kanunla radyo-Tv alanındaki devlet tekelinin kullanılması ikiye ayrılmıştır. Radyo-Tv istasyonları, vericileri, aktarıcıları, uydu ve yer istasyonlarının kurulması, yenilenmesi ve işletilmesi tekeli PTT tarafından, yayınların düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması tekeli ise TRT tarafından kullanılacaktır"(104).

Ancak bu kanunun ilanından sonra SHP Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuş ve kanunun iptalini istemiştir. Anayasa mahkemesi, 26 Temmuz 1990'da 3517 sayılı kanunun iptaline ilişkin kararlarını 20586 sayılı resmi gazetede yayınlamıştır. Gerekçede 133. maddenin "kamu tüzel kişiliğinin tarafsızlığı" esasını yayın ve yönetimiyle kullanan TRT'ye karşılık PTT'nin bu şart ve niteliklere haiz bir tüzel kişiliğe sahip olmadığı belirtilmiştir. Sonuç itibarıyla "Anayasa Mahkemesi 3517 sayılı kanunun 1,2-6,7 maddeleriyle, geçici 1 ve 2. maddelerinin anayasaya aykırı olduğundan iptallerine, iptal edilen kurallar, kanunun 3, 4. ve geçici 3. maddenin uygulanmaması sonucunu doğurduğundan, bu maddelerin de zorunlu olarak iptallerine karar vermiştir. Ancak iptal edilen kurallar hukuksal boşluk doğuracağından ve bu boşluk kamu yararını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olduğundan iptal hükmünün, Resmi Gazete'de yayınlandığı günden başlayarak altı ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Böylece bu tarihe kadar yeni bir yasal düzenlemenin yapılması gerekecektir"(105). Anayasa'nın iptal kararına ilişkin geniş bir gerekçesi Ek 7'de verilecektir.

Yukarıda da görüldüğü gibi kanunun iptaliyle ortaya bir yasal boşluk çıkmış, bu boşluk özel girişimciler için hepten cesaret verici olmuştur. Başlangıçta yurt dışından Türkiye'ye Türkçe yayın yapacaklarını açıklayan girişimciler, uydu yayıncılığının verdiği teknik imkanlardan yararlanarak işe başlıyorlardı. Bu işe; Almanya ve Fransa'nın bir Tv kanalının yayınlarını uydu anten aracılığıyla alınmasından farklı bir durum değildi bu davranış. Şimdi bu gelişmeler incelenecektir.

"Cumhurbaşkanı Özal'ın ABD gezisi sırasında, yurt dışından Türkiye'ye yapılacak Türkçe televizyon yayınlarının yasal bir sakıncası olduğunu sanmadığı yolundaki açıklaması bu girişimin engellenmek istenmediği izlenimini vermektedir"(106). Bu gelişmelerden sonra Türkiye'nin gündeminde yepyeni ama biraz karmaşık dönemi başlatacak olan Magic Box'un Star 1'in doğmuş olduğu görülecektir. Şimdi ilk olması nedeniyle, Star 1 hikayesini aktaralım.

(103): İçel, Kayıhan. a.g.e 301

(104): İçel, Kayıhan. a.g.e 301

(105): İçel, Kayıhan. a.g.e 305

(106): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf, 50

B.3.2a- İlk Özel Tv: STAR 1

Anayasa'nın ilgili 133. maddesi ve buna bağlı 2954 sayılı TRT kanunu, Türkiye'de yayın yapma hakkının TRT tekelinde olduğunu söylemektedir. Ancak, bi- raz önce bahsedilen 3517 sayılı kanun, yayın alanında bir başka seçeneğin kullanılabileceğini gündeme getirmiştir. Yurt dışından uydu kanalıyla Türkiye'ye Türkçe yayın yapılması. Bunun önlenmesi için kanunlarda henüz bir yaptırım yoktu. İşte bu boşluğu yakalayan Star 1, Türkiye'de özel televizyonculuğun bu şekilde de yapılabileceğini göstermiştir. Hükümet (ANAP) çevreleri, bu gelişmeye pasif destekte bulunurken, muhalefet ve çeşitli çevreler, olaya karşı olduklarını bildirmişlerdir. Bu konudaki sansasyonları bir yana bırakarak şimdilik sadece Star 1'in doğuşuyla ilgili verileri aktaralım.

"TRT yayın tekelini çatırdatmaya başlayan en önemli ilk girişim Rumeli Holding'in kurduğu ve F.Almanya'dan uydu aracılığıyla Türkçe yayın yapacak "Magic Box" özel Tv girişimidir. Şimdilik ne yasalar, ne de hükümet bu girişime karşı değildir. Nitekim TRT'den sorumlu devlet bakanı Mehmet Yazar, bu gelişmenin teknolojinin ve geleceğin işaretini verdiğini, Türkiye'deki Tv yayınlarını, TRT'nin tekelinde olmasının gelecekte tartışmalı olarak gündeme geleceğini belirterek "Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafi konumda bazı ayak uyduracak tarzda yasal düzenlemeler yapmak lazım diyebilmiştir"(107).

Türkiye'de özel Tv olayını başlatan, Rumeli Holding'in sahibi Kemal Uzan'ın oğlu Cem Uzan'dır. C. Uzan, giriştikleri uydu yayın hakkında; "Anayasa, Türkiye'de yayın hakkı TRT'nindir der. Bir kere biz anayasayı çiğnemiyoruz. Anayasa'da uydu yayınlarıyla ilgili hiç birşey yok. Eh bizim güvencemiz de o işte"(108) demiştir.

"Uzan ailesi, 3 Ağustos 1989'da Leincheistein Prensiği'nin başkenti Vaduz'da Magic Box Incorporated (MBI) yayıncılık şirketini kurdu. Şirkete 19 Aralık 1989'da Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın oğlu Ahmet Özal resmî ortak oldu. Magic Box'un başına TRT eski genel müdürlerinden Tunca Toskay'ı getiren Uzanlar, eski Hayat dergisi'nin Divanyolu'nda bulunan yayın stüdyoları ile 7 Mayıs 1990'da yayına başladı. Günde 5 saatlik deneme yayını giderek arttı. 4 Ekim 1990'da 13:00-24:00 saatleri arasında, 15 Eylül 1991'den itibaren de 24 saat yayın yapmaya başladı"(109). Star 1, yayınlarına alışılmışın dışında yeni bir yayın anlayışıyla başladı. Reklam açısından iyi bir gelir elde etmek ve reklam potansiyelini kendi lehine çevirebilmesi için cazip yapımlara ihtiyaç vardı. Bu cazip programların kültürel ve eğitim ağırlıklı olması düşünülemez tabii ki.

(107): Tekinalp, Şermin. a.g.e.syf, 50

(108): Panorama Dergisi, 17 Ağustos 1990, sayı 40, syf 15

(109): Kantaş, Gülnaz. "Türkiye'de 1980 Sonrası TRT Kurumu ve Özel Radyo-TV Girişimleri" sf 155, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, İst. Ü. Sos. Bil. Ens Mart 92,

Yabancı ve yerli maç yayınları, şimdiye kadar yayınlanmayan arabesk film ve dansözlerin gösterilmesi, cinsel içerikli ve kadınlı gösterimler, Star1'e izleyici ve reklam artışı sağlamıştır. Görüldüğü gibi çok kısa bir zaman dilimi içinde özel televizyon, Türkiye'nin gündemine girmiş ve toplum tarafından eski bir tabirle "hüsnü kabul" görmüştür. Burada beklenen özel Tv, tabii ki, Star 1 değildir. Beklenen; Türkiye'de gerçekten bir özel Tv olgusunun gerekliliğidir. Bu nedenle "çerçevesi iyi çizilmemiş bir özel Tv sistemi, halkın yararına olmaktan çok, asıl işi yayıncılık olmayan bir takım sermayedarların yararına çalışılabilir"(110).

Şimdilik Star 1 olayıyla bu kadarla yetinileceği düşünülerek esas, Star 1'le sükün eden tartışmaları ve arkasından gelen özel Tv kanallarıyla birlikte bundan sonraki bölümde anlatılmaya çalışılacaktır. Esasen tezin konusu olan "Türkiye'de Özel Tv Sorunu" bölümünde bu konular genişce ele alınacaktır. Şimdilik şu kadarı söylenebilir: Yasal zorunlulukları bir yana bırakacak olursak henüz teknik altyapının bile hazır edilmediği bir ortamda, özel televizyon yayına geçebilmiştir. Bu durum elbette birçok tartışmayı ve gürültüyü beraberinde getirmiş ve getirmeye de devam edecektir.

(110): Tekinalp, Şermin. a.g.e.syf, 47

B.3.3- NORMAL YAYIN VE PROJE HALİNDEKİ ÖZEL TV KANALLARI

Özel televizyon açısından 1990 yılı kilit yıl olmuştur. Çünkü anayasa mahkemesi, bahsedilen 3517 sayılı kanunun iptaline karar vermiş, bu karar 26 Temmuz 1990 tarihinden ancak 6 ay sonra uygulanabileceği öngörülmüştür. Bu altı ay içinde yeni yasa oluşturulması düşünülmüş ve yasal boşluğa yer verilmemesi arzulanmıştır. Yasanın iptalinden altı ay sonrası 1991'in Ocak 26'sı olacaktır. Bu zaman dilimi içinde Star 1 çoktan yayına geçmiş, evlerin yeni konuğu olmuştur. 7 Mayıs 1990'da başlattığı deneme yayınlarını 4 Ekim 1990'da bitirerek, gerçek yayına başlamıştır. Yani Türkiye'nin gündeminde, hem de ekranlarda seyredilen özel Tv kanalı vardı artık. Bu yüzden 1990 yılı, diğer özel Tv girişimcileri için de son derece teşvik yılı olmuştur. Basında, sanat çevrelerinde, siyasi ve iktidar kulislerinde artık konuşulan bir konu vardı: Özel Televizyon Sorunu. Yasalar elverişli değildi ama bir çözümü mutlaka bulunmalıydı. İtalya'da, Yunanistan'da kavga gürültüyle halledildi özel Tv problemi. Türkiye'de de halledilmeliydi. Belki bir yıl, belki üç yıl, ama mutlaka bu sorun hem yasal platformda hem de teknik sahada halledilmeliydi...

Özel Tv girişimcileri birer birer gün yüzüne çıkmaya, seslerini basında duyurmaya başlamışlardı. Bu yüzden 1990 yılı özel Tv için tereddüt yılı, 1991 yılı hazırlık ve proje yılı, 1992 yılı ise icraat ve yayın yılı olmuştur denilebilir.

Çünkü, "Türkiye'de 1980'li yılların başından beri hafif hafif ısındırılan "Özel Televizyon", kuruluşu ve geliş şekli ne kadar tartışmaya açık olursa olsun Star 1'le noktalandı"(111)

Şimdi bunun nasıl yasallaştırılacağı tartışılmaya başlamıştır. 20 Ekim 1991 seçimlerinden sonra kurulan koalisyon hükümeti, Nisan 1992'ye kadar özel radyo-Tv konusunda genel bir düzenlemenin yürürlüğe gireceğini belirtmesi, özel Tv girişimcilerini daha da cesaretlendirmiştir. Gerek içte büyük sermaye grupları ve büyük ortaklı şirketler, gerekse yabancı yayın çevreleri Türkiye'ye yönelik yayın yapmak için yakın dirsek temasına geçmişlerdir. "Şimdi Türkiye'de medya alanında yeni bir sektör, milyarlar saçılarak doğuyor"(112). Milyarlar harcanarak girilen bu sektör, beraberinde birçok problemi de getiriyor. Gülnaz Kantaş, Mart 1992'de verdiği tezinde 1991-1992 yılına ait şöyle bir bilgi veriyor. "En az 50 milyar lira harcama ile bu pazara girmeye çalışan istasyonlarla birlikte önümüzdeki (1992) sonbaharda 18 kanal yayın yapacak"(113). Bu kadar kanal şu anda Türkiye çapına yayın yapamıyor. Hem bazıları tam yayına geçmiş bile değiller. Ancak başta yasal olmak üzere, teknik alandaki sorunlar, sağlıklı bir yayın izlenmesini gölge düşürecek gibi görünüyor. Şimdi önce yayında sonra proje ve hazırlık aşamasında olan özel Tv girişimleri tanıtılacaktır.

(111): Koloğlu, Sina. Bizim Gazete, Ocak 1992 sayı 19, syf 10

(112): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 151

(113): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 151

B.3.3a- Yayında Olan Tv Kanalları

STAR 1: (İnter Star)

"Yönetim kadrosunun başında bizzat patron Cem Uzan bulunuyor. Türkiye'nin ilk özel Tv'sinin sahibi Uzan; 3. yılın deneyimlerinden de yararlanarak giriyor savaşa. Yönetimin başında Hürriyet gazetesi genel müdürlüğünü de yapan Özcan Ertuna bulunuyor. Yayın grubunda ise TRT kökenli kişiler dikkat çekiyor. Serpil Akıllıoğlu, Tarcan Gönenc, Kayhan Öztepe dışında, birimlerin başında Magic Box'un kendi yetiştirdiği genç kadro var"(114). Star 1, Türkiye'nin ilk özel Tv'si olması nedeniyle kuruluşuna dair daha önce bilgi verilmişti.

"Magic Box'un yayınları, önceleri en büyük seyirci kitlesinin bulunduğu yerlerde 60 cm'lik çanak antenlerle izlenebiliyordu. Ancak reklam gelirlerinin seyirci sayısı ile orantılı olduğunu dikkate alan şirket yöneticileri, İstanbul'un Zeytinburnu, Okmeydanı, Çamlıca, Ümraniye ve Adalar bölgelerine kurdukları aktarıcılarla İstanbul'luların çanak antensiz de Star 1'i izlemelerini sağladılar"(115).

"Yayın hayatına 5 saatlik deneme yayınlarıyla başlayan Star 1, 1991 yılında yaklaşık 4000 saatlik yayın gerçekleştirmiş ve Körfez krizi gibi olağanüstü durumlar dışında "tekrar yayın" yapmamıştır. 2 Ağustos 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgaliyle başlayan Körfez krizi ve 17 Ocak 1991 sabahı erken saatlerde meydana gelen savaş, star 1'e büyük sükse sağlamıştır. CNN canlı bağlantısıyla savaşın başladığını TRT'ye göre 38 dakika önce haber veren Star 1, yayınlarında smültane çeviride de daha başarılı görülmüştür"(116).

Uzan ailesinin televizyon kanalı dışında, 11 şirketi daha vardır. Bunların isimleri şöyledir: "Basintaş AŞ, Yaydağ AŞ, Matbaataş AŞ, Altıntaş AŞ, Sistem Ticaret AŞ, Basın San. Ltd, Ove Dış Ticaret, Standart AŞ, Rumeli Holding AŞ, Klasik İnşaat, Profil İnşaat ve Kristal İnşaat"(117). 1989'da çok iyi başlayan ve Ahmet Özal'la devam eden ortaklık, 20 Ekim 1991 seçimleri sonrasında gergin bir havaya girmiş ve sonunda Ahmet Özal-Uzan mahkemeleşmesine kadar varmıştır. Şimdi bu gelişme özetle bir kez daha aktarılacaktır.

* 3 Ağustos 1989 tarihinde vergi cenneti Liechtenstein'in başkenti Vaduz'da Magic Box Incorporated yayıncılık şirketi, Cem Uzan ve Kuno Frick ortaklığı 100 bin İsviçre Frank'lık sermaye ile kurulur. Bu şirkete Ahmet Özal, 19 Aralık 1989 tarihinde %50 hisse ile resmen ortak olur.

(114): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 14

(115): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 164.

(116): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 157

(117): Kapital Dergisi, Şubat 1992 syf 20

* Almanya'da 100.000 Alman Markı sermayeli bir şirket daha kurulur. Cem Uzan ve A. Özal, şirkete %50'şer hisse ile ortak olurlar.

* Bu şirkete Ahmet Özal, 19 Aralık 1989'da %50 hisse ile resmen ortak olur.

* Almanya'da 100.000 Alman Markı sermayeli bir şirket daha kurulur. Cem Uzan ve Ahmet Özal, şirkete %50'şer hisse ile ortak olurlar.

* Aralık 1989'da 150 milyon lira sermayeli MBI Reklamcılık ve Filmcilik San.Tic. AŞ kurulur. Şirkette hisse dağılımı ise Cem Uzan %97, Ahmet Özal Erol Hürbaş ve Yekta Okur %1'dir.

* Temmuz 1990'da Test Reklamcılık AŞ. 400 milyon sermaye ile kurulur. Ortaklar arasında Cem Uzan, Erol Hürbaş, Yekta Okur ve Ahmet Özal vardır. Magic Box'un Star1 kanalı, 4 Ekim 1990'da yayına başlar.

* 20 Ekim seçimlerinden sonra Magic Box'ın ikinci kanalı olan Tele-On Hazırlıklara başlar. Ahmet Özal Tele-On' ortaklığına alınmaz.

* Tele-On'a ortak olarak alınmayan Ahmet Özal, yakın arkadaşı ve gümrük komisyoncusu Turgay Aksoylu aracılığıyla Star 1'e 20 milyar liralık haciz işlemi başlatılır. Ahmet Özal, Cem Uzan'ı yurt dışına 200 milyar lira kaçırmakla suçlar.

* İmar Bankası 20 milyarlık teminat mektubu verir ve haciz işlemi durdurulur. Uzan'lar Özal'ı sahte senet düzenlemekle suçlar.

* Uzan'ın avukatları Ahmet Özal, Turgay Aksoylu ve 20 milyarlık senette ikinci imza sahibi olan Tefvik Tekin'i "emniyeti suistimal" suçlamasıyla savcılığa sevkederler.

* Ahmet Özal, Cem Uzan için "yurt dışına 200 milyar kaçırmakla" suçladı ve savcılıktan Cem Uzan'ın tutuklanmasını talep etti(118).

Bir yandan bu olaylar yaşanırken, "Ulaştırma Bakanı Topçu, 7 müfettişe PTT'nin Magic Box'ın Star 1'e sağladığı kolaylıkları incelemeye aldırdı"(119). "Bu konuda başlatılan soruşturmada ise, devletin, korsan yayın yapmakla suçladığı Star 1'in geniş halk kitlelerine ulaşması için yasadışı işlemlere göz yumduğunu, Star1'in vericilerinin elektrik parasını bile PTT'nin ödediği anlaşıldı"(120).

(118): Kapital Dergisi. Şubat 1992 syf 20

(119): Cumhuriyet Gazetesi 16 Ocak 1992, syf 3

(120): Cumhuriyet Gazetesi 2 Şubat 1992, syf 7

Soruşturma sonucunda, PTT Genel müdür vekili Osman Gözüm ve Gen Md Yardımcısı Veli Baltemir hakkında Ankara 18. Asliye Ceza Mahkemesi'nde dava açıldı. Bunlardan başka, Star 1 yayınlarıyla ilgili olarak Meclis soruşturması açılması bile istendi.

Soruşturma önergesinde, "Özal Ailesi'nin Magic Box'la ilgilerinin kesin olarak belirlenmesi, PTT linklerinin kiralanması, 17 milyar 352 milyon liralık finansal kiralama tahsisi yapılması, DPT'den kredi alınması, Star 1'in ne kadar vergi ödediği soruluyordu"(121).

Ortaklar arasında tartışmaların sürdüğü sırada, TV yayınlarının gerçekleştirildiği naklen yayın aracı, kameralar, bilgisayar ve diğer bazı ekipmanın kamu bankası konumundaki Türkiye Kalkınma Bankası'na Magic Box'a leasing (kiralama) yoluyla sağlandığı ortaya çıkmıştır. "Banka Genel Müdürü Nuri Doğulu, kiralama işleminin kendisinden önceki müdür zamanında şartlara ve banka mevzuatına uygun olarak yapıldığını söylüyordu"(122).

Star 1'in daha ilk deneme yayınlarına başladığı günlerde özel televizyon tartışmaları başlamış, Star 1'in PTT'nin imkanlarından yararlanarak anayasaya aykırı yayın yaptığı iddiaları ileri sürülmüştür. İlk yönetim kurulu başkanı Tunca Toskay, söylentileri şöyle cevaplıyordu: "PTT bize herhangibir zamanda, BBC'ye ya da başka bir kuruluşa sağlayabildiği bir hizmeti sağlıyor. Biz PTT hatlarıyla yayın yapmıyoruz, görüntü iletiyoruz" demiştir. Toskay, Anayasa Mahkemesinin TRT vericilerinin PTT'ye devri hakkındaki kanunu iptal kararının yanlış yorumlandığını kaydederek "bu konunun Anayasa Mahkemesinin kararıyla uzaktan yakından bir ilgisi yok" diye konuştu(123).

Verici, frekans ve yayın sahası bakımından İnter Star, Türkiye'nin her yerinden aşağı yukarı izlenebilmekte, İstanbul'da en güçlü vericiye sahip Tv kanalı olarak bilinmektedir. Yayınları UHF bandı üzerinden gerçekleştiren İnter Star, 14 Tv kanalını kapsamış durumda. Bunlar aşağıdaki kanal ve frekanslardır(124).

UHF-25 Gebze 20W -Çamlıca 40W	UHF-29 Çamlıca 40W
UHF-31 Maslak 100W	UHF-32 Şile 100W
UHF-34 Ulus 40W	UHF-38 Yuşa 100W
UHF-41 Çamlıca 5K	UHF-42 Gebze 20W
UHF-43 Okmeydanı 1K	UHF-53 Çengelköy 100W
UHF-57 Kınalı 1K	UHF-59 Üsküdar 40W
UHF-44 Maslak 1K -Çubuklu	UHF-49 Firuzköy 10W
40W-K. Çekmece 40W	

(121): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 159

(122): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 160

(123): Zaman Gazetesi, 30 Temmuz 1992, syf 10

(124): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 35

TELEON

Tele-On'un kurulması ve yayına geçmesi, Star 1'e göre daha şaibeli olmuş ve özel Tv alanındaki önlemlerin erken alınması için acil uyarı sinyali vermiştir. Tele-On'un kurulmasında devre dışı bırakılan Özal'ın, Uzan'la arasındaki kavga daha da büyümüş ve Uzan'ın bu girişimin ortaklığa aykırı olduğu gerekçesiyle Alman makamları nezdinde şikayette bulunmasına yolaçmıştı. Buna rağmen Aralık 91'de başladığı sin yal yayınlarını 27 Ocak 1992 gecesini gerçek yayına geçmiştir. Bu konudaki Hürriyet gazetesinin haberi şöyle: "Magic Box'un ikinci kanalı Tele-On'da sürpriz buluşma gerçekleşti. Tele-On, dün akşam ilk yayınına başladı. Yaklaşık bir aydır, test yayını yapan Tele-On'un sinyali, Magic box'un ortaklarından Ahmet Özal'ın Alman makamlarına başvurması üzerine kesilmişti. Magic Box televizyonundan bir yetkili, uzun süredir yayına hazır olduklarını ancak vericilerdeki arızalar giderildikten sonra "start" aldıklarını ve ilk haber bülteninin 29 Ocak Çarşamba günü başlayacağını söyledi. İstanbul'un önemli bir kesiminde izlenen Tele-On'un ilk yayınında, "Uzak Doğu, N.York'ta Bir İngiliz, Tatlı Kargaşa Piranhalar" adlı filmler ekrana geldi"(125).

Tele-On'un sorumluluğunu üstlenen eski TRT'ci Serpil Akıllıoğlu 24 saat yayın yapacaklarını belirterek, "24 saat içinde programlarımız yabancı ağırlıklı olacak. Ancak izleme oranının yüksek olduğu saatlerde yerli programları tercih edeceğiz"(126), diyen Gn Md Serpil Akıllıoğlu, Tele-On'un TRT ve Star 1'e alternatif bir kanal olacağını belirtmiştir. "İlk ay içinde toplam 24 saatlik yayınıla vizyona geçen, izlemede %17'lik bir pay elde eden Tele-On, Star 1 ve Tv 1'in ardından Türkiye'nin en çok izlenen 3. Tv'si oldu"(127).

Tele-On'un yayına geçmesiyle başlayan tartışmalara da değinmek gerekirse; "Telsiz Genel Müdürlüğü (TGM) Yetkilileri, Tele-On'un yayınına izin verilmesi halinde Türkiye'de yasal düzenlemeyi bekleyen bir çok kuruluşa haksızlık yapılabileceğini ve düzenleme öncesi hiç bir kuruluşa öncelik tanınmaması gerektiğini bildiriyorlardı"(128). Tele-On televizyonunun, Star 1 gibi korsan yayın yapacağına dikkati çeken TGM Yetkilileri, TRT'den geriye kalan frekans kanallarından birinin Tele-On tarafından "gasp edileceğini" savunuyorlar"(129).

Başlangıçta aşağıdaki gibi olan Tele-On'un verici yerlerinin şimdikinden biraz farklı olduğu görülmektedir. İstanbul'da Kınalıada, Maslak, Okmeydanı, Çamlıca, Çengelköy, Çubuklu, Ulus, Küçükçekmece, Beşiktaş, Üsküdar ve Şile'ye vericilerini yerleştiren Tele-On Anadolu' nun diğer illerindeki verici görünümü şöyledir:

(125): Hürriyet Gazetesi, 28 Ocak 1992 syf 18

(126): Milliyet Gazetesi, 18 Ocak 1992 syf 10

(127): Tanıtım ve Promosyon 11.3.1992

(128): Anadolu Ajansı 8 Ocak 1992 tarih ve A5014 nolu haberi

(129): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 161

"İzmir(Balçova, Buca, Çeşme, Bornova), Ankara (Atakule, Hüseyingazi, Oran, Mamak), Adana(Alihocalı), Mersin (Metropol), Malatya (Merkez, Yıldız Tepesi), Trabzon (İl Merkezi, Boztepe), Samsun (İl Merkezi, Gürgentepe), Edirne (Buçuktepe), Çorlu (İl Merkezi), Tekirdağ (İl Merkezi), Erzurum (İl Merkezi), Kayseri (İl Merkezi), Bayburt (İl Merkezi), Gebze(İl Merkezi), Antalya (İl Merkezi), Eskişehir"(130).

Tele-On şu anda İstanbul'da aşağıdaki frekans ve vericiler üzerinden yayın yapmaktadır(131).

UHF-21 Ulus 40W-Maslak 100W	UHF-25 K.Çekmece 40W-Gebze 20W
UHF-28 K.Çamlıca 40W-F.köy 10W	UHF-31 Yuşa 100W-Üsküdar 40W
UHF-35 Okmeydanı 1k	UHF-37 Çubuklu 40W
UHF-38 Maslak 100W-Şile 40W	UHF-39 Kınalı 1K
UHF-44 Çamlıca 40W	UHF-46 Çengelköy 100W
UHF-56 Çamlıca 5K	UHF-59 Maslak 1K

SHOW TV

"İktisat Bankasının sahibi Erol Aksoy'un televizyonu olarak tanınan Show Tv, yayınlarını uydu aracılığıyla Fransa'dan gerçekleştirmiştir. Bu iş için Fransız Eutelsat-2 F2 uydusundan yılda yaklaşık 33 milyar liraya kanal kiralayan Show Tv, Nuri Çolakoğlu'nun Gn Müdürlüğünde, 16 Ocak 1992 günü müzik programlarından oluşan test yayınlarına başladı. Gazeteci Güner Cıvaoğlu'nun danışmanlık yaptığı Show Tv, Türkiye'nin en ünlü haber programcıları M. Ali Birand'ın 32. Gün ekibi, Uğur Dünder ve ekibiyle Can Okanar'la anlaştı"(132). Adının daha önceleri Ax Tv olması üzerinde durulurken, yayınların genelde eğlence ve magazin içerikli olmasından ötürü daha sonra Show Tv olarak değiştirilmiştir.

1 Mart 1992 günü gerçek yayın hayatına başlayan Show Tv için şu alıntılar aktarılabilir. "Ekranlar şenlendi. Türkiye'nin ikinci özel Tv kuruluşu olan Show Tv'nin bugün yayına başlamasıyla da kanallar arası rekabet giderek kızıştı. Yaklaşık bir aydır test yayını sürdüren ve bu arada kadrosuna basın ve sanat dünyasının dev isimlerini katan Show Tv, normal yayına bugün başladı. Hülya Avşar, M.A. Birand, Can Okanar, Zeki-Metin ikilisi ve Güneri Cıvaoğlu'ndan oluşan flaş kadroyla özel televizyonlar dünyasına önemli bir adım atarak başlayan Show Tv, Tele-On, Star 1 ve TRT'ye önlem alma zorunluluğu hissettirdi"(133).

(130): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 161

(131): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 14

(132): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 163

(133): Günaydın Gazetesi, 1 Mart 1992 syf 4

Show Tv projesinin altında gelişen bir olayı da aktarmadan geçmek yerinde olmaz. Aslında daha Show Tv'nin sinyali bile gözükmezken BRT diye bir Tv kanalı ekranlarda sinyal veriyordu. Bu olay, aşağıda görüldüğü gibi gelişmiştir. BRT diye anılan Birleşik Radyo-Tv projesi Hürriyet ve Sabah gazetelerinin 14 Aralık 1991 günü bir ortaklık kurmalarıyla doğmuştur. Yazılı basında olduğu gibi, görüntülü ve elektronik basında da söz sahibi olmayı planlayan bu iki gazete yönetimi, az önce de denildiği gibi 14 Aralık 1991 günü anlaşmışlar ve ortaklığı yürürlüğe koymuşlardır. Ancak, 29 Ocak tarihli gazetelerde sürpriz bir haber yayınlanır. "Show Tv'den Yeni Atak" diye verilen haberlerde BRT'nin Show Tv'ye transfer edildiği duyurulmaktadır. Yani bu iki gazete ortaklığı BRT'yi feshedip Show Tv'ye ortak olmuşlardır.

"Tv yayıncılığında son ataklarıyla kamuoyunun dikkatini üzerine çeken Show Tv'ye Hürriyet ve Sabah gazeteleri de ortak oldu. Her iki gazetenin de Show Tv'de eşit paya sahip oldukları belirtildi. Show Tv'nin önceki ortakları arasında Profilo grubu ile Grundig'in de bulunduğu, ABD'de yaşayan Türk işadamı Ahmet Ertegün'ün de ortak olduğu kaydedildi"(134). Yaklaşık 180 milyar lira sermaye ile kurulan Show Tv ortaklığında Erol Eksoy %50'den fazla hisseyle büyük payı alırken, Hürriyet ve Sabah %20'ser payla %40'lık bir dilime sahip olmuşlardır. Diğer ortaklar ise Profilo, Grundig ve Ahmet Ertegün'dür.

Şu anda 18 saat yayın gerçekleştiren Show Tv'nin program içeriğini eğlence, müzik, ünlü sinema ve dizi filmleri, yarışma ve magazin programları oluşturmaktadır. Yayınlarını ilk etapta 20 ilde 23 milyon kişiye hitap edecek şekilde ayarlayan Show Tv'nin yayın alanına giren iller şunlardır: "İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Eskişehir, Kayseri, Denizli, Tokat, Gaziantep, Diyarbakır, Antalya, İçel, Samsun, Malatya, Edirne, Balıkesir, Sinop, Çanakkale, Bolu"(135).

"Bağımsız araştırma şirketi AGB, İstanbul'da yaptığı araştırmada: İstanbul nüfusunun %95'inin Show Tv'yi net bir şekilde izlediğini gösteriyor"(136). Show Tv, yayınlarını Mayıs 1992'den beri 67 il'e ulaştırmıştır. İstanbul'daki frekans ve vericileri ise şöyle: Okmeydanı 49, Kınalıada 52, Çamlıca 47, Maslak 42, Ulus 27, Yuşa 52, Beykoz 50, Üsküdar 26, Şile 42, Gebze 44, Alibeyköy 52, Firuzköy 21 kanallarıdır. Sonuç itibarıyla Star 1'in saltanatı sona ererken %26 gibi bir izlenme oranıyla Show Tv de yerini almıştır(137).

(134): Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ocak 1992 syf 3

(135): Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 1992 7

(136): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 165

(137): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 12

FLASH TV

Göktuğ şirketler Grubunun 4. kuruluşu olan Flash Tv, televizyon ve elektronik yayıncılığa ilişkin "Göktuğ Elektronik Yayıncılık San. Tic. ve İşletmecilik" adı altında 1992 başlarında Bursa'da kuruldu. 20 milyar sermaye ve iki kurulla faaliyetlerine başlayan Flash Tv ekibi, yayın alanı olarak Marmara Bölgesi'ni belirlemiş. Yönetim kurulunu başkan Ömer Göktuğ, ağabeyi M. Emin Göktuğ ile ağabeyinin eşi oluşturuyor. Yayın danışma kurulu ise henüz netleşmiş değil. Daha çok uzman kişi, yayıncılık sektöründe bulunmuş bilim adamı veya yöneticilerden oluşturulacağı belirtilmiş.

Mayıs 1992'de sinyal vermeye başlayan Flash Tv gerçek yayın için bu konuda yasanın çıkmasını bekliyor. Rzikolu bir iş olması nedeniyle yayın alanını dar tutan Flash Tv, daha sonraları ülke geneline geçmeyi hedefliyor. Ömer Göktuğ; "Biz Türkiye geneline yayın yapacak planlama içindeyiz. Bunun birinci adımı Bursa-İzmit-İstanbul bölgesidir. Dolayısıyla bölgesel bir yayıncılık sözkonusu değildir. Daha sonra ülke geneline yayın yapmayı planlıyoruz"(138) diyor.

Flash Tv link hatları ve vericiler aracılığıyla yayınlarını şimdilik sınırlı frekans ve kanallardan sürdürüyor. Kasım 1992 itibariyle günlük iki saatlik yayını sürdüren Flash Tv, İstanbul'da UHF bandan 50, 53 ve 60. kanallardan yayın yapmaktadır. "İstanbul dışında Bursa ve civarı, İzmit-Sakarya civarı, Eskişehir, Kütahya, Bilecik ve civarı, Ankara ve civarına yayım yapıyor. Sabah 3, akşam kuşağında ise 6 saat olmak üzere günde 9 saat yayım yapmayı planlayan Flash Tv; yasanın çıkmasını beklediğinden programlı yayın için kesin tarih veremiyor. Ömer Göktuğ'un Genel Müdürlüğünü, Muzaffer Baca ve Mehmet Polat'ın Genel Müdür Yardımcılığını üstlendiği Flash Tv, dışarıya bazı pilot çekimler yaptırmış durumda ve onlar üzerinde düşünüyorlar. "Kızlar Yarışıyor" bu programlardan biri. Kendi stüdyolarında program ve dizi çekmek istediklerini belirten Göktuğ, diğer kanallar tarafından çalınması ihtimali yüzünden program örneklerini kimseye açıklamadıklarını söylüyor. %60 oranında yerli yapıma yönelecek olan Flash Tv, transfer etmeyi düşündüğü isimleri de açıklamak istemiyor"(139).

Stüdyo olarak eski Göktuğ nakış fabrikasının binasını kullanarak işe başlayan Flash Tv ekibi, İstanbul ve Bursa'da devreye sokacağı stüdyolarla, dinamik ve genç bir kadroyla yayıncılığa girmeyi tasarlıyor.

(138): Kapital Dergisi, Şubat 1992, syf 58

(139): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 15

HBB TV

HBB, (Has Bilgi Birikim) Tv alanında geçen Ocak 92'de sesini duyurmaya başladı. Bu konuda 5 milyar liralık iki şirket kurarak işe başlayan Has Holding, British Telecom ile uydu anlaşması yaptı. Has Holding ilk önce teknik alt yapı çalışmalarına hız verdi. Japonlar'la teknik teçhizat kurma projesine yönelik bir anlaşma yapma girişimlerini başlattı. Bilge Has bu konuda çok istekli bir şekilde yayın arenesine girmiş gibi gözüküyor. "Has Holding'in kurduğu bu televizyon kanalının başında Bülent Öztürkmen bulunuyor. Yayın grubunda da Esen Ünür, Meltem Sayın ve Uğur Erkir bulunuyor"(140).

"Has Tv yetkililerinden Aydoğan Temizer, dengeli bir yayın politikası izleyeceklerine dikkati çekerek, "ne aşırı radikal, ne aşırı muhafazekar olacağız". Bu özelliğimiz reklam veren şirketler açısından bizi cazip duruma getirmeyebilir. Bu nedenle de hiç reklam almadan yayınımızı iki yıl sürdürebilecek kaynak oluşturduk. Film televizyonu durumuna düşmemek için de yayına geçmekte acele etmiyoruz. Öncelikle kendi hazırladığımız yapımları yayınlamayı planladık"(141) şeklinde konuşuyor. Yaz bouynca sinyal ve deneme yayınlarını sürdüren HBB Tv, Ekim 1992 başında gerçek programlı yayına geçti. Kasım 1992 itibariyle günde 18 saat yayın gerçekleştirmekte, ağırlıklı olarak magazin, müzik ve eğlence programlarını ekrana getirmektedir.

"HBB'nin en büyük özelliği Türkiye'nin ilk stereo yayınıni yapması. Programları hakkında kesin bir açıklama yapılmayan HBB'nin çalışmaları yoğun biçimde sürüyor. Haber konusunda iddialı görünüyor. Spikerler arasında Zafer Kiraz ve Nermin Tuğuşlu var. Muhabir kadrosu geniş tutuluyor. HBB'de pembe diziler, dış kaynaklı yapımlar dikkat çekiyor. Yerli prodüksiyon henüz başlamış değil. HBB'nin sürprizlerinden biri de 1992 Oscar töreni"(142).

HBB Tv, geçen şubat ayında başlattığı teknik alt yapı oluşturma çerçevesinde, Almanya'dan bir uydu kiraladığı yansıtıcıları ilk etapta büyük şehirlere yerleştirmiştir. Bunlar, Ankara, İstanbul, İzmir, Adana, Bursa, Kayseri, Elazığ gibi illerdir. HBB Tv İstanbul'da şu anda aşağıdaki kanal ve frekanslardan yayın yapmaktadır(143).

UHF-22 Kınalı 1K	UHF-24 Ulus 1K
UHF-29 Okmeydanı 1K	UHF-31 K.Çekmece 100W
UHF-36 Maslak 1K	UHF-38 Okmeydanı 1K
UHF-40 Beykoz	UHF-44 Güngören
UHF-53 Çamlıca 1K	UHF-59 Firuzköy 1K

(140): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 15

(141): Hürriyet Gazetesi, 19 Nisan 1992 syf 18

(142): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 16

(143): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 16

BRT TV: (BOĞAZIÇI RADYO TV)

BRT kanalı, İstanbul Büyükşehir Belediyesi desteğinde, TRT'nin eski teknik elemanlarından Yılmaz Dağdeviren'in öncülüğünde kurulmuş yerel nitelikli bir Tv kanalıdır. 1992 Ocak ayından beri sürdürülen yoğun çalışmalar ve verici yerleştirme işlemleri şu anda yayın yapacak seviyeye gelmiştir. Daha çok İstanbul'un güncel sorunlarını ekrana getirmeyi hedefleyen BRT, 100 kişilik sınırlı bir çekirdek kadroyla işe başlamış durumda. Ocak 1992 tarihli Milliyet gazetesinin bir haberine göre, "gündüz yayınlarına ağırlık verecek olan BRT, 1 Temmuz itibariyle yayına geçmeyi hedefliyordu. BRT'nin yayın stüdyolarının Cemal Reşit Rey konser salonu ile Lütfü Kırdar spor salonundaki boş alanda kurulacağı bildiriliyor"(144) denilmektedir. Ancak Yılmaz Dağdeviren'le 14 Şubat 1992'de yapılan özel görüşmede BRT'nin ancak sonbaharda yayına geçebileceği ve yasal değişikliğin beklendiğini ifade etmiştir.

Şunu da eklemekte fayda var. İktidara gelen koalisyon hükümetinin ve Başbakan Süleyman Demirel'in radyo Tv yasasının Nisan 1992'de halledeceğini söylemesi ve BRT'nin bu tarihe göre hareket ettiğini gözönünde bulundurmak lazım. Oysa daha Kasım 1992 itibariyle yasanın değişikliği gerçekleşmemiştir. Yakında da gerçekleşmesi beklenmiyor.

Diğer büyük şehirlerde olduğu gibi İstanbul'da daha fazla olan frekans karmaşası BRT'yi yeni çözüm arayışına itmiştir. Dağdeviren, "İstanbul'da bir frekans karmaşası oluştu. Yeni televizyon girişimlerinin devreye girmesiyle bu karmaşa büyük boyutlar kazanacak. BRT'yi izlemek için özel anten gerekmeyecek. Çamlıca tepesine yerleştirilecek bir verici için arayış içindeyiz"(145) diyor. Öte yandan İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanlığı güçlü bir frekans ağı kurdurmak amacıyla projeler geliştirmekte olduğu bildiriliyor. "Telekomünikasyon kuleleri" adı altında yürütülen projenin gerekçesi şöyle açıklanıyor.

"Yetkililer özel Tv kuruluşlarıyla radyo girişimcilerinin yayına başlamasıyla şu anda İstanbul'da çok yoğun bir frekans ağının bulunduğunu belirtiyor. İstanbul'un coğrafi yapısının engebeli olması nedeniyle Belediye'nin yapacağı yayınların bazı semtlere ulaşmayacağı anlaşıldı. Bunun üzerine İstanbul'un 3 ayrı yerine beton kuleler kurularak bunların üzerine 5KW'lık vericiler yerleştirilecek. Bunlar 1 ana 2 tali kuleden oluşacak. Ana kulenin boyu 250, tali kulelerin ise birinin 140, birinin 150m. olacağı bildirildi. Bunun yanısıra anten ve verici-anten bağlantıları da alım kapsamında bulunuyor"(146).

(144): Milliyet Gazetesi, 25 Ocak 1992 syf 19

(145): Gülnaz, Kantaş. a.g.e. syf 171

(146): Ekonomik Bülten. 24-30.08.1992 syf 15

BRT daha kapasiteli bir yayın için teknik araç-gereç ihtiyacını dış kaynaklı dört büyük elektronik şirketten ihale yoluyla almayı düşünüyor. Bu ihtiyaç kapsamında, çeşitli video cihazları, film techizatları ve naklen yayın aracı gibi teknik ihtiyaçlar yer alıyor. Bu ihtiyaçların alımı için Japonya'dan Sony, İngiltere'den Park Industries, Fransa'dan Auegorea, ve Almanya'dan BTS gibi dört büyük elektronik şirketi ihaleye katılacaklar"(147). Bu konudaki ilanın Kasım 92'de yapılması beklenmektedir.

BRT genel müdürü Yılmaz Dağdeviren uydu yayınlarını kendi vericileriyle İstanbul'a dağıtmayı düşündüklerini söylüyor. "TV5, CNN, RTL, BBC ve Eurosport gibi uydu yayınlarını İstanbul'da UHF bandı, Güngören 26, Heybeliada 29, Kınalıada 42, kanallardan izlemenin mümkün olduğu, ileride bu miktarın genişletileceği ifade ediliyor"(148).

Ekim 92'de deneme yayınlarına başlayan BRT halen günde 4 saatlik program akışıyla yayınlarını sürdürüyor. "İstanbul Günleri", "Gençler Görüyor" gibi programlarla M.Sinan Üniversitesi Sinema Tv Enstitüsünün hazırladığı yapımlarla yayınlarını sürdürüyor. BRT, sanıldığı kadar aktif yayın sürdürdüğü söylenemez.

Kasım 1992 itibariyle İstanbul'da Sarıyer, Küçükçekmece, Şile, Silivri, Çamlıca, Alibeyköy, Kınalı, Yuşa ve Okmeydanı olmak üzere dokuz yere koyduğu 40-100 W arasında değişen güçlerdeki vericilerle yayınını sürdürüyor"(149).

KANAL 6

20 Ekim genel seçimlerinden sonra Magic Box, ikinci kanalı olan Tele On'u kurma çalışmalarını başlattı. Magic Box'a ortak olan Ahmet Özal, Tele-On'a alınmayınca Magic Box-Ahmet Özal kavgası başlar. Kavgalar mahkemeye kadar varırken, Özal yeni bir özel Tv kurma teşebbüsüne girer. Haziran 92'de başlayan sinyal görüntüleri sonbaharda gerçek yayına geçişi hazırlıyordu. İlk etapta 40 ilde verici yerleştiren Kanal 6 ekibi, Eylül 92'ye kadar 50 ilde verici ve aktarıcı kurmayı hedeflemiştir.

"Kanal 6 yetkilileri asıl yayına geçilmeden önce, Türkiye çapında haber ağı kurulacağını ve spor, müzik, eğlence gibi canlı programların ekrana getirileceğini kaydediyorlar. Kanal 6, ilk etapta 30 milyona seslenmeyi hedefliyor. Bunun için 3 yılına bir uydu kiralamış durumda. Yayınlar hafta içinde 07:00-02:00 arasında gerçekleşecek. Hafta sonları ise 08:00 de başlayıp 24 saat devam edecek"(150).

(147): Ekonomik Bülten. 24-30.08.1992 syf 15

(148): Cumhuriyet Gazetesi, 25 Eylül 1992 syf 3

(149): TV Gong Dergisi, sayı 34, 15 Ağustos 1992 syf 11

(150): Günaydın Gazetesi, 9 Eylül 1992 syf 3

Bu arada Kanal 6, PTT ve hükümetle çıkmaza girer. "Devlet Bakanı Cavit Çağlar'ın emriyle PTT yetkilileri, kaçak olarak nitelendirilen Kanal 6 yayınlarının derhal durdurulmasını ister. Durdurma talebine gerekçe olarak Kanal 6 yayınlarının aynı kanaldan yayın yapan TRT yayınlarını bozması gösterilir. İstanbul Valiliği'ne gönderilmesi beklenen yazıda, UHF-38 bandından test yayınlarına başlayan Kanal 6 amblemleri aynı kanaldan yayın yapan TRT-2 yayınlarını entegre etmektedir denilerek bu vericilerden yapılan yayının durdurulması istenir. Ahmet Özal özel Tv konusunda başlattığı çalışmalar çerçevesinde Süleyman Demirel'le de üç defa görüşmüş ve mevcut muhtemel pürüzler konusunda yardım istemişti"(151).

Kanal 6 transferler konusunda işe iddialı başladı. Yayıncılık alanında ünlü isimleri topladı. Genel koordinatörlüğe Mehmet Turan Akköprülü, dramalar müdürlüğüne Ekrem Çatay, Müzik eğlence müdürlüğüne Adem Gürses getirildi. Haber sorumlusu ise Arda Uskan.

"Kanal 6'nın haber programlarında çalışacak TRT kökenli ünlü ismi de Can Okanar. Haber merkezinde spiker Mesut Mertcan ve Şengül Kılıç bulunuyor.

Kanal 6'nın yöneticileri hazırlamakta oldukları prototipin halka yabancı gelmeyeceğini belirtiyorlar. "Biz daha dinamik ve çağdaş bir TRT-1 yayını düşünüyoruz" diyorlar. Zaten sloganları da tüm Türkiye'yi kucaklar biçimde; TÜRKİYE'NİN YENİ TELEVİZYONU.

Kanal 6'nın her konuda çağdaş, özgür ve sansürsüz olacağı bildiriliyor. Sadece erotizm konusunda belli bir sınırlama getiriliyor. TRT kadar olmasa da genel ahlaka aykırı gelen erotik programların ekrana getirilmeyeceği belirtiliyor.

"Kanal 6'nın yerli dizileri arasında, Gazanfer Özcan, Gönül Ülkü'nün, Burnumu keser misiniz, Kandemir Konduk'un Ana ve Mahalle'nin Muhtarları, Necef Uğurlu'nun mini mini büyükler ve Karşı Show, Atilla İlhan'ın Tele Flaş, Selim İleri'nin Yedikule Mihribanı var.

Her gece Kanal 6'da bir yerli dizi yer alıyor. Ayrıca Kanal 6 her akşam bir sinema filmi gösteriyor. Gündüz kuşaklarında film yok. Bunun yerine yerli programlar dikkati çekiyor. Örneğin hafta içi her sabah Hürriyet Production'un hazırladığı Sabah keyfi yayımlanıyor. Bir saatlik kadın programında röportajlar, tanıtımlar, hanımlara sağlık bilgileri, yemek tarifleri var. Kısaca kadını, her kadını ilgilendiren sorular, sorunlar, magazinler...

Kanal 6'da Hürriyet Prodüksiyon'un iki programı daha yer alıyor. Tempo, her perşembe gecesi ekrana geliyor ve Tempo dergisinde yer alan haber ve magazinlerden oluşuyor. Hürriyet Show dergisi tarafından hazırlanan Kulüp Magazin, pazar akşamı saat 17 de ekrana gelen bir başka magazin programı. Neşeli sıcak konular işleyen tam bir pazar programı.

Kanal 6'nın en büyük iddiası yerli yapımlar konusunda. İkinci iddiası ise sinema kuşaklarında. TRT'nin sinema konusundaki en iyi dönemlerine imzasını atmış kişi-lerin Kanal 6'da bir araya gelişleri hemen dikkati çekiyor ve yeni televizyon, özellikle sinema severlerin çok sevecekleri sanat filmlerini de programına alıyor. Kanal 6 'nın Fransız klasikleri kuşağında ilginç yapımlar dikkati çekerken yeni tarihli süper filmler, İstanbul film festivalinde gösterilen Avrupa sinemasının seçkin örnekleri de yeni kanalın sanata ve sanatseverlere saygılı olduğunu gösteriyor ve özel kanalların bu konudaki duyarsızlığının yanında seyirciye biraz olsun umut veriyor"(152).

Ekim 1992 başınd gerçek yayına geçen Kanal 6, günde yaklaşık 18-19 saat yayın yapıyor. Kanal 6'nın İstanbul'da yayın yaptığı frekans ve kanallar aşağıdaki gibidir(153).

Okmeydanı 1K 24
Kınalı 1K 25
Beykoz 1K 30
Çamlıca,SK- Fruzköy1000 32
Maslak 100W 44

(152): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 10-11
(153): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 9

B.3.3b- YAYINDA OLMAYAN PROJE HALİNDEKİ TV KANALLARI

İSTANBUL TV:

Temmuz '92 den beri İstanbul'da ekranlarda görülen bir başka Tv sinyali İST TV'ye ait. Bu kanal hakkında geniş bilgiye sahip olunmamakla beraber, iki alıntının aktarılmasıyla yetinilecektir. Aşağı yukarı BRT ile aynı özellikte olan İST TV sadece İstanbul içine yayın yapmayı planlıyor. İleriki bölümde değinileceği gibi İstanbul'daki reklam potansiyeli, önüne gelen her yayıncının iştahını kabartarak, bu yönde adeta Tv kanalı kurmaya zorlamıştır.

"Sadece İstanbul bölgesine yayın yapacak olan İstanbul Tv'de test yayınlarına başladı. Şu anda Kadıköy ve çevresinden sinyalleri alınabilen İST.TV'nin normal yayına, Kurban bayramından önce geçmesi planlanıyor. Türkan Filmcilik tarafından kuruluş çalışmaları sürdürülen İST.Tv'nin yayın yapacağı Gayrettepe'deki binası da tamamlanmak üzere. Dr. Sabri Demirdöğen'in sahibi olduğu İST.Tv'nin yetkililerin- den Vedat Akpınar, programlarının ağırlıklı kısmını canlı yayınların dolduracağını dikkat çekerek, "Trafik akışından bölgesel sorunlara kadar çeşitli konular işlenecek. Spor programlarında istanbul'da'ki amatör klüplere ağırlık verilecek. Yayınlarda, yarışma, gençlik ve müzik programları da önemli yer tutacak" dedi(154).

"İST.TV kesin tarih vermemekle birlikte en geç 30.10.1992'de yayına geçmeyi planlıyor. Uydu yayını yapmak için şu an dört ana vercisi kurulan İST Tv, Berlin'deki stüdyosunu da tamamlamak üzere. Marmara Bölgesi'nin tümüne yayın yapmayı planlayan İST TV, yayın çizgisinin %80 oranında yerli programlar oluşmasına rağmen, yerli dizi yayınlamayı düşünmüyor. Yönetim kadrosunu ve belirlenen programlarını açıklamak istemeyen İST TV, %60 canlı olmak üzere günde 12 saat yayın yapmayı planlıyor"(155).

MEGA-10:

20 Ekim 1991 Genel seçimleri öncesinde kurulan Mega 10, seçim sonrasında kaynak sıkıntısı yüzünden yayınlarını kesmiştir. Mega 10'un basın sözcüsü Melek Tayla Kasım 91'de verdiği bilgilere göre Ocak 92'de yayına geçilecekti. Ancak lisans ve finans problemleri yüzünden Mega 10 özel Tv sahnesinden çekilmiştir.

Mega 10 projesinin altında SHP'nin desteği yattığı ileri sürülmüştür. Gerçekten de 20 Ekim seçimleri öncesinde Magic Box'a alternatif bir kanal kuracaklarını açıklayan SHP'liler Yorum Ajans'la anlaşarak Mega 10'un yayınları için yurdun muhtelif yerlerine aktarıcı yerleştirilmesine girişti. İstanbul, İzmir, Adana, Gaziantep, Diyarbakır, Muğla, Trabzon, Çanakkale, Denizli, Edirne,

(154): Hürriyet Gazetesi, 19 Nisan 1992 syf 18

(155): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 15

Tekirdağ ve Kütahya'ya yerleştirilen yansıtıcılar aracılığıyla Mega 10 yayınları Ekim 91'de başlamıştır. 15 günlük yayın hayatı olan Mega 10'la ilgili şu alıntılar aktarılabilir:

"Her gün 20.00-22.00 saatleri arasında yayın yapan Mega 10, 20 Ekim Genel Seçimleri'ne kadar, "Merhaba Türkiye" isimli, siyasi yelpazenin farklı yerlerinde yeralan kişilerin katıldığı sansürsüz bir açık oturum yayınladı.

"Eğer SHP seçimlerden başarılı çıksaydı, Mega 10 tüm aksaklıklara rağmen, partinin çağdaş teknikleri kullanmasının güzel bir örneği olarak belki de alkışlanacaktı. Ama bugün fiyasko olarak nitelendiriliyor, tartışmalar bitmiyor. Pek çok kişinin hem fikir olduğu temel eleştiri konusu; Mega 10'un geniş kitlelere ulaşamaması nedeniyle etkili olamaması"(156). Mega 10 için 25-30 milyar lira harcadığı yolunda iddialar olmasına rağmen SHP Genel Saymanı Fikret Ünlü, partinin tüm seçim bütçesinin 25 milyar lira olduğunu ve Tv'yi hayata geçirmesi için Yorum Ajans'a 4 milyar lira verdiklerini bildiriyor. Mega 10'dan verici için 1,3 milyar lira, personel için 500 milyon lira ve uydu için ise 700 milyon lira olmak üzere toplam 2,5 milyar lira harcama yapıldı.

"Beyazcam kulislerinden gelen bilgiler arasında teknik yanlışlıklar da var. Örneğin İstanbul'da Mega 10 için 100 Watt'lık verici seçimi yanlış, çünkü yetersiz. TRT'nin İstanbul'da aralarında 20 bin Watt'lık da bulunan 12 vericisi var. Üstelik Mega 10, yanlış kablo kullandığı için 100 Watt'lık vericiden tam verim de alamamış"(157).

Mega 10'un temsilcisi Osman Uslu, Mega 10'un SHP'nin televizyonu olarak algılandığını, ancak Tv izleyicisinin bunun böyle olmadığını gördüğünü söylüyor. Bir ay gibi kısa bir sürede 18 milyona hitap ettiklerini bildiren Uslu, bu yayın döneminde %100 yerli programlarla alternatif bir yayın yaptıklarını kaydediyor. Şimdilerde Türkiye'ye daha uygun yayın yapmak için uydu aradıklarını belirten Mega 10 yetkilileri finansöre ihtiyaç duyduklarını ve yeni yasayı beklediklerini ifade ediyorlar"(158).

İNER TV

Özel Tv girişimcileri arasında ismi oldukça sık geçen bir isim de İner Tv idi. Bu girişim, Tercüman gazetesi sahibi Kemal Ilıcak'ın oğlu M.Ali Ilıcak ve Türkiye'deki Nato yollarını yapan Makyal Holding sahibinin oğlu İsmail Yalçın ortaklığıyla, geçen 1991 Ekim'inde gerçekleşmişti.

(156): Tempo Dergisi, 10-16 Kasım 1991, sayı 46, syf 18

(157): Tempo Dergisi, 10-16 Kasım 1991, sayı 46, syf 18

(158): Kantaş, Gülnaz. a.g.e. syf 166-167

Almanya'dan yayın yapmayı planlayan İnter Tv'nin aradan bir sene geçmesine rağmen henüz bir faaliyet göstermemektedir. Bu girişiminin hikayesi de şöyle aktarılabilir: "Makyal Holding'in sahibinin oğlu İsmail Yalçın ile Ilıcaklar'ın oğlu Mehmet Ali Ilıcak'ın ortaklaşa kurdukları İnter Tv Aralık sonu (1991) Ocak başı (1992) yayınlarına geçmeyi düşünüyor. M.A. Ilıcak'ın yatırımlar konusunda bir rakam vermekten kaçınmasına karşın edinilen bilgiye göre İnter Tv'nin kuruluş aşaması için saptanan para 80 milyar lira civarında. M. Ali Ilıcak, kanalın "Türk örf adetlerine uygun dizi ve film kanalı" olacağını vurgularken "yani örneğin bir Emmanuel gibi erotik film ve dizilere karşıyız. Macera, korku filmleri öncelikli. Ağır filmlerden de kaçındık" diyor. Almanya'da bir stüdyonun yanısıra İstanbul'da da bir stüdyonun bulunduğunu söyleyen M. Ali Ilıcak, yerli yapımlara da ağırlık vereceklerini belirtiyor.

Eutelsat 1F2 ve 2F2'den iki uydu kiralayan İnter Tv, şu anda kadro kurma çalışmalarını sürdürüyor. Kuruluşun seyredilme ve reklam alma konusunda yaklaşımları iyimser. Ilıcak, televizyon seyreden bir toplum olarak Türkiye'nin, kendilerinin yanısıra daha birçok kanalı kaldırabilecek potansiyelde olduğunu belirtiyor. İnter Tv, Türkiye'de ki yansıtıcı çalışmalarını da sürdürüyor. Buna göre İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Antalya ve Bursa'ya verici yerleştiriliyor. Teknik çalışmaları da BBC'den gelen bir ekibin yürüttüğü öğrenildi"(159).

Tüm bu girişim ve çalışmalara rağmen İnter Tv yayına geçemedi. Gelişen siyasi olaylar ve ortamın kayganlığı, henüz bu konuda yasanın çıkmamış olması da girişim ortaklarını beklemeye almış olabilir. Oysa bugün yasa çıkmadan da yurt dışından uydu arcılığıyla yayın yapan Tv kanalları var. Dolayısıyla yayına geçememenin ne- denleri arasında yasal gecikmelerin yanısıra, ekonomik ve diğer sebepler de olabilir.

TGRT: (Türkiye Gazetesi Radyo Televizyonu)

Türkiye Gazetesi'nin yazılı basında olduğu gibi sesli ve görüntülü basında da söz sahibi olabilmek amacıyla uzun zamandır devam ettirdiği kaset ve sesli yayıncılığından, 1991 sonlarında Tv projesini de ortaya atarak görüntülü yayıncılığa geçmeye karar verdi.

"Türkiye Gazetesi'nin Tv kuruluşu olan TGRT son aylarda düzenlediği iki büyük toplantı ile dikkatleri çekti. Türkiye Gazetesi yetkilileri, biz acele etmedik, altyapımızı oluşturduk ve dizi film çalışmaları yaparak bu dönemde kendimizi hazırladık açıklamalarını yapmışlardır. Özellikle TRT'ye bu konuda hizmet veren TGRT'nin kendi başına ekrana çıkıp çıkmayacağı şimdilik açıklanmıyor. Gazeteye yakın çevrelerden gelen bilgilere göre TGRT, sağ cephede ortak tavır alınması ve birlikte bir proje gerçekleştirilmesi tarafı"(160).

(159): Cumhuriyet Gazetesi, 4 Kasım 1991 syf 3

(160): Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1992 syf 2

TGRT yönetiminin başında bulunan Genel Müdür Rahim Er, TGRT'nin resmen TRT'ye kanal kiralamak için başvurduğunu bildirerek şu açıklamalarda bulunmuştur: Rahim Er, "Yayın ilkemiz, Türkiye Gazetesi'ni ses ve görüntülü hale getirmektir. Hedef kitle ise bütün Türk milletidir. Belirli bir zümreyi değil, topyekün kültürümüzü yaşayanları kucaklayıcı, birleştirici yayın diyoruz. Aslında TGRT devlet millet bütünleşmesinde harç görevi üstlenmiş vaziyette. Yayınlarda insanımızın değerlerini yontup almak yerine daha ileri bir seviyeye götürmeye çalışacağız"(161) dedi.

1992 sonbaharı itibariyle çalışmalarına hız veren TGRT'de son durum şöyle: "Mücahit Ören başkanlığında yayına hazırlanma, alt yapı oluşturma, kadrolaşma ve program yapma çalışmalarını sürdüren TGRT, programlı yayına 1993 yılının ilk aylarında geçmeyi düşünüyor. İstanbul'da yayım yapılan frekanslar şunlardır:

UHF-44 Kınalıada
UHF-33 Yuşa
UHF-21 Okmeydanı
UHF-46 Maslak

İstanbul dışında da çalışmalarını sürdüren TGRT, yayına geçmek için yeterli seviyeye gelmediği ve çalışmaları henüz tamamlayamadığı için program ve yayın hakkında ayrıntılı bilgi veremiyor"(162).

İMAJ TV

İmaj Tv, özel bir kanal kurma yerine özel televizyonlar için hizmet desteğinde bulunmayı hedefliyor. "İmaj Tv'nin elinde bulunan ve reklam filmleri yapımı için kullanılan makine parkı, yalnız Türkiye'de değil, dünyada gelişmiş birçok ülkede dahi bulunmadığı ve sahip olduğu imkanlardan dolayı, adı yazılı basında sıkça geçmektedir. "7,5 milyon dolarlık parkıyla her an özel Tv yayıncılığına girebilecek du rumda olan İmaj Tv, Technology, Broadcast Hardwar ve Middle East Communi-cation gibi uluslararası saygınlığı olan sektör dergilerinde övgüyle söz ediliyor ve özel Tv yayıncılığının temel taşları arasında yer almayı bekliyor"(163).

İmaj Tv, daha çok yapım ve program konularında diğer televizyon kuruluşlarına alt yapı desteğinde bulunmayı düşünüyor. Bu nedenle '92 başlarından beri adı sıkça duyulmasına rağmen yayına geçmemiştir. Yapım konusunda daha çok yeni teknoloji transferinde bulunan İmaj Tv hakkındaki son gelişmeler şöyle aktarılabilir.

(161): Türkiye Gazetesi, 4 Şubat 1992 syf 1

(162): TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992 syf 16, İstanbul.

(163): Aktüel Dergisi 6-12 Şubat 1992. syf, 32-33, İstanbul

"Prodüksiyon ve postprodüksiyon alanlarında hizmet veren İmaj Tv, yeni yıla 5 milyon dolarlık bir dizi yeni yatırımla giriyor. İmaj Tv, televizyon dünyasına yeni bir perspektif getiren DCT'nin (Digital Component Technology) monte edilmesiyle bu teknoloji harikasını Avrupa'da kullanan ilk firma olacak.

Televizyon dünyasına yeni bir perspektif getiren çok güçlü bir postproduction aleti olan DCT'nin, Aralık ayında İmaj Tv'ye monte edilmesiyle, bu teknolojiyi, Avrupa'da kullanan ilk firma olacak.

İmaj Tv'nin bir diğer önemli yatırımı ise, bilim-kurgu filmlerinde kullanılan bilgisayar, animasyon cihazı Flash Harry, Kasım ayı içinde Flash Harry'nin devreye girmesinin yanı sıra, ileri teknoloji olan bir dizi üç boyutlu dijital grafik bölümü de hizmete girecek.

İmaj Tv, tüm yatırımların tamamlanmasıyla; dünyanın en ileri teknolojisine sahip Tv şirketleri arasında yer alacak. 1993'ün ilk yarısında Esentepe'deki yeni stüdyo binasına taşınacak olan İmaj Tv, üç dijital ses kayıt stüdyosunun yanı sıra, büyük orkestra ve film müziklerinin seslendirebileceği 48 kanallı, tümüyle dijital kayıt yapabilen 200 metrekarelik kayıt, 60 metrekarelik kontrol odalarından oluşan ses stüdyosunu da hizmete açacak.

Bu yatırımlarla, dört dijital kayıt stüdyosu, ikisi "Component" üç dijital video postprodüksiyon stüdyosu, Flash Harry, 3D kompüter grafik departmanı, dijital telesine ve altı film çekim stüdyosu ile dünyanın en büyük TV yapım kuruluşları arasında yerini alacak"(164).

SÜZER TF 1

Kasım 1991 içinde proje aşamasında olan Süzer-TF 1 televizyon girişimi, Süzer Holding ve bir Fransız Bankası ortaklığıyla kuruldu. Süzer Holding sahibi Mustafa Süzer, geçen yıl Fransa'nın TF 1 adlı özel Tv kanalıyla Avrupa televizyonu hazır- lama girişimleri başlatmıştı. Proje girişimlerinden sonra Türkiye'de fazla adı duyulmayan Süzer TF 1 girişimi şöyle özetlenebilir:

Süzer Holding'in özel Tv girişimlerini Türkiye'de Er video yürütüyordu. Araştırma esnasında Er video sahibi Ercan Erdem, şöyle demiştir: Araştırma sonrasında umulan sonuç çıkmamış olmalı ki, bir daha da bu girişimden söz edilmedi.

Söz konusu proje, geçen yılın sonlarında (1991) her iki taraf açısından bekleme aşamasındaydı. Proje ile ilgili olarak, yetkili Ercan Erdem, seçimler sonrası özel Tv ile ilgili hükümetin tutumunun ne olacağını beklediklerini söylüyordu. Erdem, "Fransa'dan yayın yapacaksın. Burada masraf yapacaksın. Sonra yasa çıkacak.

(164): Telerama, 30 Kasım 1992 syf 1, İstanbul.

Dışardan yayın iptal denebilir. Yani herşey muğlak. Parayı sokağa atmaya düşünmüyoruz. Onun dışında ne tür bir yayıncılık yapacağımız, herşey belli" diyen Erdem "Avrupalı Tv" ve Fransız ağırlıklı olacaklarını belirterek, "Fransız dizi ve belgeselleri oldukça kaliteli. Fransız yıldızlar, özellikle son dönem yıldızlar ülkemizde çok seviliyor. Onların gösterilmemiş filmlerini getireceğiz" diyor. Türkiye'de 100 noktaya verici koymayı planladıklarını söyleyen Erdem, yayın konusunda bir tarih vermenin erken olduğunu belirtiyor"(165).

SATEL

Sabah gazetesini yayımlayan yönetim kadrosu 1987'lerden beri hazırlıklarını sürdürüyordu. Bu alanda "Amerika ve Avrupa'da çeşitli yayın şirketleriyle anlaşma ve işbirliğine bile varmışlardı"(166).

Kasım 1991'de çalışmalar yeniden canlanmış ve ortak arayışına girilmiştir. Hızlı bir şekilde devam eden organizasyon çalışmaları SATEL (Sabah Televizyon) adlı şirketin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Diğer yandan Sabah'ın bu girişimine, televizyon konusunda istekli olan Çukurova Holding ortak oldu. Çukurova'nın ortaklıkta daha fazla pay istemesiyle çalışmalar yavaşlamıştı.

Bu gelişmeden sonra Özel Tv konusunda Sabah'ın yeni girişimi Hürriyet gazetesi ile oldu. Dağıtım alanında Birleşik dağıtımı kuran bu ikili, 14 Aralık 1991 günü "Birleşik Radyo-Tv" yi kurarak elektronik yayıncılığa soyundular. Sabah'ın daha önceki projesi olan SATEL'e ait teknik altyapı hazırlıkları burada da devam etti. Ne var ki, ani bir gelişme daha gündeme gelmişti. Yaklaşık 1.5 ay sonra Hürriyet ve Sabah (BRT) televizyonu Show Tv'ye katılmışlardır. 28 Ocak 1992'de gerçekleşen bu Show Tv'ye katılım olayı daha önce açıklanmıştı.

Kasım 1992'ye gelindiğinde ise ekranlarda yeniden bir SATEL logosu görülüyordu. Son günlerde başlayan ansiklopedi rekabeti yüzünden Sabah, bir dizi söz ve yazı düellosuna başladı. Elde kesin kaynak olmamakla birlikte ansiklopedi rekabeti, Sabah-Hürriyet ortaklığını, Show Tv ortaklığından çekilme noktasına getirmiş olabilir. Ansiklopedi rekabetini önde götüren Sabah, Tv yayıncılığı alanında da başa çekmeyi ve ayrılmayı düşünüyor olabilir. İlerde programlı bir yayına geçecek gibi görünen SATEL'in deneme yayınları akşam saatlerinde devam ediyor.

(165): Cumhuriyet Gazetesi, 4 Kasım 1991 syf 3

(166): Aziz, Aysel, Hıfzı Topuz. "Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni" Tuses ve İlad ortak yay, syf 135, İstanbul, 1990.

KANAL MARKET

Cumhurbaşkanı Özal'ın oğlu Efe Özal'ın Marjinal Menkul Değerler adıyla, arkadaşı Mustafa Davran ile bir şirket kurdu. Bu şirketin kurulması Ekim 1992 içinde gerçekleşti. Efe Özal arkadaşına Market Tv adlı kanalı kurdurduktan sonra sermaye artırımına gitmiş ve bazı ortakların şirketten vazgeçmesine yol açmıştır.

"Market Tv Reklamcılık ve Tic. AŞ. sermayesinin, kuruluşundan hemen sonra gerçekleştirilen olağanüstü genel kurulunda, şirketin kuruluş sermayesinde Marjinal Menkul Değerlerin de müdürü olan Efe Özal'ın arkadaşı, Mustafa Davran 92 milyon liralık hisseye sahip bulunuyordu. Şirketin diğer dört ortağı olan Ömer Ali Yalıcılar, Mürşide Serpil Çeviker, Okan Ekinci, Cenk Arson da ikişer milyonluk pay edinmişlerdi. Mustafa Davran dışındaki ortaklar genel kurulda kararlaştırılan sermaye artırımında rüchan haklarından feragat ettiklerini ve kullanmayacaklarını bildirdiler. Sermaye artırımının tamamı nakit olarak karşılandı ve dörtte biri ödendi. Market Tv'nin ortakları arasında bulunan Ömer Ali Yalıcılar, aynı zamanda Marjinal Menkul Değerler'de de ortak olarak görülüyor.

Efe Özal, bu yıl içinde Marjinal Menkul Değerler'de on milyarlık sermaye artırımına gitmişti. Bu operasyon sonucunda Marjinal'in sermayesi 11 milyara çıkmış, şirketin eski sahiplerinden Salahsun Hekimoğlu safdışı bırakılarak yönetim, tamamen Efe Özal'a geçmişti.

Efe Özal, Tv alanında kurduğu ikinci 10 milyarlık şirketi ile ağabeyi A. Özal'ın Kanal 6'sından da yararlanarak pazarlama yapmayı düşünüyor"(167).

Kasım ayı boyunca sinyal veren Kanal Market, Aralık 92'de yayına geçmiştir. Bir bakıma marketlerin satış reklamlarını da andıran Market Tv, değişik bir yayıncılık anlayışını getirmekle, pazarlama ve reklam sektöründe iyi kar edeceğe benziyor.

KANAL E

Ekranlarda yeni boy göstermeye başlayan bir başka Tv sinyali Kanal E. Değişik bir yayın anlayışıyla ortaya çıkan Kanal E hakkında aşağıdaki bilgiler aktarılabilir:

"Kanal E nihayet ortaya çıktı. Bir süredir ekranlarda görülen logosuyla merak uyandıran kanal E, kimliğini açıkladı. Kanal E, tüm özel Tv'lerden farklı olacak. Meraklılarına bir özel Tv olmayı hedefliyor. Test yayınlarını sürdüren kanal Şubat ayında normal yayınlarına geçmeyi planlıyor.

Kanal E, Enformasyon Reklamcılık Filmcilik AŞ. tarafından kuruldu. Yönetim kurulu başkan vekili Naci Baltacı, Kanal E yayınlarının ekranlardaki tüm özel Tv yayınlarından farklı olacağını söylüyor. "Hepsi mevduat bankası gibi çalışıyor, biz ihtisas bankası gibi çalışacağız. Örneğin bilgisayarın meraklısı oldukça çok, biz bu konuda program yapacağız. Veya ekranlarımızın unuttuğu kaliteli belgeseller var. Onları ekrana getireceğiz. Bunları yaparken pastadan alacağımız payı biliyoruz. Meraklısı, farklı program izlemek isteyenler bizi izleyecek"

Baltacı; müziğe, sinemaya ve eğlenceye yer vereceklerini söylerken bunun çiz-gilerini şöyle çiziyor: "Ekranlar şarkıcı türkücüden geçilmiyor. Dizilere baktığınızda sıradan avantür diziler var. Biz bu tür programlara da kalite getireceğiz." Kanal E, bu anlayışı yakalayabilmek için alternatif bir ekip oluşturarak. "Bizde TRT'ci olmayacak. Genç yetenekli insanlar var, biz onlarla yenilikleri getireceğiz."

Kanal E'nin yönetiminde Süleyman Bilge bulunuyor. Bilge Şirketler Gurubu Başkanı ve Çarşı Menkul Kıymetler Yönetim Kurulu üyesi olan Bilge, Özel kanalın da yönetim kurulu başkanı. Kanal E, ilk etapta 10 milyon dolar (88 milyar lira) yatırmış. İstanbul'da Kınalıada, Beykoz, Okmeydanı, Çamlıca noktalarında verici kuran özel Tv, yakında Ankara ve İzmir'de de yayına geçecek"(168).

B.3.3c- DİĞER ÖZEL TV GİRİŞİMLERİ

Özel Tv konusunda Türkiye çapında irili ufaklı, yerel ve bölgesel televizyonlar günden güne artmaktadır. Türkiye çapındaki girişimleri tesbit edebilmek zaten olanak dışı. Çünkü bu konuda aşağı yukarı her ilde bir iki girişim bulunmaktadır. Mesela Şanlıurfa'nın Şanlı TV'si, Afyon'un Şafak Tv'si ve İzmir'de Konak belediyesi gibi onlarca yerel ve bölgesel Tv'yi saymak mümkün. Bunların araştırılmasını daha geniş bir çalışmaya bırakıyor, şimdilik İstanbul ve ülke çapındaki televizyonlarla yetiniyoruz. Zaten tek tek Tv kanalı peşine düşülmesi yerine, özel televizyonlarla gelen sorunlar demetini ortaya dökmek ve çaresinin bulunmasını sağlamak bu tezin yegane amacıydı. Daha sağlıklı bir sonuç için konunun sınırlı tutulması daha uygun olacaktır. Diğer özel televizyonlarla ilgili tablo arka sayfada görülebilir.

İSİM	YAYIN VE İÇERİK	ORTAKLARI VEYA SAHİBİ
URT	Uydu opsiyonu var. Altyapısı hazır. TRT'ye ve diğerlerine yayın hazırlıyor.	Türker İnanoğlu ve Hürriyet Gazetesi
EDA	Kasım 1991'de proje araştırmalarıyla, Ankara ve İstanbul'da verici konması için izin talepleri başlatılmıştı.	Mehmet Ali Yılmaz'ın arkasında olduğu Çarmıklı Holding.
KOÇ WARNER BROS	1992 başlarında başlayan ortaklık girişimleri, TRT'den TV-3'ü kiralamak istiyorlar. RTYK henüz kanun çıkmadığı için karar veremiyor.	KOÇ + Warner Bros Yayın Şirketi Tv. alanında ortak olmayı düşünüyorlar.
TV X	Kültür Sanat ağırlığı olacak Altyapısı Ocak 92'de başladı Henüz hazır değil.	Bersat uydu kuruluşu Profes Ltd. ve Tarhan Denizcilik.
Ajans 1400	Hilal 1 projesinin bir simge isim olduğu, ancak çalışmalarını Ajans 1400'ün devam edeceği ve şimdilik tv kanalının adının konmadığı belirtiliyor. Teknik altyapı sürüyor. 1994'teki Türksat'tan uydu kanalı kiralanması tasarlanıyor.	Şimdilik Genel Müdür Şenol Demiröz, ileride Feza ve Atlas Film ortak olabilir.
CEY REKLAM ORG.	Müzik, eğlence, tiyatro spor belgesel, röportaj ve Tv Gazeteciliği alanında yayın yapılması planlıyor. Teknik ve program altyapı hazırlıkları devam ediyor.	Ceyhan Holding.

İÜRTV

İst. Üniv. İletişim fakültesinin kapalı devre gerçekleştirileceği eğitim kültür ağırlıklı programlar, öğrenciler ve öğretim üyeleriyle gerçekleştirilecek. Kanunun çıkmasından sonra İstanbul çapına yayın yapılabilecek.

İstanbul Üniv.
İletişim Fak.

ÜSKÜDAR TV.

Eski bir Polis Memuru'nun 1,5 wattlık vericiyle evinin odasından gerçekleştirdiği Tv yayını. Türkiye'de ilk mahalli Tv özelliğini taşıyor. 28 Şubat 1992'den itibaren günde dört saat yayın yapan Üsküdar Tv kalan saatleri uydu yayınlarıyla doldurmuştur.

Tevfik Atabey

KMP TV.

İstanbul'un Kartal Maltepe Pendik semtlerinden izlenen KMP, amatör bir grupla yola çıkmış. Heybeli ve Kınalı' da yayın yapıyorlar.

Hasan Aydın ve 7 finansör tarafından 3 milyar liraya kurulan bir ortaklık.

DİYANET TV.

Henüz bir altyapı ve program stoku yok. TRT'nin kanallarından birinin kiralınaması veya ayrı özel kanal isteniyor. Türkiye'de dini yayınlara fazla yer verilmemesi gerekçe olarak gösteriliyor.

Diyanet Vakfı ve
Diyanet İşleri Başkanlığı

B.3.4- TRT VE ÖZEL TELEVİZYON'UN HEDEF FARKLILIKLARI

TRT ve özel televizyon olgusunu öncelikle, bağlı bulundukları televizyon yönetim modelleri açısından değerlendirmek gerekir. Daha önce kısmen de bahsedilmiş olmasına rağmen, konunun daha iyi anlaşılması ve açıklığa kavuşturulması bakımından her iki televizyon yönetim modeline kısaca değinilecektir.

B.3.4a- Kamu Hizmeti Modeli

Televizyon yayıncılığında, kamu hizmeti modeli, çeşitli ülkelerde değişik uygulama biçimleriyle görülmektedir. Örneğin İngiltere'de "Ulusal Sistem" ve "özerk" bir yapıya sahip Tv yönetim modeli uygulanırken, "Ulusal-ticari" şekli de Fransa, Almanya ve Türkiye'de uygulanmaktadır. Kamu hizmeti modelinin Ulusal-ticari şeklinde, hükümet uygulamaları ve hükümetin etkisi daha çok kendisini belli ederken. İngiliz BBC Tv'sinde özerk bir politika izlenmektedir. İngiltere'de siyasi iktidar, özerk yapıya sahip bu sisteme fazla dokunamamaktadır.

TRT'nin uyguladığı kamu hizmeti modelinde, yayınlar kamu yararı ilkesi gözönünde bulundurularak gerçekleştirilir. Yayın kurumu, bir kamu kuruluşu olarak örgütlenir ve gerçekleştirdiği hizmetlerin karşılığında aynı zamanda giderlerini karşılamak için reklam hizmetine de yer verir.

Bu kamu hizmeti modelinde amaç, bütün kitle iletişim araçlarının sunduğu hizmetler yoluyla halkın, bilgilenmesi, haber alması eğitim ve kültür olanaklarından yararlanmasıdır.

TRT kurulduğu 1964'ten beri ülke çapında örgütlenmesini en üst düzeyde geliştirmiş ve geliştirmeye devam eden devlet destekli bir kamu televizyonudur. Bu nedenle günden güne gerek mali ve insani kaynak, gerekse teknik, program ve planlama konularında belirli bir politikası olan donanımlı bir Tv kurumudur. Hazırlanıp sunulan bütün programların bir amacı vardır. Yurt içi ve yurt dışına belirli bir yayın politikası olan, tarafsızlık esaslarına göre hareket eden TRT, eğitim ve kültür içerikli yayınlar yapmayı kendisine hedef edinmiş ve aynı zamanda belirli bir reklam politikası da uygulamaktadır.

"Yayınları arasında, reklamlara yer veren yayın kurumları, Ulusal-Ticari yayın sistemi içinde değerlendirilmektedir. Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu, yayınları arasında reklam yayınlarına yer vermesi nedeniyle, yayın sistemlerinden Ulusal-Ticari sisteme girmektedir. Bu nitelikte yayın yapan kurumların ticari boyutu yalnızca kurum giderlerini karşılamak açısından olduğu için kamu hizmeti için yayın yapma özelliğini zedelememektedir. Gerçi, kamu hizmeti konusu, bugün idare hukukçuları arasında tartışılmakta olan termik bir konudur. Ancak, bir kamu kurumunun özel kurumdaki kamu hizmeti konusundaki ayrımı, kamu kurumlarında kamu hizmeti yapmanın birincil amaç, kar yönünün ise ikincil amaç olmasıdır.

Özel kurumlarda ise kar birincil amaç, kamu hizmeti ikincil amaç olmaktadır. Bu bağlamda ticari boyutu olan yayın kurumlarına, kar bazına yönelmiş bir örgüt gözüyle bakmamız olanaklı değildir.

Ulusal-Ticari sistemdeki yayın kurumları, yayınlayacakları reklam programlarında, izleyecekleri politikayı belirlemişlerdir. Ayrıca nelerin yayınlanıp yayınlanmayacağı, şekil, biçim ve içerik açısından nelerin reklam yayınına izin verileceği, reklam esasları denilen bir çerçeve düzenleme ile saptanmıştır. Böylece reklam yayınları bütün ülkelerde yayın kurumu ticari nitelikte örgütlenmiş olsa da kar bazında tamamen serbest bırakılmamışlardır"(169).

TRT'nin gerek radyo ve gerekse televizyon alanındaki hedeflerini geniş bir şekilde aşağıya alacağız. Her yıl yeni teknolojik ve toplumsal gelişmelerin ışığında yeniden değerlendirilen bu hedefler bir yayın kurumunun ana hareket noktasını oluşturmaktadır.

B.3.4b- TRT'nin Yayın Hedefleri

a-) Eğitim programlarına ağırlık verilmesi ve Türiye Cumhuriyeti'nin gelişiminin ancak Atatürk ilke ve inkılaplarıyla, milli birlik ve beraberlik şuuruyla ve de ciddi çalışmalarla sağlanabileceğinin vatandaşlarımıza anlatılması ve bu fikrin yerleştirilmesine yardımcı olunması.

b-) Kültür zenginliklerimizin kaynaklarının araştırıldığı, tanıtıldığı, korunmasının teşvik edildiği, milli kültürümüzün çağdaş kültür içerisindeki yerinin belirtildiği radyo ve televizyon programlarının yapılması,

c-) Türkçe dil kurallarının öğretilerek dil birliğinin sağlanmasına yardımcı olunması,

ç-) Türk milletinin temel taşı olan aileye ekonomik, sosyal ve kültürel yönden katkıda bulunulması, ailenin eğitime yardımcı olunması ve bu açılardan aileyi destekleyip güçlendirecek yapımların yayınına öncelik verilmesi.

d-) Yurt dışındaki vatandaşların milli kültür değerlerinden kopmadan bulundukları ülke ve toplumlara uyum sağlamalarına, bulundukları ülke şartlarını tanımalarına ve ülkemizin çıkarlarını koruyabilecek şekilde eğitilmelerine yardımcı olunması,

(169): Vural, Sacide. "Radyo-Tv Kurumlarında Yönetim Türkiye'deki Uygulama"
Anadolu Üniv. Yay, No 153, syf 150, Eskişehir 1986.

e-) Türkiye'nin dış ilişkilerinin, Türkiye ve dünyadaki gelişmelerin kamuoyuna doğru ve çabuk duyurulması, öncelikle komşu ülkeler olmak üzere diğer ülkelerden yurt içi ve dışındaki vatandaşlarımıza yönelik radyo, televizyon vb. yayınların olumsuz etkilerinin giderilmesi,

f-) Barış Suyu ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Projeleri ile benzeri projelerin yurt içinde ve özellikle yurt dışında tanıtılması.

g-) Nüfusumuzun önemli bir kesimini oluşturan gençlerimize yönelik programların gençlerin ruh ve beden sağlıklarıyla ilgili sorunlarına çözüm getirecek, onları okumaya sevkedecek boş zamanlarını gerektiği gibi değerlendirmelerini sağlayacak, kötü alışkanlıklar edinmelerini önleyecek, güzel sanatlara yönelmelerini teşvik edecek, spora gereken önemi vermelerini sağlayacak milli, manevi kültürel değerlerle donatılmış olarak yetiştirilmelerini gerçekleştirmeye yardımcı olacak programlara ağırlık verilmesi.

h-) Kadının toplumdaki yerinin ve saygı görmesinin artması için programlarda kadınlarımızın eğitimleriyle, sağlıklarıyla, iş hayatlarıyla ve öteki meseleleriyle ilgili konulara öncelik verilmesi.

k-) Eğitimin temel meselelerini konu alan ve eğitimde başarı artırıcı çalışma ve yön- temleri tanıtan yapılara ağırlık verilmesi.

l-) Özellikle kalkınmada öncelikli yörelerde yaşayan vatandaşlara ve köylülere yöne- lik programlarda nüfus ve aile planlamasıyla ilgili bilgilerin verilmesi,

m-) Çiftçi ve köylülere yönelik programlarda çağdaş tarım yöntemlerinin tanıtılması, çevre şartları göz önünde tutularak yapılacak bilinçli uygulamaların ve sağlanacak yararların anlatılması,

n-) Ekonomimizin dış rekabette etkin rol oynayabilmesi ve dünya pazarlarında ürün- lerimizin aranır hale gelmesi, kaynakların etkin kullanımı konusunda programların yapılması ve yayınlanması,

o-) Verim ve kaliteyi düşürmeden, gelişme hızını olumsuz yönde etkilemeyecek şekilde, her konuda tasarruf bilincinin yerleştirilmesi ve tüketicinin doğru karar vermesi için kalite ve standartlar konusunda bilgi verilmesi,

p-) Ülkemizin 21. yüzyıla veya Bilgi Toplumu Çağına hazırlanması için dünyada ve ülkemizde bilim ve teknoloji alanındaki yeniliklerin kamuoyuna zamanında duyurulması, günümüz medeniyetinin en önemli niteliğinin bilime dayalı düşünce ve davranış olduğu anlayışının yaygınlaştırılması,

r-) Tabii güzelliklerimizin ve tabii dengenin korunmasını teşvik eden, iç ve dış turizmimize katkıda bulunan eğitici, öğretici ve tanıtıcı programların yayınlanmasına ağırlık verilmesi.

s-) Avrupa topluluğuna girmemizin önemini belirten, bunun için çeşitli alanlarda insanımıza düşen görevleri ve uymamız gereken görevleri açıklayan programların yapılması ve yayınlanması,

t-) Radyo ve televizyon programlarında kaliteinin daha da yükseltilebilmesi için hizmet içi eğitime yer verilmesi, televizyonda yerli yapım oranının yükseltilmesi,

u-) Yurt dışına yönelik yayın yapan TV-5'in yayın alanının vatandaşlarımızın yoğun olduğu bütün ülkeleri kapsayacak şekilde yaygınlaştırılmasının ayrıca televizyon yayınlarının Türkiye'nin doğu sınırına komşu ülkelere de seyredebilmesi ve SECAM yayın aktarabilmesi için gerekli girişimlerin yapılması,

ü-) Erzurum ve Diyarbakır TV stüdyolarının faaliyete geçirilerek prodüksiyon hizmetlerinde kullanılması ve mevcut programlara dönüşümlü yayınlarla katılmasının sağlanması, GAP-TV ve GAP Radyosu yayınlarının ise bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel beklentilerine cevap verecek tarzda geliştirilmesi,

v-) TV-4 yayınlarının tamamen eğitim kanalı olarak geliştirilmesi, özellikle orta ve yüksek öğretime yönelik örgün eğitim yayınlarının bu kanaldan yapılması.

y-) Türkiye'nin Sesi Radyosu'nun Türkçe ve bazı yabancı dillerdeki yayın süresinin teknik ve personel şartlarının elverdiği ölçüde artırılması, bu kapsamda Türkçe'nin Azeri lehçesindeki yayınların yanı sıra imkan ölçüsünde Türkmen, Özbek, Tatar, Kazak ve Kırgız lehçelerinde de yayınların yapılması.

z-(1) Türkiye'nin başta kıyı ve sınır bölgeleri olmak üzere her tarafından televizyon yayınlarının seyredebilir, en az dört ayrı radyo yayınının da dinlenebilir hale gelmesi ve televizyon yayınlarının net izlenemediği yörelerdeki vericilerin yardımcı vericilerle desteklenerek güçlerinin artırılması.

z-(2) Radyo-1 yayınlarının ses kalitesinin yükseltilmesi için FM vericilerinden verilmesi ve Diyarbakır ile Erzurum Bölgelerinden başlamak üzere bölgesel yayın süresi 20 saati bulan bölgesel programların da FM vericilerinden yayınlanabilmesi amacıyla yeni vericiler kurulması,

z-(3) İlk etapta; Antalya, Pamukkale, İzmir, Nevşehir ve Kuşadası için yayın yapan R-5 (Turizm amaçlı Radyo) yayınlarının diğer turistik bölgelere de yaygınlaştırılması için gerekli çalışmaların yapılması(170). TRT'nin hedefleridir.

(170): TRT Genel Yayın Planı. Basım ve Yayım Müdürlüğü Yay, No: 237, sf 23-26, Ankara 1992.

B.3.4c- Özel Televizyonların Hedefleri

Özel televizyon yayıncılığı, model açısından "ticari-özel girişimci sistem" adı altında değerlendirilmektedir. Türkiye'de henüz yerine oturmamış bir özel Tv yayıncılığı yaşanmaktadır. 1990 başlarından beri fiilen Türkiye'nin gündemine giren özel Tv girişimcileri, hukuk ve kanun demeden tek ve yegane hedefleri olan "kazanç, para, kar" çerçevesi içinde reklam pastasının büyük payını lehlerine çevirmeye çalışmaktadırlar.

"Bu sistemle yönetilen radyo-Tv kurumlarında, devlet ve hükümet ile genel düzeydeki ilişkiler dışında herhangi bir ilişki yoktur. Yayın istasyonlarının kurulması, işletilmesi tamamen özel girişimcilerin elindedir. Devlet genel olarak bu alanı düzenleyen genel kuralları koyar. Yasal ve teknik şartlara uyan özel girişimciye istasyon kurma ve işletme konusunda yetki belgesi verilir. Alanda faaliyet gösteren özel girişimci ile devlet arasındaki ilişki, alıcı ile satış yapan kurum arasındaki ilişkiye benzer. İstasyonun geliri reklam gelirinden sağlanır. Bunun yanında özel girişime finansman yönünden devlet desteği söz konusu değildir. Devlet bu tür kurumlardan hizmet satın alma durumunda kalırsa, aldığı hizmetin bedelini ödemek zorundadır. Ayrıca bu tür yayın istasyonları program satışı da yapmaktadırlar. Bu sistemin en iyi örneğini ABD'de yayın düzenlemesi özel girişimci-ticari sistemi oluşturur"(171).

Özel televizyonun hedefinin ne olduğunu daha açık bir şekilde ortaya koyan CBS televizyonunun araştırma bölümü başkanı Arnold Becker'in şu sözleri çok ilginçtir. "Ben kültürle, toplumdan yana değerlerle falan ilgilenmem. Bir tek şeyle ilgilenirim; insanlar programları izliyor mu, izlemiyor mu? İşte benim iyi tanımım da kötü tanımım da budur"(172). Günümüzde özel televizyonculuğun beşiğini temsil eden ABD özel şebeke televizyonculuğun bu anlayışı, gelişen ve yaygınlaşmakta olan diğer dünya ülkelerine yansımaması düşünülemez.

Daha fazla kar ve kazanç sağlamak için özel televizyonların yayın içeriği, diğer kamu televizyonlarına göre çok daha esnektir. Eğlence, müzik ve yarışma programlarıyla kadın müstehcenliğini ön plana çıkaran sinema ve dizi filmlerle seyirciyi ekran başına çekmektedirler. Bu programlarla daha çok izleyiciye sahip olması, özel Tv' nin reklam miktarını yükseltmektedir. Özellikle ana yayın kuşakların da can alıcı programlar ekrana getirilmekte ve reklam fiyatları da ona göre yükseltilmektedir. Reklam fiyatları yüksek olmasına rağmen, kitle iletişim araçlarının bugün ulaştığı sahaya reklama verilen aynı parayla ve başka bir araçla ulaşmak hem etkili görünmez hem de mümkün değildir.

(171): Vural, Sacide. a.g.e. syf 22

(172): Mutlu, Erol. a.g.e. syf,70

Bu nedenle radyo televizyon yayınlarının bilhassa televizyonun görsel olması nedeniyle ençok izlendiği akşam saatlerinde mal ve hizmet üreten firma ve kuruluşlara satılır. Satılan yayın zamanı hem çok kısa, hem pahalıdır. Ancak reklamı veren üretici, reklam giderlerini malın satış fiyatına dahil ederek, bu gideri alıcının kesesinden çalmakta ve kazancını katlamaktadır. Burada hem özel Tv kazanmakta, hem de ticari kuruluş ve üretici şirketler kazanmaktadır. Yaşamlarını ancak bu yolla sürdüren özel Tv'nin her hizmeti karşılığında mutlaka bir ücret alması kaçınılmazdır.

Pragmatist bir hedefi olan özel televizyonun diğer kamu televizyonunu kamçılayıcı bir etkisi de vardır. Fazla aşırıya kaçmaması şartıyla mali rekabeti, program ve yayın içeriği konusunda da kaliteyi yakalamada sürükleyici olmaktadır. Özel televizyonun hedefi, daha fazla zaman satabilmek, bu arada reklam gelirlerini arttırarak kazanç sağlamak, kamu ve devlet televizyonu olan TRT'nin hedefi ise ulusal bütünlüğü sağlayıcı kültürel, eğitici ve bilgilendirici yapımlar gerçekleştirmek olduğu söylenebilir. Yani TRT için "ekonomik kazanç" ikincil öge demek daha doğrudur.

•

B.4- KALKINMA PLANLARINDA RADYO-TV YATIRIMLARI

Türkiye 1960'dan sonra ekonomi, sanayi, ulaşım ve hizmet sektöründe planlı döneme girmiştir. Gelişen dış ve iç şartlar bunu zaten zorunlu kılmaktaydı. Ülkede her alanda belirli bir hedef strateji ve yatırım planları geliştirilmeliydi. Türkiye'nin bu dönemde öncelikle ulaşım ve iletişim alanında altyapıyı oluşturması ve ilerleyen iletişim teknolojilerini yakalayabilmeliydi. Ne var ki, iletişim sahasında söz sahibi olabilmek için iktisadi ve sanayi kalkınmışlık gerekmektedir. Bu gelişme sağlanamadığı sürece önü alınamıyacak bir dış bağımlılık daha ilk baştan kendini gösterecekti.

Bu nedenle Türkiye'deki iletişim teknolojisi ve radyo- TV yayıncılığı, Batı desteğinde doğmuş ve ancak öyle gelişebilmiştir. Burada diğer alanlardaki yatırım ve planları değinmeden konumuz olan radyo-televizyonla ilgili hedef ve yatırımlar değinilecektir.

B.4.1- Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1963-67)

İlk beş yıllık kalkınma planı 1963 ve 1967 yılları arasında uygulanmıştır. Bu ilk kalkınma planında televizyona dair yatırım planlanmamaktadır. Ancak radyoya ilişkin Türkiye'nin içinde bulunduğu durum ve yatırım hedefleri belirtilmektedir. Radyonun toplumsal bir ihtiyaçtan kaynakladığı belirtilerek istasyonların kurulması ve güçlendirilmesine devam edileceği ifade edilmektedir.

Yapılan yatırımlar şöyle özetlenebilir: Türkiye radyolarının yurdun her yerinden ve yurtdışına, iyi dinlenen bir yayın sağlamak için çeşitli bölgelerde 100 Kw veya daha fazla güçte 4-5 yeni verici istasyonun kurulması gerekmektedir (173).

B.4.2- İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-72)

İkinci plan dönemi 1968-1972 yıllarını kapsamaktadır. Bu plan döneminde, yurdumuzda televizyon yayınına geçileceği ilk kez belirtilerek, yurdun her yanında dinlenebilecek milli ve bölgesel bir radyonun geliştirilmesi hedeflenmiştir. Yatırım ve hedefler şöyledir(174).

- a) Radyoların haber alma kaynakları arttırılacaktır.
- b) Dış yayınlar yeterli seviyeye getirilecektir.
- c) Ruhsatsız radyo alıcısı kullanılmaması için önlemler alınacaktır
- d) Yurt içinde TRT kurumu vericileri dışındaki yayınlar TRT denetimine alınacaktır.

(173): Birinci 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yay.2.bs. Ankara,1964.

(174): İkinci 5 yıllık Kalkınma. Planı,DPT. Yay. no: 1967, Ankara 1968.

e) Televizyon sistemleri kurulmadan önce bu sistemlerin hangi bölgelerde ne büyüklükte kurulup hangi kademelerde geliştirileceğini göstermek amacıyla yürütülen etüdler tamamlanacaktır.

B.4.3- Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1973-77)

İkinci plan döneminde başlayan televizyon yatırımları bu konuda ilerlemeler sağlamıştır. Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı 1973-1977 yılları arasında uygulanmıştır. Bu planda uzun dönemli gelişme hedefleri yapılmıştır. Bu hedefler arasında radyonun yurdun her yanında daha uzun saatli ve net olarak izleneceği, 1977 yılı sonunda radyo yayın saati toplamı 123.900 saate çıkarılacağı belirtilmiştir.

Televizyon konusunda sınır bölgelerinden başlayarak bütün ülkenin 1980 yılında 625/25 sisteminde ulusal yayınlarla kapsanması gereği üzerinde durulmuştur.

Türkiye'nin nüfus ve alan kapsamı, yayın saatleri toplamı, 100 kişiye düşen televizyon alıcıları sayısı bakımından kendine özgü koşulları nedeniyle diğer ülkelerden farklılıklar göstermektedir.

Kapasite ve hedefler üçüncü plan döneminde yurt içinde yayın yapan ulusal radyo şebekesinin yüksek bir güçte kurulmasını içermektedir. Bu dönemde televizyon şebekesinin kurulmasına hız verilecektir. Dönem sonuna kadar nüfusun %80' inin televizyon yayını içine girmesi beklenmektedir (175).

B.4.4- Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı (1978-82)

Üçüncü plan dönemi sonunda radyoda verici güç 4635 Kw. saate çıkarken toplam yayın saati 133.000 saate ulaşmış, nüfusun %87.5'i, ülke alanının %79'u radyo dinler hale gelmiştir(176).

Televizyon ise 1977 yılı sonunda nüfusun %81'i yayınları izler hale gelmiştir. Ayrıca 1977 yılı sonunda toplam gücü 1415 Kw. olan 26 adet ana verici, toplam güçleri 2190 W. olan 32 adet yardımcı verici ile ülke alanının %60'ı televizyon yayınları kapsamış bulunmaktadır.

Hedefler ve ilkeler kısmında üçüncü radyo yayını için FM radyolarının geliştirilmesi ve toplam 1020 Kw. gücünde 26 istasyon hizmete gireceği belirtilmektedir. Ayrıca şu noktalar üzerinde durulmaktadır.

a) Radyo ve televizyon hizmetleri yurt düzeyinde yaygınlaştırılacak,daha iyi bir dinleme ve görüntü sağlanacaktır.

(175): Üçüncü 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yay. no:1272, Ank, 1973.

(176): Dördüncü 5 yıllık Kalkınma Planı,DPT.Yay.no:1664,Ankara 1978.

b) Radyo link sistemleri PTT tarafından kurulup işletilecek, bu nedenle TRT, PTT ile işbirliğine giderek televizyon yayınlarının yaygınlaştırılmasını sağlayacaktır.

c) Çeşitli düzeyde yaygın eğitim ve kültür hizmetleri için TRT tarafından ikinci kanal tesisleri kurulup işletilecektir.

B.4.5- Beşinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1983-87)

Beşinci beş yıllık kalkınma planında televizyonun çok kanalda ve net olarak izlenmesi gerektiği belirtilmiştir. Radyo alanında ise kısa dalga vericilerinin sayısı 9'a, gücü 3750 Kw.saate çıkarılarak dış yayınların da kalite ve süresi belirlenecek orta ve uzun dalga verici istasyonlarının sayısı 19'a, güçleri 7978 Kw saate çıkarılacaktır. 1983 yılında başlanan ikinci kanal FM yayınları, öncelikle TRT yayınlarını iyi alamayan bölgelerde yoğunlaştırılacaktır. 1983 ve 1987 yılları arasında uygulanan bu kalkınma planının ilkeler ve politikalar kısmında şunlar belirtilmektedir(177).

a) Plan dönemi sonunda iki radyo yurdun her yanından dinlenir hale gelecektir.

b) Televizyon yayıncılığında uydu teknolojisinden yararlanılacak çok kanallı ve net izlenen televizyon yayını gerçekleştirilecektir.

c) PTT tarafından kurulacak haberleşme istasyonu uluslararası televizyon program nakline uygun hale getirilecek.

B.4.6- Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı (1990-94)

Halen içinde bulunduğumuz Altıncı plan dönemi 1990 ve 1994 yıllarını kapsamaktadır. Bu son kalkınma döneminde ağırlık kazanan konu, özel televizyon ve uydudan yararlanma yönündeki çalışmalardır. Altıncı 5 yıllık Kalkınma Planında Hedef ve ilkeler şöyledir(178):

- a) FM radyo vericilerinin artışının sağlanması
- b) Yeni devreye girecek Tv kanalları için uydu imkanlarının araştırılması.
- c) Radyo-Tv program üretimi için stüdyoların modern teçhizatla donatılması.
- d) Radyo ve televizyon yayınlarının güçlendirilerek yaygınlaştırılması,
- e) Plan döneminde özel radyo ve Tv üzerinde ağırlıkla durulması,
- f) Haber hizmetleri için bilgisayar ağına geçilmesi hedeflenmektedir.

(177): Beşinci 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yay.no:1974,Ankara 1985.

(178): Altıncı 5 Yıllık Kalkınma Planı, DPT Yayınları Ankara, 1990

Üçüncü Bölüm

ULUSAL YAYINCILIĞIN AÇMAZLARI

C-Üçüncü Bölüm: ULUSAL YAYINCILIĞIN AÇMAZLARI

Bu bölümde Türkiye'nin içinde bulunduğu yayın karmaşasının nedenleri ve ulusal yayıncılığımızı çıkmaza sokan problemler ifade edilmeye çalışılacaktır.

Türkiye, daha önce görüldüğü gibi beş yıllık kalkınma planlarıyla 1960'lı yıllarda başlanan ekonomi, sanayi ve hizmet sektöründe bilinçli yatırım ve strateji gütmeye başlamıştır. Ulaşım-haberleşme ve radyo-TV gibi alanlarda da hedef ve stratejiler belirlenmiştir. Ancak Türkiye'de bu gelişmeler olurken Batı ve özellikle ABD'nin iletişim alanında hangi kuldarda koştuğunu görmek faydalı olacaktır.

İkinci Dünya Savaşı öncesinde filizlenen televizyon teknolojisi, savaştan sonra tüm hızını kazanmış, savaşı kaybeden veya kazanan farketmeksizin, tüm batılı devletler bu teknoloji yarışına katılmışlardır. Başlangıçta özel-ticari modellerle başlayan Amerikan Tv yayıncılığı, 1960'lı yıllarda dev bir mesafe katetmiştir. ABD, özel Tv alanındaki mesafeyi açarken, Avrupa bunun sancılarını yeni yaşıyordu.

ABD'de 1957'den sonra iletişim amaçlı uyduların fırlatılmasıyla iletişim ağı genişlemiş ve yayıncılık yeni bir boyut kazanarak kıtalar arasında uydu aracılığıyla yayınların izlenmesi mümkün olmuştur. Kablolü Televizyon yayınları ise 1948'lerde başlamış, safha safha, Avrupa'da da devam etmiştir. Pal, Secam ve NTSC gibi yayın sistemleri geliştirilmiş, yayın denetim mekanizmaları oluşturularak yayıncılığın ulusal çıkarları zedelememesine özen gösterilmiştir.

Türkiye'de 70'li yıllara gelindiği halde henüz ülkenin yarısına bile yayın yapamayan bir televizyon kuruluşuyla karşılaşmaktadır. Oysa Türkiye, İkinci Dünya savaşına girmediği halde elektronik yayıncılık alanında sadece radyoyla yetinmektedir. O da devletin ve siyasi iktidarın elinde bir anons aracı olarak kullanılmaktadır. Türkiye'nin 1923-1950 dönemi yöneticileri alternatifsiz tek parti yönetimiyle "Cumhuriyet" rejiminin oturtulmasına daha fazla ağırlık vermişlerdir. Bu nedenle toplumsal değişikliklerin gerçekleştirilmesine çalışılırken teknolojik gelişmelerin bilinçli olarak izlenememesiyle bu alanda belirgin bir boşluk meydana gelmiştir. Bir başka deyişle, teknolojik bağımlılık, Türkiye'nin kapısına gelip dayanmıştır. Şu anda halen, olumsuz yan etkilerini değil, direkt olumsuz etkilerini yaşadığımız ve görgü şahidi olduğumuz kaosun temelleri, ta 1960'lı yıllara değin hazırlanamayan her türlü alt yapının eksikliğine dayanmaktadır.

Yavaş yavaş şişme, sonra patlama noktasına gelen sorunların üstesinden hazırlanan Kalkınma Planlarıyla gelinmeye çalışılmışsa da planda gösterilen hedef ve stratejiler teknolojik ve toplumsal gelişmelerin gerisinde kalmaya devam etmiştir. Tüm bu sorunlar ve ulusal yayıncılığın açmazını oluşturan tikanıklıklar baştan beri uygulanan ekonomik, siyasi ve toplumsal politikalardan kaynaklanmıştır.

Osmanlı'nın son dönemlerinde başlayan Batı'nın pazarı olma konumundan kurtulunamamış, az önce denildiği gibi uygulanan politikalar, teknolojik ilerlemelerden ziyade hep toplumsal değişikliğin gerçekleşmesini zorlar yönde olmuştur. Siyasi çekişmeler ve kısır döngüler Türkiye'yi 1990'ların iletişim dar boğazına getirip dayamıştır. Bir türlü teknoloji üretme yerine teknoloji tüketen ülke durumundan çıkılamamıştır. Bu yönde Batı medyalarının dev adımlarla ilerleyerek geldiği nokta, Körfez savaşıyla açık seçik görülmüştür.

Türkiye'deki yayın ve iletişim açmazının kökenine inmek gerekirse; bu açmazın temelinde biraz önce de değinildiği gibi uygulanan politika ve çıkarılan yasaların katılığı yatmaktadır. Radyo yayıncılığı 1925'lerden beri iktidarın elinde bir anons aracı olarak kullanılagelirken 1964'te TRT'nin kurulmasıyla devreye Tv girmiştir. 1960 sonrası başlayan askeri darbeler, diğer devlet teşekküllerinde olduğu gibi TRT'de de etkisini hissettirmiştir. Bu nedenle askeri yönetimlerin izini taşıyan yasalar çıkarılmış, radyo-Tv yayıncılığı hep devlete ve onun yayın organı olan TRT'ye has görülmüştür. 1961 anayasası, 1972 muhtırası ve 1982 anayasasında bunu apaçık görmek mümkündür. TRT, önce özerkliğinden uzaklaştırılmış sonra sarsılmaz bir kale gibi anayasa surlarıyla korunmuştur. Bunun elbette birçok nedeni var. Toplumun istenilen kıvama oturmadığı ve demokratik bir ortamda çağdaş batı toplumu çizgisine gelineemediği ortadadır. Tekelci, statükocu ve darbeci zihniyete göre böyle bir ortamda çok sesli yayıncılığın olumlu etkileri beklenemezdi elbette. Kaderci bir anlayışla ifade etmek gerekirse, "nasıl çok partili döneme geçiş için 1946'lara kadar beklenildiyse çok sesli yayıncılığa geçebilmek için belki de 1990'lara kadar beklemek gerekiyormuş" değerlendirmesini yapabiliriz.

Yaklaşık 25 yıl rakipsiz ve alternatifsiz olarak yayın tekelini elinde tutan TRT, 1989 sonrası bu özelliğinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır. Doğaldır ki, bu da toplumsal ve teknolojik koşulların zorlamasıyla gündeme gelmiştir. Siyasi iktidarlar bazı yasaların değişmesini bile teklif etmekten uzak durmaya çalışmışlardır. Burada gerek siyasi, gerekse toplumsal ve teknolojik olsun bu açmazı oluşturmuş noktalar üzerinde durulmaya çalışılacaktır. Genelde bugünkü Türk ulusal yayıncılığının çıkmazları şu başlıklar altında toplanabilir:

- a) Özel televizyonculuğun teknik, siyasi ve sosyal yönden getirdiği sorunların, henüz çözüme kavuşturulamamış olması.
- b) Şu anki havadan yapılan yayının yetersizliği, bu nedenle uydu ve kablolu televizyon yayını gereksiniminin aciliyeti,
- c) Uydu yayın konusunda TÜRKSAT projesinin geciktirilmeye çalışılması,
- d) ANAP Hükümeti döneminde başlatılan Özel Tv kanunu çıkarılması çalışmaları, 20 Ekim 1991 sonrasında iktidara gelen Koalisyon hükümetince de hala bir çözümünün bulunmamış olması.
- e) İletişim ve televizyon yayıncılığı alanında yeni bir atılım ve yapılanma için engel teşkil eden teknik ve yayın içeriği bağımlılığının hala devam etmekte oluşu.

C.1- ULUSAL YAYINCILIĞIN DIŞA BAĞIMLILIĞI

Ulusal yayıncılığımızın açmazlarını oluşturan her türlü sorun, gerek teknik gerekse program ve içerik olarak dışa bağımlı olmaktan kaynaklanmaktadır. Şimdiye kadar gözler önüne serilmeye çalışılan Kablo Tv, Türksat projesi, DBS-HDTV ve Özel Televizyon'a geçişte yaşanan problemler, bir bakıma bağımlılığın boyutlarını çizmektedir.

Kültürel ve ideolojik amaç bir yana bırakılırsa, ekonomik açıdan büyük kar yapmayı hedefleyen dev televizyon kuruluşları, hazırladıkları programlarla da dış pazarlara açılmaktadırlar. Bu program akışı, Avrupa ve ABD'den ekonomik, teknolojik ve içerik bakımından bağımlı olan tüketici toplumlara doğru seyretmektedir.

Teknik, dağıtım, tanıtım ve kurumlaşma alt yapısını tamamlayan ABD ticari televizyonu, bugün dünya pazarlarında başa oynamaktadır. "Televizyon endüstrisinde en belirgin ve en tartışmalı üstünlük ABD'ye aittir"(179). "Amerikan şebeke televizyonu dışarıdan program satın almaz ve kendi yayınlarında yabancı unsurlara yer vermez"(180).

"ABD'de iki haftalık sürede 250.000 saatlik yayının yalnızca %2 si yabancıdır. Bunlar da büyük çoğunlukla İngiliz belgeselleri olup sadece kamu televizyonunda (Public Tv) gösterilmektedir"(181).

"Avrupa'da dışa bağımlılık %20 nin altında, Asya'da ise %40'a yaklaşmaktadır. Orta Doğu'da, Arap ülkelerinde dışa bağımlılık %45 dolayındadır ve Mısır gibi bazı ülkelerde bu yabancı programların %50'si ABD kökenlidir. Türkiye'de bu oran %60'ın üzerindedir ve giderek artmaktadır. Malaysia, Singapur, Yeni Zellanda ve Hang Kong gibi Asya ülkelerinde dışa bağımlılık %75-80 arasındadır. Afrika'da teknolojik ve ekonomik güçsüzlüğün boyutları tam olarak saptanamamaktadır. Ancak, dışa bağımlılık oranı kesinlikle %40'ın üstündedir ve Zimbabwe gibi ülkelerde %60'ın üzerine çıkmaktadır"(182).

Sınırlı olanaklara sahip ve bağımlı olan ülkelerde (tipik olarak Türkiye'de), bağımlılığın sonucunda, ülkeye giren program akışıyla birlikte, birçok yan faktörler de girmektedir. Örneğin günlük toplumsal yaşam, konuşma dili, tüketim ve davranış biçimleri değişime uğramaktadır. Bir başka ifadeyle yeni kültürel, toplumsal ve psikolojik etkiler gündeme gelmektedir. Ancak konunun bu yönüne burada genişçe yer verilmesi olanaklı görünmemektedir.

(179): Tekinalp, Şermin, a.g.e. syf 86

(180): Mutlu, Erol. "Tv'u Anlamak" Gündoğan Yay sf.62, Ankara, 1991.

(181): İlal, Ersan. "İletişim, Yıgınsal İletim Araçları ve Toplum"Der yay. s.f 77, İstanbul, 1989.

(182): İlal, Ersan. a.g.e.syf, 76

TRT'nin dışa bağımlılığını ve Amerikan televizyonunun dünya ülkelerinde yol açtığı etkiyi, Şermin Tekinalp şöyle özetliyor:

"Amerikan televizyon programlarının Türkiye'de sergiledikleri manzara gelişmekte olan birçok ülkeden farklı değil. Diğer ülkelerde geçerli olan başta Amerika olmak üzere televizyonumuzu yabancı programlara yönelten nedenler Türkiye için de geçerli... Gerekli altyapı oluşturulmadan yeni (TRT) açılan kanalların hangi programlarla doldurulacağı iyice hesap edilmeden yayına başlanması, sorunun boyutlarını büyütmede, daha önce gösterilmiş veya arşive kaldırılmış çok eski film-lerin saat doldurmak amacıyla tekrar tekrar gösterilmesini zorunlu kılmaktadır"(183).

Son yıllarda özel Tv'nin, Türkiye'nin gündemine girmesiyle daha çok dış yapının ekranlara getirildiği gözden kaçmamaktadır. Çünkü reklam pastasının getirdiği gelirin nitelikli yerli yapımlara harcanması yerine, ucuz ve eski dış yapımlara yönelinmektedir. Bu da zaten ticari televizyonun bir özelliğini oluşturuyordu. Program konusunda erli yapımlar bile gerçekleştirilecek olsa, yöntem ve anlayış açısından bağımlılığın izleri yine görülebilecektir. Programın türü ve yapısından adına varıncaya kadar, Batı kaynaklı her programın aynen uyarlandığı görülecektir. Çünkü teknolojik olarak olduğu gibi, yapımlar konusunda da bağımlılık kendisini göstermektedir. Bu yönde ileri teknoloji sahibi medyaların yapımları, biçim ve yöntem olarak kopya edilmektedir.

Bunlar; "Haberler, Dramalar, Çocuk programları, Eğlence programları vb yapımlardır. Hatta bunların da ayrıntılı sınıflandırmaları vardır: Çizgi filmler, yarışma programları ya da polis dizileri, hastane dizileri, doğa belgeselleri gibi türlerin yayın zamanları da belirlenmiştir. Bu durumda, program aynen tüketici kültüre, çoğunlukla adını da aynı tutarak uygulamaktan başka birşey yapılmayacaktır. Örneğin ABD Tv'unda sabah yayınlanan "Good Morning America" TRT tarafından aynı saatte aynı adla "Günaydın Türkiye" olarak ve aynı içerikle yayınlanacaktır"(184).

Konuya girmişken, haber bağımlılığı ve haber tekellerinden de kısaca bahsedilmesi yerinde olacağı umulmaktadır. Özel televizyonla içiçe yaşadığımız bugünlerde, gerek habercilik gerekse film ve dökümantasyon açısından bir bağımlılığın yaşandığını dile getiren Yalçın Özer şöyle konuşuyor:

(183): Tekinalp, Şermin, a.g.e. Syf 88,

(184): İlal, Ersan. a.g.e. syf 80

"Bugün dünyada haber dediğimiz vakayı altı büyük yayın şirketi elinde tutuyor. Dünyanın %90'ını etki alanı içine alan bu gizli imparatorluk, AP, UPI, AFP, Reuters, BBC ve CNN'den ibarettir. Bu yayın kuruluşları milliyet olarak Amerikan, İngiliz ve Fransız'lardan meydana gelmektedir. Ortak oluşları Batılı oluşlarıdır. Böylece bu ülkelerin dışında kalan bizim gibi ülkeler, dünyayı bu kuruluşların gözlüğünden seyretmek gibi bir durumla karşı karşıya bulunuyorlar.

Bu açıdan Türkiye'nin yönlendirilen yahut kullanılan ülkeler arasında sayılması gerçekçi bir tesbit olur. Diğer taraftan sadece haber açısından değil, film, video, dökümantasyon, müzik yayını gibi bakımlarda da Türkiye'nin dünya pazarına çıkmak bir yana kendi seyircisini bile tatmin etmeyecek bir kısırlık içinde bulunduğu da gözler önündedir"(185).

Sonuç itibarıyla, burada dışa bağımlılık konusunda geniş bir bilgi verilemedi. Ancak bağımlılığın ulusal yayın açmazının temelini oluşturması bakımından yine de bir fikir vermiş sayılabilir.

Bu çetin koşullarda bağımlılıktan kurtulabilmenin yolu yok gibi görünüyor. Çünkü teknolojiyi üreten işi önde götürüyor. Bunun dışına çıkıp yeni birşey üretmek ise biraz ütopya gibi duruyor. Öyle köklü bir alternatif getirilmeli ki, bugünkü teknoloji ona erişemesin ve ancak bu teknolojinin ürünleriyle dünya pazarlarına girilebilsin. Nitekim Japonlar'ın 1970'lerde sessizce başlattıkları HDTV projesi, bugün Avrupa ve Amerika'yı kökünden sarsmaktadır.

Avrupa ve Amerika bu yönde yeni ara sistemler geliştirmektedirler. Oysa Türkiye, bu gelişmelere sadece seyirci kalmakta, her zaman olduğu gibi "o bütün bir dünyanın meselesidir" mantığıyla hareket edilmekte, aktif bir siyaset yerine pasif politikayla adeta kulak üstüne yatılmaktadır. Bu konuda gelişmelerin yakından takip edilmemesi, ulusal yayıncılığın etkili olmasını baltalamakta ve kesinlikle geciktirmektedir. Bundan böyle Türkiye, sadece sonucu kabullenen değil, sonuçları değiştirmesini de bilen bir ülke olmalıdır.

(185): Özer, Yalçın. "Özel TV Konusu" Türkiye Gaz. 14.02.1992 sf,1

C.2- ÖZEL TELEVİZYON AÇMAZI

Özel televizyon, son iki yıl içinde Türkiye'nin en ilginç konuları arasına girmiştir denilebilir. Çünkü, çok sesli elektronik yayıncılık adına yeni bir dönem başlıyordu. Bu dönem beraberinde bir dizi sorunları da getiriyordu. Konuyla ilgilenen veya ilgilenmeyen herkesin kafasında cevabı aranan birer soru işareti belirliyordu. Gelişmeler çığ gibi büyürken kanuyla ilgili kanun henüz yerli yerinde dururken, hükümet kulislerinden bilimsel dernek, kuruluş, üniversiteler, basın organları ve köşe yazarlarına varıncaya dek bütün çevreler çözüm yolunda öneri ve yasa taslaklarını gündeme getirmeye devam etti. Şimdi bu açmazı betimleyen aşağıdaki alıntılarla konu somutlaştırılmaya çalışılacaktır.

"Türkiye, çok yavaş ve geriden izlediği kitle iletişiminde, özellikle görsel medyalarda, birden büyük bir sıçrayışa geçmiştir. Dünyadan neredeyse, çeyrek yüzyıl geç giriştiğimiz Tv serüveninde, özellikle son on yılda alınan mesafe başdöndürücüdür.

Ne var ki, bu olayın getirdiği sayısız kaygı ve korku da içimizde yer ediyor. Teknolojik, yasal ve ahlaki alt yapısı oluşturulmamış bir alanda birden çılgınca bir yarış başlıyor, alana birden enerjiden ağzı köpürmüş sayısız at fırlıyor. Yarışın kuralları, uyulması gereken asgari koşulları nerede?

Bu yeni kurumlar ve kanallar, haklı ve meşru bir kitleyi kendilerine çekme yarışı içinde, gerçek anlamda topluma yararlı olanı verebilecek, toplumun gerçek dinamiklerini harekete geçirebilecek, toplumu gerek haber, gerek sanat, gerekse düzeyli eğlendirme yönünden doyurabilecekler mi?

Örneğin her yeni kanalla ortalık sayısız ünlü adın transfer haberiyle çalkalanırken, tüm bu oyuncuların ortaya koyacakları filmlerin, dizilerin, programların, senaryo yazarları, yönetmenleri kimler olacak... Haberlerin doğruluğunu, haberler veya haber programlarıyla kişisel veya kurumsal kimi çıkarlara hizmet edilip edilmediğini, Tv'nin gücünün kimi ticari çıkarlara alet edilerek kurumlar-kişiler üzerinde santaj ve baskı aracı olarak kullanılıp kullanılmadığını kimler saptayacak?"(186).

Haklı olarak gerekli kuşku ve endişelerini dile getiren Atilla Dorsay, özel televizyonun ve genelde televizyon açmazını böyle dile getirirken, Taha Kıvanç yayın tekelinin daha henüz devletin tekelinde olduğunu vurgulayarak yaşanan açmazın, büyümeden çözümlenmesi yönündeki ifadeleri şöyle sıralanıyor:

(186): Dorsay, Atilla. "Görsel Kargaşaya Doğru mu" Cumh. Gazet. 2.3.1992. sf 8.

"Türkiye garip bir ülke oldu. Anayasa'da yayın tekelinin devlette olduğuna dair açık bir madde var, fakat özel televizyon kanallarının sayısı daha şimdiden altıya ulaştı. Gelecek yılın ilk aylarında herhalde 10 kadar özel kanal olacak. Ayrıca büyük illerde birden fazla radyo da izinsiz yayın yapıyor. Hükümet, iktidar olur olmaz yasal düzenleme vaadetti. Ancak belirli bir atılım da görünmüyor.

"Özel televizyonlar yurt dışından yayın yaparak yasayı deliyorlar. Gerçi hitap ettikleri kitle Türkiye'de. Elemanlarının çoğu burada bulunuyor, ama uydu teknolojisi aracılığıyla sanki yabancı kanalmış gibi göstermeyi beceriyorlar"(187) şeklinde görüşlerini belirttikten sonra Fehmi Kuru; kanalların sayısının -gerek resmi gerekse özel- bir hayli kabarık olmasına rağmen, istenen kaliteli ve profesyonel yayıncılığın yapılamadığını, özel televizyonların yayına geçmeleriyle TRT ciddiyetinin de kalmadığını söylüyor ve ekliyor.

"Bu kadar özel ve resmi kanalın Türkiye'de 60 milyonu ilgilendiren konular ek- ranlarda yok. Cazip belgeseller ve haber programlarına yer verilmiyor. Birkaç açık oturum, bir iki "Arena" benzeri program dışında hergün 20'ye yakın film, bir o kadar dizi, bir sürü gevezelik vatandaşa zorla seyrettiriliyor. Başka vakit geçirme aracı bulunmayan toplumun tüm değerlerini alt üst ediyor televizyon"(188).

20 Ekim Genel seçimleri akabinde iktidarı devralan koalisyon hükümeti'nin radyo-Tv ile ilgili kanunu hemen ele alıp gerekli değişikliği yapması ve yaşanan bu özel televizyon kaosunu çözmesi bekleniyordu. Basında konuyla ilgili günden güne değişiklik gösteren yorumlar birbirini izlerken, Şubat 92'den Aralık 92'ye gelmesine rağmen henüz yürürlüğe girmiş bir kanun daha ortalıkta yoktur. İşte 1992 Şubat ayında özel televizyonla ilgili yapılmış bir yorum:

"Özel radyo ve televizyon kurulmasına izin verecek, Anayasa değişikliğini hükümetin içinde bulunduğumuz Şubat ayında sonuçlandırması bekleniyordu. Hükümet çevrelerinden yapılan açıklama bu yöndeydi. Şimdi ay ortalarına yaklaştığımız halde, ortada herhangi bir faaliyet görülüyor. Daha evvel yayın prensiplerini ihtiva eden bir tasarı hazırlanmıştı. Bizdeki büroksaninin tipik "yasakçı" anlayışını sergileyen bu tasarı haklı tenkitlere uğradı. Ama tasarı da tenkidler de oldukları yerde kaldı"(189).

Hükümetin işi yavaştan alması, değişik çevrelerde ilginç yorumlara yol açmış ve şöyle denilmiştir: Hükümet Özel TV'ye izin veren Anayasa değişikliği konusunu oyalama taktiği ile askıya alacak. Bu durumda özel televizyonun kanun-kural tanımadan başını alıp gitmekte olduğuna dikkat çeken Yalçın Özer şöyle devam ediyor:

(187): Kıvanç, Taha. "Özel Televizyonlar" Zaman Gaz. 8.10.1992 sf, 3

(188): Kuru, Fehmi. "Alarm Zili" Zaman Gazetesi, 01.11.1992. syf, 1

(189): Özer, Yalçın. "Özel Tv Konusu" Türkiye Gaz. 14.02.1992 sf, 1

"Bu arada özel televizyonculuk konusunda bir furyanın yaşanmakta olduğundan da hepimiz haberdarız. Meselenin çapını ve önemini bilmeden, teknik alt yapısını kurmadan birçok firmanın TV istasyonu kurmak için sıraya girdiklerini biliyoruz. Daha önce başka ülkelerde yaşanan böyle furyalar çok sayıda iflaslarla sonuçlanmıştı. Şimdi aynı sürecin Türkiye'de yaşanacağını söylemek zor olmasa gerek. Tv'nin milletlerarası politika ve ekonomide ne kadar etkili bir güç olduğu artık tartışılmıyor. Ancak bu noktada Türkiye için ciddi kaygılar taşımaktayız"(190).

Hükümetten önce, Meclis Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un Özel Tv konusunda özel gayret sarfettiği göze çarpmaktadır. Bu ise bazı dedi kodulara yol açarken, Hüsamettin Cindoruk, bu hareketinin gerekçelerini şöyle yanıtlamıştır:

"Yasalara, anayasaya rağmen birbiri ardından özel televizyon kurumları ortaya çıkıyor. Devlet geç kalmıştır bence. Anayasaya bir olgu giderek yaygın hale geliyor. Meclis içinde yasama faaliyetlerini hükümetten beklemek diye bir kural yok. Yasama organı hükümetten bağımsızdır, bir başka deyişle hükümetin kaynağıdır. Hükümete işlerlik kazandıran TBMM'nin verdiği güvenoyudur. Yasa yapma hakkı meclisimizindir. Hükümetten tasarı gelmesini beklemeden de TBMM'de yasa öneri-lerini ortaya koyma görevimi sürdüreceğim"(191).

Güneri Civaoglu ise "Özel TV'ler ve İnciler(!) adlı yazısında Türkiye'de yaşanmakta ve yaşanacak olan özel televizyon açmazına değinirken hazırlanan yasa tasarılarından birine şöyle eleştiriyor.

"TRT Yüksek Kurulu için hazırlanan yasa taslağından bir madde: ...Yabancı ülkelerde yaşayan Türklerin, Türkiye'ye yönelik yayın yapmak amacıyla Tv istasyonu kurmaları yasaktır. Nedeni belli değil.

Yurt içindeki Türkler -özellikle- olduğunda- Tv istasyonu kurabileceklerdir. Ama dışardakiler kuramayacaklar. Dışardaki Türkler banka, gazete-dergi, fabrika kurabilirler, ama TV itasyonu? Hayır. Peki tutun ki kuruldu. Nasıl denetlenecek? Uydulardan gelecek yayın dalgalarının, Türkiye sınırlarını aşması nasıl önlenecek?.. Bu soruların yanıtı yok.

İşte BBC... Yıllardır Türkçe yayın yapıyor. Köln'de Türkçe yayın yapan radyo- su var. Washington'da Amaeka'nın sesi radyosu, Türkçe yayınları yıllardır sürdür- rüyor. Bir grup Türk Fransa'da, Almanya'da bir Özel Tv istasyonundaki kanallardan süre alıp, Türkiye'ye dönük yayın yapsa ne olacak? Hiç...(192).

(190): Özer, Yalçın. "Özel Tv Konusu" Türkiye Gazetesi 14.02.1992 sf,1

(191): Uncular, Betül. "Özel TV Tartışması" Günaydın, 16.01.1992 syf 4

(192): Civaoglu, Güneri. "Özel TV'ler ve İnciler" Sabah. 1.3.1992 sf 1

Radyo-Televizyon Yüksek Kurulu Başkanı Yılmaz Büyükerşen, hazırlanmakta olan yasa tasarılarından hiçbirinde beklenen çözüm bulunmadığını belirterek şöyle demiştir: "Hiçbirisi Türk milletinin derdine deva olamaz, belki bazı konularda ışık tutar"(193).

Türkiye'deki televizyon açmazının aşılabilmesi için sacayağı bir öneri ileri sürülmektedir. Bu sacayak öneriye çıkacak kanunda yer verilirse bu tezin sahibi olarak bence de çözüm yolları daha netleşecek gibi. Anılan bu öneri Betül Uncular'dan aktarılacaktır.

"Özel Tv-radyo olayının üç ayağı olması bekleniyor. Birincisi ulusal yayıncılık misyonunu taşıyan TRT'nin çağdaş yapıya kavuşturulması, bir diğer unsur Özel radyo-Tv yayınlarına izin verilmesi, üçüncü ise yerel yönetimler, sendikalar ve bazı sosyal grupların kar amacı gütmeyen yerel radyo ve Tv kurmaları"(194).

Fakat bu öneri ve tasarılar rağmen herhangi bir olumlu gelişmenin olmadığını, kalitesiz yapımlarla saat doldurulmakta olduğunu, her şeyin daha fazla para kazanma ekseninde etrafında döndüğünü ileri süren Taha Kivanç şöyle konuşuyor:

"Şimdilik kimsenin televizyon ve radyoda kaliteyle ilgilendiği yok, gazete ve dergilere akseden, daha çok çalışan elemanların aldıkları maaşlar. Bir baş spiker TRT'den ayrılıp herhangi bir özel televizyona geçtiğinde maaşını ona katlayabiliyor. Aralarda konuşan şuh bayan spikerler bile 20-30 milyona para demiyorlar. Bu kadar yayın, sorumsuz ve kanunsuz şirketler tarafından yapıldığı için çevreyi ve zihinleri hızla kirletiyor. TRT de geri kalmamak için gösterdiği film, dizi ve programların seviyesini düşürdü. Tv işi büyük bir dert olacağı benziyor"(195).

Şimdiye kadar sıralanan çeşitli görüş ve yorumların ışığında, bu Özel televizyon bulanıklığının kolay kolay duruluğa ulaşmayacağını söyleyebiliriz. Çünkü aynı sorunun, Avrupa'da kavgalı-gürültülü atlatıldığını biliyoruz. Türkiye'de de aynı açmazın birdenbire, kolayca hallolması beklenemezdi. Şimdilik girişimciler ilk hırslarını almaya çalışıyorlar. İlgili kanun çıktıktan sonra, yayın arenasında esas kimlerin kalacağını görmek lazım. Vergisiz reklam pastasının tadı bir hayli hoş. Sonucu zaman ve olaylar gösterecektir.

Ulusal yayıncılığımızın açmazları başlıklı bu konunun başlangıcında da belirtildiği gibi, yayın açmazını oluşturan sorunların yanısıra özel televizyon olgusu tam bir kaosu ortasında.

(192): Milliyet Gazetesi, 24 Mart 1992, syf 21

(194): Uncular, Betül. "Özel TV Tartışması" Günaydın, 16.01.1992 sf 4

(195): Kivanç, Taha. "Özel Televizyonlar" Zaman Gaz. 17.07.1992 sf, 3

Özel Tv sancısının aşılması ve sağlıklı bir yayıncılığa geçilmesi için aşağıdaki noktaların açıklığa kavuşturulması gerekmektedir.

- a) Siyasi tıkanıklığın halledilmesi ve Partiler arası bir görüş birliğine varılması.
- b) Özel girişimcilere hangi koşullar dahilinde izin verileceğinin belirlenmesi.
- c) Yayın içeriğinin denetlenmesi açısından nasıl bir kontrol mekanizmasının geliştirileceği.
- d) Sağlıklı bir yayıncılık yapılabilmesi için elektronmanyetik spektrumun kullanımı kaç yayın kanalına yer vereceği....

Yasal ve teknik şartların hazır olmamasına rağmen özel Tv girişi, aslında bir tüketim ülkesi olan Türkiye'nin reklam potansiyelini hedeflemektedir. Ancak umut edilen bulunamazsa çoğu özel televizyon şirketi, Avrupa'da olduğu gibi radyoya kayabilir. "Özel televizyon yayınlarının başlayabilmesi için yasal zorunluluklar bir yana bırakılacak olursa teknik altyapının oluşturulması gerekmektedir"(196).

Ekranlarımızda birbiri üstüne yığılan ve her gün bir yenisinin ekranda boy göstermesi artık yadırganmıyor. Çıkarılacak yasadaki sonra oluşturulacak bir yüksek kurul, yansız bir şekilde şartları tutmayan televizyon kanallarını kapatmaya bile gitmeli ve sıkı bir takibe almalıdır. Çünkü, gelecek diğer bölümde değinileceği gibi enterferans (frekans karmaşası) olayının önlenmesi için belirli bir planlamanın gerekliliği kaçınılmaz görünmektedir. Bu özel televizyon açmazı ancak bilinçli bir politikanın izlenmesiyle aşılabılır. Belirsizlikler hiç birşeyi halledemeyeceği gibi mevcut yayın karmaşasını azdırmaya devam edecektir. Özel televizyon konusunda daha önce geniş bir bilgi verilmişti. İlerki bölümde gündeme gelen sorunların daha geniş bir şekilde tartışılmaya devam edilecektir.

(196): Pazarcı, Melih. "Türkiye'nin Yeni Radyo-Tv Düzeni" Sempozyum. İstanbul, 14.12 1991.

C.3- KABLO YAYIN AÇMAZI

Kablolu Tv yayıncılığının geçmişi, aşağı yukarı televizyon yayıncılığının doğuşuna dayanmaktadır. İlk kez 1948'de Pennsylvania vadisinde (ABD) yayınların net bir şekilde izlenemesinden dolayı bir çözüm yolu olarak kullanılan kablo yayıncılığı, daha sonraları Avrupa ülkelerinde de yayılmaya başlamıştır. "Bugün, ABD'de evlerin %54'ü, Kanada'da ise evlerin 3/4'ü gibi çok büyük bir oran kablo televizyon sistemine geçmiş bulunmaktadır"(197).

Avrupa'da ise "yapılan araştırmalara göre Batı Avrupa'da televizyon sahibi 133 milyon hanenin % 20'si uydu yada kablolu sistemlerden yararlanıyor. Söz konusu rakam 1988 yılına göre %60'lık bir artışı ifade ediyor... 1990 yılı sonunda Avrupa'daki izleyicilere hizmet veren ana uydu ve kablolu kanal sayısı 65, bölgesel yayın yapan kuruluşlarla birlikte bu sayı 120'ye çıkmaktadır"(198).

Ekonomik Bülten'in Cable and Satellite Europe'dan aktardığı verilere göre Avrupa ülkelerinde kablo yayın dağılımı şöyledir:

ÜLKE ADI	İZLENME ORANI (%) OLARAK
Belçika	99
Hollanda	79
İsviçre	75
Lüksemburg	70
Danimarka	54
İsveç	43
Finlandiya	36
İrlanda	36
Norveç	34
Almanya	23
Macaristan	17
Yugoslavya	5.5
İngiltere	2
Fransa	2

Tablo 1: Avrupa Ülkelerinde Kablo Yayın İzleme Oranları

(197): Kantaş, Gülnaz. "Türkiye'de 1980 Sonrası TRT Kurumu ve Özel Radyo-Tv Yayıncılığı Girişimleri" Yayınlanmamış Yüksek lisans Tezi, syf 147 İst.

Ünv. Sosyal Bilimler Enst, İst, 1992.

(198): Ekonomik Bülten. Temmuz 1991, syf 18, İstanbul.

Türkiye'de kavgalı bir şekilde, dört yıl önce başlayan Kablolu Tv projesinin amaç ve gerekçelerini öncelikle belirtmek gerekir. Türkiye'in kendisine has coğrafi ve topoğrafik özelliğinden kaynaklanan bir yapısı bulunmaktadır. Bu coğrafi koşullar nedeniyle radyo ve televizyon yayınları sağlıklı bir şekilde izlenememektedir. Özellikle Doğu ve G.Doğu Anadolu bölgesinde yaşanan bu durum iyi entegre edilecek Kablo Tv sistemiyle giderilecektir. "Türkiye'de televizyon yayınları için ayrılmış olan frekans bandının sınırlı olması nedeniyle vericilerle yapılan yayınlar da kanal sayısı artınca birbirini etkilemeye başlamıştır. Çözümü ise "doğrudan uydu" veya "kablo" yada her ikisinin kullanıldığı melez yöntemlerdir"(199).

PTT-TRT arasında 1989 başlarında bir çekişme başlamıştı. Bu çekişme, TRT verici, istasyon ve link hatlarının işletilmesi ve yenilenmesi görevinin PTT'ye devrini içeren 3517 sayılı yasadan kaynaklanıyordu. Diğer yanda 2954 sayılı kanun gereğince TRT'nin yayın tekeli devam ediyordu. Ancak bu çekişme istasyonların işletilmesi PTT'ye, yayın yetkisinin de TRT'ye verilmesiyle giderilmiştir"(200). Türkiye'de öncelikle kablo televizyon konusunda büyük şehirler hedeflenmiştir. "PTT 1992 sonuna kadar on ilde 3.5 milyon aboneli kablo yayını sağlamayı planlamıştır"(201).

Devlet, harcamalarda fazla pahalya gitmek istemez. Bu nedenle çalışmalar bazen kesintiye uğrayabilmektedir. Çünkü şu anki özel Tv alanında kimin uydudan kimin UHF'den kimin kablodan yayın yapacağı henüz belli değildir. Kablo yayın konusunda gelişmeler ise şöyle:

"PTT Genel Müdürlüğü televizyon yayıncılığında son teknik olarak kabul edilen kablolu yayıncılığa ilişkin çalışmalarını 1989'da başlattı. Aynı yıl sonlarında Ankara'nın kimi semtlerinde başlatılan pilot uygulamanın, gelen yoğun istek üzerine ülke çapında yaygınlaştırılması kararlaştırıldı. Ankara, İstanbul, İzmir, Kayseri, Kocaeli, Adana, Antalya, Bursa, Konya ve Gaziantep illerini kapsayan bir proje hazırlanarak kablo yayın dağıtım şebekesi kurulması öngörüldü"(202).

PTT'nin 1989 başlarında başlattığı bu kablolu yayın sistem projesi, hükümet değişikliği ve erken seçimler yüzünden 1991 sonlarında adeta suskun bir devreye girdi. "1991 Kasım'ında İstanbul'da kablo yayın izleyebilen abone sayısı 200, Ankara'da ise 17 bin olarak gerçekleşmiştir"(203). Bu konudaki gecikmeler yeni hükümetin atama işlemlerinin gecikmesinden kaynaklandığı, kablo hat çekilmesi için gerekli ithalatın yapılamadığı, ihaleyi alan firmaların malzeme yokluğundan dolayı işi yavaşlatmalarından kaynaklandığı saptanmıştır.

(199): Dağdeviren Emre. "İletişim" Barometre Gaz. 6-17.02.1989 syf 12

(200): Tekinalp, Şermin. a.g.e syf 6

(201): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 95

(202): Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1992 syf 4

(203): Milliyet Gazetesi, 16 Kasım 1991 sf, 8

"Mayıs 1991 itibariyle İstanbul'da abone sayısı 35 bini iken şu anda 20 bin Avrupa yakasında, 19.780 Anadolu yakasında olmak üzere 40 bini bulan aboneye kaşılık kablo yayını izleyebilen sadece 230 abone bulunmaktadır. Son olarak 650 bin lirayı bulan giriş aidatına kaşılık ihaleyi alan firmaların techizat gelmediği için döşeme yapamadıkları, yükseltici yetersizliğinden dolayı PTT'nin 860 Mhz'lik yeni bir yükselticinin denemelerini yaptığı belirtilmiştir"(204).

Kablolu yayın hizmetlerinin başlatılmasından yaklaşık birbuçuk yıl geçmesine rağmen Ekim 1991'e gelindiğinde gerek hizmetlerin iyi tanıtılmadığından, gerekse maddi imkansızlıklar bakımından bu kablolu televizyon yayınına talebin düşük olduğu gözlenmiştir. "İstanbul başta olmak üzere 10 ilde 3 milyon 40 bin aboneye kapsayacak şekilde başlatılan çalışmalar için, İstanbul'da 36 bin 516, Ankara'da 7736 abonenin hat başvurusu yaptığı bildirildi. 10 ildeki toplam başvuru ise 54 bin 745 'de kaldı"(205) denilmektedir.

Mayıs 92'ye gelindiğinde PTT, hala kablo TV projesini rayına oturtamadığı görülmüştür. Sabah gazetesinde yer alan bir haberde "3 yıldır 10 ile yayınlayacağı ve 3 milyon aboneye ulaşarak sistemdeki televizyon istasyonu sayısını 20'ye çıkaracağını açıklayan PTT, bunlardan hiçbirini yerine getiremedi"(206) denilmektedir. Bu haberin ışığında şu değerlendirmeyi yapmak mümkündür. 20 Ekim 1991 sonrası işbaşına gelen Koalisyon hükümeti, öncelikle daha önce yapılmış yolsuzlukları ortaya çıkarmayı hedefliyordu. Ancak durum öyle bir kerteğe geldi ki, bu hükümet de işin içinden çıkılamayacağını anladı. Daha önce başlanılan Kablo-TV ve Türksat projelerinde yolsuzluk araştırmasına başlandı. PTT eski Genel Müdürü Emin Başer'in işten uzaklaştırılmasıyla başlayan kaos 6 ay geçmesine rağmen duruluğa ulaşamamıştır. Hükümet, Türksat projesi için yeterli ödenek vermediği için çalışmalar sektöre uğramış, kablo yayın için gerekli yatırımlar da bir hayli gecikmiştir.

Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu Kablolu yayın konusunda Cumhuriyet Gazetesinin sorularına şöyle cevap veriyordu. "1992 yılı Kablo Tv ödenek durumunun teşekkülümüze intikali beklenmekte olup tahminen 162 milyardır. Kablolu Tv proje uygulamalarına devam edilecektir. 1992'de revizyon teklifleri ile kablolu televizyon ödenek imkanlarının genişletilmesi düşünülmektedir"(207). Bakan Topçu'nun 1992 Mart ayı içerisinde yaptığı bu açıklamadan 3 ay sonra Temmuz 92'ye geldiğimizde dadaha hiçbirşeyin çözümlenemediği görülecektir. Basında PTT'nin bu gecikmeli uygulamaları sıkı bir şekilde takip edilmekte ve şöyle denilmektedir:

(204): Milliyet Gazetesi, 11 Şubat 1992, syf 6

(205): Günaydın Gazetesi, 30 Ekim 1991, syf 7

(206): Sabah Gazetesi 14 Mayıs 1992, syf 8

(207): Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mart 1992,.sf 3

"PTT'nin kablolu yayın hizmeti yılan hikayesine döndü. Yayın şebekesinin 1991 yılından itibaren 10 ilde yaygınlaştırılacağına açıklanmasına karşın, kablolu televizyon hizmeti üç yıldır pilot uygulama olmaktan öteye gidemedi. PTT'ye para yatıran 85 bin kişi üç yıldır kablolu televizyon bekliyor. Kablolu yayınlar yedi ilde yıl sonuna, üç ilde de gelecek yıla kaldı"(208).

Hükümetin DPT yoluyla PTT'ye gerekli ödeneği yapmaması sonucu kablolu yayın hizmetleri sulandırılmış, gerek halkın abone için ödediği paralar, gerekse ihaleyi alan firmaların elindeki personel boşuboşuna bekletilmiştir. İhaleyi alan bir firmanın yetkilisi şu açıklamayı yapmıştır. "Biz bir yıldır her ay 800 milyon lira personel maaşı ödüyoruz. Projeye her an başlanır da taahhütlerimizi yerine getiremez duruma düşmemek için bu eğitilmiş personeli hala tutuyoruz. En iyimser tahminle firma olarak 8 milyarı birşey yapmadan harcamış durumdayız"(209).

Yayın hayatına geçtiğinde 30'u aşkın televizyon kanalını ekranlarımıza getirecek olan kablolu yayın sisteminde, 1991 yılı sonlarında 17 televizyon kanalı, 15 radyo istasyonunun yayın yapma kapsamına alındığı belirtilmiştir.

KABLO TV YAYININDAKİ KANALLAR

CNN (İngilizce 24 saat)	EUROSPORT (İngilizce 20 saat)
BBC (İngilizce 17 saat)	ANTENNE (Fransızca 18 saat)
TV-5 (Fransızca 8 saat)	RAI UNO (İtalyanca 24 saat)
SAT-1 (Almanca 19 saat)	RAI DUE (İtalyanca 24 saat)
WTV (İngilizce 24 saat)	RTL-PLUS (Almanca 20 saat)
PRO-7 (Almanca 21 saat)	WORLD NET (İngilizce 4 saat)
3 SAT (Almanca 13 saat)	AFRTS (İngilizce 24 saat)
TELE-5 (Almanca 24 saat)	MOSCOW TV-2
STAR 1 (magic Box)	

Tablo 2: Kablo Televizyon Yayınındaki Kanallar

KABLO YAYININDAKİ RADYOLAR

Radyo 1	Türkiye'nin Sesi	Radyo 2
Deutsche Welle	Radyo 3	Meteoroloji
Radyo 4	Turistik FM	Polis 1
AFRTS	Polis 2	Radio France 1/2
BBC	RAI	VOA

Tablo 3: Kablo Yayınındaki Radyolar

(208): Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1992, sf 4

(209): Cumhuriyet Gazetesi, 22 mart 1992,.sf 3

Kablolu yayın için başlatılan çalışmaların neden yavaşlatıldığına dair biraz daha açıklama yapmak gerekirse şunlar aktarılabilir: Kablolu yayın projesinin altyapısını hazırlayacak firmalar belirlendikten sonra hükümetten net bir cevabın gelmemesi çalışmaları oldukça yavaşlatmış, gerek basında, gerekse halk arasında çeşitli söylentiler dolaşmaya başlamıştır. Konsorsiyumu oluşturan firmalar arasında, Ericcson, Netaş-Tekfen, Teletaş-Alcatel-Ere, Siemens-Simko ve STFA gibi isimler bulunuyor. Bu firmalara verilen ihaleler Temmuz 1992'ye gelindiğinde hala gerçekleşmemiştir.

Kablolu Tv'den yararlanmak için binlerce kişi 3 yıl için de PTT'ye 500'er bin lira yatırımlarına rağmen bu yayın hizmetinden yararlanamamaktadırlar. PTT, ise bu abonelerin istedikleri an başvurmaları halinde paralarını geri verebileceğini açıklamıştır. Bu gelişmeler karşısında bir açıklama yapmak zorunda kalan PTT yetkilileri, Kablolu Tv hizmetlerinin neden aksadığını şöyle açıklamışlardır:

"Kablolu Tv hizmetindeki gecikmeler, finansal nedenlerle ve yurt dışından temin edilecek techizatın akreditiflerinin yeterli düzeyde açılmaması ve kablolu televizyon şebekesiyle techizat montajlarını yapmak üzere teşekkülümüzle sözleşme imzalayan konsorsiyumların malzeme sevkiyatlarının yine bazı nedenlerle sınırlı olması ve neticede, düşünülen programların uygulanamamasından kaynaklanmaktadır. Ancak çalışmalar hızla sürdürülmektedir. Pilot uygulamalar içerisinde Ankara'da altyapının hazır hale getirildiği mahallelerde birkaç gün içinde abonelik hizmeti verilecektir"(210).

PTT'nin uzun bir aradan sonra İstanbul'un Bostancı semtinde Temmuz 1992'ye kadar kablo yayın hattını bağlatmış ve sözleşmesini yapmış abonelere 5 Temmuz Pazar gününden itibaren yayın vereceğini duyurdu. "İlk planda bu bölgedeki abonelere 18 yayın kanalı pompalanacak. Show Tv ve Tele On'un eklenmesiyle kanal sayısı 20'ye çıkacak. Ancak televizyonlarında S bandı olmayan aboneler bu yayınların 8 tanesini izleyemeyecek. İstanbul Anadolu yakası Telefon Başmüdürü Yılmaz Büyükkaya, Bostancı'da 1920 binaya girildiğini, 1582 daireye ise kablolu Tv tesisatının yapıldığını belirtti. Burada kablolu Tv için PTT ile sözleşme yapan abone sayısı 82. Büyükkaya, yayınları bu 1582 dairenin hemen izleyebileceğini, ancak PTT ile sözleşme yapmaları gerektiğini belirtti"(211). Kablo yayından alınacak televizyon kanalları aşağıda görülmektedir.

(210): Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1992, sf 4

(211): Cumhuriyet Gazetesi, 2 Temmuz 1992, sf 4

BANTLAR	KANAL	YAYIN ADI	SAATLER
I	2	TV 1	
1	4	TV 2 (GAP TV)	
III	5	TV 3	
III	6	TV 4	
III	7	TRT INT	
III	8	İTER STAR	
III	9	TV 5 EUROPE	FRA. 12 saat
III	10	SUPER CHANEL	İNG. 24 saat
III	11	BBC	İNG. 24 saat
111	12	CNN	ABD. 24 saat
S	8	SAT 1	ALM. 16 saat
S	6	EUROSPORT	İNG. 24 saat
S	7	TV-E	İSP. 12 saat
S	8	SKY 1	İNG. 24 saat
S	9	İTALY 1 veya 5	İTA. -----
S	10	WORLD NET	TV5'le dönüş
S	12	PRO 7	ALM. 16 saat
S	15	D. WELLE	ALM. 8 saat

Tablo 4: Kablo Tv sistemiyle verilecek Televizyon Kanalları

Bu değerlendirmelerden sonra PTT'nin kablo yayınıla ilgili son gelişmeleri, PTT Dergisi Aralık 1992 sayısından aktarılabilir. Son zamanlarda özel Tv kanallarının artmasıyla ekranlarda bir görüntü kirlenmesinin yaşandığı ifade edildikten sonra bu sağlıklı televizyon izleme durumundan ancak kablo yayınıla kurtulabileceği, vatandaşların isteklerinin aşama aşama gerçekleştirileceği ifade edilerek, kablo yayın hizmeti konusundaki gelişmeler şöyle sıralanmış:

"İstanbul'da, Ataköy, Yeşilköy, Bakırköy, Bahçelievler, Gayrettepe yayın sahalarında alt yapıları tamamlanan (Gayrettepe ve Bahçelievlerin tümü değil) bölgelerde, Anadolu yakasında Erenköy'de kısmen, Bostancı'da E-5'in alt kısmında, Gaziantep'te Fevzi Çakmak ve Binevler yayın sahalarında, Antalya Merkez ve Bursa'da Çekirge bölgesinde Tv hizmeti için yoğun çalışmalar sürdürülüyor.

PTT, Pilot bölgelere ilaveten İstanbul yakası Kumkapı, Fatih ve Gayrettepe'nin eksik kalan bölümleri, Anadolu yakası Kadıköy yayın sahasının Fenerbahçe ve Moda bölümlerinde, Ankara'da Bahçelievler Gazi mahallesi ve Beştepe semtleri, Maltepe, Yenışehir, İncesu ve Aydınlikevler'in bir bölümünde, Konya'da Nalçacı ve Adana'da da 150. yıl sahalarında çalışmalarını hızlandırdı. Şu anda Kablo Tv'den toplam 31.558 abone yararlanıyor. Bu yıl proje uygulamaları kapsamında bu sayı Antep ve Bursa ile birlikte 40.000'e ulaşacak. Yaklaşık 55 bin abone de bu hizmetten yararlanabilmek için sırada bekliyor.

Kablo Televizyon'da verilecek hizmetler de şöyle sıralanıyor; Kablo yayınlarda ilk etapta 20 televizyon kanalı, 20 radyo kanalı hizmete verilecek. Projenin devamında 35 kanal Televizyon, 40 kanal radyo hizmeti verilmesi planlanıyor. Kablolulu yayınların gelişimiyle birlikte radyo hizmetleri, videa oyunları, videatex, teletex, eğitim programları, tele alış-veriş vb. hizmetleri sunulabilecek. Kablodan yayın yapan televizyon istasyonlarının İstanbul'daki kanal sayısı 16, Ankara'daki 15. Bu sayı yıl sonuna kadar 20'ye ulaşacak.

Bir televizyon istasyonunun kablolu yayından yararlanabilmesi, PTT ile sözleşme yapmasına bağlı. Şu anda özel Tv kanallarından İnter Star, Tele On ve Show Tv kablodan yayın yapıyor. Diğer özel Tv kanallarından gelen başvurular da PTT'ce değerlendiriliyor. PTT'nin bu kuruluşlarla görüşmeleri sürüyor. Her bir yayın kanalı için abone sayısına paralel olarak, yayın kuruluşundan alınan ücret değişiyor. 100 bin aboneye kadar 105 milyon, 100-200 bin arası abone için 196 milyon lira ücret alınıyor. Abonelerin tüm yayınlar için abonelik ücreti ise, tesisatın bina girişine kadar olan bölümü için 650 bin ve bina içi tesisatı için de 350 bin lira. Bu ücret fatura ile tahsil edilmesinin yanısıra taksitlendirilebiliyor da.

PTT'nin bir diğer hizmeti de videoplexer adıyla anılan, bütün programların aynı anda ekranda gösterme uygulamasıdır. Bunun yanısıra diğer projeler de şöyle ifade edilmiş: Kablolulu yayınlarda altyapı kurulup ve istenilen abone sayısına ulaşıldıktan sonra verilmesi düşünülen hizmetlerden bazıları da "Pay TV" (ücret mukabili izlenen Tv) ve seri ilan yayınları. Bu yayınları yapmak isteyen kuruluşlar, PTT'den istedikleri gün ve saat için bir televizyon kanalı kiralayabilecek ve yaptıkları yayın saati kadar ücret ödeyecekler"(212).

Kablo televizyon konusundaki bu açmazı burada noktalarken bir kere daha şunu söylemekte fayda var. Türkiye anlamsız, kısır siyasi döngülerin kısılcığında kıvrandığı sürece teknolojinin birçok nimetinden mahrum kalabilir. Bu, umutsuzluğu andıran bir serzeniş değildir. Belki de gerçeğin ta kendisidir. Türkiye'de bir hükümet değişti diye herşey alt üst oldu. Başlatılan çalışmalar durduğu gibi yeni atanan bürokratların işe ısınmasına kadar aylar geçti. Yeni partililer işbaşına getirilerek eskileri işten atıldı. Sırf siyasi tatmin için birçok çalışma, dolaylı veya direkt olarak sektöre uğramış ve geciktirilmiştir. Yapılan küçük hizmetler de siyasi şov olarak kullanılmaktan öteye gitmemektedir. Bence Türkiye'nin öncelikle siyasi çıkarını düşünen değil, siyaseti bir araç yaparak ülkesini uluslararası platformda haklı bir saygınlığa oturtacak, istikrarlı politika ve bilinçli bir kadroya ihtiyacı var. Bu kadro, kaybedilen her günün milletçe aleyhimize işlediğini görecek ve ona göre strateji belirleyecek nitelikte olmalıdır.

(212): PTT Dergisi, Aralık 1992, Sayı 121, sayı 11, Ankara.

C.4- TÜRK UYDU YAYINCILIĞI VE TÜRK SAT

Günümüzde haberleşme uydularının kullanımı gittikçe gelişmekte ve önemi artmaktadır. Telefon haberleşmesinden, radyo televizyon yayıncılığına, askeri ve savunma konularına kadar kullanımı vazgeçilemez bir konuma gelmiştir. Bugün uydu haberleşme ve yayıncılığı, ulusal sınırları aştığından dünyanın değişik yerlerini ve o yerlerin kültürlerini evlerimize kadar getirmektedir. İletişim ve televizyon yayıncılığının ulaştığı noktayı, Mc Luhan'ın "Küresel küçük bir köy" ifadesinde görmek mümkündür. Bu ifadenin taşıdığı anlam ve içeriğin sınırları bugünkü teknolojik buluşlarla daha da genişlemekte ve karmaşılaşmaktadır. Dünyanın böyle küçük bir köy haline gelmesinde en büyük etken televizyon yayıncılığı değildir, esasen televizyon yayınlarını kıtalararası bir konuma getiren uydular ve uydu teknolojisi.

"6 Nisan 1965 yılında ilk ticarî uydu olan İNTELSAT'ın fırlatılmasından bu yana uydu teknolojisi hızla gelişmiş ve insanoğluna yeni ufuklar açmıştır. Bu arada kullanılan fırlatma araçların başarıları bu gelişmelere büyük bir ivme kazandırmıştır"(213).

Uydu yoluyla haberleşmeyi haklı ve gerekli kılan bazı unsurlar şunlardır:

- * Uydunun geniş bir yayın sahasına sahip olması. Sinyal serpintisini yer yayıncılığına göre kat kat mesafeye ulaştırması.
- * Bugünkü ileri teknoloji sayesinde uyduyu yörüngeye rahatlıkla oturtulabilmesi.
- * Yerel telekomünikasyon cihaz ve aygıtlarına göre çok daha kullanışlı ve güvenilirdir olması.
- * Uydu teknolojisinin gelişmesiyle yerel yayın sistemlerine harcanan maliyetin azalması, ve uydu yoluyla yerel sistemlerin ulaşamadığı mesafelere güvenilir bir şekilde ulaşılmasını sağlaması.

C.4.1- Uydu Haberleşmesinin Temel Özellikleri

Günümüzde ulaşılan bu yoğun telekomünikasyon trafiği içinden ancak daha hızlı ve kolay yol olan, uydu yayıncılığı sayesinde çıkılabilir. Az önce uydu yayıncılığını gerekli kılan birkaç önemli etkeni sıralamaya çalışıldı. Şimdi bir uydu yayıncılığının temel karakteristik özellikleri belirtilmeye çalışılacaktır. Bu konuda Mühendis, Cem Bilse' den yararlanılacaktır.

(213): PTT Dergisi, sayı 102, Mayıs 1991, syf, 18, Ankara.

* Uydu linkleri coğrafi yapıdan ve uzaklıktan bağımsız olarak, uydunun kapsam alanına girmesi koşuluyla iki nokta arasındaki haberleşmeye olanak sağlar.

* Dünya üzerindeki bir noktanın uydunun kapsama alanına girebilmesi için, uydunun bulunduğu yörüngeden geometrik olarak görünebilmesi yetmez; aynı zamanda uydu üzerindeki antenin sinyal hüzmesi kapsam alanına girmesi gerekir.

* Uydular yer istasyonlarından aldıkları sinyalleri kuvvetlendirip frekanslarını de-ğiştirerek tekrar dünyaya gönderirler.

* Uydular ekvatorda dünyadan 35.786 km uzaklıkta dizilmişlerdir. Bu uzaklıktaki bir yörüngeye yerleştirilen bir uydunun radyal hızı, dünyanın dönüş hızına eşit olduğundan, yaptığı yayının izdüşümünün sınırları da aynı kalır.

* Uydu dünyamızdan çok uzak bir mesafeye yerleştirilmiş olduğundan, yüksek orandaki serbest uzay kaybının yer istasyonlarında kullanılacak:

- a-Gürültüye ve enterferansa karşı çok duyarlı, yüksek kazançlı antenler,
- b-kendi içigürültüleri oldukça düşük olan duyarlı alıcılar,
- c-Gücü yüksek vericiler yoluyla giderilmesi gerekmektedir.

* En önemli özelliklerden birisi de "multiple access" diye tanımlanan çoklu giriş imkanı tanınmasıdır. Çoklu giriş çeşitli yer istasyonlarının kendi taşıyıcılarını aynı anda tek bir uydu transponderine gönderebilmeleri anlamını taşır. Böylece uydunun kapsama alanı içerisinde bulunan bir yer istasyonu, çeşitli yer istasyonlarından taşıyıcıları tek bir transponder üzerinden alabilir.

* Uydu haberleşmesinde propagasyon gecikmesi dikkate alınması gereken bir olgudur. Uydunuyerleştirilmiş olduğu yörüngenin uzaklığından kaynaklanan iki istasyon arasındaki propagasyon gecikmesi yaklaşık 275 milisaniyedir. İki uçta kullanılacak olan yankı bastırıcılar (echo supressor) yada yankı yokediciler (echo canceller) birbirini takip eden transmisyonun kalitesindeki aşırı bozulmaları önler.

* Uydu sistemleri, ağırlıklı olarak radyo ve Tv yayınlarının dağıtımını gerçekleştirmektedir. Gerek uyduların iniş güçlerinin artması ve gerekse de TVRO (yalnız Tv alışı) ve RRO (yalnız radyo alışı) yer istasyonlarının maliyetlerinin düşmesi, uydu sistemlerinin bu alanlara doğru kaymasına neden olmuştur. Böylece radyo-Tv yayınları hiçbir coğrafi engel tanımadan geniş bir alana kaliteli ve ucuz olarak dağıtılmaktadır(214).

(214): PTT Dergisi, sayı 102, Mayıs 1991, syf, 18.

C.4.2- Türkiye'nin Uydu Yayıncılığı Açmazı

Türkiye'nin uydu yayıncılığı konusunda geçen 3-4 yıl, bilhassa son 1991-92 yıllarında yaşadığı komplikasyonlara geçmeden önce uydu yayıncılığı konusunda halihazırdaki görünüme genel bir bakış yapılmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

Türkiye'nin coğrafi konumu nedeniyle televizyon yayınlarının her yerden net izlenemediği görülecektir. Dolayısıyla televizyon yayınlarının daha geniş bir alana ulaştırılması için sürekli yansıtıcı dikilmek zorunda kalınmaktadır. Örneğin TV-1 için 1500, TV-2 için 3000 yansıtıcı kullanılmaktadır. Bunun önlenmesi ve masrafların azaltılması için doğrudan (DBS) veya normal uydu yayın sistemine geçilmesi gerekmektedir. Bu sayede yayınların direkt TV alıcılarına gönderilmesi veya toplu olarak dağıtılmasıyla bu kadar yansıtıcı yığınının kurtulunacaktır. Ancak, 1980 sonrası Türkiye'nin gündemine giren uydu yayıncılığı, henüz bir düzene sokulamamıştır. Başlangıçta PTT'nin uydu yayınlarını kabloyla dağıtma girişimi, bazı belediyeler tarafından suistimal edilerek, uydu yayınlarının çanak antenlerle evlere dağıtımına başlanmıştır. Konuyla ilgili 2813 sayılı telsiz kanunu ve 2954 sayılı TRT kanunu adeta çiğnenmiştir. Bu gibi girişimlerin daha önce "Özel Tv'ye giden yol" başlıklı konuda bahsedilmişti.

Uydu antenler ilk defa, 1984'te resmi daireler ve basın organlarınca kullanılırken daha sonraları beklenmedik bir şekilde otellerde ve diğer özel ve kamu kuruluşları tarafından kullanımı gelişmeye başlamış, mevcut iletimle ilgili yasaların bu konudaki boşluğundan yararlanarak bugünkü duruma gelinmiştir.

Uydu anten konusundaki karmaşa frekans karmaşasını da gündeme getirmiştir. TGM (Telsiz Genel Müdürlüğü), televizyon yayınlarının yapıldığı Mhz dalgalarından sorumlu bulunmaktadır. Buna karşılık yüksek frekanslı dalgaların kimin sorumluluğunda olduğu karmaşası yaşanmaktadır. İzmir-Foça belediyesi ve İzmit belediyelerinin girişimi problemin ne dereceye geldiğini göstermiştir. Uydu anten konusunda belediyelerle hükümet arasındaki gerilim, bu açmazı devam ettirirken, mevcut TRT kanununda duruma çözüm yolunda bir yaptırım yoktur. Bu durum, daha sonraki "Teknik Problemler" bölümünde ele alınacaktır.

C.4.3- Türkiye'nin Uydu Girişimleri ve Türksat'a Doğru

Türkiye, dünya uydu trafiğini elinde bulunduran iki büyük uydu teşkilatının üyesi bulunmaktadır. Bunlardan birincisi 1977 yılında kurulan, 28 Avrupa ülkesinin bağlı bulunduğu bir uydu teşkilatı olan, EUTELSAT'tır. İkincisi ise 1964 tarihinde ABD'de 19 devletin kurmuş olduğu İNTELSAT teşkilatıdır. Türkiye, bu iki kuruluşun toplantılarında delege bulundurmaktadır.

Türkiye, 1980 sonrasında her alanda olduğu gibi, gecikmiş girişimlerin birbiri ardına gündeme gelmesiyle karşılaşmıştır. Bunlardan biri de ilerde TÜRKSAT projesi olarak daha da belirginleşecek olan uydu yayıncılığı girişimidir. Şimdi uydu yayıncılığı fikrini Türkiye' nin gündemine sokan şu gelişmeyi aktaralım. Bu gelişme, Amerika'nın, dünyanın çeşitli bölgelerinde bulunan askeri üslerine televizyon yayınlarını ulaştıracak AFTRS projesi yönünde gündeme gelmiştir.

"Türkiye'de görev yapan Amerikan askeri personeline uydu ile televizyon yayınlarını ulaştırmak isteyen, Amerikan hükümeti 1982 yılında, Türk hükümeti nezdinde bir girişimde bulunmuştur. Getirilen öneride Türkiye'de kurulacak bir uysu tesisine ve Türkiye'ye yayın yapmaya karşılık, uydu kanalları verilmesi teklif edilmiştir.

Bu teklif Genel Kurmay Başkanlığının koordinatörlüğünde, TRT Radyo-Tv Yüksek Kurulu ve PTT yetkililerinin katıldığı bir dizi toplantıda ele alınmıştır... Bu teklifi onaylayan ve gerçekleştirilmesi için PTT'yi yetkili kılan bir anlaşma 1985 yılı Mayıs ayında ABD ve Türk hükümetleri arasında imzalanmıştır. PTT tarafından Haziran 1986'da alınan transponderler ile TRT'nin 1 ve 2. kanal yayınları verilmektedir. PTT'ce alınan üç transponder Hint Okyanusu üzerinde, 66 derece Doğu boylamındaki INELSAT-V F7 uysusundadır"(215).

"EUTELSAT çerçeve anlaşmasında ESC-1 F3 uydusu ile yörüngeye oturtulacak 3. Avrupa haberleşme uydusunda 1 numaralı transponderin Türkiye'ye ait olduğu bildirilmekte idi. Ancak ESC-1 F'ü taşıyan Arien-3 roketi infilak edince, aynı haklar 1987 sonbaharında fırlatılan ESC-1 F4'e ertelenmiştir. F4 ise başarıyla yörüngeye oturtulmuştur"(216).

Bu gelişmelerden sonra uydu yayıncılığının faydalarını ve pratik yanlarını gören Türkiye, kendisine ait bir uydusunun olması doğrultusunda isabetli girişimleri başlatmıştır. "Türkiye, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği nezdinde yaptığı girişimlerle kendi adına bir iletişim uydusu fırlatmak istediğini dile getirmiş ve bu isteği incelenmiştir. ITU, daha önce boş olan 56 derece Doğu boylamındaki yörünge pozisyonunu Türkiye'ye ayırmıştır. Türkiye'de televizyon yayıncılığının teknik alt yapısını üstlenen PTT, söz konusu yörünge pozisyonuna 1992 yılında ilk Türk Uydusu TÜRKSAT'ı fırlatmayı hedeflemiştir"(217).

(215): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 157-8

(216): a.g.e syf. 156

(217): Rigel Nurdoğan, a.g.e. sfy 158

C.4.4- İlk Türk Uydusu: Türksat'ın Serüveni

Türksat uydu projesi, 28 Haziran 1989 yılında PTT tarafından ihaleye çıkarılmıştır. "Türksat Milli Haberleşme uyduları sisteminin finansmanına ilişkin olarak 8.3.1991 tarihinde imzalanan kredi sözleşmelerinin ön koşulları tamamlanarak, 21.12.1990 tarihinde imzalanan satınalma sözleşmesi 28.3.1991 tarihinde yürürlüğe girdi. Böylece ilk Türk uydusunun esas çalışmaları başlatılmış oldu. Ankara Gölbaşı uydu yer istasyonu ve İstanbul Teknik Üniv. arazilerinde kurulacak olan Türksat uyduları yer kontrol istasyonları için altyapı çalışmaları başlatılarak, sözkonusu araziler için plan koteler hazırlandı"(218).

Hazırlanan bu proje çerçevesinde "Türksat-1A ve Türksat-1B uydularının yapımı ve yörüngeye yerleştirilerek çalışır vaziyette PTT'ye teslimi için, Fransa Aerospatiale firmasıyla 21 Aralık 1990'da mukavele imzalanmıştır. 1993 yılı sonunda ilk Türksat uydusu yörüngesine oturtulacak olup bu sayede yapılabilecek olan 16 kanala kadar TV yayınları, Türkiye'nin her yerinde ve Avrupa ile Asya'da üstün kalitede seyredilebilecektir. Evlerde bireysel alış için küçük çaplı antenler (80-90cm) kullanılacaktır. Sonuç olarak da halihazırda diğer uydular kanalıyla alınmakta ve gönderilmekte olan TV ve radyo programlarının dağıtımı Türksat'la yapılacaktır"(219).

"Bu arada Avrupa'nın birçok yayın istasyonu da Türksat'tan kanal kiralamak için girişimlere başlamıştır. Benzerlerine göre hayli gelişmiş bir teknolojiye sahip olan Türksat'tan kanal kiralamak isteyenler TRT yetkilileriyle sürekli temas halindedir"(220).

Türksat'ın transponderleri 16 TV kanalına sahip bulunmaktadır. Her iki uyduyla beraber bu rakam 32'ye çıkmaktadır. Bu nedenle gerek Televizyon yayıcılığında ve gerekse diğer alanlardaki iletişim trafiği bir hayli rahatlatma getirecektir. Şimdilik bu 16 TV kanalının 12'si TV yayınlarına ayrılırken, 4 kanal ise haberleşme ve 20'si stereo radyo-ses yayını için kullanılması düşünülmektedir.

C.4.5- Türksat'ın Maliyet Tartışması

20 Ekim 1991 seçimlerinden sonra işbaşına geçen DYP-SHP koalisyon hükümeti, başlattığı yolsuzluk soruşturmaları zincirine Kablo yayın projesinde olduğu gibi, Türksat projesini de eklemiştir. Kasım 1991'de kurulan hükümetin Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu, Türksat olayına el koyduğunu açıklayarak gerekli araştırmaları başlattığını söylemiştir. Bundan sonra "uydudan kanal kiralamak mı daha ucuz, imal etmek mi" gibi sorular ortaya atılarak, Türksat'ın imalinde geri saydırma faaliyetleri başlatılmıştır.

(218): PTT Dergisi, sayı 102, Mayıs 1991, syf, 19

(219): a.g.e. syf 19

(220): Rigel Nurdoğan, a.g.e. sfy 160

Türkiye'de sanki adet haline gelen "silbaştan işe başlama" ve "eskiyi karalama" politikası gereğince Türksat da bu politikadan payına düşeni almıştır. Artık mangalda kül bırakılmaz, herşey bir sorumluluk ve devlet ciddiyeti içinde yapılmaya çalışılır, hesaba çekileceklerin listesi çıkarılır. Kanımca Türkiye'nin en büyük çıkmazı da budur. Politika ve metodların düzeltileceğine hep kişilerle uğraşılır. Sudan şeyler yuvarlak ifadelerle çok önemli konular haline sokulur ve bir türlü düzlüğe çıkılamaz. Dolayısıyla gerçekleştirilen küçük başarılar da Politik Şov'dan öteye gitmemektedir. Sadede gelmek gerekirse, Türksat'la ilgili şu gelişmeler aktarılabilir.

Yolsuzlukları araştırmakla görevli Devlet Bakanı Orhan Kilercioğlu'nun girişimlere başlamasıyla Türksat hakkında şu ihale ve maliyet bilgileri toplanmıştır:

"22 Ağustos 1990 tarihinde karara bağlanan Türksat ihalesinde İngiliz British Aerospace Şirketi 321 milyon dolar, Amerikan Hughes 335 milyon dolar ve Fransız Aerospatiale Şirketi 582 milyon mark teklif etti. O tarihteki mark-dolar kuru dikkate alındığında, en pahalı teklif Fransızlarındı. Tekliflerin Türk lirası olarak hesaplanmasında Fransızların önerisi 970 milyar TL'yi buluyordu. İngilizlerin önerisi ise, 800 milyar lira olarak hesaplanıyordu. Ancak PTT yetkilisi, "biz dolar ve marktaki artışı da dikkate almak zorundaydık. Çünkü ödemeyi on yıllık bir sürede yapacak ve Alman markındaki artışın dolara göre daha düşük olacağına inanıyoruz" dedi.

İhalenin yenilenmesinden sonra sonra 18 Aralık günü verilen tekliflerde PTT'nin bir takım istekleri de dikkate alındı. İngilizler fiyatlarını 388 milyon dolara çıkardılar. Fransızlar ise %25 oranında fiyat kırarak 315 milyon dolara indiler. Amerikan Hughes şirketinden "teknik şartlara uymadığı" gerekçesiyle öneri alınmadı. Ancak iki gün sonra, 20 Aralık'ta yapılan yönetim kurulu toplantısında ihale bedelinin %10 arttırılması kararı çıktı. Bu durumda Fransızlara yapılacak ödeme 346.5 milyon dolarla İngiliz önerisinin üstüne çıktı"(221).

Türksat projesiyle ilgili geliştirilen tutumlar o dereceye varmıştır ki, bu projenin uygulanabilir olmadığı kanaatine varılmıştır. Gelişen teknoloji ve uydu iletişiminin önemini açıkça ortaya koymasına ve bu konuda Afrika ülkeleri bile bilinçlenirken hükümetin bu tutumunu anlamak mümkün değildir. Projeyi geliştirip etkin hale sokulacağına sudan sebeplerle uzaya fırlatılması geciktirilmektedir.

(221): Hürriyet Gazetesi, 26 Kasım 1991, sayf 8).

C.4.6- Türksat'ta "Yolsuzluk" İddiaları ve "Gereksizdir" Gerekçeleri

Türkiye'de, yıllardır yerleşmiş bir zihniyet var. "Daha ucuza dışarda varken, niye boşuna uğraşalım. Parayı basar, ihtiyacımızı da görürüz" zihniyeti. Türksat projesi de aynı mantıkla sulandırılmış ve geciktirilmeye çalışılmıştır. Gerekçe hazırdır: "Dışardan uydu kanalı kiralarız, olur biter". Şimdi, böyle bir düşünce tarzının uluslararası platformda Türkiye'yi etkin bir rol kazandırması beklenebilir mi? şeklinde bir soru haklı olarak zihinlere takılıyor. İşte ileri sürülen "gereksiz"lik gerekçeleri:

Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu, 27 Ocak 1992 günü yaptığı basın toplantısında Türksat'la ilgili soruşturma dosyasının savcılığa verildiğini açıklamıştır. Bu açıklamada Bakan, Topçu'nun ileri sürdüğü gerekçeler aşağıda sıralanmıştır(222).

* İntelsat ve Eutelsat'a üye olan Türkiye'nin, gelişen olaylar karşısında PTT aracılığıyla monte edilebilecek bir uydu edinme projesine karar vermiştir. Bu çerçevede PTT yönetiminin Türksat adıyla anılan uydu projesini Yüksek Planlama Kuruluna (YPK) defalarca götürmesine rağmen YPK ve DPT'nin Türksat Projesini "öncelikli yatırım" olarak görmediğini belirterek geri çevirdiğini belirtmiştir.

* Bu proje yatırım planında bulunmamaktadır.

* Projeye ilgilenen iki bürokrat görevlerini kötüye kullanmıştır. Bunlar PTT Genel Müdürü Emin Başer, Genel Müdür Yardımcısı ve Satın Alma Komisyonu Başkanı Osman Gözüm'dür. Bu bürokratlar PTT Personel Yönetmeliğine göre cezalandırılmalıdır.

* Proje, ihaleyi alan firmanın temin ettiği krediyle yürümektedir. Bu iş için Hazine müsteşarlığının onayı alınmamıştır.

* İhale ilanı, PTT Alım-Satım Yönetmeliği'nin 47. maddesine aykırıdır. İlan duyurusu, yurt içinde ve yurt dışında yüksek trajlı gazetelere verilmeden, sadece Resmi gazeteyle yetinilmiştir.

* İhalenin Fransız firmasına verilmesi için hükümet erkanının isimleri baskı unsuru olarak kullanılmıştır.

* İhaleye giren Fransız firmasının teklifinin daktilo ile yazılmış olmasına rağmen rakamlar elle yazılarak ilave edilmiştir.

* Fransız firmasının teklif mektubu üzerinde ihale komisyonu üyelerinin parafı bulunmamaktadır. Mektup üzerinde sadece Değerlendirme Komisyonu Başkanı ile bir üyenin parafı bulunmaktadır.

(222): Cumhuriyet Gazetesinin 28 Şubat 1992 tarihli sf 3'teki haberinden alınmıştır.

*Böylece teklif, ihale komisyonuna değil, doğrudan Değerlendirme Komisyonuna gönderilerek usûlsüzlük yapılmıştır.

Sayılan bu gerekçe ve iddialar bir dosya halinde Ankara Cumhuriyet Savcılığı'na intikal ettirilmiştir. Savcılık, açılan soruşturma neticesinde "PTT eski Genel Müdürü ve Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın Danışmanı Emin Başer ile Gen Md yardımcısı ve dönemin İhale Komisyonu Başkanı Osman Gözüm'ün Türksat ihalesinde teklif veren firmalardan olan Fransız firması lehinde davrandığını öne sürmüştür"(223).

Bu arada hazırlanan dosya Cumhurbaşkanlığına bağlı Devlet Denetleme Kurulunca istenmiş ve Özal'ın Bakan Topçu'nun projeye ilgili bilgisinin olmadığını belirterek dosyanın DDK'a sevkini istemiştir. Ancak Cumhuriyet Savcılığı ve Ulaştırma Bakanı Topçu, yargıya intikal eden dosyanın geri verilmeyeceğini belirtmişlerdir. Böylece gerginlik biraz daha artmış, projenin Fransa'da yapımı devam eden uydunun gidişatı karambole sokulmuştur.

Başbakan Süleyman Demirel ise, "ihaleye giren firmanın suç işlemesi mümkün değildir. Nihai karara varacak olan yargıdır. Alacağı karara göre de gayet tabi ki icra üzerine düşeni yapar. Bundan öte bir değerlendirme yapamam"(224) demiştir.

Yine ayrıca, Türksat projesinin uygulanabilir bir yanı olmadığı ve öncelikli yatırım olarak görülmediği ileri sürülerek aşağıdaki rapora yer verilmiştir. Ancak duyarlı bir mantığa göre bu rapor çerçevesinde Türksat'ın kösteklenmesi değil, bir an önce çalışmaların hızlandırılarak devreye sokulması gerekirdi.

Türksat projesinin 1993-2007 yılları baz alınarak yapılan ön çalışma ve araştırmalar sonucunda hazırlanan raporda şöyle deniyor:

"PTT'nin 1989 yılında yaptığı fizibilite çalışmaları sonucunda 1993 yılı için en az 12 adet uydu kanalına gereksinimi var. Bir Eutelsat uydusunun maliyeti 219 milyon dolar. Bu hesaba göre bir kanalın maliyeti 14 milyon dolar. Bu uyduların ömürleri ise 7 yıl. Böylece bir kanalın yıllık maliyeti 2 milyon dolara geliyor.

Bu miktar kendi uydularını üreten ülkelere maliyetinin çok üstünde. Örneğin PTT 16 kanallı ve 12 yıl ömrü olan 2 uydulu sistemi 315 milyon dolara satın almış durumda. Buna göre kanal başına yıllık maliyet 820 bin dolara geliyor.

Eutelsat organizasyonu içinde bir kanalın yıllık kirası (PTT kiraladığında) yaklaşık 3.5 milyon dolar"(225) olarak söylenmektedir.

(223): Milliyet Gazetesi, 14 Şubat 1992, sf 8.

(224): Hürriyet Gazetesi, 28 Ocak 1992, sayf 1

(225): Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ocak 1992 syf 3.

Bu tartışmalar sürüp giderken PTT bir yandan milyarlarca para ödeyerek kanal kiralamaya karar vermiş ve 120 milyara 10 uydu kanalı kiralamıştır. "PTT yayınların daha kaliteli ve daha küçük antenlerle birlikte Türkiye'nin tamamından izlenebilmesi için 1 yıllığına 8 tane İntelsat, 2 tane de Eutelsat uydusundan kanal kiraladı. PTT bu kanallardan 4 tanesini yedekte tutuyor. Resmi açıklama yapmaktan kaçınan PTT yetkilileri, kanal kiralamak mı, yoksa uydu satın almak mı tartışmasına girmek istemiyorlar"(226).

İstemiyorlar. Çünkü; Türksat projesinin uygulanabilirliğine inanmayan hükümet çevreleri bu karara varmışlardır. Aslında bu mantığın çarpıklığı apaçık ortada durmaktadır. İşte ispatı:

* Hem 1993 yılı için 12 uydu kanalına gereksinim var denilmekte,

* Hem de, eğer imalatımız olursa kanal başına 820 bin dolar varken kiralama yoluyla bu rakam, 2 milyon dolara fırlamaktadır.

* Diğer yandan iki Türksat uydusu, 32 TV kanalıyla 315 milyon dolara maledilmekte ve ömürlerinin de 7 yıl değil, 12 yıl olduğu yetkililerce belirtilirken, kalkıp bir yıllığına bir kanal için 800 milyon dolar ödenmektedir.

C.4.7- Türksat'a Anap ve Cumhurbaşkanı Özal'dan Savunma

Koalisyon Hükümetinin ve Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu'nun başlattığı yolsuzluk soruşturmasına ANAP'tan ve Turgut Özal'dan gerekli savunma yapılmıştır. Sorumlu tutulan Anap'ın Ulaştırma Bakanı Cengiz Tuncer yapılan açıklama ve suçlamaları dikkatle takip ettiğini belirterek "kesinlikle bir açıklam ayapacağım, sessiz kalmamam"(227) şeklinde başlattığı savunma girişimlerini bir basın toplantısı düzenlemiş, Bakan Topçu'nun ısrarlı şekilde gerçek dışı iddialar peşinde olduğunu belirterek şu açıklamayı yapmıştır:

"İlk ihale 1989 yılında yapılmış ve teklifler 5.10.1989 tarihinde alınmıştır. İhaleye Fransız, İngiliz ve Amerikan firmaları katılmıştır. PTT elemanlarından oluşan 15 kişilik komisyon, 14.2.1990 tarihinde çalışmalarını tamamlamıştır. Teknik kriterlere göre Fransız firması birinci, İngiliz firması ikinci, Amerikan firması da üçüncü sırada yer almıştır. Fiyat yönünden Alman markı üzerinden değerlendirildiğinde, Fransız firmasının daha ucuz olduğu anlaşılmıştır. Netice olarak PTT yönetim kurulu, 22.8.1990 tarihinde Alman markı üzerinden ihaleyi Fransız firmasına vermiştir. Üstelik Devlet ihale Yasası'na tabi olmayan PTT Genel Müdürlüğü, ihaleyi yapıp yapmamakta dilediğine vermekte serbesttir"(228) şeklinde konuşan Cengiz Tuncer;

(226): Cumhuriyet Gazetesi, 3 şubat 1992 syf 3.

(227): Hürriyet Gazetesi, 30 Ocak 1992 sayı 21

(228): Sabah Gazetesi, 30 Ocak 1992 sf 1

ihalenin mevzuata uygun yapıldığını, 1989 yılında DPT'den etüd proje olarak geçtiğini, YPK'un bu ihaleyi programa almamasının sözkonusu olmadığını, Resmi Gazete'de yayınlanan yıllık yatırım programında yer aldığını, sonradan kredi istenmesinin sözkonusu olmadığını, Hazine Müsteşarlığı'nın onayının alındığını, Yaşar Topçu'nun bu konularda da yanlış açıklamalarda bulunduğunu söylemiştir.

İhalede teknik ve ekonomik şartların ön planda tutulduğunu belirten Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer'den sonra Cumhurbaşkanı Turgut Özal bu konuda şu ifadeleri kullanmıştır:

"Herşey açık ortada, serbest dönemde yolsuzluk olur mu? Ama bizde adet olmuş. Ulaştırma Bakanı Türksat ihalesini ortaya attı. Adamcağız meseleyi de anlamamış, hukukçu olduğu için bilmiyor. O ihalede hiçbir şey yoktur. En ucuza verilmiştir, en iyiye verilmiştir. Gerisi safsata.. Madem savcılığa verdin konuşmaman lazım. Ama herşeye bir çamur atma hevesi var"(229) şeklinde konuşan Özal, PTT'nin en iyi çalışan teşkilatlardan biri olduğunu da belirtmiştir.

C.4.8- Gelişmelerin Fransa Tarafı

Türkiye'de bu atışmalar sürüp giderken Fransa'nın Cannes kentinde yapımı süren Türksat, bir anda unutulmuştur. Mart 92'ye gelindiğinde gelişmelerin Fransız firmasını da tedirgin etmeye başladığı görülmüştür. Çünkü, "Türksat'la ilgili sözleşme uyarınca Fransız Aerospatial firmasına bu ay yaklaşık 200 milyar lira ödemesi gereken PTT, bütçeden bu tutarın ayrılmaması nedeniyle para bulamıyor"(230) şeklindeki haberler Mart ayı içinde basına yansımıştır.

Yolsuzluk iddialarının başlamasıyla olaylardan çekilen PTT ekibi, Mart ayı içinde Fransa'ya giderek Türksat'la ilgili gelişmeleri yakından incelemiş, ihaleden vazgeçilmediğine dair güvence vermiştir.

"Türkiye'de TÜRKSAT'a ilişkin iddiaların ayyuka çıkması ve ardından hazırlanan dosyanın savcılığa gönderilmesi, Fransız hükümetini rahatsız etmişti. Bu arada uydunun yapımını üstlenen Aerospatiale firmasının PTT'ye üç kez "uydunun üretimine ilişkin kararınız nedir" şeklindeki yazısına hiçbir yanıt verilmedi. Bu belirsizlikten dolayı firmanın uydu üretimini durdurması gündeme geldi.

(229): Cumhuriyet Gazetesi, 1 şubat 1992 syf 3

(230): Cumhuriyet Gazetesi, 13 şubat 1992 syf 3

Ancak, Aerospatiale'den sorumlu Devlet Bakanı Poul Quiles'in devreye girmesi ve firmaya "Türk hükümetinden resmi bir yazı gelene kadar yapılan sözleşme gereğince üretime aynen devam edilsin" talimatı, PTT'yi 50 ile 70 milyon dolarlık zarardan kurtarmış oldu. Eğer Türksat'ın üretimi durmuş ve bugün de PTT, "üretime devam edin" talimatını vermiş olsaydı, aradaki gecikmeden dolayı, Türkiye milyonlarca dolar, "gecikme cezası" ödemek zorunda kalacaktı"(231).

Yolsuzluk iddialarından dolayı üç ay Türksat'la ilişki kuramayan PTT, projeye yeniden adapte olmaya çalışmıştır. Eğer firma, kendi inisiyatifi kulanmamış ve Fransa hükümeti "devam edin" emrini vermemiş olsaydı, bu kadar yolsuzlukların üstüne gitmede ortalıkta toz bırakmayan Bakan Yaşar Topçu, yukarda zikredilen gecikme cezasını acaba ödemeye hazır mıydı? şeklinde bir soru haklı olarak sorulabilir.

Ayrıca; eğer Türkiye, Türksat projesinden resmen vazgeçtiğini bildirmiş olsaydı, daha ortaya şu vahim sonuçlar çıkacaktı:

- * Geniş bir Türk coğrafyasına yayın yapacak Türksat'tan vazgeçilmesi halinde İran, bu uydu için devreye girmişti. Hatta İran'ın yanısıra Yunanistan'ın da bu uyduda gözü olduğu belirtilmiştir.

- * Projenin iptali durumunda Türk hükümeti Fransız Aerospatiale firmasına toplam 315 milyon dolar olan borcun %80'ini ödemek zorunda kalacaktı. Fransızlar bu durumda sadece fırlatılmaya hazır bir uydu elde etmiş olacaktı. Bunu da isteyen ülkeye rahatlıkla yeni bir pazarlıkla satabileceklerdi.

C.4.9- Karmaşanın Çözümüne Doğru

Türksat'la ilgili olarak, DPT'nin "öncelikli yatırım değildir" diyerek ödenek ayırmaması, uydunun imaline ilişkin ihale olaylarında yolsuzluk yapıldığı ileri sürüldü. Yeni koalisyon hükümeti tarafından hazırlanan yolsuzluk dosyası Cumhuriyet savcılığına verilmişti. Cumhurbaşkanlığı'na bağlı Devlet Denetleme Kurulu tarafından defalarca istenmesine rağmen dosyanın, Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu tarafından adı geçen bu kurula verilmemesi, ANAP Ulaştırma eski Bakanı Cengiz Tuncer, PTT'li bürokratlar ve Cumhurbaşkanı Özal ile Hükümet arasında gerginliğe yol açmıştı.

Gerginliğin herhangi bir kopma noktasına gelmeden çözüm yolunda iyimser sayılabilecek bir gelişme '92 Şubat ayı sonuna doğru yaşandı. "Başbakanlık Türksat dosyasını Devlet Denetleme Kurulu'na sevketti. Böylece Cumhurbaşkanlığı ile hükümet arasındaki kriz çözüldü"(232). Dosya Cumhurbaşkanı Özal'ın emriyle incelemeye alınmış ve gerekli veriler Cumhurbaşkanlığı'na aktarılmaya başlanmıştır.

(231): Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart 1992 syf 3

(232): Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 1992 syf 2

Bu gelişmeden sonra işin daha garantiye alınması yönünde olacak ki, Fransa Cumhurbaşkanı F. Mitterrand Nisan ayı içinde Türkiye'ye gelerek son gelişmeler hakkında yetkili mercilerden bilgi edinmiştir. 14-15 Nisan günlerinde Türkiye'ye resmen ziyaret eden F. Mitterrand, "Fransa'nın Cannes kentinde yapımı süren Türksat uydusuyla ilgili bir dizi belgeyi de Türk yetkililere sunacağı dile getirildi"(233).

Savunma sanayiine ilişkin bazı konularda da anlaşmaya varılan Ankara'daki görüşmelerde, Türk tarafının Türksat projesinden vazgeçmeyeceğine dair güvence verilerek, buna delil olarak da, zor durumda olunmasına rağmen Mart ayı içinde ödenmesi gereken paranın ödenmesi gösterilmiştir.

Sonuç İtibariyle

Türksat Projesinin yolsuzluk iddialarıyla karambole getirilip vazgeçilmesine doğru gidildiği günlerde, M. Kemal Öke, bir yazısında; "Türksat, doğu ve batı Türklerini birleştirecek bir devrim vücuda getirecekti..." şeklindeki endişelerini belirtirken, devamla şöyle diyordu: "Türksat projesinin kökünden iptal edilmeyeceğini umuyorum. Her gecikme anı, bizi önemli bir buluşma imkanından mahrum bırakmakta, o arada başkalarının -hem de Türkistan üzerinde halisane emelleri olmayanların- devreye girmelerine zaman kazandırmaktadır"(234).

Olayın perde arkasına baktığımızda zaten, bu gerçek çıkacaktır ortaya. Orta Asya'dan Balkanlara dek, bu bölgede "birleştirici" unsur olma konumuna doğru kayan Türkiye'nin, gelişmesi ve "odak güç" haline gelmesi, Batılı dostlarımızın hoşuna gitmesi beklenen bir gelişme olmasa gerek.

Sonuç itibariyle, Türksat bir uçurumdan döndürülmüştür denilebilir. Fransa'daki çalışmalar yeniden hızlanmış ve Türksat-1A 1993 başında, Türksat-1B ise 1994'te fırlatılması planlanmıştır.

(233): Hürriyet Gazetesi 10 Mart 1992 sf 6

(234): Türkiye Gazetesi, 4 Şubat 1992 sf 7

C.5- DBS YAYINCILIĞI VE TÜRKİYE

Uydu yayın projesi çerçevesinde ele alınan ve yayıncılıkta üstün bir kaliteyi getiren DBS'ye (Direct Broadcasting Satellites) Türkiye'nin etkili bir yayıncılık için ihtiyacı vardır. Ancak bu sistem için milyarlarca liralık yatırıma gereksinim vardır. Burada kısa da olsa bazı bilgiler aktarılmaya çalışılacaktır.

"Doğrudan uyduyla yayın, uydu ile izleyici arasında herhangi bir role, aktarıcı-verici olmaksızın, kişisel antenler ile veya kolektif antenlerle Tv yayınlarının doğrudan izlenmesi yöntemidir"(235).

Maliyet açısından ağır bir yük getiren DBS, 50 watt'ın üzerinde bir güçle yayın yapılması ve 40-90 cm çaplı parabolik antenlerle izlenmesi zorunluluğunu doğurmaktadır. DBS sistemiyle yayın yapabilmek ve televizyon yayıncılığının haricinde kaliteli ses, teletex ve diğer hizmetlerden yararlanabilmek için normal uydu yayın gücünün yüz misline gereksinim duyulmaktadır.

Sinyal çıkış gücü çok yüksek olan bu DBS uydularında kanal sayısı sınırlı kalmakta ve ancak üç Tv kanalına kadar hizmet verebilmektedir. "DBS'nin yer yayın istasyonlarına oranla maliyeti kilometre başına daha düşüktür. Bununla birlikte DBS'nin yer istasyonları ve uyduları çok pahalıya mal edilmektedir"(236).

Bu sistemin henüz Rusya ve Japonya dışında etkin bir kullanılabilirliği olmamakla birlikte, Avrupa ve Amerika'da bu yöndeki çalışmalar hızlilik kazanmış, uzaya uydu gönderilmesi konusunda sıraya girilmeye başlanmıştır.

İzleyici kitlesinin ve program hacminin daha geniş olması nedeniyle, DBS sistemiyle verilecek hizmetler çok daha cazip hale gelmektedir. Örneğin, uluslararası konferanslar, teletex yayınları, video programları, üniversite yayınları ve elektronik oyunlar gibi birçok yayın evlere kadar gelecek.

C.5.1- DBS-HDTV İlişkisi

Zamanla teknolojik gelişmeler bir önceki cihaz ve sistemlerin kullanımını geçersiz kılmaktadır. DBS sisteminin devreye girmesiyle, beraberinde entegre bir sistemi getirmekte olduğu görülecektir. Şu an DBS'nin çok yaygın olmamasının altında, beraberinde getireceği bu entegre sistemin, HDTV (High Definition TV) altyapısının hazır olmaması yatmaktadır.

(235): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 59

(236): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 61.

Bu nedenle, günümüzde DBS'nin gecikmesi veya engellerle karşılaşmasının en büyük nedenleri, tüketicilerin kullanacağı aygıtların (HDTV sistemli TV alıcılarının) henüz hazır olmaması ve üreticilerin, belirli bir tarih verememeleridir. Diğer taraftan DBS yayınları için bir ortak yayın standardında anlaşılammış, her ülke ayrı karar alma yoluna gitmiştir.

Japon NHK firması tarafından geliştirilen Yüksek Tanımlı Tv sistemi, teknik açıdan devrim niteliğinde bir çok değişikliği beraberinde getirmektedir. Ekran görüntü tarama sayısı 1125 olan HDTV sistemine, "Japonya'da geliştirildiğinden Japon sistemi de denilmektedir. Bu sistemde pixel sayısının dört misli olması ve artırılmış görüntü genişliği, sinyallerin nakli için gerekli frekansı 5 misli değerine çıkarmaktadır. Normal televizyon yayınları 30 MHz üzerinden yapılmaktadır"(237).

HDTV sistemi aynı zamanda, televizyon yayını için kullanılmakta olan VHF ve UHF bantlarını geçersiz kılmakta, bir başka ifadeyle, bu frekans bantlarının HDTV için yetersiz kaldığı görülmektedir. Dolayısıyla HDTV sistemi için ancak SHF ve EHF (Süper-Extra High Frequency) kullanılması gerekmektedir. HDTV yayıncılığı bugün sadece Doğrudan Yayın Uydularıyla yapabilmek mümkündür.

Japonların bir projesi olan bu Yüksek Tanımlı Televizyon (HDTV) sistemi, ileride tüm dünyaya yayılmayı hedeflemesi nedeniyle şu anki kullanılan TV alıcılarının yerine çok masraflı yeni kuşak televizyonların kullanılması zorunluluğunu getirecektir. Bunun yanı sıra normal uydu projelerinin de geçersiz kalacağı umulmakta, çünkü kamera kayıttan, stüdyo ve TV alıcılarına kadar sistemin yeniden değiştirilmesi gerekmektedir.

"Yüksek Tanımlı Televizyon sisteminde en büyük hedef, dünya çapında bir üretim standardıdır. O zaman dünya televizyon sistemlerinin tümü HDTV olacak ve Japonya televizyon üretiminde dünyaya sözünü geçirebilecek duruma gelecektir... Durumu dikkate alan ABD ve Avrupa, HDTV üzerindeki araştırmalarını olanca gücüyle sürdürüyorlar"(238). Şimdi gelişmenin ABD ve Avrupa boyutuna kısaca bakıldıktan sonra dünya çapında doğacak maddi külfetin ve bilhassa ülkemize yansıtacak sorunlar kısa da olsa dile getirilmeye çalışılacaktır.

C.5.2- Batı'da HDTV Paniği ve Alınan Önlemler

Japonlar'ın 1990'a doğru DBS uydusuyla HDTV yayınlarını 1 milyon eve ulaştırma hedefleri, Avrupa ve ABD'yi kendi HDTV sistemlerini kurmak için harekete geçirmiştir. Avrupa'da, 1987'lerden beri, kendi içinde topluluk olarak bir çözüm yolu geliştirmek için bir dizi seri konferans, forum ve toplantıların düzenlen-

(237): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 35

(238): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 37

mesi, HDTV sisteminin dünya televizyon yayıncılığının geleceğini etkilemesi bakımından problemin boyutlarını da gösteriyordu aynı zamanda.

Avrupa, çalışmalarını ilk etapta bu sistemin mevcut kullanılmakta olan sisteme nasıl uyarlanabileceği konusunda yoğunlaştırıyor. Avrupa Topluluğu dönem Başkan yardımcısı 24 Şubat 1988'de Brüksel'de Uluslararası Telekomünikasyon Danışma Forumu'nda şöyle konuşur:

"Japon HDTV sistemi yaklaşım bakımından "devrimci" olarak adlandırılmaktadır. Eğer dünya çapında benimsenirse, hem kamu ve özel yayıncıların hem de tüketicilerin şimdiye kadar yaptıkları büyük yatırımların terkedilmesi gerekecektir"(239). İşte bu doğrultuda kolları sıvayan Avrupa Ülkeleri, çalışmalarını yoğunlaştırarak, 1.1.1991 yılından itibaren yürürlüğe girecek beş yıllık bir medya programının, Avrupa Komisyonu tarafından ortaya konmasında etkili oldular. "1991-1995 dönemi için 200 milyon ECU tutarında bir bütçeye sahip medya programının amacı, Avrupa Görsel-İşitsel Sanayinin geliştirilmesi. Bu bütçe içinde HDTV için ayrılan miktar ise 60 milyon ECU'yu bulmaktadır"(240).

HDTV konusundaki hedef ve eylem planının çıkarılmasından sonra 28 Şubat 27 Mart 1991 tarihlerinde birinci ve ikinci Danışma toplantıları yapılır. Çalışmalar ilk etapta "Uydu ile HDTV iletişimi standardı" geliştirilmesi ve HDTV'a geçiş için aşamalı bir programın yapılması.

Dünya çapında 650 milyar dolarlık bir pazar olarak nitelenen HDTV ve DBS sistemi, ürküten bir maliyet bütçesiyle Ülkelerin karşısına çıkmaktadır. Alınan önlemler şöyle özetlenebilir:

* Avrupa, kendi içinde yardımlaşmaya giderek çalışmaları yürütecek firmalara Komisyon tarafından maddi yardımın yapılmasını taahhüt ediyor. Örneğin, bu alanda çalışacak Fransız Thomson ve Hollanda'nın Philips firmasına araştırma ve geliştirme için 366 milyon ECU'lük yardım yapmıştır"(241).

* Hollanda'nın Philips firması üretim ve yayın için hedef olarak 1994 yılını belirlemiştir.

* "EU 95" araştırma projesi çerçevesinde HD-MAC zincirini geliştirmek amacıyla, Philips Grubu ve Thomson firması da bu projeye 6 milyar DM ayırmışlardır.

(239): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 36

(240): Rigel, Nurdoğan a.g.e. syf 37

(241): Sinema Yazıları Dergisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi yayını, sayı 1 syf 106, 1992, İstanbul.

* "İngiliz BBC yayın organı, bant sıkıştırma tekniğinden yola çıkarak Eureka Project EU 95 adıyla anılan bir çalışmada 625 satırlık tarama sistemini HDTV'ye uyarlamayı denemektedir. Bu çalışmayla 1990 yılından sonra DBS yöntemiyle yayın denemelerine girişecektir"(242).

* "Deneme yayınlarına başlayan, tüm dünyada tek yayın standardına ulaşmak için 1995 yılını son tarih olarak belirleyen ve Japonya'nın hızına ulaşamayan Avrupa, HDTV'ye geçiş döneminde kullanılmak üzere HDMAC'tan söz ediyor"(243).

* Ancak HD-MAC normundaki cihazların sayısı Avrupa'da oldukça az. Diğer HDTV programları gibi 16:9 formatında olan bu sistemde 8 ses kanalı bulunuyor. 2 ses kanalı ise diğer orjinal sesler ve yabancı dillerin yayını için kullanılıyor.

* Yapılan toplantı ve görüşmeler sonucunda 1992'den itibaren 1994 yılına kadar DBS sistemiyle yayın yapacak seviyeye gelinecek ve HDTV yayın kalitesinin Avrupa standardı geliştirilmeye çalışılacak.

* Bu proje için, HDTV'ye yumuşak geçiş yöntemi kullanılacak. Nokia, Philips, Grundig ve Thomson firmaları oluşturdukları konsorsiyum çerçevesinde PAL-PLUS sistemini 1995'ten sonra hayata geçirmeyi planlıyorlar.

* HDTV' geçiş dönemini oluşturan plan çerçevesinde Topluluk'a ait ülkelerin öncelikle D2-MAC normunu kullanmaları zorunluluğu getirilmektedir. İngiltere ve Lüksemburg'un karşı çıktığı bu sistem, 1 Ocak 1995'ten itibaren DBS yöntemiyle uygulanılması planlanmaktadır.

* İlk HDTV denemelerini gerçekleştirmek ve D2-MAC normunu Avrupa ekranlarına yansıtmak amacıyla Telecom-2A uydusu 16 Aralık 1991 gecesi, Arien IV füzesiyle yörüngeye oturtulmuştur.

* Bu çerçevede 8 Şubat 1992 günü Fransa'nın Albertville kasabasında başlayan 16. Kış olimpiyatları Avrupa'nın 90 merkezine 13 saatlik yayın, HDTV sistemiyle verilmeye çalışılmıştır. Deneme mahiyetindeki bu çalışmalar ilerde yerine oturacak. Bu arada bazı engellerin çıkmaması da mümkün değil. İngiltere ve Lüksemburg bu projeye karşı çıkarken, Avrupa Topluluğu bu sisteme 1 Ocak 1995'ten itibaren geçilmesini öneriyor.

(242): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 64

(243): Sinema Yazıları Dergisi, İst Üniv. İletişim Fakültesi yay, sayı 1 sf 106, 1992

* Albertville'de gerçekleştirilmeye çalışılacak HDTV denemelerini Fransa'dan da ayrı ses gelmiş, Canal Plus'un Başkanı Rouselet, denemelerin SECAM normun-da gerçekleştirilmesini istemiştir. Bu açıklamanın D2-MAC normuyla HDTV'ye doğru gidildiği bir zamanda, çalışmaları üpotek koyduğu ifade edilmiştir. Eğer bu fırsatlar ve şimdilik D2-MAC etabı kaçırılırsa meydanın tamamen Japonlara kalacağı ve HDTV'ye geçişin 10 yıl daha gecikebileceği endişeleri dile getirilmiştir(244).

* Albertville'de başlayan denemeler daha sonra Stckholm'daki Avrupa Futbol Turnuvası, Sevilla'daki Dünya Bilim ve Teknoloji Fuarı'nın açılışı, Barselona Yaz Olimpiyatlarının yayınlanması denemeleriyle devam etmiştir.

* HDTV'ye geçiş çerçevesinde düzenli olarak Almanya-Berlin çevresinde günde 12-13 saatlik deneme yayınlarına 1991 sonlarında başlanmıştır. Yayınlar, TELECOM uydu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

* "Bu arada ABD'nin durumuna bir göz attığımızda Hollywood sayesinde Tv ve sinema alanında üretilen programlar açısından dünya hakimi olan ABD'de süratle yeni teknolojiyi uygulamak için çalışmalara başladı. Kısa bir süre önce HDTV deneme yayınını Washington'dan da devreye sokan ABD, sinema dünyasına da yeni sistemin girmesine öncülük edeceğe benziyor... Yüksek Tanımlı sistem sayesinde filmler günümüze oranla çok daha kısa sürede seyirciye ulaşabilecek"(245).

* Amerika'da The General Instrument, HDTV sistemini geliştirme ye çalışmaktadır. 525 satırlık normal satır tarama sistemi yerine 1050 satırlık HDTV denemelerini geliştiriyor. ABD'de General Instrument'in yanısıra, Zenith Electronics ve AT&T, North Amerikan Philips, Thomson Consumer Electronics, NBC, David Sarnoff Araştırma Merkezi, Massachusetts Teknoloji Enstitüsü tarafından yoğun HDTV çalışmaları sürdürülüyor. Bu firmaların şüdüdüğü yarış sonunda ortaya çıkacak semereyi FCC (Federal Haberleşme Komisyonu) değerlendirecek. 1993 ortalarında yapılacak bu değerlendirme sadece görüntü kalitesiyle kalmayıp, tüketiciye sunulan fiyat ve sinyalin taşınabildiği uzaklık da hesaba katılacak..

(244): Le Figaro, 10.12.1991. syf 5, Paris.

(245): Sinema Yazıları Dergisi, syf 108

C.5.3- Sorunun Türkiye Boyutu

Sorunun Türkiye boyutunun nasıl olacağına dair tahminde bulunmak için fazla zihin yormaya gerek yok gibi. Çünkü Türkiye; dünyada başdöndürücü bir hızla devam eden teknoloji yarışına her zamanki gibi seyirci kalmaya devam edecek, gelişmenin siyasi ve hukuki kritiğini yapmaktan öteye gidemeyecektir.

Daha önce de denildiği gibi bu cümleler pesimistliğin, teslimiyetin ifadesi değildir. Ne var ki, Türkiye, kulağı göstermek için hep arkadan dolaşmayı bir maharet bilmiştir. Sanki gelişmelerden habersiz kalmak, çözüm yolundan uzaklaşmak ve teknolojik bir pazar konumundan kurtulmamak için özel gayret sarfedilmektedir.

Diğer Kablo ve Türksat projelerinde olduğu gibi, DBS sistemine hele hele HDTV yayınlarına geçebilmesi için Türkiye'nin daha çok katedeceği mesafe var. Uluslararası platformda hiçbir girişimde bulunulmazken, gelişmelerin acı sonuçlarını teknik ve içerik bakımından aşırı bağımlı olan diğer üçüncü dünya ülkeleriyle birlikte tadacağa benziyoruz. Türkiye'nin içine doğru kaydığı durumu Şermin Tekinalp'in ifadelerinden aktaralım.

"Sorun, Türkiye açısından çok düşündürücüdür. Henüz ülkenin her tarafına şimdiki sistemle net yayın yapabilme uğraşısında olan ve bu amaçla 1992'de kendi iletişim uydusunu (TÜRK SAT) uzaya fırlatma planları yapan Türkiye'nin şimdi de karşısına HDTV sorunu çıkmıştır. Eğer bütün dünya bu sisteme geçerse, Türkiye'nin de yeni sistemle ilgili olarak kamera kayıt cihazları, Tv verici ve alıcıları başta olmak üzere tüm yayın araçlarını kademeli olarak değiştirmesi gerekecektir. Konunun bugünden önemle ele alınıp, bundan sonra yapılacak yatırımlarda daha önceki hatalara düşmeden, olacak gelişmeleri gözönüne alarak bilinçli hareket edilmesi gerekmektedir"(246).

(246): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 64.

Dördüncü Bölüm

BEKLENEN RADYO-TELEVİZYON KANUNU

D- Dördüncü Bölüm: BEKLENEN RADYO-TELEVİZYON KANUNU

D.1- Anayasalarda Radyo-Tv Yayıncılığına İlişkin Esaslar

Kanunen 24 Aralık 1963'te TRT adıyla kurulan Türkiye Radyo-Tv Kurumu, yayın yapma tekelini 1990'lara dek tekelinde tutmuştur. Bu tekel her on yılda bir değişen anayasalar çerçevesinde yeniden kuvvetlendirilmiştir. Şimdi 1961 ve sonra-sında oluşturulan ve anayasalarda yer alan radyo-Tv yayıncılığına ilişkin maddelerin kısaca özeti yapılmaya çalışılacaktır.

1961 Anayasası'nda radyo-Tv yayıncılığına ilişkin esaslar 121. maddede toplanmıştır. 121. maddeye bağlı olarak 359 sayılı Radyo-Tv Kurumu kanunu çıkarılmıştır. Bu kanuna göre "radyo-Tv yayınları sahasında programların yapımında, yönetiminde, ekonomik alanda, siyasi iktidara bağımlı olmamayı ifade eden "özerklik" getirilmiştir"(247).

1961 Anayasası'nın ilgili 121. maddesi şöyle der: "Radyo-Tv istasyonları ancak devlet eliyle kurulur, idaresi tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenir"(248). Anlaşıldığı gibi elektronik yayın alanında, yayın yapma hakkı devletin tekelinde ve sadece TRT'ye bırakılmıştır. 1961 Anayasası'ndaki düzenlemede dikkati çeken nokta kurumun "özerk" bir yapıya sahip olmasıdır. Bunun anlamı şudur; TRT kurumu tarafsız, siyasal iktidarların hegemonyasından uzak, devlet adına yayın yapan BBC modeli bir yayın kurumudur.

12 mart 1971 muhtırasından sonra ise, radyo-Tv yasasında yeniden değişikliklere gidilmiş ve TRT'nin özerkliği kaldırılarak tamamen devlet tekeline bağlanmıştır. 359 sayılı, özerkliği getiren yasa kaldırılarak 1568 sayılı kanunla sadece "Türkiye Radyo-Tv kurumu adıyla tarafsız bir kamu tüzel kişisi"(249) kurulmuştur. Bu değişiklik ile ilgili olarak Kitle Haberleşme Hukuku Profesörü Kayıhan İçel; "Dikkati çeken yön, maddenin değişiklik gerekçesinde, bu alanda özerklik ilke-sinden ayrılmanın nedenlerinin belirtilmemesidir. Kanımızca bu nedenleri 12 mart 1971 günü Genel Kurmay Başkanı ile kuvvet komutanlarının verdiği muhtırada aramak gerekir. Bu muhtıra üzerine kurulan partilerüstü hükümetin muhtırada açıklanan istekleri yerine getirmek amacı ile böyle bir değişikliğe girişmiş oldukları açıktır"(250) şeklinde görüşlerini özetlemektedir.

(247): İçel, a.g.e. syf 311

(248): İçel, a.g.e. syf 299

(249): İçel, a.g.e. syf 312

(250): İçel, a.g.e. syf 312

12 Eylül 1980 sonrasındaki yeni anayasada ise radyo-Tv yasası 133. madde adıyla anayasada yerini alıyordu. Buna göre radyo-Tv istasyonları yine devlet eliyle kurulacak ve yönetimleri tarafsız kamu tüzel kişiliğince düzenlenecektir. Görüldüğü gibi burada özerkliğe yer verilmeyerek devlet tekeli korunmaya devam etmiştir. İlgili 133. madde gereğince 2954 sayılı radyo-Tv kanunu yürürlüğe konmuştur.

"2954 sayılı kanun önceki kanundan en önemli farkı TRT kurumu kanunu olmayıp Radyo-Televizyon kanunu niteliğini taşımasıdır. Bu nedenle, kanunda amaç, kapsam, tanımlar, temel ilkeler ve yayın esasları belirtildikten (1.kısım) sonra, yeni bir kuruluş olan "radyo ve televizyon yüksek kurulu" düzenlenmiş (2. kısım), üçüncü kısım ise "Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu"na ayrılmıştır. Böylece, kanun her türlü teknik, usul ve araçlarla ve her ne isim altında olursa olsun elektromanyetik dalga yoluyla yurt içine ve yurt dışına yapılan radyo difizyon ve televizyon yayınıyla ilgili tüm esasları düzen altına almak istemiştir"(251).

2954 sayılı kanunun 4. maddesinin a fıkrasında şöyle denilmektedir: "Radyo ve televizyon istasyonlarının kurulması, işletilmesi, yayınlarının düzenlenmesi, yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması devletin tekelindedir. Bu tekel TRT aracılığıyla kullanılır"(252).

D.2- Devlet Tekeli ve Düşünce Özgürlüğü Çelişkisi

Türkiye'de radyo-televizyon yayınları üzerinde, yıllardır bir devlet tekeli olagelmıştır. Bu tekeli, devlet adına TRT kamu tüzel kişisi kullanmıştır. Anayasanın ilgili diğer maddelerinde bahsedilen ifade ve düşünce özgürlüğü kavramı, bu yayın tekeliyle çeliştiği ortaya çıkmıştır. Anayasanın ifade özgürlüğü hakkındaki maddelerini şu şekilde sıralamak mümkündür.

TBMM açısından ele alınırsa, 1921'lerden 1980'lere gelinceye kadarki oluşturulan anayasa ve yasalarda ifade ve düşünce özgürlüğü adı altında (bazı kısıtlamalar getirmiş olsa da) ifade ve düşünce özgürlüğüne yönelik maddelerin yer aldığı göze çarpmaktadır. Örneğin, daha Türkiye Cumhuriyeti kurulmadan TBMM'de Ankara Hükümeti tarafından çıkarılan 1921 Anayasası ve buna müteakiben 1924 Anayasası'nda özgürlükler konusunda fazla ayrıntı bulunmamakla birlikte, ifade ve düşünce özgürlüğü, belirli bir zemine oturtulamamıştır. Bunda, Genç Cumhuriyet'in ilk kurulduğu o günlerdeki koşulların elverişsiz olması rol oynamış olabilir.

(251): İçel, a.g.e. syf 326

(252): İçel, a.g.e. syf 289

1961 Anayasası'nın 20. maddesi düşünce hürriyetini düzenlerken, 1982 Anayasası 25. maddede düşünce ve kanaat hürriyetini anayasa güvencesine almıştır. Ancak 1961 Anayasası'na ek olarak 1982 Anayasası, düşünce açıklama ve yayma hürriyeti başlığıyla düşünce ve ifade özgürlüğü konusunda açıklık getirmiştir. Sözü edilen bu 26. madde "Herkes düşünce ve kanatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla, tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir. Bu hürriyet resmi makamların müdahalesi olmaksızın haber veya fikir almak yada vermek serbestliğini de kapsar. Bu fıkra hükmü, radyo-Tv, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir" (253).

Gerçeği söylemek gerekirse, düşünce ve ifade özgürlüğü kavramı Türkiye'de daha henüz tam anlamıyla icra edilememiştir. Yıllarca 141, 142 ve 163. maddelerin kalkmasından doğacak sonuçlardan korkulmuştur. Sonunda bu maddeler kalkmıştır, Türkiye'de rejime karşıt bir güç de devlet kurma gibi bir zehaba kalkışmamıştır. Böyle bir devlet kurma hayali zaten olmadığına göre bu kadar çekincenin anlamı ne olması gerektiği belli değildir. Bu haliyle Anayasa, bir dizi kural yığınının başka bir görünüm sergilememektedir. Bütün sosyal ve teknik koşullar olabildiğince hızla değişirken, bu hızlı gelişmeleri anayasanın kalıpları içine zorla sıkıştırmaya çalışmanın geçerli bir mazereti olmasa gerektir. Anayasalar ilahi bir yazgı değildir ki, değişmeye uğramasın. Dolayısıyla bir yığın kural oluşturulacağına yasaların değişen şartlara duyarlı, sorunlar doğmadan gerekli çözümleri getirecek ve patlama noktasına varmadan çözülmesini sağlayacak nitelikte olmalıdır. Kaldı ki, anayasa özel radyo-televizyon yayıncılığına gidişi hızlandıracak bir açığı baştan kapatmaktadır. Yukarda da belirtildiği gibi, düşünce ve kanaatlerin radyo-Tv yoluyla yayılmasına gelindiğinde izin alınması gerektiğini ortaya koyan ifadeler yer almaktadır.

Anayasanın herhangi bir maddesinde belirtilen hak ve özgürlükler bir başka maddeyle ipotek altına alınmıştır. Sonuç olarak ortaya bir dizi çelişki çıkmıştır. İşte o çelişkilerden biri, Anayasa'nın yayın tekeli sadece TRT'ye has gören 133. maddesi ile ifade özgürlüğünü geniş bir şekilde ele alan 26. maddesi arasındadır. Koalisyon hükümetinin basından sorumlu Devlet Bakanı Gökberg Ergenekon, radyo-Tv yasasının çıkarılmasında hükümetin hala neden zorlandığını özetlediği görüşlerini şöyle dile getiriyor: "Bu iki madde arasında bir çelişki var. Bu nedenle hükümet bir açmazla karşı karşıyadır"(254).

SHP ve DYP gruplarınca hazırlanan ortak yasa teklifinde TRT tekelinin kaldırılması ve çoğulcu bir iletişim anlayışına yer verilmesi gerektiği üzerinde durularak, tekелci anlayışla düşünce özgürlüğünün çeliştiği şöyle dile getirilmiştir:

(253): 1982 Anayasası, 26. madde, syf 23

(254): Kantaş, a.g.e. syf 108

"Radyo ve televizyon alanında devlet tekeli korumak, artık düşünce özgürlüğünün tarifi dışında kalmaktadır. Yazılı basında olduğu gibi radyo ve televizyon istasyonlarında da çok sesliliğe geçmek zorunlu hale gelmiştir"(255).

D.3- TRT Tekeline Ait Görüşler ve Özel Radyo-Tv Yasasına Doğru

Yirminci yüzyılın son çeyreğindeki teknolojik yeniliklerin getirdiği değişimler, iletişim teknolojisinin boyutlarını da genişletmiş ve bu alandaki devlet tekeli gibi korumacı yöntemleri geride bırakmaya zorlamıştır. Özellikle uydu yayıncılığının devreye girmesiyle ulusal çaptaki yayınlar dış yayınların etkisinde kalmıştır. Artık yasakçı ve tekeli yöntemlerce, yeni alternatiflere kulak vermenin zamanının geldiği anlaşılmıştır.

Türkiye, bu bakımdan meydana gelen değişiklikler karşısında hazırlıksız yakalanmıştır. Oysa dış dünyadaki gelişmelerin Türkiye'ye yansımaması mümkün değildi. 1990'da patlak veren özel Tv olayı karşısında hiçbir şey yapılamamıştır. Çünkü mevcut yasalar çerçevesinde yargıyı işletmek mümkün değildi. Star 1, 7 Mayıs 1990'da Almaya'dan uydu aracılığıyla deneme yayınlarını başlatmıştı. Uydu yayıncılığına ilişkin bir yasal düzenlemenin olmaması, Star 1'in girişimini daha da hızlandırmıştır. Önceleri evlerden çanak antenlerle izlenirken daha sonra İstanbul'da çeşitli noktalara koydukları 18 aktarıcı ile yayınların, çanak antensiz izlenmesini kolaylaştırmışlardır.

Mevcut koalisyon hükümeti 1992 başlarından itibaren sorunun çözümü için gerekli girişimleri başlatmıştı. Hükümet, Nisan 92'de, beklenen radyo-Tv kanununu çıkaracaktı. Ancak bir sene geçmesine rağmen alt komisyonlarda dolaşan yasa tasarısı henüz Meclis genel kuruluna bile gelememiştir. İçinde bulunulan koşullarda anayasanın ilgili 133. maddesine göre özel televizyonların yayın yapma hakkı yoktur. Ancak iki sene içinde yayın yapan özel televizyon sayısı 7'ye dayanmıştır. Bu durum karşısında TRT tekeli kırılmış, yayındaki kanalların sadece meşrulaştırılması kalmıştır. Çünkü bu kanallar ne kadar kültür-eğitim amaçlı olmaktan uzak programlar yayınlarsa da TRT'ye göre daha fazla izlenir duruma gelmiştir. Bugün İnterstar, Teleon ve Show Tv reklam bakımından TRT'yi çok geride bırakmışlardır. Özel Tv yasası konusundaki kişisel ve kurumsal görüşlere geçmeden önce devletin bürokrasi hantallığı yüzünden herşeyde olduğu gibi bu alanda da çok geç kaldığı söylenebilir.

D.3.a- Kişisel Görüşler

Radyo-televizyon yayıncılığına ilişkin 1989 sonrasında gelişen olaylar, birçok çevrede yankı bulurken işin içinde olan veya olmayan yorumcu ve ilgililerin de kişisel görüş belirtmelerine yol açmıştır. Şimdi bu görüş ve görüş sahiplerinin bazıları aktarılacaktır.

SHP Ankara Milletvekili Mümtaz Soysal; "düşünce özgürlüğünün sınırlanmaması bugün artık teknolojik bir olaydır"(256) diyor.

Milliyet Gazetesi yazarı Coşkun Kırca ise devlet tekeli benimserken, "Türk halkına ve yabancı ülkelerdeki Türk vatandaşlarına yönelik yayın yapan istasyonların teknik tesisleriyle birlikte TRT tarafından yönetilmesini, TRT'nin bir kamu iktisadi teşebbüsü olmasını ve denetiminin Danıştay'ca yapılması gerekir"(257) diyor.

Devlet tekeliyle ifade ve düşünce yayma özgürlüğünün dolaylı olarak çatıştığını vurgulayan Mesut Önen ise; "Anayasa Mahkemesine gidildiği takdirde 133. ve 26. maddelerin karşılaştırılmasıyla sorun çözülür. Anayasal değişikliğe gitmek, çok uzun bir yoldur. Ancak böyle bir hukuki bir yorumla, devlet yine denetim yoluyla tekeli kullanınsın, kamu yayıncılığı amacıyla TRT devam etsin, hem de özel yayıncılık yapılsın diyebilir"(258) şeklinde görüşlerini belirtiyor.

TRT eski Genel Müdürlerinden ve SHP Milletvekili İsmail Cem, teknolojik gelişmelerin, özellikle uydu yayıncılığının yasakçılığı aştığını belirterek şöyle konuşuyor: "Televizyon yayıncılığı artık ulusal niteliğini kaybediyor, uluslararası niteliği büyüyor. Eskiden bir ülke halkına ulusal yayını izletirdi. Bu yayını bizzat kendi biçimlerde ve izleyiciyi öncelikle ulusal yayın etkilerdi. Şimdi durum çok farklı. Aynı ülke çok sayıda yayının etki alanına girdi. Yasayla hatta yasakla kendimizi korumak artık mümkün değil"(259).

Mahmut Tali Öngören devlet tekelinin kalkmamasının nedenlerini sıralarken şöyle diyor:

"Bugüne dek Türkiye'nin yönetimine el koyan askeri çevreler, denetleyemeyecekleri ve istedikleri doğrultuda tutamayacakları nedeniyle, özel radyo ve televizyonu gündemlerine almadılar.

(256): Kantaş a.g.e.syf 108

(257): Kırca, Coşkun. "Radyo Tv hakkında Teklifimiz" Milliyet G. 20.1.1991 syf 11

(258): Kantaş a.g.e. syf 111

(259): Cem, İsmail. "Şu Tv'u Ne Yapmalı?" Sabah G. 31 Mart 1991 sf 8.

Sivil iktidarlarda da aynı kaygının ve korkunun bulunduğu rahatlıkla ileri sürülebilir. Hatta 12 Mart döneminden sonra özerkliği tümden kaldırılan TRT'nin sivil yönetimler sırasında hükümetlerin borazanı durumuna getirilmesi ve özellikle de televizyonun bu konuda ne denli etkili bir araç olarak kullanıldığının görülmesi, devlet tekelinin kalkmasının sürekli olarak ertelenmesine yol açmıştır...

Ortada bir başka korku daha var. Ya özel radyo-Tv yanlış ellere geçerse? deniyor. Türkiye'de resmi çevreler, karşıt görüşlü çevrelerin düşünce üretmesinden sürekli olarak korkarlar. Bu korku nedeniyle kitaplar yasaklanır, toplatılır ve hatta yakılır"(260).

ANAP'ın Basın'dan sorumlu Devlet Bakanı Kemal Akkaya özel Tv'ye geçiş için öncelikle yasaların teknolojik gelişmelere göre yeniden düzenlenmesi gerektiğini belirterek şöyle konuşmuştur:

"TRT fonksiyonlarını daha etkin biçimde sürdürmeye devam etmekle birlikte bu kurumun kurallarına tabi olarak devletin denetiminde özel televizyon devreye sokulabilir"(261).

Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Başbakanlığı döneminden beri savunduğu ve getirmek istediği üç özgürlükten birini oluşturan düşünce ve ifade yayma özgürlüğü rahatça kullanılabilirdi. Türkiye'de aşırı bir kontrolün yersiz olduğunu belirten Özal, özel Tv yayınları için şöyle konuşmuştur: "Çok sayıda uydu yayını var. Hiçbirini kontrol edebiliyor musunuz? Edemiyorsunuz. Peki ne mahsuru var? İnsanlar o kadar güzel şeyleri öğreniyorlar ki, aralarında bir iki de yanlış şey öğrensinler. Hangisi doğru, hangisi yanlış? Yani ille de doğruyu öğreteceğiz diye yanlış göztermezseniz, o doğrunun da doğru olduğunu bilmez. Hep tek tarafı yayın yaparsanız, hangisinin doğru hangisinin yanlış olduğunu nasıl bilecek?"(262).

Prof. Aysel Aziz ise görüşlerini şöyle belirtiyor: "Özel Tv'nin kurulması için öncelikle ilgili Anayasa maddesi kaldırılmalı ve uydudan yapılan yayına da ayrı bir düzenleme getirilmelidir. Kurulacak kamu kuruluşları, mali ve idari özgürlüğe sahip olmalıdırlar"(263).

Basın Konseyi Genel Sekreteri Haluk Şahin ise, "radyo-Tv yasası, büyüyen ve üzerindeki elbise dar gelen bir yayıya benziyor. Bu olgu saptanmalı ve özellikle yasa değiştirilmelidir. Türk toplumu eski yayın düzenini aştı"(264) diyerek görüşlerini özetliyor.

(260): Öngören, T. Mahmut."Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni". Tuses ve İlad ortak yay, syf 132, İstanbul, 1990.

(261): Kantaş a.g.e. syf 114

(262): Kantaş a.g.e. syf 127

(263): Kantaş a.g.e. syf 141

(264): Topuz, Hıfzı. a.g.e. syf 191

Anayasa Mahkemesi Başkanı Yekta Güngör Özden, TRT tekeli ve özel televizyon yayıncılığı konusunda anayasal çerçevede düşündüğünü belirterek görüşlerini şöyle ifade etmiştir:

"Yurt dışından yayın yapan Tv ve radyolar benimle görüşmek istediler. Geri çevirmek zorunda kaldım. Onların tekniklerinin yeterli olmadığından değil. Ben anayasaya bağlıyım, anayasa bu tekelin TRT'de olduğunu söylüyor. Anayasa dışı oluşumlara geçerlilik kazandırırçasısına bir eylemin içine giremem. Bir anayasa değişikliği getirildi. Radyo-Tv tekelini kaldıracaklar. Bana göre erken. Niye? Ulusal güvenlik. Onun denetimi ne olacak? Şimdi bile denetlenemiyor. Bunlar hazırlanmadan, düşünülmeden, kotarılmadan erken"(265).

Diğer yandan elektronik yayıncılık alanında çok sesliliği temsil etmesi bakımından yerel yayıncılığa da yer verilmesi yaygınlık kazanmış bir görüş. Bu çerçevede belediyeler, üniversiteler ve sendikalar gibi demokratik kuruluşlar ya kendi başlarına bir kanala sahip olacaklar yada TRT gibi çok kanallı kuruluşlardan yayın saati kiralayacaklar. Bu da ilerde yasal çerçevede gerçekleştirilecek bir konu.

D.3.b- Siyasi Partilerin Görüş ve Önerileri

20 Ekim 1991 sonrasında Meclis'e giren siyasi partiler, genelde özel televizyondan yana olduklarını ancak, önce anayasanın değişmesi için ortak tavır alınması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu yönde DYP, SHP, ANAP ve RP gruplarının konsensus oluşturmaları gerekmektedir.

DYP'den Mehmet Dülger, partisinin düşüncelerini aktarırken; "Biz kısaca BBC gibi bir TRT istiyoruz. Tabii onun ITV'sini de beraber istiyoruz ki denge sağlansın"(266). Buradan TRT'nin özerk bir yapıya kavuşturulacağı, özel televizyonların da yayın yapma hakkına sahip olacakları anlaşılmaktadır.

SHP Genel Başkanı ve Başb. Yard. Erdal İnönü, TRT ve özel televizyonların toplumdan yana ve toplum için yayın yapmalarını isteyerek şöyle demiştir:

"Kurum, tüm karar ve iç denetim organlarını kendi öz gücü ile yönetim katlarını da kendi çalışanları tarafından seçim yoluyla belirleyebilmelidir. Kurum, mali açıdan özerk olmalı, kaynakları yasa tarafından güvence altına alınmalıdır. Kurumun en geniş denetim aracı toplum olmalıdır... Her türlü iç ve dış kaynaklı ses ve görüntünün yayın çıkışı merkezinin, yurt içinde olması zorunluluğu getirilmeli, uydu sistemi ile yayın gerçekleştiren kuruluşlara yurt dışı yayın merkezi kurma yasağı getirilmelidir"(267).

(265): Zaman Gazetesi, 7 Kasım 1992 syf, 9

(266): Kantaş a.g.e. syf 129

(267): Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1992, syf 4

Yine SHP adına İsmail Cem şöyle konuşuyordu: "Devlet tekeli kaldırıyoruz diye ölçsüz bir sermaye egemenliği getirmek tehlikeli gelişmelere yol açabilir. Çoğulcu toplumun değişik kurumları tarafından yönetilen radyo ve Tv örnekleri vardır. Bunlar hem meseleyi devlet tekelinin dışına çıkartmakta, hem de çok güçlü yayın aracını tek bir toplumsal gücün egemenliğine bırakmamaktadır"(268).

Koalisyon hükümetinin Basından Sorumlu Devlet Bakanı Gökberg Ergenekon ve Telsiz Genel Müdür Eski Yardımcısı Alev Erlevent, özel televizyon mevzuatı konusundaki çalışmalarını bir çok kuruluştan görüş ve teklif alarak başlatmışlardır. 1992 Şubat'ının ilk haftasına gelindiğinde iktidarın SHP ve DYP kanatları birer yasa teklifi ortaya koydular.

Bu tekliflerde Anayasa'nın 133. maddesinin değiştirilerek özel televizyonlara yasal statü kazandırılması hedefleniyordu. Bu iki teklif, daha sonra tek bir tasarı haline getirilmesi için grup yöneticilerinin onayına sunulmuştur. Ancak gruplar arasında bir ihtilaf ortaya çıkmıştır. Bu ihtilaf, Anayasa'ya dayanan TRT tekeli kaldırılmasında ortak karara varılmasına rağmen, yasal düzenlemenin nasıl yapılacağı üzerinde doğmuştur.

DYP, yayın kuruluşlarının tarafsız ve tüzel kişilikler halinde yapılımlarını teklif ederken bu yayın kuruluşlarının devlet gözetiminde olmalarını yani özerkliği istememektedir. SHP ise, yazılı ve sözlü basında özerkliği getirerek, tekelleşmeden öte iletişim çoğulculuğunu savunduklarını belirterek şöyle denilmiştir: "Biz dinamik bir sektör olan iletişim alanındaki düzenlemelerin katı ve değişmesi zor kurallar olması yerine, gelişmelere anında yanıt verebilecek esneklikte olmasının daha uygun olacağı kanısına vardık"(269).

DYP'nin Anayasa değişikliği konusundaki teklif metni ise şöyle:

"Radyo ve televizyon istasyonları, devlet gözetiminde kurulur ve tarafsız yayın yapılmasını sağlayacak tüzel kişilikler halinde yönetilmesi kanunla düzenlenir. Kanun, radyo ve televizyon kuruluşlarının yönetim ve denetim organlarının oluşmasında ve her türlü radyo televizyon yayınında tarafsızlık ilkesinin uygulanmasını engelleyecek hükümler koyamaz. Kamuya ait veya özel radyo ve televizyonlarda, Türk devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı ve anayasanın ikinci madde sinde belirtilen Cumhuriyet'in temel ilkelerini koruyacak tarzda yayın yapılması esastır"(270).

(268): Kantaş a.g.e. syf 130

(269): Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1992, syf 4

(270): Cumhuriyet Gazetesi, 7 Şubat 1992 syf 3

SHP'nin teklifinde ise şu maddeler sıralanmış: "Radyo ve Tv istasyonlarının kuruluşu, işletilmesi ve bunların kamu elindeki araçlardan yararlanmaları yasayla düzenlenir.

* Yasa, radyo ve televizyon yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişim çoğulculuğu ilkesine ve cumhuriyetin temel niteliklerine uygun olarak yapılmasını düzenler, gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kurar.

* Devletçe kurulan ve kurulacak tüzel kişiliğe sahip radyo ve Tv istasyonlarının özerkliği ve bunlarca yapılacak siyasal yayınların tarafsızlığı esastır.

* Yukarıdaki üçüncü fıkra hükümleri, kamu iktisadi teşebbüsü niteliği taşıyan devlet yahut kamu tüzel kişilerinden mali yardım gören haber ajansları hakkında da uygulanır"(271).

Basından Sorumlu Devlet Bakanı Gökberg Ergenekon'un hazırlattığı özel radyo-Tv yasa taslağında şu maddeler bulunmaktadır:(272)

Taslakta 12 üyeden oluşan özel radyo-Tv üst kurulu bulunuyor. Kurul üyeleri, hükümetten bir, üniversite ve yayın kuruluşlarından ikişer, muhalefet, yargı, reklam ve basın kuruluşları, Telsiz Genel Müdürlüğü ve PTT'den birer temsilci, elektronik ve iletişim uzmanlarından katılacak kişilerden oluşuyor.

Bakanlar Kurulu bu taslak üzerindeki çalışmasında, üst kurulda devlet ve hükümet temsilcilerinin azınlıkta olmasını kararlaştırıyor.

Üst kurulun gelirleri, bütün kamu ve özel radyo ve televizyon kuruluşlarınca sağlanan brüt reklam gelirlerinden kesilecek %5 pay ve gerektiğinde hazineden verilecek ödenekle sağlanacak.

Bütün kamu ve özel televizyon yayınlarını izleme mekanizmasını kuracak olan üst kurul, yayınların kamu düzeni, genel ahlak, sağlık, kanunlara saygı, sosyal değerlerin korunması, kişi hakları, haksız rekabet ve cevap hakkı açısından denetleme yapabilecek.

Üst kurul, konulan şartlara uymayan kuruluşlara yayın izninin ve frekans tahsisini geçici yada sürekli iptal edebilecek yada para cezası verebilecek.

(271): Cumhuriyet Gazetesi 7 Şubat 1992 syf 3

(272): Zaman Gazetesi, 8 Kasım 1992 syf 13

Kurul, radyo ve televizyonlara tahsis edilecek frekans ve kanalların 2 yılı aşmayan süreyle kamu adına kiraya verebilecek. Uluslararası kuruluşlar nezdinde Türkiye'yi temsil edecek ve başkanlığın onayı ile gerektiğinde belgeleri imzalayabilecek. Kiralardan sağlanan gelir de hazineye devredilecek.

TSK, MİT, emniyet teşkilatı, meteoroloji, hava-deniz ve açık öğretim gibi kamu hizmetine yönelik yayınlar kanunun dışında tutulmuştur. Ancak Başbakanlık, milli güvenlikle ilgili gerekli gördüğü hallerde haber veya yayın menetmeye yetkili olacak. Bunun dışında yayınların önceden kontrolü yada durdurulması sözkonusu olmayacak.

Ayrıca Başbakanlık, TRT tarafından kullanılmakta olan frekans ve kanalların aynen korunması, iptali yada değiştirilmesinde tek yetkili merci olacak. Seçim dönemlerinde, siyasi yayınlar ve reklamlarla ilgili olarak Yüksek Seçim Kurulu'nun karar ve düzenlemeleri esas alınacak.

Özetle Ergenekon'un taslağında bu maddeler bulunuyor. Ancak bu maddelerin kanunlaşması için bir hayli zaman daha geçeceğe benziyor.

Anap Genel Başkan Yardımcısı Ersin Taranoğlu, ANAP'ın özelleştirmeden yana olduğunu belirterek, Anayasa değişikliği için en az üç partinin işbirliği içinde olması gerektiğini ve üzerlerine düşeni yapacaklarını vurgulamıştır.

D.3.c- Diğer Kuruluşların Görüş ve Teklifleri

Özel radyo-telvizyon ve anayasa değişikliği ile ilgili olarak, Bakan Gökberg Ergenekon, 80'e yakın yerden, basın yayın kuruluşları, bilimadamları ve iletişim derneklerinden görüş ve teklifler almıştı. Bunun yanısıra TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un da yasa teklifi üzerinde çalışmaları bulunuyor. Burada RTYK, diğer kuruluşlar ve ilgili kişilerin hazırladıkları yasa tasarısı tekliflerini özetle verilirken esas metinler Ek'lerde verilmeye çalışılacaktır.

D.3.ca- RTYK'nın Yeni Yasa Üzerindeki Görüş ve Teklifleri

Türkiye'de radyo-Tv ilgili olarak yayınların düzenlenmesi, gözetilmesi ve değerlendirmesiyle görevli olan Radyo Tv Yüksek Kurulu (RTYK), 6 Aralık 1990'da özel radyo-Tv'ye ilişkin görüşlerini bir rapor halinde hazırlamıştır. RTYK Başkanı Yılmaz Büyükerşen, hazırlanacak yasada bu rapordan yararlanılmasını istemiştir. Raporda Avrupa'da özel yayıncılığa izin verilmesinin altında, ifade ve iletişim hürriyetinin tesis edilmesi düşüncesinin yattığı belirtilerek, Türkiye'de de ikili sisteme geçilmesi üzerinde durulmuştur. RTYK, radyo Tv konusunda genel politikasını şöyle özetlemiştir. (Raporun tamamı Ek-1'de görülebilir)

* Devlet radyo-televizyon kurumu, daha da güçlendirilmek suretiyle tarafsız ve özerk bir kamu hizmeti teşkilatı olarak varlığını sürdürmeli ve hukuki yapısında özerkliğin gerektirdiği bir kısım düzeltmeler yapılmalıdır. Özellikle mali yönden kaynaklar tahsis edilmeli ve hizmetin idaresinde rasyonelliği sağlayıcı yetkiler tesis edilmelidir.

* Özel radyo ve televizyona izin verilebilmeli ve yayınların ülkemizin yüksek menfaatlerine uygun şekilde yapılmasını sağlamak üzere ayrıntılı bir hukuki düzenleme oluşturulmalıdır(273).

D.3.cb- TÜRSAK'ın Radyo-Televizyon Yasası Üzerindeki Teklifleri

Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı (Türsak) televizyon konusunda duyarlı çalışmalarıyla kamuoyunun dikkatini çekmiştir. 14 Aralık 1991 günü İstanbul'da "Türkiye'nin Yeni Radyo ve Televizyon Düzeni" adlı bir sempozyum düzenlemiş, ardından buna bağlı olarak "Yerel Yönetimler ve Kamusal Radyo-Tv Yayınları" adlı sempozyum da Gaziantep'te gerçekleştirilmiştir. Bu sempozyumlar sonucunda bir bildiri yayınlanarak radyo-Tv konusunda ilgili birimlerin ve hükümetin dikkati çekilmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetler bir yandan sürerken Mart 1992'de Türsak, "Ulusal İletişimin Düzenlenmesi ve Radyo-Tv yasası için Öneriler" başlığı ile bir yasa tasarısı teklifi hazırladı. Burada yasa teklifiyle ilgili Türsak'ın düşünceleri kısaca aktarılacak ancak yasa teklifinin tamamı Ek-2'de verilecektir.

"Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı (Türsak) ulusal iletişimin yeniden düzenlenmesi konusunu elektromanyetik dalgalarla iletişimin bir bütüm olarak ele alınması gerektiği inancındadır.

Mevcut hukuki ve idari düzenlemelerin, yeni iletişim teknoloji örgütlenmelerinin gerisinde kalması nedeniyle başlayan keyfi televizyon yayınları, pek çok sorunun yanısıra, elektronik kirlenmeyi gündeme getirmiştir.

Türsak, Ulusal iletişimin yeniden düzenlenmesi için kapsamlı bir hazırlığın gereğine inanmakla birlikte, somut sorunların baskısıyla radyo-Tv yasasının kısa sürede Meclis gündemine alınabileceği gerçeğinden hareketle bu konudaki temel görüşlerini kamuoyunun tartışmasına sunmakta yarar görmüştür"(274).

(273): RTYK. Özel radyo-Tv uygulamasına Ait Görüş ve Öneriler 6.12. 1990, Ank.

(274): Türsak Aylık haber Bülteni. Mart 1992, sayı 4, syf 4-7, İst.

D.3.cc- İletişim Araştırmaları Derneği'nin Görüşleri (İLAD)

Türkiye'de özel televizyonla ilgili ilk derli toplu görüşü ortaya koyan kuruluş İLAD'tır denilebilir. 1990'ların başında Türkiye'nin gündemine giren özel televizyon olgusuna karşı bilinçli eleştiri ve tekliflerini "Yarının Radyo ve Televizyon Düzeni" adlı yapıtta yayınlamıştır. Özerk bir TRT ve bağımsız bir ulusal radyo-Tv düzeninden yana olan İLAD'ın görüş ve teklifleri EK-3'te görülebilir.

D.3.cd- Basın Konseyi'nin Yasa Taslağı Teklifi

Basın Konseyi, Özel Radyo ve Televizyon Yasası İçin Geliştirilmek Üzere Temel İlkeler başlığıyla, "Avrupa Yayın Normları" ve "Reklamlarla İlgili Normlar" adlı konularda bir yasa teklifi getirmiştir. "Demokratik düzen, çoğulculuğu gerekli kıldığına göre özel olarak Tv radyo yayınları ve genel olarak kamuoyu oluşturan kitle iletişim organları arasında yatay ve çapraz tekelleşmeyi engelleyici hükümler yeni yasalarda mutlaka yer almalıdır"(275) şeklindeki Basın Konseyi'nin görüşlerini de Ek-4'de görmek mümkündür.

D.3.ce- TRT'li Bazı Yetkililerin Yasa İle İlgili Görüş ve Teklifleri

Yeni radyo televizyon yasasıyla ilgili olarak TRT kurumu içinden de bazı yasa teklifleri hazırlanmıştır. Bunların birincisi TRT İnceleme ve Araştırma Kurulu Üyesi Aydın Olgun, ikincisi TRT Hukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu'nun hazırladıkları yasa teklifleridir.

"Günümüzde özel televizyon kuruluşu olduklarını iddia eden, ancak gerçekte birer "Prodüksiyon Merkezi" olmaktan öteye gidemeyen; yayınlarını haber, film, müzik, güldürü ve porno programlarla sürdürmeye çalışan ve anayasanın 133. maddesine aykırı yayın yaptıkları kesin olan özel Tv kuruluşlarının gerçek ve yasal kuruluşlar haline sokulması, yeni yasanın üstleneceği en önemli görevlerden biridir"(276) diyen Aydın Olgun'un görüşleri Ek-5'tedir.

TRT Hukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu'nun kaleme aldığı yasa taslağında; radyo ve televizyon istasyonlarının devlet gözetiminde kurularak yayınlarının sadece kamu yararına olması vurgulanmıştır. Akın Beşiroğlu'nun görüş ve teklifleri EK-6'da verilmiştir.

(275): Özgür Basın, 32-33 sayı, syf 1-8, 1992

(276): Olgun, Aydın. "Yeni Radyo-Tv Yasası Üzerine", Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mart 1992 syf 6

D.4- Geciken Anayasa Değişikliği ve Yeni Radyo-Tv Kanunu

Türkiye'deki yayın açmazları ve nedenleri, daha önceki bölümde teşhis edilmeye çalışılmıştı. 20 Ekim sonrasında Koalisyon hükümetinin ilk çözüme kavuşturacağı konular arasında özel (korsan) televizyonların yasallaştırılması ve sağlıklı bir yayıncılık için gerekli yasal düzenlemenin getirilmesi vardı. Hükümet yetkilileri verdikleri beyanatlarda 1992 Mart ayı içinde yasayı Meclis'ten geçirmeyi planlıyorlardı. Oysa tam bir sene geçmesine rağmen Meclis'in gündeminden geçmiş bir yasa olmadığı gibi Meclis'in gündemine bile gelmiş somut bir yasa tasarısı göze çarpmamaktadır.

Türksat yolsuzluğu gibi konularda hızlı girişimlerde bulunan hükümetin, bu konuyla neden içten davranmadığı açıkca gözlemlenmektedir. Daha önce de değinilmişti. Türkiye'nin, yuvarlak ifadelerle, tozu dumana katan şovlarla geçirecek vakti ve tahammülü yoktur. Bunu bütün teknolojik ve uluslararası gelişmeler zorunlu kılarken olaya gayri ciddi yaklaşılmasının hiçbir anlamı bulunmamaktadır.

Geciken Anayasa Değişikliği ve radyo-Tv kanunu başlığı altında, geçen bir yıl boyunca yasanın çıkarılmasıyla ilgili gecikmenin basın ve kamuoyuna yansıması, olası gecikme nedenleri irdelenmeye çalışılacaktır. Bilimsel ciddiyet açısından tezde kullanılan ifadeler, avamiliğe doğru kaymıştır. Bu da tezin ciddiyetini bozmuş olabilir. Ancak ulusal konularda duyarlı entellektüel çevreler bile, gelişmeleri aktarırken bundan daha farklı ifade kullanmamışlardır. Çünkü durumun vehameti ortadadır. Kanımca bunu daha yaldızlı kelimelerle ifade etmenin anlamı yok gibidir.

Beklenen radyo-Tv yasası geçen Mart ayından beri ha çıktı ha çıkacak, bir türlü Meclis'ten geçirilememiştir. Başbakan Süleyman Demirel, verdiği beyanatlarda öncelikle ilk işlerinin radyo-Tv ile ilgili yasal değişikliği gerçekleştirmek ve bunun da birkaç aylık bir konu olduğunu belirtirken, özel televizyonların yayınlarını korsan olarak nitelendirmiştir. Ancak buna rağmen, henüz çözüm getirici bir aşamaya gelinememiştir.

"Demirel'e göre özel televizyonla ilgili hazırlıklar şubat ayı ortalarında tamamlanmış olacak. Mart ayında da konuya ilişkin anayasa değişiklikleri ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi sözkonusu" türünden bir yığın haber ve yorum basında yazıldı, tartışıldı(277).

(277): Uncular, Betül. Günaydın gazetesi, 23 Ocak 1992 syf 1

TBMM Başkanı Hüsamettin Cindoruk'un beyanatları ilk etapta tatminkar ve ikna edici özellikler taşıırken zamanla bu beyanatların da yetersiz kaldığı anlaşıldı. Cindoruk, Çağdaş Gazeteciler derneğine ziyareti sırasında, herşeyin tereyağından kıl çeker kolaylığıyla halledileceği yolundaki ve Cumhuriyet Gazetesi'nde TRT tekeli gün sayıyor başlığıyla verilen haberdeki ifadeleri şöyle: "Eğer Meclis sıkı çalışırsa TRT tekeli Şubat ayında kalkabilir. Meclis, anayasa değişikliği ile iki ay içinde TRT yasasını çıkarır"(278).

Devlet Bakanı Gökberg Ergenekon ise çalışmalarını çok yönlü olarak başlatmış ve birçok yerden yasa tasarısı konusunda görüş istemiştir. Gökberg Ergenekon, kendisine bağlı olarak çalışan birim oluşturduğunu, anayasal değişikliklerinin geniş bir tabana yayılması için çalışmalara başlayarak iletişim uzmanları, öğretim üyeleri, basın yayın yetkililerinin bulunduğu kişi ve kuruluşlara bir yazı göndererek katılımda bulunmalarını istemiştir. Ergenekon, gönderdiği yazısında şu ifadeleri kullanmıştır:

"Konuya ilişkin anayasal, yasal ve teknik düzenlemelerden yararlanmak üzere görüş, bilgi ve değerlendirmenizin yazılı olarak Ocak 1992 sonuna kadar bildirilmesini rica ederim"(279).

Bu gelişmeler üzerine Haluk Şahin görüşlerini "Radyo-Televizyon Yasası Patinaj Yapıyor" adlı yazısında dile getirmiştir: "Bu fikirleri bir yasa taslağına dönüştürme çalışmaları önümüzdeki günlerde başlıyor. Bu arada anayasada yapılması gereken değişiklik önerisi de yerinde sayıyor" diyen Şahin, yasanın geciktirildiğini dikkati çekerek şöyle devam etmiştir: Yasal düzlemdeki çalışmalar ağır aksak ilerlerken radyo-Tv yayıncılığı alanındaki karmaşa her geçen gün biraz daha ağırlaşıyor. Özellikle büyük kentlerde kanal sayısının artması sonucu sinyallerin birbirine karışmasından doğan elektronik kirlenme, vahim boyutlara ulaşmaktadır"(280).

Yasanın geciktirilmesinin nedenlerini dile getiren Haluk Şahin, bu tezde savunulan Türkiye'nin boş gürültülerle avutulmaya çalışıldığı yönündeki ifadelerimizi haklılık kazandırmış ve desteklemiştir. H. Şahin, gecikme nedenlerini şöyle sıralıyor.

*Bazı çevre ve kimselerin statükodan memnun kalmaları, değişikliği istememeleri.

*Show Tv ve Star 1, uydudan kanal kiraladıkları ve bu kira giderlerini karşılayabilmeleri için bir süre daha Türkiye'deki bu çarpık durumun devam etmesinden yana olmaları.

(278): Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ocak 1992, syf 3

(279): Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ocak 1992, syf 3

(280): Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1992, syf 18

* Bu kuruluşlar Türkiye'den reklam aldıkları ve Türkiye'ye yönelik yayın yaptıkları halde, cezai sorumluluklar açısından kendilerini Türk makamlarına sorumlu saymıyorlar. Türkiye'ye ait radyofrekansları kullandıkları halde herhangi bir ruhsat bedeli de ödemiyorlar. Kısacası iki tarafı yağlı ballı ekmekten vazgeçme niyetinde değiller.

* Ne var ki, uydu istasyonlarının varlığından en fazla zarara uğrayan resmi çevrelerin de fazla acele ettiği söylenemez. Seçim öncesinde TRT ve Star 1'in yayınlarından şikayetçi olan Demirel şimdiki durumdan hoşnut.

* Haluk Şahin, Aysel Aziz'in şu sözünü aktarıyor: Kimsenin acele etmeye niyeti yok. Niçin etsinler? Yeni düzen kurulunca Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu ilga olacak. Onlar bunu istemezler. TRT'nin yöneticileri ve TRT Yönetim Kurulu'nun üyeleri değişecek, onlar da bunu istemezler. Kanalları eğlence programlarıyla dolan izleyicinin de pek umurunda değil. Uydu kanalları hallerinden memnun. Büyük gazeteler onlarla ortak, onlar da zorlamıyorlar.

Mart 1992 içinde bu türden değerlendirme ve eleştiriler yapılırken, Ağustos 1992'ye gelindiğinde, manzara iyi bir gidişin habercisi gibi görünmüyordu. İlk tepki RTYK Başkanı Yılmaz Büyükerşen'den geldi. Bakan, Ergenekon'un kişi ve kuruluşlardan istediği teklif ve görüşlerin toplanarak kitap haline getirilmiş olmasına rağmen, Ergenekon'un, "ben herhangi bir taslak hazırlamadım" deyişini anlamlı bulmadığını belirten Yılmaz Büyükerşen, "şimdi Sayın Devlet Bakanı Gökberg Ergenekon böyle birşeyden haberinin olmadığını söylüyor"(281) şeklindeki ifadeleriyle hükümet ve ilgililerin dikkatini çekiyordu.

Ağustos 1992'ye kadarki gelişmeler kısaca şöyle özetlenebilir: Özel Tv ile ilgili başlatılan çalışmaların sonucu Mart ayı içinde Meclis gündemine getirilecekti. Ancak bütün çabalara rağmen böyle bir hareketlenmenin olmadığı görülmektedir. Ergenekon'un toplattığı görüş ve tekliflerle ilgili raporlar kitaplaştırıldı. Daha sonra bu kitap basına ve kamuoyuna açıklandı.

Çalışmaların üzerinden 6 ay geçmesine rağmen yasanın gecikmekte oluşunu dile getiren, basındaki bir değerlendirme ise şöyle:

"Bilindiği gibi yurt dışından yayın yapan özel televizyon kurumları, eğer Özel Radyo-Tv Kanunu çıkarsa yayınlarını, kanuna göre yeniden gözden geçirmek zorunda kalacaklar ve aldıkları reklam gelirlerinden devlete kanunun öngördüğü şekilde vergi vermek zorunda kalacaklar.

Özel televizyon kanunu taslağının Meclis gündemine getirilmemesi, Bakan Ergenekon'un herhangi bir taslak hazırlamadığı yolundaki açıklamaları, yeni Tv kanallarının açılmak istenmemesi ve reklam pastasına yeni ortaklar çıkmasının "hoş karşılanmadığı" şeklinde yorumlanıyor"(282).

Ekim 1992'ye gelindiğinde yine ortalıkta bir gelişme yoktur. Bu duruma Meclis'teki bir konuşmasında işaret eden CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, "özel televizyonlar anayasaya aykırı diye kapatmak gerekmez. Bunu hukuken halletmek lazım. Önce işin bir büyük anayasa krizi olduğunu belirtmek lazım. Bu konuda hazırlanacak anayasa değişikliğinde grup olarak evet diyeceğiz. İşin bir de teknik yönü var. Özel televizyonlar frekans karmaşasına da sebep oluyor. Koalisyon hükümeti neredeyse bir yılını doldurdu ama bu konuda hala hiçbirşey yapılmadı. Özel radyo-Tv olacak ve olmasının gereğini yapalım. Bu ayıbı ortadan kaldıralım"(283) şeklinde konuşurken, Ekim ayına gelinmesine rağmen yasa teklifinin Meclis'e gelmemesi "koalisyonun ayıbı" olarak değerlendirilmiştir.

Yasa konusundaki gecikmeler ve işin ağırdan alınması Başbakan Demirel'i zorlamış olacak ki, en sonunda, özel radyo-Tv'lerin yasaya aykırı yayın yaptıklarını söyleyerek "nitelik itibarıyla özel Tv'lerin hepsi korsandır" demiştir. 17 Kasım'da Meclis grubu toplantısında dile getirdiği görüşlerinin devamında, "Anayasa'nın ilgili maddesini değiştirerek haberleşme reformunu gerçekleştirmemiz mümkündür. Korsan yayın çarpıklığının önüne böylece geçilecektir"(284) demiştir.

D.5- Yeni Yasayla İlgili En Son Gelişme

Aralık 1992'ye gelindiğinde ise Meclis Anayasa Komisyonu bazı maddelerin değiştirilmesi yönündeki çalışmaları tamamladığı gözlemlendi. Anayasanın 67, 68, 69, 76. maddelerinin yanı sıra 133. maddenin de değiştirilmesi kararına varılmıştır. Yasa tasarısı, parti grupları ve alt komisyonlarca incelendikten sonra, Meclis Genel Kurulu'na getirilerek oylanması beklenecek. Bugünlerde Meclis'in gündeminde 130'a yakın yasa tasarısının bulunduğu belirtilerek, radyo-Tv yasasının genel kurula gelmesi bir hayli zaman daha gecikecek gibi.

"133. maddede yapılan değişiklikle özel radyo ve Tv kurma ve işletmek, yasa ile düzenlenecek şartlar çerçevesinde serbest bırakılması öngörülmüyor. Değişikliğe göre radyo-Tv yayınlarının kamu hizmeti anlayışına, anlatım özgürlüğüne, iletişimde çoğulculuk esasına ve devletin Anayasa'da belirtilen temel ilkelerine uygun olarak düzenleyecek gerekli eşgüdüm ve gözetim kurumlarını kuracak.

(282): Zaman Gazetesi 9 Ağustos 1992 syf 1

(283): Zaman Gazetesi, 2 Ekim 1992 syf 9

(284): Zaman Gazetesi 18 Kasım 1992 syf 1

Kabul edilen kanun teklifinde, "Devletçe Kamu tüzel kişiliği biçiminde kurulan radyo ve televizyon kurumunun özerkliği ve yayınlarında tarafsızlığı esastır" hükmü benimsenmiştir"(285).

D.6- Yeni Yasa'da Çözümü Beklenen Sorunlar

Şimdiye kadarki yayın karmaşasına yol açan yasal boşlukların titizlikle giderilebilmesi için yasanın çıkarılmasında geniş bir görüş yelpazasına gereksinim duyulmaktadır. Yasa, aceleye getirilmeden yakın ve uzun vadede doğabilecek sorunları çözebilecek esneklikte hazırlanmalıdır. Türkiye, özel radyo ve televizyon düzenine daha doğrusu çok sesli bir elektronik yayıncılığa geçerken önünde bir sürü sancılı konu bulunmaktadır. Bu sancıların aşılması için çıkarılacak yasanın çok titizlikle ele alınması kaçınılmaz görünmektedir. Şimdi kısaca bu sancılı konular özetlenecektir.

Bu, çözümü beklenen sancılı konular, bir bakıma daha önce açıklık getirilmeye çalışılan ulusal yayıncılığın açmazlarıdır.

- * Uydu yayıncılığının sınırları ve radyofrekans dağılımının nasıl yapılacağı,
- * Telsiz Genel Müdürlüğü ve PTT'nin fonksiyonlarının nasıl tayin edileceği,
- * Kablo yayın dağıtımı,
- * TRT'nin yetkilerinin geleceği ve devletin teknik konularda lisans yoluyla özel kanallara müdahalesi,
- * Özel televizyonlar ve TRT'nin yayın içeriklerinin nasıl denetleneceği,
- * Demokratikleşme adı altında etnik ve siyasi grupların da özel yayın yapma istekleri,
- * Yerel ve bölgesel yayınların nasıl rayına oturtulacağı, bunların denetlenmesi ve lisans hakları nasıl ayarlanacağı,
- * Reklam yönetmeliği gibi bir dizi konu yeni yasada çözüm bekleyen sancılı konular arasında bulunuyor.

Beşinci Bölüm

TÜRKİYE'DE ÖZEL TELEVİZYON VE GETİRDİĞİ SORUNLAR

E- Beşinci Bölüm: TÜRKİYE'DE ÖZEL TELEVİZYON VE GETİRDİĞİ SORUNLAR

E.1- Teknik Sorunlar

Özel televizyonların Türkiye'ye getirdiği teknik sorunlar adı altında incelenecek olan Frekans Karmaşası ve Verici Yığılması gibi konulara girmeden önce genel itibariyle televizyon frekansları hakkında bir önbilginin aktarılması, konunun daha iyi anlaşılması bakımından uygun olacağı düşünülmüştür.

E.1.a- Frekans Spektrumu (Elektromanyetik Tayf)

Elektromanyetik dalgalar belli bir noktadan bir saniyede geçtiği miktarla (frequency) yada bir dalga tepesi (wavecrest) ile diğeri arasındaki uzunlukla (wavelength) ölçülürler. Frekansla dalga uzunluğu arasında kesin bir koveriyans (birlikte değişim) vardır. Saniyede yaklaşık 300.000 km olan dalga hızı dalga uzunluğuna bölünerek hesaplanabilir. Dalga uzunluğu metre, frekans Hertz ile ölçülür. 1 Hertz'lik frekans belli bir noktadan bir saniyede geçen dalga boyundaki elektromanyetik dalga anlamına geliyor.

"Fizikte sabit bir noktadan birim zamanda geçen dalga sayısı ya da periyodik hareket yapan bir cismin birim zamandaki salınım sayısı olarak tanımlanan frekans, adını 19. yy'da Alman Fizikçisi H.Rudolf Hertz'den (Hz) almıştır"(286). Periyodik olarak bir saniyelik hareketin titreşim sayısı da denilebilir.

"Elektromanyetik tayf radyo dalgalarının salındığı tüm frekans ve dalga uzun-luklarını temsil eder. Tayf isteğe bağlı olarak çok alçak frekanstan extra yüksek frekansa kadar sıralanan bantlara bölünür"(287). Tablo 5'te görülebilir(*)).

E.1.b- Televizyon Yayın Bant Genişliği

Radyo ve televizyon yayın istasyonları, yayın yaptıkları ana frekans bandı etrafında belirli bir frekans bölgesini işgal ederler. Bu frekans bölgesine, bant genişliği denilir. Yani, iletişim kanalındaki en yüksek frekans ile en düşük frekans arasında kalan alana bant genişliği denilir. "Bu bant genişlikleri uluslararası komisyonlarca her yayın bandı (Uzun, Orta, Kısa dalga, FM ve Tv) olarak ayrı ayrı belirlenmiş ve yine uluslararası anlaşmalarla onaylanmıştır"(288).

(286): Ana Britanica, 9. cilt, syf 194.

(287): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 6

(*) : Bir Hertz'in bin katı Kiloherertz, milyon katı Megahertz, milyar katı da Gigahertz olarak adlandırılmaktadır.

(288): Öz, Kemal. "Tv. Elektroniği". Boğaziçi Üniv. syf 8, İst. 1976.

DALGABOYU	FREKANS	BAND ve NİTELİĞİ
100km-10km	3kHz -30kHz	VLF- Çok alçak frekans
10km -1km	30kHz -300kHz	LF - Alçak frekans
1km -100m	300kHz -3Mhz	MF - Orta frekans
100m -10m	3MHz -30MHz	HF - Yüksek frekans
10m -1m	30MHz -300MHz	VHF- Çok yüksek frekans
1m -10cm	300MHz -3GHz	UHF- Aşırı yüksek frekans
10 -1cm	3GHz -30GHz	SHF- Süper yüksek frekans
1cm -1mm	30GHz -300GHz	EHF- Extra yüksek frekans

Tablo 5: Derecelenmiş Frekans Spektrumu

"Elektromanyetik spektrum bantlara, bantlardan kanallara bölünmüştür. Hangi bant ve kanallarda, hangi yayın hizmetleri yapılacağı yukarıda da denildiği gibi ulusal ve uluslararası kuruluşlarca belirlenir. Örneğin televizyon yer yayıncılığı VHF/UHF 1, 3, 4 ve 5. bantlardaki kanallardan yapılır. Arada kalan VHF 2. bandı ise FM radyo yayınlarına ayrılmıştır"(289).

Bir istasyonun net yayın yapabilmesi için bir yayın bandı modülasyonuna ihtiyaç vardır. Örneğin orta dalga bandından yayın yapan herhangi bir istasyon, azami 5 KHz'lik bir işaretle modüle edilebilir. Bu sayede, ana yayın frekansının 5 kHz altı ve 5 kHz üstüne kadar yayılan "alt ve üst yan bant bölgeleri" meydana gelecektir. Bu durumda orta dalgada her istasyonun bant genişliği 10 kHz olacaktır. Bu durum, aşağıdaki şekille daha iyi anlaşılabilir.

Şekil 1: Bant genişliği

(289): Pazarcı, Melih."Türkiye'nin yeni Radyo-Televizyon Düzeni Sempozyumu". İstanbul, 14 Aralık 1991.

"Kaliteli bir yayın için orta dalga yeterli görünmemektedir. Bunun için çok kısa dalga FM bandından modülasyon sınırı 75 KHz'lik bir alan tesbit edilmiştir. Ancak bu harmonikleriyle beraber bant genişliği 200 KHz'i bulmaktadır. Burada yayın kalitesiyle birlikte kanalların fazla yer kaplamaması istenmektedir. Amaç radyo-Tv frekans bölgelerinde azami sayıda istasyona yer verebilmektir"(290).

E.1.c- Televizyon Kanal Frekansları

Aşağıdaki tabloda televizyon yayın bantları görülmektedir. Bant I ve III VHF bandını, IV ve V ise UHF bandını oluşturur.

BANT	KANAL	RESİM FREK. MHz	SES FREK. MHz
I (VHF)	2	48.25	53.75
	3	55.25	60.75
	4	62.25	67.75
II (VHF) FM Radyo Yayınları için tahsis edilmiş.			
III (VHF)	5	175.25	180.75
	6	182.25	187.75
	7	189.25	194.75
	8	196.25	201.75
	9	203.25	208.75
	10	210.25	215.75
	11	217.25	222.75

IV (UHF) 21-51. Kanal

V (UHF) 52-70. Kanal

Tablo 6: Tv Kanal Frekansları

F.1.d- Frekans Karmaşası (Enterferans Olayı) ve Nedenleri

Doğal bir kaynak olan ve uzayda serbestçe dolaşan elektromanyetik radyo-frekansları, havacılık, askeriye, meteoroloji, radyo-Tv, emniyet teşkilatı gibi birimlerde hayati bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla belirtilen bu kuruluşların, radyofrekans dalgalarını sağlıklı bir biçimde kullanmaları için belirli bir planlama gerekmektedir. Son yıllarda ülkemizde özel televizyonların artmasıyla, elektromanyetik uzayın kullanılmasında bazı arızalar meydana gelmiştir. Bunların en önemlisi, frekans karmaşası denilen enterferans olayıdır.

(290): Öz, Kemal. a.g.e. syf 9

Özel Tv Türkiye'nin gündemine girmesiyle teknik olarak iki ana sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Bunlardan ilki frekans karmaşası, ikincisi de verici yığılıdır. Özel televizyonlar hiçbir frekans analizi ve araştırması yapmadan yayınlarına başlamaları, ekranlarda net görüntü oluşmasını engellemiş ve sonuçta frekans karmaşası kaçınılmaz hale gelmiştir. Mart '92 verilerine göre televizyon kuruluşlarının Türkiye genelinde koydukları verici sayısı şöyledir: "TRT 2 bin, Star 1 ve Teleon 107, Show Tv'nin 20 yerde vericisi bulunmaktadır"(291).

"Frekans karmaşası; bir yayın esnasında istenmeyen işaretlerin, alıcıda istenilen işaretin arzu edilen kalitede izlenmesini engelleyecek şekilde bozucu girişimde bulunmasıdır"(292). Yani aynı zamanda birinci kanaldaki görüntüye ikinci kanaldan bir görüntünün binmesi enterferans olayını doğurmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi gittikçe artış gösteren televizyon kuruluşlarının yolaştığı enterferans nedenleri şöyle sıralanabilir:

a) Eş kanal (co-channel) enterferansı: Aynı bölgede aynı kanaldan yayın yapan iki vericinin, alıcıda ayırımını yapmak hiçbir şekilde mümkün değildir. Tek çare verilen bir bölgedeki eş kanallı vericiler arasında, güçlerine ve coğrafyaya bağlı olarak tipik 240 km bulunması gerekir. Örneğin Çamlıca TV-2 vericisi UHF 51. kanaldan yayın yaptığı için bu verici merkezli ve en az 200 km mertebesinde yarı-çaplı bir bölgede UHF 51'den yayın yapılamaz.

b) Komşu kanal (adjacent channel): 90 km ayırım, ses hayal frekans (tipik 100 km) görüntü hayal frekans (tipik 120 km), ara frekans virüsü, inter modülasyon vb. Alıcı maliyetini düşük tutmak için başvurulmuş yöntemler sonucu bir Tv alıcısının tuner seçicisi oldukça zayıf yapılmakta, dolayısıyla aktif elemanlardaki doğrusallık bozulmaları sonucunda iki ve daha fazla kanalın frekanslarının fark ve toplamaları ile her kanalın harmonikleri ve bütün bunların çeşitli kombinezonları oluşmakta, böylece alıcıda kanalların üst üste binmesi, görüntüde desenlenmeler vs. çeşitli görüntü ve ses bozulmaları oluşabilmektedir.

c) Lokal osilatör radyasyonundan kaynaklanan enterferans: Alıcıların tam pasif olmayarak lokal osilatör frekansında manyetik uzay radyasyonu sonucunda bu frekansın düştüğü kanalda alış sorunları olacağından, mevcut yayınları almak için kullanılan lokal osilatör frekanslarındaki yeni vericiler en az 100 km ötede olmalıdırlar.

d) Vericilerin enterferansa sebep olup olmayacağı bölgedeki bütün ve ricilerin frekans, güç, coğrafi yerleşim, anten tip ve yönlendirmeleri ile bölgenin coğrafik yapısı (tepe, vadi, deniz) gibi değişik etkenlere bağlıdır. Enterferans, başka yayın ve haberleşme araçlarından da kaynaklanabilir. Örneğin telsiz, polis, hava, deniz haberleşmesi, yasal ve korsan radyolar, tesisat kaçakları vb.

(291): Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1992, syf 1

(292): Pazarıcı, Melih. aynı sempozyumdan.

E.1.e- Frekans Planlaması ve Gerekliliği

Frekans planlamasına geçmeden, öncelikle şunu belirtmekte fayda var. Özel teşebbüse dayalı televizyon yayıncılığı, ABD'de baştan beri gelişip boy atarken, Avrupa'da ise özel televizyon sorunu, genelde 1970 sonrasında çözümlenmiştir. Bütün bu sorunlar şimdi Türkiye'de daha büyük sancılarla yaşanıyor. 1985'ten bu yana özel Tv girişimcileri, yürürlükteki mevcut radyo-Tv yasasını zorlaya gelmişlerdir. Ne var ki, Türkiye'nin henüz bu sisteme geçmesi için teknik altyapısının hazır olmadığı da ortaya çıkmıştır. Yayınların sağlıklı izlenebilmesi için belirli bir frekans planlamasının gerekliliği gündeme gelmiştir.

Teknik açıdan bakıldığında sorunun boyutları şöyle ifade edilebilir: Şu anda televizyon için kullanılan VHF ve UHF bantları mevcut yayınları ancak kaldırabilmektedir. Elektrospektrumun kullanılmasında üst sınırın olmamasına rağmen yine de teknik bir sınır getirilmiştir. Bu nedenle belirli bir frekans sınırını aşmak mümkün değildir. Elektromanyetik ortam, hiçbir kuruluş ve ulusun malı olmadığından yayıncılığın kontrolünde en sorunlu bir ortamdır. Daha önce de belirtildiği gibi elektromanyetik spektrum, bantlara ve bu bantlarda kanallara bölünmüştür. Bu bant ve kanalların kullanımı ulusal ve uluslararası kuruluşlarca belirlenmiştir. Son teknolojik gelişmeler bu spektrumun kullanımını zorlamaktadır. Bu nedenle elektromanyetik uzayın kullanımında diğer kullanıcıları rahatsız etmeden yani enterferans olayına yol açmadan kullanılması gerekmektedir.

Henüz yasal bir düzenlemenin getirilmemesine rağmen kurulmuş ve kurulmakta olan özel Tv'ler, şimdiye dek olanca hızlarıyla uygundurdeğildir demeden yansıtıcılarını istedikleri yere adeta konuşlandırmışlardır. Bu olay, günlük yazılı basında güncelliğini başından beri korumuş, ilgili uzmanların bu gidişatın yayıncılığa bir kirlenme getireceği ve büyük şehirlerin aktarıcı yığınıyla gecekonduya dönüşeceği yolundaki uyarıları hiç de itibara alınmamıştır.

Basın Konseyi Genel Sekreteri Haluk Şahin, çıkarılacak radyo-Tv yasasında frekans planlamasının yapılmasını zorunlu kılacak hükümlerin bulunmasını isterken, yasanın gecikmesini frekans planlaması için gerekli teknik işlemlerin zorluğuna bağlayarak şöyle diyor:

"Yeni düzende radyofrekansların özel ve kamu yayın kuruluşlarına tahsis edilebilmesi için tüm ülkenin ayrıntılı frekans planının çıkarılması gerekiyor. Günümüz teknolojisinde bu, topografik haritalar ve bilgisayarlar aracılığıyla sayısal planlara dönüştürülerek yapılıyor. Bu süreç çok zaman gerektiriyor. Türkiye'nin frekans planının en az bir yıl alacağı hesaplanmaktadır. Bu konuda yeterli eleman bulunmadığı gibi örgütlenme açısından da çok ciddi sorunlar var. Telsiz Genel Müdürlüğü'nün temel işlevlerini yerine getirecek bir yapıdan yoksun olması ve bir İletişim Bakanlığı'nın bulunmaması çok ciddi sorunlar oluşturmuyor"(293).

(293): Cumhuriyet Gazetesi 10 Mart 1992 syf 18

1992 Şubat ayı içinde İstanbul'da frekans kanallarının durumu şu şekildedir: İstanbul'da Yeniköy sırtlarında yapılan ölçümlere göre 58 kanalın dolu olduğu anlaşılmıştır. Diğer boş kanalların ise teknik açıdan kullanışlı olmadığından rağbet görmediği ileri sürülmüştür.

"Yeniköy'de yapılan ölçümlerde Star 1 ve Teleon, beşer frekans kanalını işgal ettiği ortaya çıkıyor. Şubat'ın oralarında yayına geçeceği bildirilen Show Tv'nin ise şimdiden dört frekansı işgal ettiği ortaya çıkmıştır. Diğer kanalların ise TV1, TV2, TV3 ve TV4 arasında paylaşıldığı görülüyor. Desibel olarak yapılan ölçümlerde ise frekans göçlerinin çoğunlukla yeterli olduğu saptanmıştır"(294).

Frekans Planlamasının aynı zamanda Milli Güvenlik açısından hayati önem taşıdığı ve Milli Güvenliği yakından ilgilendirdiği ileri sürülmüştür. RTYK eski başkan vekili Ali Baransel, özel radyo ve televizyonların kurulmasıyla oluşacak frekans karmaşasının Milli Savunmayı tehlikeye düşürecek boyutlara gelmemesi gerektiğini belirterek bu konudaki görüşlerini şöyle açıklamıştır:

"Karadan yapılan yayınla kanal sayısı 7-8'i geçmiyor. Uydular hariç tabii. Frekans planlaması, Milli Savunmamızın daha rahat çalışması yönünde düzenlenmiş. Şimdi önüne gelen radyo televizyon kurarsa, Türkiye'de korkunç bir frekans karmaşası doğacak. Sonuçta Milli Savunmamız sağlıklı hale gelebilir. Bu hayati konu titizlikle ele alınması lazım. Bunun da tek çıkar yolu özel radyo ve televizyonların kanuni bir çerçeveye oturtulmasıdır. Yoksa ne özel televizyondan ne de radyodan verim alınabilir. Bunun sonucunda da Milli Savunma haberleşmesinden sağlıklı sonuçlar alınamayacağı ortadadır"(295).

E.1.f- Verici Yığını Karmaşası

Özel televizyonların yolaştığı frekans karmaşasının yanısıra verici yığınının neden olmalarıdır. Türkiye'nin topografik yapısından ötürü ancak 8-9 Tv kanalının sağlıklı yayın yapılabileceği vurgulanırken, sayıları TRT'yle beraber 15'e ulaşan televizyon kanallarının koydukları 3200 vericinin plansızca yerleştirilmesinden ötürü verici yığınıyla karşılaşmaktadır. Verici konusunda özel televizyonlar yasal prosedüre uymamaktadırlar.

"2813 sayılı Telsiz kanununa göre verici standardının saptanması, verici örneklerinin kontrol edilmesi ve verici kurmaya izin verilmesinden Telsiz Genel Müdürlüğü sorumlu. Ancak bugüne kadar vericiler Telsiz Genel Müdürlüğü'nün denetiminden geçmeden kuruldu. Diğer taraftan TGM'nin bugüne kadar yaptığı şikayetler de özel televizyon kurumları ve ilgili kamu kuruluşlarınca reddedildi"(296).

(294): Koloğlu, Sina. "Frekans Savaşı" Cumhuriyet Gaz, 4 Şubat 1992

(295): Zaman Gazetesi, 12 Ağustos 1992 syf 12

(296): Cumhuriyet Gazetesi, 12 Mart 1992, syf 7

Verici ve aktarıcı konusunda diğer iki önemli konu şunlardır: Verici ve aktarıcı cihazlarının kaliteli olup olmaması, ikinci husus da bu cihazların yerleştirileceği arazi ve konumdur. Bunları yerleştirirken bölgenin gözönüne alınması ve verici sayısının tesbit edilmesi gerekmektedir.

"Bir vericinin tahsis edilen yayın kanalı içinde olduğu kadar dışında da bazı şartları sağlaması gerekir. Bant dışına taşmalar harmonik ve güç seviyeleri yayın bölgesinde bozucu etkiler olmaması için her zaman sınır değerlere uygun olmalıdır.

Alıcılar genelde enterferansa neden olmazlar. Ancak ucuza maledilmiş ve kalitesiz alıcılar kısmen enterferansa neden olabilirler. Alıcı maliyetlerinden kaynaklanan sınırlamalar, günümüzdeki sorunların büyük kısmını teşkil etmektedir"(297).

20 Ekim 1991 seçimleri öncesinde kurulan Mega-10, yayınlarını bazı SHP'li belediyelerin kurdukları vericilerle dağıtması üzerine, İstanbul'da Star 1'inkilere ilave olarak vericilerin gittikçe yığılmaya başladığı dikkati çekmiştir. TRT Teknik Planlama ve Koordinasyon Dairesi Başkanı Hüseyin Yurdutemiz bu konuda şöyle demiştir:

"Belediyeler bu yayını da uydu alıcısıyla alıp normal vericiyle yayımlarlar, bir de ilave vericiler kurarlarsa kanal kullanma oranı artacaktır. Üstelik VHF bandındaki kanallar dolmak üzere. UHF bandındaki kanallar da dolmaya başladı. Ankara'da boş olan kanal azaldı. Bunlar da dolduktan sonra aynı kanalları kullanmaya başlayacaklar. O zaman birbirlerinin yayınına daha çok etkileyecekler. Aynı kanal kullanılmasa bile komşu kanallardan gelen etkiler, zaten zaman zaman rahatsız edici biçimde görülüyor. Yaşanan karmaşanın giderek artması verici sayısındaki artışla orantılı olacak"(298).

E.1.g- Çözüm Alternatifleri ve Frekans Planlaması

Akla neden frekans planlamasına gerek vardır gibi bir soru gelebilir. Aslında bu soruya yanıt olabilecek konular, daha önceki başlıklar altında verilmeye çalışıldı. Frekans planlamasının önem ve gerekliliği, Dç. Melih Pazarcı'nın şu sözlerinde yerini bulmaktadır:

"Bir vericiden sadece ve sadece bir beyaz duvar görüntüsü ve bir düdük sesi yayınlansa başka bir hiç birşey yayınlanmayacağına emin olunabilse, yine de bu vericinin frekans planlamasına, yayın yaptığı frekansın servis standartlarına uyup uymadığının araştırılması gerekmektedir"(299).

(297): Pazarcı, Melih. Aynı Sempozyumdan alınmıştır.

(298): Cumhuriyet Gazetesi, 27 Eylül 1991, syf 1

(299): Pazarcı, Melih. Aynı sempozyumdan.

Türkiye'deki elektromanyetik dalgaların yani radyofrekansların kullanım manzarası hiç de iç açıcı görünmemektedir. Daha önce de değinilen elektromanyetik uzayın kullanımı nasıl olacak, hangi frekanslar dahilinde hangi bant ve kanallardan yayın yapılacağı gibi sorular yeni televizyon kurucularını ilgilendirmiyor gibi görünse de sorun, tüm dehşetiyle karşımızda durmaktadır. Çıkarılacak bir yasayla bu vericilerin yasallaşması sağlansa da getireceği teknik sorunlar kısa zamanda halledilemeyecektir.

Televizyon kanallarının gittikçe artması ve buna bağlı olarak diğer yan hizmetlerin çoğalmasıyla frekans kanallarının yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu nedenle alternatif çözüm olarak son yıllarda iletişim teknolojisi uzmanları, kanal (görüntü sıkıştırma) yoluna gidilemesini önermektedirler.

"Bu çalışmalar sonucu, örneğin şimdiki kablo Tv sisteminden 10-15 yerine 100-500 Tv kanalı geçirmek mümkün oluyor. İşte AT'nun bu tür yenilikleri üreten ve gelecekteki standartlara önemli katkılarda bulunan bir araştırma birimi olan Cost-211 grubunda 13 ülkeden tanınmış bilim adamları var. Proje çalışmaları 4 yıl sürecek"(300).

Türkiye'de bu karmaşayı çözecek henüz bir yasanın çıkmasının kolay olmayacağını belirten bazı teknokrat ve siyasilere, yasanın çıkmasına kadar, yeni kurulacak kanalların diğer Tv kanallarından kanal ve frekans kiralamaları yolunda geçici çözümler öneriyorlar. Ulusal Radyo-Tv Müdürü Emre Dağdeviren, görüşlerini şöyle aktarıyor:

"TRT'nin iki kanalı dışında atıl kapasitede çalıştırdığı iki kanal daha var. Son zamanlarda reklam gelirleri düşen kurum için bu iki kanalı kiralayıp kullanırmak akılcı olur. Hem TRT para kazanır hem de özel tv daha fazla sıkıntı çekmez. Ama her durumda mutlaka frekansların gündeme gelip hem güç hem de tahsis konularında denetlemeye gidilmesi şart"(301).

Emre Dağdeviren, diğer yandan izleyicilere frekans karmaşasına çözüm için filtre öneriyor. "Kurulacak olan filtre sistemi sayesinde bir frekanstan yayın yapan kanala karşılık (örneğin 22) yan frekanslardan onu rahatsız eden (21-23 gibi) kanallar süzülüyor ve sadece frekans numarası 22 olan kanal, net olarak seyredilebiliyor. Filtre çözümü şimdilerde pek yaygın değil ama tavsiye edilen küçük maliyetteki tek çözüm"(302).

(300): Koloğlu, Sina. "Frekans Savaşı" Cumhuriyet Gaz. 4 Şubat 1992

(301): Cumhuriyet Gazetesi, 5 Şubat 1992, syf 3

(302): Tv'de 7 Gong Dergisi, sayı 33, 15 Ağustos 1992, syf 9

Teknolojiyi biraz da geriden takip etmenin ve teknoloji tüketicisi bir ülke olmanın talihsizliği olsa gerek ki; Türkiye bu sorunları zamansız ve acı bir şekilde yaşıyor. Batı medyası, bugün uydudan kablo-Tv'ye dek yayın seçeneklerini kombine bir şekilde kullanırken, Türkiye, hala 8-9 yayın kanalının nasıl paylaşılacağını tartışıyor.

"İstanbul gibi her yönüyle kozmopolit bir şehirde fazla kanal açılmayacağı açıktır. Her isteyen İstanbul'a yeni bir kanal açamaz, açılacak kanal sayısı sınırlıdır" diyen BRT Genel Müdürü, Yılmaz Dağdeviren İLAD'ın düzenlediği "Perşembe Söyleşileri" adlı sohbette şunları söylemiştir: "Türkiye'nin her iline 24 kanal açmak mümkündür. Ama İstanbul'da bir karmaşa var. Dünyanın en büyük vericisi olmasına rağmen Çamlıca vericisi, İstanbul'un tamamını besleyememektedir. Bu da, İstanbul'un daha çok dağlık, tepelik ve çukur oluşundan ileri geliyor. Frekans dalgaları uzayda yol alırken zayıfladığı için, alıcılarda yayın kalitesini düşürüyor veya bir noktadan sonra sinyalin alıcılara ulaşması mümkün olmuyor. İstanbul'da tek bir kanal için 400 Kw'lık bir enerji yayılmaktadır. Ama her şeye rağmen Kuzguncuk'un altındaki, sırtını Çamlıca'ya dönmüş yerlerde yayın sinyalleri alınamıyor. Çünkü, frekansların yükseklerle çıkmasıyla gücü azalıyor"(303).

Yılmaz Dağdeviren'in görüşlerine göre frekans karmaşasına çözüm olabilecek alternatifler şunlardır:

* Dünya'nın hiçbir yerinde rastlanmayan 5 kanallı Tv kurumu olan TRT, iki kanalını satması veya belirli saatlerde kiralaması lazım.

* Yakın vadede faaliyete geçmemekle beraber, Kablo-Tv, frekans karmaşası için en etkili bir çözüm yoludur. İstanbul'da 1.5 milyon abonenin kablolu televizyon hizmetinden yararlandırılması düşünülüyor. Ancak bu, 10 yıl içinde gerçekleşebilecek bir durum. Bu nedenle vericiden yararlanılması kaçınılmaz görünmekte ve acilen frekans kanallarının planlanması gerekmektedir.

* Bir başka alternatif ise alan kapsamlı vericiler yerine, nüfus yoğunluğu alanına göre şehirlerin yanlarına birkaç vericinin konulmasıdır. Yani Uludağ-Keltepe vericisinin İstanbul'u besleyen yönünün köreltilmesi gerekir.

* Büyükşehirlere birkaç tane telekomünikasyon kulesi kurmak gerekir. Mesela İstanbul Çamlıca Verici kulesi İstanbul'u tam besleyememektedir. Çamlıca'dan daha yüksek olan Kayışdağı'na taşınması lazım.

(303): Yılmaz Dağdeviren'in 5 Aralık 1991'de İLAD'ta yaptığı konuşmadan özetlenmiştir..

Elektronik Yüksek Mühendisi olan Ali S. Kumcuoğlu ise, frekans karmaşasına çözüm ve daha güçlü bir yayın izlenmesi için ortak anten tesisatının yaptırılması gerektiğini söylemiştir. Kumcuoğlu'na göre bu yöntem hem daha ekonomik ve daha etkili(304).

Dç. Melih Pazarcı'ya göre yurt çapında tek merkezden koordine edilen bir planlamanın yapılması kaçınılmaz görülmektedir. Pazarcı'nın frekans planlama alternatifleri şunlardır:

- a) Öncelikle yayın bölgeleri tesbit edilerek yayın alanı topoğrafyası kesinleştirilmeli
- b) Bu doğrultuda birinci sınıf alışı bölgesinde yıl boyunca minimum 70 dBmW alışı seviyesini %95 oranında sağlayabilecek verici konum ve güçleri belirlenmeli.
- c) Topoğrafik incelemeler sonucunda gölgede kalan bölgeler için aktarıcı ve yansıtıcıların konulmasına rağmen yayın adedinin 5-8 dolayında olduğu ortaya çıkacaktır. Ancak düzgün topoğrafyalarda bu yayın adedi 15'e çıkabilir.
- d) Elektromanyetik dalga yolunu kesen doğal engebeler (dağ, çöl, deniz) yayın adedini azaltmaktadır. Bu engebelerin olmaması komşu ülkeleri yayın planlamasında bağımsız hareket etmelerini önlemektedir. Örneğin kesintisiz ve çok yoğun yerleşim merkezlerine sahip Benelüks ülkelerinin kendi başlarına bağımsız planlama yapmaları imkansız gibi. Bu nedenle komşu ülkelerle işbirliğine gidilmeli.
- e) Bir kanalın boş olması o kanaldan hemen yayına geçmeyi gerektirmez. Öncelikle tüm vericilerin güç ve kanalları gözönünde tutularak uygun yer ve kanalın tesbit edilmesi gerekir
- f) İstanbul gibi büyük kentlerde gecekondulaşan korsan vericilerin tamamen kapatılması, bazılarının yer ve güçleriyle birlikte kanalların değiştirilerek yayın ortamındaki enterferans potansiyeli asgariye indirilmeli.
- g) Bu planlamada TRT yayınlarını aktaran vericiler de dahil olmak üzere yurt gene- linde köklü bir organizasyon gerçekleştirilmeli.
- h) Özel televizyonculuğa izin verilmesi halinde bu teşebbüslerin mevzuatı açık seçik belirtilerek yayın planlaması yektisinin tek ve resmi bir kuruluşa verilmesi gerekir.
- ı) Kurulan bir verici tesisin çalıştırılabilmesi için gerekli teknik şartları sağlaması, bunları sağladığının tescili ve sonra da gerekli kontrolün belirli aralıklarla yapılması lazımdır.

k) Öncelikle siyasi ve politik felsefeler doğrultusunda kısır döngülerin ürünü olabilecek acele düzenlemeler getirilmemeli. İlgili mevzuat, tüm teknik özellikleri gözönünde bulundurarak dürüst bir yayın izlemeyi sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Sıralanan tüm bu planlamaların yanısıra frekans sorununu çözüme kavuşturacak alternatifler de yok değildir. Kablo-Tv yayıncılığı ve özellikle Türksat'ın devreye girmesiyle kanal sayısı 16'ya çıkacak ve bu anomali durum biraz olsun giderilecektir. Ancak son iki alternatif özellikle kablolu Tv, yakın zamanda geniş bir kitleye ulaşması beklenmemektedir. Siyasi ve politik icraatlar bugüne kadar olduğu gibi bundan sonra da tökezleyerek devam ettiği sürece yeni teknolojik hizmetlerin sunulacağı biraz zora benziyor.

E.1.h-Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU) Ve Frekans Sorunu

E.1.ha- Birliğin Kuruluşu

ITU, Birleşmiş Milletlere bağlı dünya çapındaki telekomünikasyon sistemlerinin uluslararası kullanımını düzenlemek için kurulmuş bir uzmanlık kuruluşudur.

"20 Avrupa ülkesi tarafından 1865 yılında Uluslararası Telgraf Birliği olarak kurulmuştur. 20 yıl sonra Berlin'de, uluslararası telefonla haberleşme alanında ilk düzenlemelere gidildi"(305).

1906'da radyonun bulunuşu ile ilk defa radyo frekans tayfları Berlin Konferansı'nda belli radyo istasyonlarına tahsis edilmiştir. 1927'deki Uluslararası radyo-telgraf konferansında frekans tahsisi komisyonu oluşturulmuştur.

1923'de bu komisyon ITU'nun kurulmasına öncülük etmiştir. Daha sonra 1947'de Birleşmiş Milletler Konseyi'nde bir ihtisas komisyonu olarak kabul edilmiştir(306).

E.1.hb- Birliğin Oluşumu

Birleşmiş Milletler'in ihtisas kuruluşu olan ITU, 112'yi bulan üye ve ortak üyelere oluşur. Bütün üyeler Birliğin konferanslarına katılmak ve bütün teşekküllerine seçilme hakkına sahiptirler. Birliğin ana üyeleri telekomünikasyon anlaşmaları çerçevesinde oluşturulan 1 nolu listede yer alan ülkelere oluşur. Diğer Ortak üyeler ise uluslararası ilişkilerde tam sorumluluğu olmayan ülkelere oluşur.

(305): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 95

(306): a.g.e.

Bu ülkelerin üyeliği, başvuruları Birlik üyelerinin çoğunluğunca kabul edilen, anlaşmanın 17. maddesine uygun olan ülkelerden oluşur.

"Ortak üyeler Birlik üyelerinin sahip oldukları hak ve ödevlere haizdirler. Ancak konferans veya Birlik'in diğer teşekküllerinde oy hakkına sahip değildirler. Yine bunlar esas ortakların katıldığı konferanslar veya idari konferanslar tarafından seçilen Birlik teşekküllerine üye seçilemezler"(307).

E.1.hc- Birliğin Amaçları

Genel merkezi Cenevre'de bulunan ITU'nun genel amaçları, bütün üyelerine telefon, telgraf, fax, radyo ve televizyon ile uluslararası haberleşme konularında yardımcı olmak ve uluslararası haberleşmenin genel çizgilerini belirlemektir. Bu amaçlar şöyle sıralanabilir:

* Her çeşit telekomünikasyonların akılcı bir şekilde kullanılması ve uluslararası işbirliğinin devam ettirilmesi.

* Telekomünikasyon servislerinin geniş ölçüde yayılmasını, gelişmesini, işletilmesini ve verimini artırmak.

* Uluslararası ortak amaçlar yönündeki çalışmalarını desteklemek.

* Çeşitli ülkelerde telsiz haberleşme istasyonları arasında meydana gelen bozucu etkileri giderecek frekans bantlarının ayarlanmasını ve planlanan frekansların kaydedilmesini sağlamak

* Servislerin idaresi için mümkün olduğu kadar düşük seviyede ücret tarifelerinin düzenlenmesi ve işbirliğinin kolaylaştırılmasını sağlamak.

* Yaşam güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almak.

* Bütün üyeler ve ortak üyelerin yararı için araştırmalar yapmak, tavsiyelerde bulunmak, telekomünikasyona ait bilgi toplamak ve bunları duyurmak...

(307): Uluslararası Telekomünikasyon Sözleşmesi İst.l matbası syf 7-10, İst. 1951

E.1.hd- Birliğin Yapısı ve Faaliyetleri

Birliğin genel yapısı aşağıdaki teşekküllerden oluşur: Ancak burada konu gereği frekansları kayıt ve tescil eden daimi teşekküle değinmekle yetinilecektir. Bu konuda daha geniş bilgi için ITU sözleşmesine bakılabilir.

- * Daimi teşekküller
- * İdare Konsey
- * Yetkili Ana Murahhaslar Konferansı

E.1.he- Uluslararası Frekansları Kayıt ve Tescil Komitesi

Uluslararası frekansları kayıt ve tescil komitesinin görevle ve fonksiyonları şunlardır:

* Radyokomünikasyon tüzüğünde tesbit edilen yöntem gereği uluslararası düzeyde resmen kabûlünü sağlamak üzere frekans planlaması isteklerini tesbit etmek, çeşitli ülkeler tarafından yapılan frekans planlaması isteklerinin kayda geçirilmesi.

* Frekans tayfında karıştırıcı etkilerin meydana gelebileceği kısımlarında mümkün olduğu kadar fazla miktarda radyoelektrik kanallarının işletilmesini sağlamak amacıyla üye ve ortak üyelere bilgi verilmesi...

* Toplantılarının her birinde üye sayısını tesbit etmek ve bu üyelerin dünyanın tüm bölgelerini temsil etmesini sağlamak. Ayrıca komite üyeleri radyokomünikasyonlar normal idari konferansı tarafından belirli bir yöntemle seçilir

E.1.hf- Dünya İdari Radyo Konferansı (WARC)

İdari Konferanslar çerçevesinde gerçekleştirilen, Dünya İdari Radyo Konferansı, idare konseyinin teklifi üzerine yapıldığı gibi, 20 Birlik üyesinin idare konseyine müracaat ederek teklif ettikleri bir gündemi görüşmek üzere bu konferansın yapılmasını sağlayabilirler.

Warc, ITU'nun bir yan kuruluşudur. Her 20 yılda bir elektromanyetik tayflarının düzeltilmesi için yapılan bir konferansın adıdır.

Uluslararası frekans kullanımı ve bunun yöntemlerini belirlemenin yanısıra vericilerin güç sınırları ve ülkelerin birbirlerinin yayınlarından etkilenmesi konularında kararlar alır(308).

(308): Rigel, a.g.e. syf 95

En son 1979 yılında Warc toplantısı, bundan sonra 1999 yılında yapılacaktır. Bu komitenin uzun zaman aralıklarıyla toplanması, fazla miktarda sorunun yığılmasına yol açmaktadır. Teknolojik gelişmelerin hızla ilerlemesi yüzünden, gündeme diğer sorunlar da eklenmeye başlamıştır. İşte, 1979 yılındaki toplantı, yeni sorunların biriktiğini açıkça göstermektedir. Her zaman ki gibi teknik konular, radyotayflar, frekans planlaması ve dağıtımı konuşulması beklenirken politik çekişmeler yüzünden bir sonuca varılamamış ve toplantı başarısızca dağılmıştır. Burada üçüncü dünya ülkelerinin Batılı devletlerden iletişim alanında söz sahibi olma isteği gündeme gelmiştir. ITU'nun ekonomik ve teknolojik güç bakımından önde olanlara ayrıcalık tanıdığı ileri sürülerek tartışmalar sürüp gitmektedir. 1970'lerden beri uydu iletişimi ve daha geniş mikrodalga kullanma yöntemlerindeki gelişmeler, insanların yaşam biçimleri, sosyal, ekonomik ve politik kurumlar üzerinde çok büyük değişiklikler yapmaya başlamıştır.

"Warc 1979 toplantısında genelde Batının telekomünikasyon konusunda güttüğü siyaset tartışılmıştır. Dünya nüfusunun %10'unu oluşturan Batı, frekansların %90'ını elinde tutması, uydu park yerlerinin şimdiden parsellenmiş olması, diğer dünya devletlerini adeta isyan ettirmiştir"(309).

Warc'ın koyduğu standartlar her ITU üyesi için bağlayıcıdır. Warc'ta temsil edilen üyeler, ITU'nun da üyesidir. Bu standartlar, "Kablo yayınları, doğrudan uydu yayınları, uluslararası data trafiği, telgraf, telefon, teleks, telefaks konularını kapsar"(310).

Son Warc toplantıları politik tartışmalarla geçmeğe başlamıştır. 1984'te Rusya ve 100 Üçüncü dünya ülkesi, Cenevre'de toplanarak frekans karmaşasını görüşmüşlerdir. Toplantı sonucunda ITU'nun iki alanda çalışma yapmasını karara bağlamışlardır. İlki, frekansların bilgisayarlarla dağıtılması, ikincisi uydu park yerlerinin önceden belirlenmesi idi. Batı ve ABD bu karara uymak istediği gibi, ITU'nun da yetersiz uzman kadrosuyla yakın zamanda bu çalışmayı yapması beklenmemektedir(311).

E.1.hg- Telekomünikasyon Sözleşmesi ve Sözleşmenin Uygulanması

Telekomünikasyon sözleşmesine katılmak için gerekli belgeler Birlikmerkezi'nin bulunduğu ülkenin hükümeti aracılığıyla Genel sekretere gönderilir. Genel Sekreter bu katılma isteğini ortak üyelere tebliğ ederek duyurur. Aykırı bir hüküm bulunmadıkça katılma, başvurunun tarihinden itibaren yürürlüğe girer.

(309): Tekinalp, Şermin. a.g.e. syf 6

(310): Rigel, Nurdoğan. a.g.e. syf 95

(311): Tekinalp, a.g.e. syf, 6

Bütün üyeler ve uluslararası radyokomünikasyon servislerine bozucu etkide bulunabilecek bütün telekomünikasyon istasyonları, sözleşme ve anlaşmaya ekli tüzüklere uymak zorundadırlar.

Uluslararası telekomünikasyon ağını bozacak istasyonları işletenler ve ilgililerce tanınmış özel işletmelerle diğer yetkili işletmeler bu anlaşmanın ilgili hükümlerinin uygulanmasında görevlidirler.

Sözleşmeden dönmek isteyen her üye, durumu Genel Sekreterliğe bildirerek sözleşmeden çıkabilir(312).

E.1.hh- ITU Hakkında Kısa Bir Özet

Temel prensipleri itibariyle teknik konular, uluslararası frekans sorunları, uydu ve kablo yayınlarla ilgilenen ITU, son zamanlarda politik konularla da uğraşmak zorunda kalmıştır. Tavsiye niteliğinde olan kararları toplu görüşmeler sonunda ortaya konulur. Hükümetlerden bağımsız olarak çalışır ve belirli dönemlerde kongre yapar. Üye devletler her kongreye teklif getirerek görüşülmesini istedikleri konuların tartışılmasını sağlayabilirler.

Uluslararası haberleşmenin sağlıklı yapılması için ITU'un spektrum kullanımında koyduğu esasların uygulanması şarttır.

E.1.hı- Frekans Planlamasında Türkiye'nin İhmali

Uluslararası düzeyde ülkelerin frekans durumlarını coğrafi ve teknolojik gelişmişliklerine göre ayarlayan ITU, Türkiye için de belirli bir frekans spektrumu ayarlamıştır. Bu frekans tahsis ve tescil işlemleri, daha önce bahsedilen Warc konferanslarında belirleniyor. Türkiye, ITU'unun ortak üyesi olduğundan bu toplantılara katılma ve sahip olduğu frekans spektrumunu tescil ettirme hakkı bulunmaktadır. Bu yönde ilk defa Avrupa ülkeleri Bölgesel Radyo Konferansı 1961'de Stockholm'de yapıldı. Bu konferansta televizyon yayınlarının gittikçe artmasından ötürü televizyon yayın bantları da ayarlandı. "Sovyetler Birliği'nin Avrupa'ya uzanan bölümünü de kapsayan bu konferansta Türk heyeti 40. boylamdan sonrası için istekte bulunmadı. Böylece uluslararası yapılan konferansta Türkiye'nin Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Tunceli, Elazığ ve Diyarbakır'ın biraz doğusundan geçen 40. boylama kadar frekans tescili yapıldı"(313).

(312): ITU Sözleşmesi İstanbul Matbaası, syf 20-25, 1951.

(313): Milliyet Gazetesi, 12 Şubat 1992 syf 19

Giderek gelişen ve artan radyo-Tv yayıncılığı, uluslararası düzeyde yeniden bir düzenlemeyi gerekli kılıyordu. Bu nedenle 1985'te yeniden bir konferans yapılması planlandı. "Bu kez Afrika ve Ortadoğu'yu kapsayan bu konferansa Türkiye katılmadı. İran, Irak ve Suriye'nin katıldığı ve frekanslarını tescil ettirdikleri konferans için TRT yetkilileri tarafından, "ülkenin coğrafi yapısı nedeniyle uydu yayına geçmemiz gerekmektedir, bu nedenle frekans tesciline gerek yok" denilerek konfe-ransa gidilmemiştir. 40. boylama kadarı Avrupa, diğer bölümü de Ortadoğu konferansı ile tescil edilebilecek olan milli frekans şansımız, elden kaçırıldı. 1989 yılında bu konferansın ikinci bölümü yapıldı. Bu kez PTT ve TGM'nün ısrarına karşılık, Türkiye konferansa kabul edilmedi"(314).

E.1.hj- Sınır Ötesi Yayın Anlaşması ve Türkiye

Türkiye, Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan sınır ötesi televizyon yayınlarıyla ilgili sözleşmeyi 7 Eylül 1992 günü imzaladı. Belgeye, Türkiye adına Avrupa Konseyi nezdindeki daima temsilci Büyük elçi Sönmez Köksal imza koydu. Türkiye ile birlikte 18 ülkenin imzaladığı bu sınır ötesi yayın anlaşması Kasım 1992'den itibaren yürürlüğe girmesi beklenmektedir. Oldukça sert maddeler içeren anlaşma, bu arada yurt dışından yayın yapmakta ve yapacak televizyon kanallarını denetleyebilme yetkisi getiriyor.

34 maddeden oluşan anlaşmada televizyonların günde kaç reklam yayınlacağından, çocuk ve haber programlarında nasıl reklam alınıp kullanılabileceği, haberlerin tarafsız olacağı, yayınların genel ahlaka aykırı olmaması ve şiddet filmlerinin yayınlanmamasına ilişkin bir dizi madde bulunuyor.

"Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra uygulanması bir komite tarafından sürekli biçimde denetlenecek. Sınır ötesi televizyon yayınlarıyla ilgili sözleşmenin amacı ve sözleşmede yer alan başlıca hükümler şöyle"(315):

* İfade özgürlüğünün sağlanması, televizyon yayınlarının izlenmesi ve dış ülkelere yönelik yayın yapılması.

* İrkçılık propagandası yapan veya pornografik nitelik taşıyan yayınlarla mücadele etmek.

* İlgililere, yayınlarla ilgili cevap hakkı tanınması.

* Avrupa yapımı filmlerin oynatılması. Ancak bu filmler yapım tarihlerinden itibaren 2 yıl geçmeden gösterilmeyecek.

* Reklamların düzenlenmesi konusunda sigara ve içki reklamları yasaklanıyor. Ayrıca reklamların genel yayın süresinin %15'ini geçmemesine özen gösterilecek. Reklamlar film aralarına serpiştirilebilecek fakat haberler keserek reklam gösterilmeyecek.

(314): Milliyet Gazetesi, 12 Şubat 1992 syf 19

(315): Zaman Gazetesi, 8 Eylül 1992 syf 9

E.2- Hukuki Sorunlar

Hukuki sorunlar, özel televizyonların anayasanın 133. maddesine aykırı yayın yapmalarıyla başladı. Mevcut 133. maddeye göre yayın yapma hakkı hala devlet tekelinde olup sadece TRT kurumu, bu tekeli kullanma yetkisine sahiptir. Ancak, başta Star 1 olmak üzere tüm özel televizyonlar, bir bir vericilerini dikip yayına geçmeleriyle önü alınmaz bir yayın çıkmazına girildi.

Türkiye'de bugün İntestar, Teleon, Show Tv ve Kanal 6 gibi özel televizyonlar rahat bir şekilde yayınlarını sürdürmekte ve bunlara PTT tarafından link hatları tahsis edilmektedir. Bölgesel çapta yayına geçmek isteyen kuruluşların teşebbüslerine ise engel olunmaktadır. Çifte standart olarak da değerlendirilen bu durumun Türkiye'de başlıca hukuki sorunu oluşturmaktadır. Anayasanın 133. maddesi, Türkiye'de radyo-Tv yayıncılığını sadece TRT kurumuna veriyor. Ancak sayıları gittikçe artan özel televizyonların yayınlarını sürdürmeleri de soruna çare aranmasını zorunlu kılmaktadır.

Koalisyon hükümetinin vaadine rağmen Anayasanın 133. maddesini hala Meclis'e getirmemesi ve özel radyo-Tv yasa teklifini Meclis'ten geçirmemesi halihazırda bir bunalıma yol açmaktadır.

1989'da gerçekleştirilen 3517 sayılı kanun gereği TRT'nin elindeki vericilerin tüm personeliyle PTT'ye devredilmesiyle bir kaos yaşanmıştı. Geçen Mart ayında Koalisyon hükümeti vericilerin PTT'ye yük olmaya başladığını bildirmiştir. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, 1990 yılı raporuna göre PTT'deki vericilerin personeliyle TRT'ye verilmesi için gerekli kanuni işlemlerin yapılmasını istemiştir. Anayasa mahkemesinin 3517 sayılı kanunu iptal etmesiyle ortaya bir yasal boşluk çıkmıştı. Bu iptal kararına dayanılarak, intikal edilen personelin Mart 1992 itibarıyla PTT hakkında Bölge İdari Mahkemelerine açtıkları dava sayısının 768'e ulaştığı tesbit edilmiştir.

Bu raporda, "1989 yılında TRT kurumundan PTT'ye devredilen Tv-radyo istasyonlarının maliyet yükü geçen yıl 81.1 milyar lira iken faaliyet yılında yüzde 77.3 artarak, 143.8 milyar liraya yükselmiştir. Direkt, gelir karşılığı olmayan bu hizmetin, PTT'nin karlılığına yaptığı menfi etkinin önümüzdeki yıllarda da artarak devam edeceği anlaşılmaktadır. İlgili kuruluşlara verilen hizmetin karşılığının alınmasına yönelik yasal düzenlemenin yapılması gerekmektedir"(316), deniliyor.

(316): Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mart 1992 syf 2

Bu gelişmeler üzerine, Ulaştırma Bakanlığı Temmuz 1992 içinde PTT'ye devredilen verici ve personele ilişkin kararını açıklayarak, durumu TRT'ye bildirdi. Buna göre eski verici ve personel, yeniden TRT'ye kazandırılarak sorun çözülmüyordu. Günaydın Gazetesi haberinde şöyle diyor: "TRT yaklaşık 3 yıl önce PTT'ye devredilen vericilerine kavuşuyor. Böylece vericilerle birlikte PTT'ye devrolan 1354 personel de TRT'ye geri dönebilecek. Vericilerinin tekrar PTT'den TRT'ye devri konusu, Ulaştırma Bakanı Yaşar Topçu tarafından onaylandı ve durum TRT'ye bir yazı ile bildirildi. Bakanlığın bu kararı yeniden yapılanması arzulan ve tarafsız bir kamu kurumu haline getirilmeye çalışılan TRT açısından büyük önem taşıyor"(317).

Türkiye'de gerek uydudan gerekse yerel düzeyde halen anayasaya aykırı yayın yapan tüm özel radyo-televizyon kuruluşları birer korsan kuruluş olarak nitelendirilmektedir. Türkiye'de yaşanan bu hukuki ve yasal kaosa bir örnek olması bakımından aşağıdaki olayın aktarılması yerinde görülmüştür.

Şimdiye kadar yayına geçen özel Tv kanalları herhangi bir yayın izni almadan yayınlarını sürdürürken, Ulaştırma Bakanlığı'nın kendi makamlarına başvuruda bulunan bazı yerel televizyon teşebbüsçülerine izin vermemesi veya işi anayasaya atması bir yandan korsan yayıncılığın artmasına yol açmaktadır. Bu konuda Konya Selçuklu Belediye'sinin girişimlerine Ulaştırma Bakanlığı'nın verdiği cevabi yazıyı aktarmada yarar var.

Konya Selçuklu Belediyesi, özel yayın izni verilmesi için Eylül 1992'de Ulaştırma Bakanlığı'na bir yazı göndermiştir. Bakanlığa bağlı Telsiz Genel Müdür vekili Ali Tülümen ise gönderdiği cevabi yazıda, her türlü telsiz verici, alıcı, radyo-Tv yayınlarını almaya yarayan alıcı cihazların dışındaki her çeşit resim, ses ve data alıcı cihazlarının ithal ve imalinin standartlara uygunluğunun tesbiti, Telsiz Genel Müdürlüğü'nün iznine tabi olduğunu belirterek, her türlü telsiz sistem için sistem kurulmadan önce Telsiz Genel Müdürlüğü'ne müracaat edilerek sistem kurma izninin alınması ve frekans tahsis-tescil işlemlerinin yapılması gerektiğini vurgulamıştır.

"Türkiye'de halkın doğrudan alması maksadıyla yapılan her türlü radyo-televizyon yayınları devletin tekelinde olup, bu tekel Türkiye radyo ve televizyon kurumu tarafından kullanılmaktadır. TRT kurulu dışında ancak polis ve meteoroloji teşkilatlarına Radyo-Tv Yüksek Kurulu'nca radyo istasyonu kurma ve yayın yapma izni verilmesi mümkün olup bunun dışında bir kişi ve kuruluşun Türkiye dahilinde radyo-Tv yayını yapmasına imkan bulunmamaktadır"(318) denilmesinerağmen hala özel televizyonların yasal bir statüye kavuşturuldukları görülmemektedir.

(317): Günaydın Gazetesi 23 Haziran 1992 syf 7

(318): Zaman Gazetesi, 11 Ekim 1992 syf 14

Yaşanmakta olan yayın karmaşasına yasal bir çözüm bulmak amacıyla Anayasa Hukukçusu, Dç. Dr. Zafer Gören, özel radyo ve Tv'ye anayasal imkan tanınabilmesi için mevcut anayasa hükümlerinde aşağıdaki değişikliği teklif etmiştir(319).

1- Anayasanın 133. maddesi tümünden kaldırılmalıdır.

2- Anayasanın 26. maddesinin 1. fıkrası aşağıdaki gibi değiştirilmelidir. "Herkes düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim ve başka yollarla kendi başına veya toplu olarak, açıklama, yazma ve kitle iletişim araçlarından engellenmeden, haber alma özgürlüğüne sahiptir. Radyo, televizyon, sinema aracılığıyla haber verme özgürlüğü garanti altına alınmıştır. Sansür yasaktır.

3- Anayasa maddelerinden 31 f, 1.c.1. deki kamu tüzel kişileri elindeki, ibaresi çıkartılmalıdır. Federal Alman Anayasa maddesinin ünlü "televizyon kararı" ndaki özel televizyon şartlarına dayanılarak şöyle yol takip edilmelidir:

a-Bu düzenleme ile yurt içi programlar temelde bütün olarak mevcut düşünce farklılıklarına uygun olmalıdır.

b-Asgari ölçüde içerik dengesi, objektifliği ve karşılıklı saygı garanti edilmelidir.

c-Sınırlı bir devlet denetimi öngörülmelidir.

d-Özel televizyonlara eşit kuruluş şansı tanınmalıdır.

Zafer Gören, anayasanın 133. maddesi kaldırıldıktan ve radyo-Tv özgürlüğü, 26. madde ile kurumsal garanti tanındıktan sonra şöyle bir yasal düzenlemenin yapılmasını öneriyor.

*Türkiye şartlarına daha uygun görünen Federal Alman Anayasa mahkemesi 3. Tv kararında öngörülen "iç plüralist sistem" benimsenmeli, yani radyo Tv karar organlarının meydana gelişinde toplumun çeşitli önemli kesimlerini temsil eden katılımcı bir sistem uygulanmalıdır.

* Özel radyo Tv kendine has özellikleri gözününde tutularak "özel bir şirket tipi" meydana getirilmelidir. Özel Tv ile birlikte varlığını sürdürecekt olan kamu tüzel kişiliği biçimindeki radyo Tv kuruluşuna da anayasanın 26. maddesi ışığında özerklik tanınmalıdır.

Modern teknolojinin yenilikleri mevcut kanunları geride bıraktığı, bu tezin çeşitli bölümlerinde defalarca ifade edildi. Teknik altyapı hazır hale getirilmeden yapılacak hukuki düzenlemeler, duruma yeni bir çare olmayacaktır. Dr. Melih Pazarcı'ya göre özel televizyon ile ilgili bütün şartlar, hukuki yapılabilir, ancak teknik şartlar uygun hale gerilmezse mevcut mevzuat yetersizliğinden dolayı hergün yeni bir mahkemelik sorun doğmaya devam edecektir.

Hukuki sorunlar, yetkili mercilerin politik şovları ve kısır siyasetleri yüzünden bir türlü sağlıklı çözüme kavuşturulamamıştır. Sonuçta Tv sahiplerinin verici yerleştirme yarışından doğan kavgaları devam ederken daha henüz net bir yayın izlenememektedir. Tabi ki, bu konu siyasi iktidarın insiyatifindedir. Ancak etkilenen tüm bir toplum olduğu da unutulmamalıdır.

E.3- Maddi Gelir Sorunları

Türkiye'de şimdiye kadar tek yayın kuruluşu olan TRT, maddi kaynaklarını çeşitli yerlerden karşılıyordu. Bir kamu televizyonu olması nedeniyle başta devletten olmak üzere, belirli bir reklam politikası dahilinde aldığı reklamlarla ve bandrol ücretleriyle maddi giderlerini karşılamaya çalışıyordu. Ancak özel Tv için bu böyle değildi. Özel Tv'nin genel karakterinden kaynaklanan en önemli sorun, onun varlık sebebi olan maddi kaynak sorunudur. Çünkü gelirlerini sadece reklamlarla karşılayan özel televizyonlar, ancak bu sayede yayınlarını sürdürebilirler. Bu nedenle özel Tv ile yeni tanışan Türkiye'nin reklam potansiyelinde belirli bir hareketlenmenin yaşanması kaçınılmaz görünmektedir. Şimdi, 1990 sonrası Türkiye'nin gündemine giren özel Tv'nin yol açtığı reklam pastasındaki hareketlilik ve olası doğacak maddi sorunlar belirtilmeye çalışılacaktır.

Özel Tv'ler, başlangıçta Türkiye'de küçük sermayeli şirketler kurmuşlardır. Bu şirketler aracılığıyla aldıkları reklamlara cüz'i vergiler vererek yurt dışından yayınlarını sürdürmeye başlamışlardır. TRT'nin reklam gelirlerini düşüren bu özel Tv kuruluşları, gelirleri nin azalacağı düşüncesiyle çıkarılacak olan radyo-Tv yasasına sıcak bakmamaktadırlar. Bu durumu Haluk şahin Mart 1992 içinde radyo-Tv yasa-sının savsaklanması üzerine dile getirmişti. Örneğin yasanın çıkması durumunda yıllık 630 milyar lira olan İnterstar'ın reklam gelirinden dolayı devlete zorunlu vergi vereceği biliniyor. Bu nedenle özel televizyonlar şimdilik yasanın çıkmasından yana görünmüyorlar. Ancak hukuk devleti diye tanımlanan Türkiye Cumhuriyeti devletinin, bu kadar sermayenin usulsüz bir şekilde özel Tv'lerin kasasına akmasına göz yumması ve yasanın çıkarılmasını geciktirmesi hiç de makul görünmemektedir.

Türkiye'de belirli bir reklam potansiyelinin bulunması birçok özel televizyon kuruluşunun iştahını kabartıyor. Yasanın çıkmasıyla gizlenen bu reklam pastasının harekteleneceği umulmaktadır. Ancak bunun nasıl ve ne şekilde pay edileceği

büyük bir sorunu teşkil ediyor. Yasada belirtilecek reklam politikası ne olacak? Özel Tv'ler ne kadarlık süreyle reklam alabilecekler? Bütün bunlar şimdilik muammalığını koruyor. Bu yüzden özel Tv kanalları, şimdilik "ne koparırsak kardır" düşüncesiyle hareket etmektedirler.

"Pek çok ürün reklamının 5-10 milyon az sayıda insan için yapıldığı Türkiye'de, devlet tekeliyle belirlenen reklam tarifelerinin pahalılığı küçük reklam verenin televizyon gibi geniş kitlelere hitap edebilen mecralardan yararlanabilmesini zorlaştırıyor. Bu nedenle sayısal olarak daralan reklam harcamaları reklam pastasının da küçük kalmasına neden oluyor. Ancak özel kanal sayısının da artmasıyla canlanacak olan rekabetin bu duruma olumlu etki yapacağı açık"(320).

Bu çerçevede 1991 yılı içinde reklam harcamalarının 2.5 trilyon lira olduğu tesbit edilmiştir. Star 1, TRT ve yazılı basının paylaştığı reklam pastasında TRT, gelirlerinin yarısını star 1'e kaptırdığı gözlenmiştir. Özel televizyon yasasının çıkması ve kanalların çoğalmasıyla TRT ve yazılı basının reklam gelirlerinin doğal olarak düşeceği belirtilmiştir (321).

Reklam potansiyelindeki hareketlenmeyle meydana gelen bir konu var. Reklamın tüketici sağlığı bakımından denetlenmesi. Sırf gelir olsun diye aşırı tüketim ve savurganlığa yol açan sağlıksız ürün reklamlarının denetlenmesi gerekmektedir. Reklamı yapılan ürünlerde TSE markası tam olarak belirtilmediği ve kitlenin aldatıldığı gözlenmiştir. Bu da özel televizyonların yolaştığı ayrı bir sorun. Bu nedenle Tüketiciyi Koruma Kanunu çıkarılmasına başlanmıştır. .

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Ersan Yavuz, hazırladıkları kanun taslağında reklam yoluyla yapılacak istismarın önlenmesini amaçladıklarını belirterek şöyle devam etmiştir:

"Getirdiğimiz düzeltici reklam kavramıyla, yaşlılığı, hastaları, çocukları ve cinselliği istismar edici reklam yapılmasına izin vermeyeceğiz. Eğer hastaları, yaşlılığı, cinselliği ve çocukluğu istismar edici reklam yapan olursa, getirdiğimiz yeni düzeltici reklam kavramıyla, reklam yapanlara aynı kanallardan hatalarını düzelttireceğiz. Yani bu tür reklam yapanlar yine aynı kanallardan daha sonra, ben bunu yapmıştım, ama yanlış yaptım diyerek açıklama yapmak zorunda kalacak. Avrupa mevzuatında da bu böyledir. Reklamlarda kadın, çocuk kullanabilirsin, ama bunu istismar etme diyoruz" (322).

(320): Barometre Gazetesi, 27 Ocak 1992

(321): Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1992, syf 4

(322): Tercüman Gazetesi, 24 Mart 1992 syf 7

20 Ekim genel seçimleri Türkiye'de özel televizyonlar bakımından yeni bir sorun doğurdu. Seçim yasaklarına rağmen Star 1, bir partinin reklamlarını yaparak ileride böyle ilginç sorunların doğabileceğini gösterdi. Reklam ajanslarının da bu durum karşısında gelirlerinin özel televizyona kaymaya başladığını gözlemişlerdir.

Özel televizyonların birbiri ardına devreye girmesiyle reklam potansiyelindeki erimeyi gören TRT yetkilileri yeni önlemler alma girişimine gittiler. Geçen Mart ayında Televizyon Daire Başkanlığı'na yeni isimler atandı. Bülent varol ve yardım-cısı Yücel Yener, TRT kanallarının akışını değiştirici yeni uygulamalar getirdiler.

"Bu prototip değişiklikle saat 19.00-22.30 arasındaki yayın kuşağına dinamizm geldi. Reklam pastasının en büyük dilimi, bu saatler arasında belirlenirken, TRT yaptığı bu akışla reklam gelirini bir kat arttırdı. Nisan ayıyla birlikte gerçekleşen bu prototiple TRT'nin günlük reklam geliri 1 milyardan 2 milyara fırladı. Esas değişikliğin Eylül ayında gerçekleşeceğini belirten Varol, süper yapımlarla izleyicinin karşısına çıkacağız. Kanalların karakteri, bu dönemden iyice oturacak ve ekran başındakiler, beş kanal arasında mut laka istediği bir yapıyı görecek. Doğal olarak reklam geliri de katlanacak"(323).

Özet olarak, Türkiye'nin gündemine yeni giren özel televizyonların reklam pastasındaki meydana getirdikleri paylaşımı şöylece görmek mümkündür:

"1985 yılında %36'sını basının, %59'unu TRT'nin ve binde 5'ini radyonun aldığı reklam pastasının bölüşümü, Magic Box'ın yayına başladığı 1990 yılında %55.8 basın, %43.5 televizyon ve binde 7 radyo olarak değişti. 1992'nin ilk 6 ayında ise basının payı %52.3, Tv'nin %47.5 ve radyonun binde 2 oldu. Basının reklam pastası dilimindeki artış dikkati çekerken, daralma gösteren Tv'nin dilimi ise TRT'nin kan kaybı ile bölüşüldü. 1990'a kadar elektronik basında tek başına olan TRT, 1990'da kendi diliminin %2.9'unu Magic Box'a verdi. 1991'de payını %44.6'ya çıkaran Magic Box, elektronik basına yönelen reklamlardan TRT'ye düşen bölümün, 1990'dan 1991'e, %97'den %55.4'e inmesine yol açtı. Elektronik basının 1992'nin ilk altı ayında kendi içinde yaptığı bölüşüm ise şöyle oldu: TRT %23.5, İnterstar %46.5, Teleon %5.7 ve Show TV %24.3"(324).

Mayıs-Haziran 1992 aylarındaki gelirin paylaşımı ise şöyle: "Mayıs 1992; Show Tv 110 milyar 125 milyon. İnterstar 97 milyar 59 milyon, TRT 60 milyar 21 milyon, Teleon 15 milyar 690 milyon. Haziran 1992: Show Tv 106 milyar 313 milyon. İnterstar 81 milyar 135 milyon, TRT 33 milyar 974 milyon, Teleon 22 milyar 753 milyon"(325).

(323): Hürriyet Gazetesi, 19 Nisan 1992, syf 18

(324): Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1992 syf 4

(325): Zaman Gazetesi, 8 Ağustos 1992 syf 8

Görüldüğü gibi kamu modelini temsil eden TRT, ticari modeli temsil eden diğer özel televizyonlar karşısında geliri gittikçe düşmektedir. Yükselen bu gelir karşısında özel televizyonlar yayınlarını daha da güçlendirmektedirler.

Reklam pastasındaki bu dilimlenme reklam fiyatlarını doğrudan etkiledi. Tarifelerde ortalama birim fiyatlar üzerinde yapılan incelemede karşımıza şu tablo çıkıyor. "TRT'nin 1991'de bir saniyelik reklam tarifi %69.8 artarken, 1992'de bu artış %38.6'da kaldığı görülmektedir. 1990'da yayına başlayan İnterstar ise 1992'de bir saniyelik reklama %91 oranında zam yaptı. Basının santim sütun başına yaptığı zam ise 1991'de %83.7'den 1992'de %93.5'e yükselmiştir"(326).

Türkiye'de özel televizyon, bütün sorunlarıyla beraber güncelliğini koruyor. Bir sene içinde ulusal çapta yayın yapanların yanısıra yerel çapta yayın yapan televizyon sayısının nereye vardığı bilinmiyor. Bütün bu kanallar tekniğinden sosyal ve hukuki sorunlara dek bütün sorunları yaşamaktadırlar. Bir yıldır çıkması beklenen radyo-Tv yasasıyla bu derterin biteceği umulmaktadır. Son olarak televizyonun reklam ve maddi sorunlarına ilişkin Show Tv Reklam Müdürü Yusuf Gökçek'in görüşleri aktarılabilir:

"Şu anda bir geçiş dönemindeyiz. İnterstar, Teleon, Show Tv açıldı. Arkadan Kanal 6, Flash Tv, HBB geliyor. Başka bir takım projeler var. Ama bunların hepsi ayakta kalmayacak. En iyi programı yapan, en çok seyredilenler yaşayacak ve bunların reklam pastasındaki dilimleri de büyüyecek"(327) diye konuşuyordu.

E.4- Sosyal ve İçerik Sorunları

Özel televizyonların getireceği sosyal içerikli sorunlar neler olabilir? Türkiye'de bu sorunun sınırlarını şimdiden kestirmek güç. Ancak, yine de bazı kaba değerlendirmelerin yapılması gerekir. Genel itibariyle içerik; yayının türü ve mesajıyla ilgilidir. İçerik ve yayın sorunları daha çok sosyal, ekonomik ve politik özelliklidir. Bu nedenle toplumun nasıl yönlendirileceği, nelerin yayınlanıp yayınlanmayacağı, yasalar çerçevesinde nasıl hareket edileceği gibi konular içerik ve sosyal sorunların çerçevesini çizmektedir. Genelde basın ve kamuoyunun gündeminde bu sorunlar tartışılmaktadır. Yani içerik ve mesaj açısından "neyi yayınlarsam daha fazla seyirci toplayabilirim" tartışmaları sürüp gitmektedir. Oysa teknik altyapının hazır olmadığı bir ortamda televizyon yayıncılığı adına ortaya soyunmak, olası bir akılcılık olmasa gerektir. Yapılan yayınların tarafsızlık ilkesine rağmen, toplumun duyarlı olduğu konulara ilişilmesi halinde bazı toplumsal sorunların doğabileceği gözden ırak tutulmamalıdır.

(326): Cumhuriyet gazetesi, 18 Ağustos 1992 syf 4

(327): Cumhuriyet gazetesi, 18 Ağustos 1992 syf 4

Özel televizyonun karakterinden kaynaklanan daha fazla kazanma ve kar etme düşüncesi, yayınlanacak programların içeriğini de doğal olarak etkilemektedir. Bu da, daha çok seyircinin ekran başına çekilmesini sağlayacak programların yapılmasını gerektiriyor. Bir devlet televizyonu olan TRT'ye göre özel kanallarda eğitim-kültür ağırlıklı programların görünmemesi bu yüzden normaldir. Şimdiye kadar alışılmışın ötesinde bir program anlayışı getiren özel televizyonlar, hazırladıkları programlarıyla toplumun değer yargılarında, düşüncelerinde, tüketim biçimlerinde tutum ve davranışlarında gözle görülür bir değişikliğe yol açtıkları inkar edilemez. Burada özel televizyonların nasıl bir sosyal ve psikolojik değişikliğe yol açtıklarına dair bir çözümleme yapılmayacaktır. Buna zaten imkan yoktur. Ancak genel hatlarıyla yapılan şikayetler ve doğan sorunlar dile getirilmeye çalışılacaktır.

TRT Reklam Müdürü Ali Kalıpçı, özel televizyonların korsan olduklarını belirterek, bu kanalların halk üzerinde belirli bir ahlak boşluğu meydana getirdiğini, hiçbir kültür değeri olmayan arabesk, yarışma ve lotarya programlarıyla yerleşik değerlerin dışına çıktığını dile getirmiştir(328).

Daha az giderle daha fazla gelir elde etmeyi düşünen özel televizyonların bir sorunu da yerli yapıma verecekleri ağırlık. Dışarıdan daha ucuza aldıkları filmleri yayınlamaları iyi reklam alan kanallar, çıkarılacak radyo-Tv yasasıyla en az %45 oranında yerli yapıma yer vermeleri istenecek. Bu durumda özel televizyonların ne gibi strateji uygulayacakları merak konusu.

Türkiye Gazetesi yazarı Yalçın Özer özel televizyon konusunda bazı sosyal endişeler taşıdığını söyleyerek görüşlerini şöyle dile getirmiştir:

"Televizyonun milletlerarası politika ve ekonomide ne kadar etkili bir güce sahip olduğu artık tartışılmıyor. Ancak bu noktada Türkiye için ciddi kaygılar taşıyoruz. Evvela dış dünyanın evlerimizin içine kadar ulaştırdığı etki yönünden... Unutmamak gerekir ki, Sovyet Rusya'yı ve diğer Doğu Avrupa komünist rejimlerini çökerten başlıca etken, Batı'nın televizyon istasyonları oldu. Komünizmin hakkından gelebilen bu yıkıcı etkinin her zaman böylesine "olumlu" yönde çalışmayacağını bilmeliyiz. Aynı yıkıcılığı kendi dünya görüşümüz, ahlak anlayışımız, milli kültürümüz ve dini inançlarımız için de gözönünde tutmamız gereklidir"(329).

(328): Zaman Gazetesi, 21 Ağustos 1992, syf 14.

(329): Türkiye Gazetesi, 14 Şubat 1992, syf 1

Özel televizyonların devreye girmesiyle, TRT kendi içinde bazı yeni ataklara girişti. Yani özel televizyon artık yavaş yavaş her alanda etkisini hissettirmeye başlıyordu. TRT yayınladığı programlarda özel televizyonlarla rekabet edecek konu arayışına koyuldu. Halka daha yakın olmak amacıyla radyo ve televizyon programlarında daha çok canlı yapımlara yervermeye başladı. Her kesimden izleyicinin programlara katılımını sağlayacak atılımlar gerçekleştirdi. Bu yönde halkın TRT'yi daha yakından denetlemesi planı ortaya atıldı. Bunu bizzat TRT Genel Müdürü Kerim Aydın Erdem, TRT İzmir Bölge Müdürlüğü'nde yapılan "Tv Koordinasyon Kurulu Toplantısı"nda belirtmiştir. K. Aydın Erdem:

"Devamlı kamuoyu araştırması yapacağız. Kamuoyu, programları tutuyorsa, programlar amacına ulaşıyorsa devam edeceğiz, ulaşmadığı anda kesip, daha iyiyi, daha çağdaşı arama gayreti içinde olacağız. Kötüde devam sözkonusu olmaz. İyide, yararlı olanda devam sözkonusudur"(330) şeklinde konuşmuştur.

Başbakan Süleyman Demirel, özel Tv'lerin yayınlarını kamuoyunun denetlemesini isterken daha az denetimden yana olduğunu belirtmiştir. Ancak bu konuda şunu belirtmekte yarar var. Türkiye gibi arabesk ve kompleks bir kültüre sahip ülkede televizyon yayınlarına karşı halkın bilinçli bir denetimci olması beklenmemeli. Şu anda 5 yıl öncesinde bile gösterilmeyen seks ve yatak sahnelerine karşı halkın kaçta kaç tepki göstermiştir? Denetimde bulunması istenen halk, televizyon ne gösterirse doğrudur inancı ve yanılgısı içindedir. Ve direkt olarak televizyona eleştiride bulunmaksızın ondan etkilenmektedir. Bunun en açık örneği seçim dönemlerinde siyasi liderlerin politik şovlarının seçim sonuçları üzerindeki etkisinde görülebilir. Halkın bu inancı, biraz da TRT'nin 25 yıldır uyguladığı yayın politikasından kaynaklandığı söylenebilir. Yakın bir zaman dilimi içinde halkın daha katılımcı olmasından ziyade sırf eğlence ve yarışma programlarıyla daha da uyuşturulduğu görülürse şaşılması gerekir. Çünkü bu halka seçme görevinin dışında yönetime katılma, kamuoyunu denetleme gibi somut ve aktif görevler verilmemiştir. Verildiği söylense de bunun demokratik gösteriden başka bir şey olduğu unutulmamalıdır. Kamuoyu denen halk, gerek on yılda bir yapılan askeri darbelerle, gerekse siyasi iktidarların uyguladıkları yasakçı politikalarla sindirilmiştir. Sadece ve sadece ekonomik ve geçim derdinden başka bir şey düşünemeyen halktan denetimci olduğunu söylemenin, politik bir şovdan başka birşey olmadığı iyi bilinmelidir.

25 Haziran akşamı TRT 1'de "Ayda Bir" adlı haber programında Demirel, özel televizyonların yol açabileceği sosyal sorunlar konusunda şöyle demiştir:

(330): Zaman Gazetesi, 8 Kasım 1992, syf 12.

"Televizyon aynı acem kılıcı gibi, iki ucu da keser. Tv yayıncılığında önemli olan doğruyu vermek. Birinci işlevi yorumsuz, kamuoyuna haberleri iletmektir.. Denetim kolay birşey değil. Serbestlikle denetim birbiriyle çakışan şeyler. Fakat hürriyetler sınırsız değil. Hürriyetler, insan haklarını, kamu düzeni ve genel ahlaki tahrip için kullanılamaz. Bana göre denetim ve rekabet kamuoyunun denetiminde olmalı. Sansür birşey halletmez. Daha az denetimden yanayım. Demokrasi, kültür ve seviye işidir, bu nedenle canlı kamuoyu gereklidir. Eğer kamuoyu, toplum ahlakını bozucu yayın yapıldığına kani ise buna tepki gösterir. Herşeyin kamuoyunca denetlenmesi taraftarıyım" (331).

Özel televizyonlarla birlikte yaşanan bir diğer konu, özel televizyonlarda haber spikerlerinin okudukları haberlerden yasal sorumlu tutulmaları. Bunun en iyi örneğini Star 1 verdi. Star 1, İstanbul B.şehir Belediye Başkanı Nurettin Sözen ve Ahmet Özal'la aralarında geçen olaylardan ötürü, haber bültenlerinden bu kişilere şahsi hakaret ve sataşmalarda bulunulması üzerine gündemde yeni sorunlar doğdu. Bu konuda, TRT'nin eski haber spikerlerinden Mesut Mertcan, şöyle konuşuyor:

"Spikerin kişiye yayın yoluyla hakaret etmesi olanak dışı bir davranış. Spiker önündeki yazılı kağıdı okumakla yükümlüdür. Dolayısıyla okunan metin okuyan kişinin görüşünü, duygu yada düşüncelerini yansıtmaz. Bu konuda yayına izin veren vardır, haberi yazan vardır. TRT'de 18 yıl süresince yüzbinlerce haber okudum, başıma böyle bir iş gelmedi. Bu konu özel televizyonların statüsünün yasalarla belirlenmemiş olmasından kaynaklanıyor. Ben 12 Eylül bildirisini de okudum. Acaba 12 Eylül yargılandığı zaman ben de mi yargılanacağım?"(332).

Türkiye'de kanunsuz ve usulsüz bir şekilde yayınlara başlayan özel televizyonlar sosyal, kültürel, teknik ve hukuki açıdan büyük sorunlara yol açtıkları artık herkesçe açıkça görülmektedir. Bilimadamları ve uzmanlar bu başıboş gidişatin iyi bir sinyal vermediğini belirterek kamuoyunun dikkatini çekmeye çalışmaktadırlar. Prf.Nevzat Yalçıntaş görüşlerini şöyle açıklıyor:

"Dünyanın hiçbir medeni ülkesinde değil bir televizyon istasyonu, bir büfe açarken dahi birçok şartların yerine getirilmesi lazım geldiği biliniyor. Dolayısıyla bizim tamamen serbest sandığımız ABD modelinde bile birçok hüküm ve düzenleyici tedbirler vardır. Yeni yapılacak düzenlemede, kültür adamlarının, eğitim sorunlarıyla sorumlu olan kişilerin çok daha ön planda meşgul olmaları lazım. Yani özel televizyonları düzenleyecek mevzuatın sadece televizyoncuları ve ona yatırım yapacak sermaye sahiplerini ilgilendiren bir konu olmadığını şimdiden yaygın olarak bilmek lazım, modelleri münakaşa etmek lazım.

(331): TRT 1'de 25 Haziran günkü "Ayda Bir" adlı haber programından alınmıştır.

(332): Cumhuriyet Gazetesi, 5 Mart 1992, syf 3

Özel televizyon konusunu kültür adamları ve eğitimcilerin düşünmeleri gerekir. Özel televizyonun geleceği reklam gelirine bağlıdır. Burada Türk seyircisinin şuurlandırılması, kültür hayatıyla ilişkisinin güçlendirilmesi ve reklam gelirlerine etki eden rağbeti ayarlayacak bir mekanizma oluşturulmalıdır. Aksi halde bu tahribatın boyutları daha fazla büyüyebilir. Yani bir nevi tüketici kontrolü gereklidir" (333).

Görüldüğü gibi özel televizyonların yolaçtıkları sosyal sorunları şimdiden kestirebilmek oldukça güç. Ancak Türk toplum yaşamında gözle görülür bir değişimin yaşandığı da ayrı bir gerçek. Bu değişimin sosyal bünyeyi bozmadan, ahlaki ve kültürel dinamikleri deforme etmeden olumlu bir şekilde yaşanılarak atlatılması herhalde herkesin ortak görüşü olsa gerek. Bu konuda kontrolü sadece halka bırakmak yetersizdir. Profesör Nevzat Yalçıntaş'ın dediği gibi düşünen, araştıran eğitimci ve kültür adamlarımızın toplumsal yaşamın gidişatını ve kültürel bütünlüğümüzü bozacak yayınları değerlendirerek gerekli önlemlerin alınmasını sağlamaları gerekir.

(333): Anadol, Cemal. "Tv Yayınlarının Milli Kültüre Tesirleri" TMKV Yayınları, syf 30, İstanbul 1992.

EKLER

EK-1

RADYO VE TELEVİZYON YÜKSEK KURULUNUN ÖZEL TELEVİZYON VE RADYO UYGULAMASINA İLİŞKİN GÖRÜŞ VE ÖNERİLERİNİ KAPSAYAN RAPOR

Ülkemizde radyo ve televizyon yayınlarına başlandığı tarihten günümüze dek, bu faaliyetin devletimizce, Türk toplumu bakımından hayati önem taşıyan bir kamu hizmeti sayıldığı bilinmektedir. Devlet, radyo ve televizyonun bugün de toplumsal yönden önemini koruduğu hususunda şüphe yoktur. Devlet televizyonu, Atatürk'ün gerçekleştirilmesini bize vasiyet ettiği müreffeh, batı uygarlık düzeyine ulaşmış, laik ve demokratik Cumhuriyet rejiminde barış içinde yaşayan Türk toplumunun, toplum sisteminin oluşturulmasında, inşasında inkılaplarla açılan yolun doğrultusunda he-deflere ulaşılmasında bunun için gerekli radikal sosyal değişmelerin yapılmasından başka hiçbir kurum veya araç tarafından yerine getirilmesi mümkün olmayan hizmetler vermek konumundadır. Devlet radyo ve televizyonu, milli kültürün güçlendirilmesi, geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve ülkemizde kültür birliğinin oluşturulması hususunda da hayati sayılacak görevleri yerine getirmek durumundadır. Devlet radyo televizyonu, Türk devleti ve milletinin dünyaya açılan penceresi ve bir bakıma milli menfaatlerimizin savunucusudur. Milli duyguların güçlendirilmesinde ve kitlelerin bütünüyle etkisi altına alınmasından başka hiçbir aracın veya kurumun yerine getirmesi mümkün olmayan olağanüstü bir kamu hizmetini milletimize vermek durumundadır. Milli Devlet radyo ve televizyonu sesimizi dünyaya duyuran araçtır; Türkiye'nin ağızıdır.

Bu görevlerin yeterince yerine getirilip getirilmediğinin denetleyicisi de Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruludur. Halen yöneltilen eleştiriler ne yoğunlukta olursa olsun devlet televizyon ve radyosunun beş kanalda yüzlerce saat yayın yaptığı ve batı ülkelerindeki vatandaşlarımıza Türkiye'nin sesini götürdüğünü insaf sahipleri kabul edecektir. Ancak daha çok çalışmak ve hedefe daha kısa zamanda ulaşmak gereği de açıkça ortadadır. Bu sebeble söz konusu hizmetlerin devletin tekelinde olması kabul edilmekle beraber hizmetin siyasi tarafsızlık içinde yürütülmesi hususunda Anayasalarımız, sıkı birtakım esaslar koymuş ve uygulama kanunları da aynı ilkelere göre düzenlemeler getirmiştir.

Batı ülkelerindeki gelişmeler de büyük ölçüde farklı olmamış, uzun yıllar radyo ve televizyon hizmeti devlet tekeli altında yürütülmüştür. Devlet tekelinin amacı yukarıda değinilen hedefleri gerçekleştirmek noktasında yoğunlaşmıştır.

Ancak, özellikle 2. Dünya savaşını takip eden dönemde gerçekleşen iki olay radyo ve televizyon alanında devlet tekeli yerine ikili bir sistemin yerleşmesine neden olmuştur. Bunlardan birincisi, insan hakları, ifade, iletişim hürriyetleri, ikincisi de, teknolojinin olağanüstü gelişmesi, dolayısıyla haberleşme alanında meydana gelen önemli değişim ve oluşumlardır.

Gerçekten, sadece devlet tekelinin uygulandığı dönemlerde, radyo ve televizyon yönetiminin özerk çalışmasını ve tarafsızlığını sağlamak amacıyla hukuk alanında başvurulmuş bütün tedbirlere rağmen, siyasi çevrelerin şikayetlerini gidermek hiçbir ülkede mümkün olmamıştır. Bilindiği üzere ülkemizde de bu şikayetleri önlemede arzu edilen noktaya ulaşılamamıştır. Diğer yandan ifade hürriyeti, iletişim özgürlüğü, sınır tanımaksızın bilgi ve haberlere serbestçe ulaşmak hakkı 2. Dünya Savaşı'ndan sonra gelen dönemde gerek fiilen gerekse milletlerarası hukuk metinleriyle temel bir insan hakkı olarak ortaya çıkmıştır. Kısa bir süre önce yürürlüğe giren ve Yüksek Kurulumuzun ülkemizin de katılmasını tavsiye ettiği Avrupa Konseyince hazırlanmış "Sınırötesi Televizyon sözleşmesi", vatandaşların yabancı ülkelerden yapılan televizyon yayınlarını izleyebilmelerini yeni bir kamu hakkı olarak tesis etmiş ve devletlerin bu hususta hiçbir engel çıkarmamaları yükümlülüğünü öngörmüştür.

Ayrıca çoğulcu demokrasi, iletişim alanında da çoğulculuğun kabulünü gerektirmek ve bu sebeble özel kuruluşların radyo ve televizyon yolu ile de ifade hürriyetinden yararlanmaları gerektiği öne sürülerek, özel radyo ve televizyona izin verilmesi istenilmektedir. Avrupa ülkelerinde devletin güçlü radyo ve televizyonu yanında özel radyo ve televizyona da izin verilmesinin asıl sebebi budur, yani ifade ve iletişim hürriyetini tamamlamaktır.

İkinci olarak uydu aracılığı ile televizyon yayınlarının yapılmaya başlaması, bu yayınların çanak antenler aracılığıyla hemen hemen bütün Avrupa ülkelerinde izlenebilmesi imkanını ortaya çıkarmıştır. Milletlerarası hukuk, bu yayınların vatandaşlar tarafından ferden izlenebilmesi hususunda hiçbir engel çıkarılamayacağını da kabul etmiştir. Uydu aracılığıyla gerçekleştirilen yabancı yayınların da kendi ülkeleri bakımından kabul etmiş bulundukları bir kısım esas ve ilkeler, hiç şüphesiz, vardır ve yayınlar bunlara uyulması suretiyle yapılmaktadır. Ancak bizim sosyal ve siyasi şartlarımızdan kaynaklanan ve Anayasanın 133. maddesinde, 2954 sayılı kanunda ifade edilen ve Yüksek Kurulumuzun belirlemiş bulunduğu ülkemize özgü bir kısım ilke ve esaslar da vardır. Yabancı yayınların ülkemiz vatandaşları tarafından izlenebilmesi karşısında uydu yayınlarının söz konusu milli ilke ve esaslara uygunluğunun denetlenmesi bilfiil imkansız hale gelmektedir.

Diğer yandan bir kısım Avrupa ülkelerinde meydana gelmiş olaylara paralel olarak özellikle muhalefete mensup belediyeler yerel radyolar tesisi hususunda sürekli taleplerde bulunmakta ve kamu hükümlerini delmeye çalışmaktadırlar.

Buna ek olarak yine bir kısım belediyeler uydu marifetiyle alınan yayınları güçlendirerek elektromanyetik dalgalarla bölge halkına yansıtmakta ve böylece tekrar yayın (Retransmission) fiilini gerçekleştirerek 3517 sayılı Kanunun 4. maddesini açık seçik ihlal eden suçları işlemektedirler. Böylece PTT'nin açtığı yoldan belediyeler de gitmek istemekte ve bazı belediye başkanları basına yaptıkları açıklamalarla kanunları ihlal eylediklerini endişe duymaksızın ifade edebilmektedir.

Dikkat çekici olan husus böylece ülkemizde de diğer Avrupa ülkelerinde ve özellikle İtalya ve Yunanistan'dakine benzer girişimler, Anayasanın ve Kanunların açık hükümlerine rağmen ortaya çıkmakta ve bu ihlaller dolayısıyla ciddi, süratli kovuşturma yapıldığını gösteren işaretlere de henüz rastlanamamaktadır. Oysa hukuk ihlali ile hukuksuzlukla bir yere varılamayacağı bir gerçektir. Ortaya çıkan gelişmeler karşısında hiç bir taviz vermeksizin hukukun üstünlüğünü sağlayacak girişimlerde bulunmak ve kanun egemenliğini tesis etmek gerekir. Yürürlükteki hukuk düzeninin yukarıda açıklanan iki temel oluşum karşısında noksan kaldığı hukukun hayatı takip edemediği ihlal lerin bundan kaynaklandığı görüşü kabul ediliyorsa ozaman da hukuk düzeninde gerekli uyumların gerçekleştirilmesi gerekir.

Bu hususta Kurulumuzun görüşü şudur: Radyo ve Televizyon bakımından dünyada ifade ve iletişim hürriyeti konusundaki gelişmeyi çoğulculuğu kabul etmek gerekir. Bu husus Avrupa Konseyinin ve Avrupa uygar toplumunun bir parçasını oluşturmamızın kaçınılmaz bir sonucudur. Ayrıca teknolojik gelişmeler de bu doğrultuda adımlar atılmasını gerektirmektedir. O halde bizim de Avrupanın bir çok ülkesinde yer alan oluşuma uygun biçimde Radyo ve Televizyon alanında ikili sistemi kabul etmemiz gerekmektedir. Bu çerçevede Radyo ve Televizyon konusunda dikkate almamız zorunlu görülen temel politikamızı şöyle özetlememiz mümkündür;

a) Devlet radyo ve televizyon kurumu, daha da güçlendirilmek suretiyle tarafsız ve özerk bir kamu hizmeti teşkilatı olarak varlığını sürdürmeli ve hukuki yapısında özerkliğin gerektirdiği bir kısım düzeltmeler yapılmalıdır. Özellikle mali yönden gerekli kaynaklar tahsis edilmeli ve hizmetin idaresinde rasyonelliği sağlayıcı yetkiler tesis edilmelidir.

b) Özel radyo ve televizyona izin verilebilmeli ve yayınların ülkemizin yüksek menfaatlerine uygun şekilde yapılabilmesini sağlamak üzere ayrıntılı bir hukuki yapı ve düzenleme oluşturulacaktır.

Böylece radyo ve televizyon alanında ikili sistem kabul edilmiş olmaktadır. Bu oldukça uzun girişten sonra belirttiğimiz temel politikanın uygulanması bakımından atılması gerekli adımları aşağıda teker teker gösterip ele alacağız. İlk adım Anayasa'nın 133. maddesine verilmesi gerekli yeni şekildir.

Başlangıç kısmında yer alan esaslar ve kabul ettiğimiz radyo ve televizyon politikası doğrultusunda Anayasa'nın 133. Maddesinde aşağıdaki metnin yer almasını uygun görüyoruz.

133. Madde:

* Yurt içine ve dışına radyo ve televizyon yayınları, özel kanuna uygun olarak kurulacak tarafsız ve özerk bir kamu tüzel kişiliğince veya kişiliklerince yapılır. Radyo ve Tv yayını yapabilecek diğer kamu tüzel kişilerini kanun gösterir.

* Kanun, özel tüzel kişilerin kamu hizmeti niteliğinde ve tarafsız radyo ve televizyon yayınları yapabilmelerine ilişkin esas ve usulleri gösterir.

* Radyo ve televizyon yayınları, Türk devletinin varlık ve bağımsızlığını, ülkenin ve milletin bölünmez bütünlüğünü, toplumun huzurunu, genel ahlakı, Anayasanın 2. maddesinde belirtilen Cumhuriyet'in temel niteliklerini koruyacak ve milli kültür ve eğitime yardım edecek tarzda, haberlerde doğruluğa, siyasi tarafsızlığa uygun olarak yapılır.

* Yayınların izleyicilere iletilmesi için radyo ve televizyon verici tesislerinin kurulması ve işletilmesi ile ilgili görev yetkiler kanunla belirtilir.

* Yukarıdaki belirtilen esaslara aykırı yayınların ve uygulamaların belirlenmesi için gerekli denetimlerin yapılması ve özel radyo ve televizyon verici tesislerine veya özel radyo ve televizyon yayınları yapacaklara izin verilmesi, görevleri, seçim usulü, yetkileri ve uygulayacağı müeyyideler Kanunla belirlenerek Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulunca yerine getirilir. Kanun, milli Devlet radyo ve televizyon kuruluşlarının yöneticilerinin atanmasında Radyo ve Televizyon Yüksek Kuruluna verilecek yetkileri gösterir.

Birinci fıkra devleti, yurt içine ve dışına radyo ve televizyon yayını yapmak üzere en az bir kurumu meydana getirmekle görevlendirmektedir. Devlet, böyle kurum veya teşkil edecek ve hiçbir sebep ve suretle bunları özelleştiremeyecektir. Devletin böylece meydana getireceği kurum veya kurumlar bir kamu hizmeti verecekler ve dolayısıyla kamu hizmetlerinin yerine getirilmesindeki bütün şartlara uyacaklardır.

Hizmeti verecek kurumlar, kanunla meydana getirilecek ve kamu tüzel kişiliğine haiz olacaktır. Söz konusu kamu tüzel kişileri hem tarafsız ve hem de özerk olacaklardır. Bu itibarla tüzel kişiliği tesis eden kanun, kurumların tarafsız ve özerk olmasını sağlayacak bütün esasları, hükümleri ve ayrıntıları içerecektir. Belirtilen nitelikteki ayrıntıları içermeye veya kurumun tarfsızlık ve özerkliği konusunda tereddütleri davet edebilecek kanun hükümleri Anayasa Mahkemesince iptal edilebilecektir. Kurumların görevi belirli ve çok önemli bir kamu hizmetini yerine getirmek olduğundan, devlet bu hizmetin gereğince ifa edilebilmesini sağlayacak mali kaynakları kurumlara tahsis etmekle yükümlü olacak ve bu hükmün yerine getirilmesi Anayasaya aykırı bir duruma düşülmesi sonucunu doğuracaktır.

Dikkat edileceği üzere fıkroda " bir kamu tüzel kişiliğince veya kişiliklerince" denilmiştir. Bu itibarla Devlet Kanunla bir veya daha fazla kurum teşkil edebilecektir.

Fıkranın ikinci cümlesinde diğer kamu tüzel kişilerine radyo ve televizyon yayını yapma izni verilebileceği belirtilmiştir: şartlar ve usuller kanun tarafından gösterilecektir. Böylece meteorolojiye, Polise, Üniversitelere, Hastahanelere, kendi alanları ile ilgili konularda yayın yapmak imkanı sağlanmış olaktır. Belediyelere yayın izni verilmesi de ayın usul çerçevesinde mümkün olabilecektir.

İkinci fıkra esasta milli devlet radyo ve televizyon kurumları dışında özel radyo ve televizyon verici tesislerinin kurulması veya radyo ve televizyon yayını yapılabilmesi imkanını sağlamak üzere kaleme alınmıştır. Bu bakımdan kendilerine radyo ve Tv yayını yapmak imkanı verilmesi düşünülebilecek kişiler şunlardır.

a) Gerçek özel kişiler b) Özel tüzel kişiler.

Kamu kurumu niteliğindeki kuruluşlarla, mahalli kuruluşlar ve belediyelerin yayın yapabilmeleri maddenin birinci fıkrasının ikinci cümlesi çerçevesinde mümkün olabilecektir. Bu itibarla, önerilen fıkra sadece özel tüzel kişilere yayın yapabilmek imkanını vermektedir.

Özel tüzel kişiler, vakıflar ve ticari şirketler şeklinde olabilir; derneklere böyle bir yetkinin verilmesi, elbetteki, söz konusu olamaz. Fıkra her iki şekil tüzel kişiler bakımından da bu imkanı kabul etmektedir.

Fıkra metnine göre özel televizyon ve radyo işletmesi bir kere kamu hizmeti niteliğinde yayın yapabilecektir. Bu itibarla yayınlarda kanu hizmetine ilişkin esaslara uyulacak yani yayınlar halkı bilgilendirme, kültürü geliştirme ve yayma gerçeğe sadık haber verme, kamu oyunun sağlıklı olarak oluşmasına yardım etme hususunda gerekli nitelikleri yansıtacak ve mutlaka yayınlar ve programlar değer taşıyacaktır. Sümmettedarik yapılmış programlar kanun hükümlerini tatmin etmeyecektir. Elbette ki, vasıf taşımak şartıyla özel Tv halkı eylendirici programlara da yer verecektir.

Diğer yandan yayınlarda tarafsızlık ilkesine mutlaka uyulacaktır; siyasi analiz ve eleştiriler yapılabilecek ve fakat bunlar objektif olacak, sübjektif saiklerle yayın yapılmayacaktır.

Tarafsız ve kamu hizmeti niteliğinde yayın yapabilmesi için vakıf veya şirketin, elbetteki belirli esas ve usullere göre kurulması, bu bakımdan konulacak kayıt ve şartlara uyulması ve bütün bunları kanun tarafından gösterilmesi gerekecektir.

İkinci fıkraya göre esas ve usulleri kanun gösterecektir; Ancak bu esas ve usullerin anayasaya uygun olabilmesi için tarafsızlığın sağlanması ve kamu hizmeti esprisine uyulması gerekecektir. Mesela kuruluşların sermayelerine, gelirlerine, yayın niteliklerine ilişkin esaslar, kanunda ayrıntılı olarak gösterilecektir. Bu bakımdan kanunda yer alması gerekli hükümler aşağıda daha ayrıntılı değinilecektir.

Ayrıca, maddenin üçüncü fıkrasında yer alan radyo ve televizyon yayınlarında mutlaka gözönünde bulundurulması gereken direktiflere ilişkin hükümler bütünüyle özel radyo ve televizyon bakımından da geçerlidir ve yayın yapılırken bunlara uyulacaktır. Söz konusu direktiflere uyulmaması halinde uygulanacak müeyyideleri ise kanun gösterecektir.

Madde, üçüncü fıkrasında milli veya özel radyo televizyon yayınlarında uyulması gerekli direktifleri göstermiştir. Anayasanın diğer maddelerinde ve özellikle 14. maddesinde tekrarlanan bu esaslar, aslında bütün diğer yayın araçları bakımından da bağlayıcıdır. Bu esaslar arasında. Türk Kanunlarının esasen yasaklandığı eylemler veya yayın hükümlerine ayrıca yer verilmesine gerek görülmüştür. Zira bu nevi fiiller kanunlarımıza göre suç teşkil etmektedir. Bunların tesbit edilebilmelerine anayasanın diğer hükümleri imkan verdiğinden bu husus için Anayasaya ayrıca hüküm konulmasına gerek yoktur.

Üçüncü fıkra, devletin varlığını tehlikeye sokabilecek ve fikir hürriyeti kavramı altında mazur gösterilmesine çalışabilecek hususları göstermektedir. Söz gelimi siyasi bakımdan taraf tutmak özel kuruluşlar için suç teşkil etmediğinden bu hususun Anayasa ile teyit olmasılazımdır. Sadece kanunda yer alırsa, fikir hürriyeti mülahazası ile Anayasaya aykırılıktan söz edilebilir ve hükmün iptali yoluna gidilebilir. Onun için bu direktife Anayasada yer vermek zorunlu sayılmıştır.

Anayasada yer alan direktiflerin açıklanması ve bunlara geçerlilik sağlanması, kanunda yer alacak hükümler marifetiyle gerçekleştirilecektir.

Maddenin dördüncü fıkrası yayınların izleyicilere iletilmesi için gerekli verici tesislerin kurulması ve işletilmesi görev ve yetkilerinin kanunla belirleneceğini açıklamaktadır. Böylece söz konusu görev ve yetki milli radyo ve televizyon kurumuna verilebileceği gibi, diğer bir kuruluşa, mesela PTT kuruluşuna da verilebilecektir.

Ancak PTT'ye veya diğer bir kuruluşa görev ve yetkiyi verecek olan kanun titizlikle hazırlanması ve söz konusu kuruluşun kendisini, Anayasa hükmüne rağmen, yayın yapar hale getirmemesi; sadece istenen teknik hizmetin yerine getirmesi şarttır. Bu itibarla Kanunda, sıkı hükümlerle, görev verilecek kurumun bu tesisleri münhasıran milli devlet kurumu veya yetkili kurulun vereceği için çerçevesinde özel kuruluşlar lehine kullanabileceği ve başka hiçbir suretle ve maksatla kullanılmasının mümkün bulunmadığı, izin dışında hiçbir kuruluşa kiralamayacağı, en kesin şekilde ve müeyyideleri de konulmak suretiyle ifade edilmelidir.

Madde, beşinci fıkrasında, ilk dört fıkroda yer alan hususların bütününe yerine getirildiğinin denetlenemesi, milli ve özel televizyon radyo yayınlarının icrasından sonra denetimi ve değerlendirilmesi, özel radyo televizyona izin verilmesi,

kayıt ve şartlara aykırı hareket olunduğunda iznin geri alınması ve ihlaller halinde müeyyide uygulanması görev ve yetkileri ile donatılmış bir Radyo Televizyon Yüksek Kurulunun teşkilini öngörmektedir. Söz konusu görev ve yetkiler kanun tarafından düzenlenecektir. Ayrıca fıkranın ikinci cümlesinde Yüksek Kurulun milli devlet Radyo ve Televizyon Kurumlarının yöneticilerinin atanmasında tarafsızlık ve özerkliğin müeyyidesi olmak üzere mutlaka söz sahibi olacağını ve bu yetkinin genişlik derecesini ise kanunun belirteceğini açıklamaktadır. Böylece Anayasanın 133. maddesine verilmesi gereken yeni şekil ve gerekçesini belirtmiş bulunuyoruz.

II- Yukarıda giriş kısmında milli devlet radyo ve televizyona ait bir kısım esaslara ve görevlere değinilmiştir. Bir kere maddenin üçüncü fıkrasında yer alan direktiflerin gerekli kıldığı bütün görevler yerine getirilecektir. Kuruluşun hukuki yapısı esas itibari ile bugünkü konumunu muhafaza etmeli ve fakat sadece özerklik ilkesinin zorunlu kıldığı bir kısım ilaveler yapılmalıdır. Bu bakımdan kurumun mali kaynakları özel bir önem taşır.

Kurumun gördüğü kamu hizmeti dolayısıyla bir kere devlet bütçesinden yeterli ödenekler kanun gereği ayrılmalı ve bu husus kanunun emri olarak yerine getirilmelidir. Özel Radyo ve Tv kuruluşları reklam gelirlerinden bir kısmını kurumun bu yüzden azalacak gelirin telafisi için belirli bir oranda milli Radyo Televizyon Kurumuna nakletmelidir. Ayrıca kurum bugün sahibi bulunduğu bütün gelir kaynaklarını muhafaza etmeli ve bunlardan aldığı hisseler bir miktar artırılmalıdır.

Yabancı radyo televizyon idarelerini Türkiye'den yurt dışına yaptıracakları naklen yayınlara izin vermek ve bunun mali karşılığını almak yetkisi milli devlet kurumuna ait olmalıdır. Diğer hiçbir kurumun yurt dışına yayın yaptırmak yetkisi olmamalı ve bu hususlar kanunda açıkça belirtilmelidir.

Milli devlet radyo ve televizyon, kendisine ait Yüksek Kurulun izniyle özel kuruluşlara belirli sürelerle kiralanabilecek kanalların ücretlerini almak yetkisine de sahip bulunmalıdır. Kurum hangi kanalların kiraya vereceğini açıkladıktan sonra, bu husus yüksek kurulca onaylanmalı ve kişilerin başvuruları Yüksek Kurula yapılmalıdır. İhale bedelleri de milli devlet radyo televizyon kurumuna ödenmelidir.

III- Özel radyo ve televizyon yayınlarını yapacak bakımından kanun bu hususta uyulacak esas ve usulleri gösterecektir. Yukarıda 133. madde taslağında belirlenen gerekçede de esasen bir kısım açıklamalar yapılmıştır.

Bir kere özel kuruluş tüzel kişi olacak. Gerçek kişilere bu yetki verilmeyecektir. Tüzel kişi vakıf veya anonim şirket tipinde olabilir. Ancak her iki halde de tüzel kişi Türk Tabiyetinde olacaktır.

Yabancı tabiyetteki tüzel kişilere Türkiye'de radyo ve televizyon yayını yapma izin verilmeyecektir. Türk tabiyetindeki tüzel kişinin sermaye ortaklarının hangi oranda ecnebi tabiyetinde bulunabileceklerini kanun tayin edecektir.

Tüzel kişinin iki şekilde yayın yapması söz konusu olabilir: Birincisi milli devlet Radyo ve Televizyon Kurumunun kanallarından istifade suretiyle yayın yapılması ikincisi de bizzat özel tüzel kişinin radyo ve Tv verici tesisleri kurmasıdır.

Tüzel kişinin radyo ve televizyon verici tesisleri kurmasına ancak Türkiye'nin en az yarısını kapsayacak güçte tesisleri meydana getirmesi halinde izin verilebilecektir. Yoksa belirli küçük veya büyük şehir ve kasabalara yayın yapmak üzere tesis kurulmasına izin verilmeyecektir. Verici tesis kurmak isteyenlere Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından izin verilecektir.

Milli devlet kurumuna ait kanallardan istifade suretiyle yayın yapabilmesi usulü ise özetle şu şekilde cereyan edecektir. Devlet kurumu belirli kanalları muayyen sürelerle kiraya vereceğini ilan edecek ve ihale açacaktır. İhaleye katılmak isteyenler önce Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulundan yeterlilik belgesi almaya mecburdurlar.

Yüksek kurul, her iki halde de izin vermek için özel kurumun sermaye durumunu inceleyecek ve ilk şart olarak yeterli sermayeye, görevini yerine getirebilmesini sağlayacak miktarda kaynaklara sahip olup olmadığını araştıracaktır. Bundan sonradır ki şirket veya vakfın niteliği, geçmişleri, idarecileri hissedarları gözüne alınmak suretiyle 133. maddenin şartları çerçevesinde sözkonusu kamu hizmetinin görülebileceği kanaatine varıldığında yerine göre izin veya yeterlilik belgesi verilecektir.

Yeterlilik belgesini alanlar arasında ihaleye katılanlar bakımından en yüksek bedeli verenlere izin verilecektir.

Böyle bir yetkinin ülkemizin yüksek yararları bakımından yüksek kurula verilmesi zaruridir ve bu sebeptir ki, Yüksek Kurul üyelerinin tarafsız, objektif bütün hayat süreleri içinde söz konusu vasıflarını ispatlamış ve belirli ihtisasların sahibi olan kişiler arasından seçilmeleri zorunluluğu vardır. Yine bu sebeptir ki, Yüksek Kurulun varlığına ilişkin temel hüküm yeni 133. madde taslağında yer almaktadır.

Özel kuruluşların yapacakları yayınlar, aynen milli devlet radyo ve televizyon kurumunun uyması gerekli esaslarla uyumlu olarak yapılacak ve Yüksek Kurul bu hususu sürekli olarak izleyecektir. Kanun, esaslara uyulmadan yapılan yayınlar halinde iznin ne surette geri alınabileceğine dair esas ve usulleri gösterecektir.

İhale belirli bir süreyi kapsayacak ve fakat bu konuda yatırılması gerekli sermayenin büyük miktarı yatırımlar nazara alındığında, sürenin yedi veya on yıldan az olmayacağı kabul edilmek gerekecektir. Ancak devlet kurumuna ödenecek yıllık kira bedeli ülkedeki enflasyon oranına göre ve özel kuruluşun yayınlar dolayısıyla elde ettiği gelir de nazara alınmak suretiyle heryıl gözden geçirilerek arttırılacak.

Özel kuruluşun sermaye durumu ve kaynakları bu bakımdan meydana gelen değişiklikler, belirli aralıklarla Yüksek Kurula bildirilecek. Bir kişinin şirket sermayesinin %20'den fazlasına sahip olması yasaklanacaktır. Kişiler sadece birtek kişinin hisse senetlerine sahip olabileceklerdir. Kuruluş bir vakıf şeklinde olduğu takdirde vakıf mütevellilerinin ayrıca şirket kurmaları mümkün olamayacak.

Bu sebeplerle her yıl sonunda yüksek kurula verilecek beyannamelerde şirketin hissedarları ve sermaye miktarları belirtilecektir.

Yüksek Kurulun her türlü kararı, aleyhine yargı kuruluşlarına başvurulabileceği aşikardır.

IV- Yukarıda da açıklandığı üzere Yüksek kurulun görevleri böyle bir sistemde, olağanüstü önem arz etmektedir. Bu itibarla kanunun Yüksek Kurulun görevlerini Anayasanın 133. maddesinin yerini alması önerilen metnin sonuncu fıkrasına göre titizlikle düzenlemesi gerekmektedir.

Yüksek Kurul bir kamu otoritesi olarak teşkil edilmelidir. Aslında Yüksek Kurulun bugünkü teşekkül tarzı korunabilir. Kurulun yetkileri, istendiği takdirde, bütün haberleşme ve iletişim konularını kapsayacak surette genişletilebilir. Görevler yayın ilkelerini belirlemek, frekans planlaması yapmak, vericilerle ilgili teknik şartları tayin etmek, özel kuruluşlar için yayın izni ve yeterlilik belgesi vermek, milli devlet kurumunun kiralayacağı kanalları ilan etmek, verilen izinleri, şartları gerçekleştiğinde, iptal etmek, yayınları değerlendirmek, kullanılacak cihazların sistem ve teknik standartlarını belirlemek, Tv ücretlerini tayin etmek, Cumhurbaşkanına, hükümete, TBMM'ye, parlamentoda siyasi grupları olan partilere ülkemizdeki iletişim gelişmeleri hakkında belirli aralıklarla rapor vermek suretindeki başlıklar altında toplanabilir. Görülüyor ki, bu görevleri yerine getirmek üzere kurulun yeniden teşkilatlanması gerekir.

Yüksek kurula tanınması lazım gelen diğer bir yetki de, iletişimden doğacak ihtilaflarla resmi bilirkişi olarak görev yapmak olmalı ve bu cihet kanunda tasrih edilmelidir.

EK-2

TÜRKİYE SİNEMA VE AUDIOVİSUEL KÜLTÜR (TÜRSAK) VAKFININ YASA TASARISI ÖNERİSİ

ULUSAL İLETİŞİMİN YENİDEN DÜZENLENMESİ VE RADYO-TV YASASI İÇİN ÖNERİLER

Giriş ve Genel Gerekçe

Türkiye Sinema ve Audiovisuel Kültür Vakfı (TÜRSAK), ulusal iletişimin yeniden düzenlenmesi konusunun, elektromanyetik dalgalarla iletişimin bir bütün olarak ele alınmasını zorunlu kıldığı inancındadır.

Mevcut hukuki ve idari düzenlemelerin, yeni iletişim teknolojilerinin ve örgütlenmelerinin gerisinde kalması nedeniyle başlayan keyfi televizyon yayınları yanısıra, elektronik kirlenmeyi de gündeme getirmiştir.

TÜRSAT, ulusal iletişimin yeniden düzenlenmesi için uzun ve kapsamlı bir hazırlığın gereğine inanmakla birlikte, somut sorunların baskısıyla radyo-Tv yasasının kısa sürede meclis gündemine alınabileceği gerçeğinden hareketle, bu konudaki temel görüşlerini kamuoyunun tartışmasına sunmakta yarar görmüştür.

Genel İlkeler

1- Anayasanın, özellikle 13, 25, 26, 31. maddelerinde yer alan çelişkili ve yasaklayıcı hükümlerde gerekli değişiklikler yapılarak, düşünceleri açıklama özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar kaldırılmalı.

2- Anayasanın 133. maddesindeki devlet tekeli kaldırılarak, kitle iletişim araçlarında demokrasinin gereği olan çok seslilik sağlanmalı; radyo-tv alanında düzenleme görevini üstlenecek Kurul ile yayın yapacak kamu kurumlarının özerklikleri güvence altına alınmalı.

3- Türkiye'nin yeni radyo-tv düzeninin belirleyecek olan yasa, ulusal iletişimin yeniden düzenlenmesi çerçevesinde ve Avrupa Topluluğu Konseyinin 3 Ekim 1989 tarihli yönergesiyle ifade edilen ilkeler ışığında çıkarılmalıdır.

4- Çıkarılacak yasa, radyo ve televizyon aracılığıyla kitlesel iletişim sağlanırken, kullanılan sınırlı sayıdaki frekans ve araç gereğin, kamu ortak malı olduğunu dikkate alarak, çoğulculuğu ve çok sesliliği hakkaniyet ilkeleri çerçevesinde koruyup gözetecek düzenleyici bir kurumsal yapı oluşturulmalıdır.

5- Yeni yasa içeriği oluşturmak ile iletiyi taşımak işlevlerinin hukuki sınırlarını çizmeli, taşıyan ile taşıyıcının tek elde toplanmasına izin vermeli; taşıyıcı kanallardan (uydu, uydu merkezi, vericiler, link hatları, PTT kanalları vb) Tüm radyo-tv yayıncılarının hakça yararlanmasını sağlamalı; taşıyıcı kanallarını elinde bulunduran kurucu kuruluşların radyo-tv yayını yapmalarını ya da yayın kuruluşlarıyla ortaklıklarını engellemelidir.

6- Anılan yasa radyo-tv ve sinema alanlarında ulusal alt yapının geliştirilmesini; teknolojinin ve kültür ürünlerinin üretimini özendirecek hükümler getirilmelidir. Yasa, programların belirli bir oranını, yayın kuruluşları dışındaki bağımsız yapımcıların ürünlerinden oluşmasını sağlamalıdır.

7- Bu yasa, uluslararası ve ulusal düzeyde sağlıklı ve tarafsız haber alınmasını sağlayacak özel haber ajanslarını oluşturulmasını özendirilmelidir.

8- Çıkarılacak yasa, Türkiye Cumhuriyeti devhletinin imzaladığı uluslararası anlaşmalar bildirgeler ve belgelerde yer alan yayıncılıkta uyulması gereken ilke ve kurallara uygun düzenlemeler getirilmelidir. Yeni yasa Avrupa İnsan Hakları sözleşmesi'nin onuncu maddesinde yer alan biçimiyle ifade ve haber alma özgürlüğü çerçevesinde, insan onuruna ve kişilerin temel haklarına saygı ilkelerini güvenceye almalı; bu hakları gerçek dışı bilgilere dayanan yayınlara zedeleme özel ve tüzel kişilere yaptırımlarla bağlanmış bir cevap hakkı tanınmalıdır.

10- Anılan yasa sınır ötesinden Türkiye'ye yada Türkiye'den sınır ötesine yapılacak her türlü Radyo-tv yayınlarını uluslararası anlaşmaların konuya ilişkin ilkeleri çerçevesini düzenlemeli, keyfi uygulamalara izin vermemelidir.

Örgütlenme İlkeleri

1- Ulusal iletişimin gelişen iletişim teknolojilerine uygun olarak yeniden düzenlenmesi ve elektromanyetik dalgalarla iletişim alanını bir bütün olarak ele alınması gereğinden hareketle, çeşitli bakanlıkların bünyesinde bulunan iletişim kurumlarını aynı çatı altında toplayan ve yürütmedeki sorunları çözebilecek etkinlikte bir İletişim Bakanlığı kurulmalıdır.

2- TBMM'de görev yapacak sürekli bir İletişim Komisyonunun varlığı ile iletişim konusunda uygulamanın getireceği yasama sorunlarının sistematik çözümü sağlanmalıdır.

3- Yargı alanında kitle iletişimi konusunda uzmanlaşmış İletişim Mahkemeleri oluşturulmalıdır.

4- Türkiye'de elektromanyetik dalgalarla yapılan yayınların planlanması ve tüm radyo-tv frekans dağıtımı, idari ve mali özerkliğe sahip bir kurulun, Türkiye İletişim Kurulu (TİK)'nu yetki ve sorumluluğunda olmalıdır.

5- TİK, Türkiye'nin coğrafi yapısı ve elektromanyetik dalgalarla yayın potansiyeli çerçevesinde, ulusal ve yerel düzeyde kullanılabilir kanalların kamu kurumlarına ve özel sektör kuruluşlarına tahsisinin ilke ve kurallarını belirlemelidir.

6- TİK, radyo-tv kamu hizmetinin yürütülmesinde, kamunun malı olan taşıyıcıları, kamu ve özel sektör kuruluşlarına tahsis ederken, bunların ruhsat başvurularında vadettikleri yayın ilkelerine ve program yapısına uymalarını sağlamalıdır.

7- TİK, ruhsat koşullarına uygun yayın yapmaya kurum ve kuruluşların yayınlarını geçici olarak durdurmak, ruhsatlarını iptal etmek, ruhsatsız yayınların dudurulmaması durumunda yetkililere suç duyurusunda bulunmak gibi yaptırım güçlerine sahip olmalıdır.

8- TİK, ulusal ve yerel hizmet verecek kamu kurumlarına yeterli ve öncelikli frekans tahsisi konusunda yetkili ve görevli olmalıdır.

9- TİK'in ulusal veya yerel düzeyde frekans tahsisinde bulunacağı kamu kurumları şunlardır:

a) TÜRKİYE RADYO-TV KURUMU (TRT):

TRT'nin mevcut statüsü, özerlik ilkeleri doğrultusunda yeni bir yasayla düzenlenmelidir.

b) KÜLTÜR RADYO-TV KURUMU (KRT):

KRT, bütün demokratik grup ve siyasi partiler arasında eşitlik ve çoğulculuğu koruyarak düşüncenin serbestçe oluşumu ve kültürün gelişmesi amacıyla ya-pılacak kamuya açık radyo-tv yayınlarından sorumlu demokratik katılıma dayanan, özerk bir kurum olarak düzenlenmelidir. KRT ticari ve siyasi reklam almamalı yalnızca kamu kurumu spotlarını ve kamu veya özel sektör kuruluşlarının kültür amacıyla destekledikleri yapıtlarda bu finansmanın kaynağını duyurabilmelidir.

c) HİZMET VE YERİNDEN YÖNETİM KURUMLARI

TİK'in yerel düzeyde frekans tahsisinde bulunacağı kurumlar, özerklik ilkesi çerçevesinde yayın yapacak olan yerel yönetimler ile; Polis, Orman İdaresi, Meteoroloji gibi yerinden hizmet kurum ve kuruluşlarıdır.

10- TİK'in ulusal veya yerel düzeyde kira yoluyla frekans tahsis edeceği özel yayın kuruluşlarına ilişkin düzenlemelerde şu hükümler yer almalıdır.

a) Yasada belirtilen esaslar çerçevesinde kamu yararını gözetme ve ruhsat başvurularında taahhüt edilen yayın ilkelerine ve program yapısına uyma zorunluluğu tüm yayın kuruluşları için geçerli olmalı.

b) Özel yayın kuruluşlarına yapılan tahsislerde, yıllık ruhsat ücretlerinin dışında, kamu yatırımı olarak yapılmış altyapı bedelleri de dikkate alınmalıdır.

c) Ulusal veya yerel düzeyde bir kanalın tek bir özel kuruluşa kiralanmasının yanısıra kanallarda saat esasına göre kanal kuşakları kiralama olanakları da getirilmelidir.

ÖNERİLEN YENİ ÖRGÜTLERE İLİŞKİN AYRINTILI HÜKÜMLER

Türkiye İletişim Kurulu (TİK)

Türkiye İletişim Kurulu (TİK), yasama, yürütme ve yargı organlarınca görevlendirilir.

TİK üyeleri, TBMM'de üyesi bulunan bütün siyasi partilerin İletişim Bakanlığı'nın ve Hakimler, Savcılar Yüksek Kurulu'nun; iletişim hukuku, elektronik iletişim teknikleri, sinema, güzel sanatlar ve eğitim alanlarında uzman adaylar arasından seçeceği üyelerden oluşur.

TİK üyeleri tam zamanlı çalışmak üzere görevlendirilirler ve görev süreleri altı yıldır. TİK'in gelirleri, bütçesinin üçte birini aşmayacak oranda devlet bütçesinden destek ile ruhsat ücretleri ve frekans tahsisleri kiralardan elde edilen gelirlerden oluşur.

TİK'in Yetki ve Yaptırımları

1- Elektronik kirlenmeyi (enterferans) önlemek üzere, Türkiye'deki elektromanyetik dalgalarla iletişimin genel planlamasını ve tüm radyo televizyon frekans dağıtımını yapmak.

2- Tüm radyo-televizyon yayın kurum ve kuruluşlarının yayın içeriklerine ilişkin yükümlülük belgelerini inceleyip onaylamak; ruhsat vermek; öncelikle kamu kurum ve kuruluşlarına işlevlerini yerine getirecek düzeyde ulusal veya yerel frekans tahsisinde bulunmak.

3- Ruhsat koşullarına uygun yayın yapmayan kurum ve kuruluşların yayınlarını geçici olarak durudumak veya ruhsatlarını iptal etmek.

4- Özel yayın kuruluşlarını ulusal veya yerel düzeyde frekans tahsis esaslarını belirlemek; ruhsat bedelleri ve kamuya yapılmış alt yapıdan yararlanma söz konusu ise altyapı yatırım bedelini saptamak

5- Ruhsatsız yayınların durdurulmaması durumlarında yetkililere suç duyurusunda bulunmak ve kamu malının yasalara aykırı haksız kullanımı nedeniyle ayrıca alıncak tazminatı belirlemek.

6- Radyo-tv yayınlarında, haber, enformasyon, kültür, müzik, çocuk, spor ve eğlence programları ile türlerine göre sınıflandırılmış her tür yerli ve yabancı filmin, yayın saati başına oran, süre ve yayın saatlerini, reklam oranlarını, reklam kesintisi süre ve yoğunluğunu ruhsat koşulları çerçevesinde belirlemek ve denetlemek.

7- Ulusal sinamanın korunup geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere, Tv yayınlarında yerli yapım oranlarını film türlerine göre (drama, belgesel, deneysel, animasyon vb.) ayrı ayrı belirlemek; tüm Tv kurum ve kuruluşlarını saptanan oranlara uymalarını denetlemek.

8- Çok uluslu ve yabancı firmalarla ulusal firmaların radyo-tv yayın ve kanallarına ortaklık paylarını oranlarla sınırlandırarak tekelleşimin önlenmesini gözetmek; bir özel yayın kuruluşunun birden fazla kanaldan yayın yapmasını engellemek.

9- Yayın ruhsatı başvurularında talep, mümkün olan ve planlanan kanal (frekans, kablo vb.) tahsis sayısında fazla ise başvuru sahiplerine aralarında anlaşma veya uzlaşma sağlamaları için zaman tanıma, sağlanmadığı takdirde tahsis kararında gerekçelerini belirtmek koşuluyla insiyatif kullanmak.

10- Ulusal iletişim kurumlarıyla uluslararası iletişim kurumları arasında eşgüdümü sağlanmak, konuya ilişkin uluslararası toplantılarda Türkiye'yi temsil etmek.

Kültür Radyo Televizyon Kurumu (KRT)

Kültür Radyo Televizyon Kurumu (KRT), radyo-tv yayınlarında katılımcı bir modeli hayata geçirmeyi amaçlayan yeni bir yapı olarak önerilmektedir. KRT yayınlarının amaçları şöyle özetlenebilir:

1- TBMM ve kamu yararına çalışan kurum, kuruluş, dernek, vakıf vb. örgütlenmelerin radyo ve Tv kanalıyla kamuya seslerini duyurabilmelerini sağlamak.

2- Çevre koruma tüketici sorunları sağlık, nüfus planlaması vb. konularda kamunun bilinçlendirilmesine hizmet etmek.

3- Drama, belgesel, deneysel ve animasyon alanlarında Türkiye'de sinema sanatının ve görsel-işitsel kültürün gelişmesini; uluslararası düzeyde nitelikli ürünlerin üretimini sağlamak.

4- Türkiye'nin kültür yaşamına katkıda bulunmak; televizyonla kültür hizmeti ve televizyonunun sinemaya desteği konusunda öncü bir işlev yüklenmek.

KRT'nin idari ve mali özerkliğe sahip bir kurum olarak kuruluş ve işleyiş ilkelerine kadar ayrıntılarıyla ele alınmalıdır.

KRT kamuoyu temsil eden çeşitli örgütlerin temsilcilerinden oluşan bir genel kurulun seçeceği, tam zamanlı görevlendirilecek bir yönetim kurulunca yönetilmelidir.

Genel Kurul şu örgütlerin temsilcilerinden oluşmalıdır:

- 1- Kamu yararına çalıştığı Bakanlar Kurulu kararıyla tescil edilmiş dernekler
 - 2- Meclis'te temsil edilen tüm siyasal partiler
 - 3- İşçi ve işveren sendikaları
 - 4- Resmi senedinde asıl amacı iletişim/kültür/sanat olarak tescil edilmiş vakıflar.
- Katılımda nisbi temsil değil, her görüşten temsilci ilkesi esas alınmalıdır.

KRT'nin mali özerkliğine ilişkin şu öneriler geliştirilebilir:

- 1- Her türlü vergi, harç ve rüsumdan muafiyet
- 2- Bütçesinin %30 'unu aşmayacak bölümü için devlet bütçesinden destek
- 3- TİK kaynaklarından pay
- 4- Siyasi partilere yardım fonundan %10 pay
- 5- Bakanlıkların, kamu yararına çalışan dernekler ile vakıflara ayırdığı yıllık yayınlardan %10 pay
- 6- Milli Piyango gelirlerinden %10 pay
- 7- Bağışlar
- 8- Diğer

EK-3

İLETİŞİM ARAŞTIRMALARI DERNEĞİNİN (İLAD) TEKLİF VE GÖRÜŞLERİ

Türkiye'de yeni bir radyo ve televizyon düzeninin kurulması kaçınılmaz bir zorunluluk olmuştur. Bugün özerk bir TRT'ye, kamusal radyo ve televizyon kurumlarına, özel ama kamu çıkarları açısından denetimli radyo ve televizyon kurumlarına ve bağımsız bir otorite biçiminde oluşturulacak bir Ulusal Radyo ve Televizyon Kuruluna dayanacaktır.

Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulunun Hükümetin ve hele hele iktidar partisinin denetiminde olmaması için her türlü önlemin alınması gerekir. Hangi parti iktidarda olursa olsun Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulu bağımsız olmalıdır. Bu Kurul Yasama, Yürütme ve Yargılama güçleri gibi bağımsız bir güç olma durumundadır. Endüstri alanında en gelişmiş ülkeler 50'li yıllardan beri iletişim çağına girmişlerdir. Çalışan nüfusun çoğunluğu iletişim alanında üretici olmakta, ya da hizmet vermektedir. Böyle bir güç kazanmış olan iletişimin elbette her alanda büyük etkileri olmaktadır ve olacaktır. İletişim ne büyük ortaklıkların tekeline bırakılır, ne de devlete yön veren bir iktidar partisinin politikasına. İletişim Çokuluslu ortaklıkların ve dar hedeflere yönelmiş politikacıların ellerine ve tekellerine bırakılmayacak kadar önemli bir araçtır. İletişime kamusal güçler yön vermeli ve iletişim araçları bir kamu hizmeti görmeli.

Bu bakımlardan da Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulu üyelerinin çok duyarlı ve dikkatli davranması gerekir. İpin ucu bir kez kaçtı mı gitti gider. Ya çokuluslu tekellerin egemenliği kurulur, ya da devleti kendi tekellerine almak isteyen azınlık grupları kendi egemenliklerini kurarlar.

Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulunun bağımsızlığını korumak devletin bağımsızlığını korumak gibi birşeydir artık. TRT'nin özerkliğini korumak da Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulunun bağımsızlığını korumakla eş anlamlıdır. TRT kamusal bir kuruluştur, devletin tekelinde değildir, özerktir, yansızdır, baskı güçlerine karşı da bağımsız olmalıdır. TRT'nin Yönetim Kurulu Hükümetin ve iktidar partisinin yönetiminde ve denetiminde olmamalıdır. Eğilimi ne olursa olsun iktidar partisi temsilcilerine TRT'ye yön verecek bir çoğunluk sağlanmasından kaçınılmak gerekir. 1963-71 döneminden ders alarak mutlaka özerk bir sistemin oluşturulması yoluna gidilmelidir. Bunun dışarıda özellikle Almanya'da, İtalya'da Japonya'da ve Fransa'da somut örnekleri bulunabilir.

TRT'ye ekonomik alanda bağımsızlık sağlayan önlemler alınmalıdır. TRT bütçesinin en büyük bölümü devletten sağlanmalı, ama Devletin bu bütçeyi hiçbir siyasal koşula bağlı olmadan zamanında ödemesi için de yazılı koşullar oluşturulmalıdır. Radyo ve Televizyon ruhsat vergilerinin yeniden TRT'ce toplatılması da düşünülebilir.

Bunların dışında TRT' ses kaseti ve video kaset satarak, filmleri yurt dışında pazarlayarak ve reklamlarını daha geniş ölçüde değerlendirmeler de gelir kaynaklarına ulaşabilir. Son yıllarda bütün dünyada ve özellikle kendimize model olarak seçtiğimiz liberal-kapitalist dünyada radyo ve televizyon tekellerinin teker teker çözülüp dağılmasına tanık olduk. İngiltere bile bunun dışında kalmadı; televizyon imtiyazları gelecek yıl açık arttırma ile satışa çıkartılacak. Biz istesek de istemesek de mutlaka bu yolu izleyeceğiz. ANAP iktidarda kaldığı sürece yayıncılıkta bu özelleştirme politikasına uymak zorundadır. Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun da radyo-televizyon politikası çoğulculuğa dayanmıyor mu? Hükümet radyo televizyon tekeli daha ne kadar savunabilir. Her halde uzun süre değil. Tekel çökecek ve yayın alanında çoğulculuk başlayacaktır.

Başlasın, çoğulculuktan yanayız, yeter ki bu çoğulculuk yeni bir tekelliliğe, özel girişimlerin ve çokuluslu ortaklıkların tekelliliğine yol açmasın.

Yayın tekelinin özel kesime sınırsız ve sonsuz bir yayın olanağı tanıma anlamına gelmez. Öyleyse bunun koşullarının şimdiden saptanmasında yarar vardır. Bu koşullar da yayıncılığın bir kamu hizmeti olarak ele alınmasına ve bu açıdan bir takım sınırların konmasına dayanır. Bunları Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulu saptayacaktır.

Kamusal Radyo ve Televizyon girişimlerinin yarın mutlaka desteklenmesi gerekir. Çoğulcu demokrasinin gereği olarak yarın çeşitli dernekler, partiler, vakıflar, üniversiteler ve belediyeler mutlaka yayın istasyonları kuracaklardır. Hiçbir güç bunu durduramaz. PTT'nin ya da belediyelerin yabancı uydu yayınların kablo ile, yada Hz dalgaları ile yansıtımalarında büyük bir titizliğin gösterilmesi gerekir. Yabancı uydu yayınlarını özel firmalar alıp yansıtabilirler. Bu içinde bulunduğumuz liberal-kapitalist düzene uymanın bir gereğidir ve uzun bir süre böyle olacaktır. Ama Devlet PTT'sinin ve belediyelerin bu tür işlere girişmeleri kamu hizmeti sayılamaz. Hele belediyeler sosyal-demokrat eğilimli olurlarsa. Onlara yayıncılık alanında düşecek o kadar çok kamusal görev vardır ki!

Bu konular her halde yarın daha çok aydınlanacak ve işlevler daha belirgin olacaktır. Ama şimdilik hedef, özerk bir TRT ve bağımsız bir Ulusal Radyo ve Televizyon Kurulu olmalıdır.

•

EK-4
BASIN KONSEYİ'NİN RADYO-TELEVİZYON YASASI İÇİN GELİŞTİRİLMEK
ÜZERE SUNDUĞU TEMEL İLKELEER

1- Yeni radyo-televizyon yayıncılık düzeni Avrupa normlarına uygun olmalıdır. Arupa Konseyi'nin 5.5.1989 tarihli Arupa Sınır ötesi Televizyon Sözleşmesi ile Arupa Topluluğu Konseyi'nin 3 Ekim 1989 tarihli yönergesinde (Directive) bu normlar minimal düzeyde ifade edilmiş, ülke mevzuatının daha sıkı olabileceği ayrıca belirtilmiştir.

Arupa Topluluğu'na tam üyelik için başvurmuş olan ve çeşitli kurumlarının Avrupa ölçülerine uyum göstermesi için çaba gösteren Türkiye'nin bu normları benimsemesi kaçınılmazdır.

2- Yukarıdakilere ek olarak demokrasinin doğru ve kapsamlı olarak bilgilendirilmiş bir kamuoyuna dayandığı gerçeğinden hareket ederek, tüm radyo ve televizyon istasyonlarının yayın sürelerinin belirli bir bölümünü kendi kadrolarında yer alan gazeteciler tarafından üretilmiş haber ve güncel olaylar programlarına ayırmaları zorunlu kılınmalıdır.

3- Demokratik düzen çoğulculuğu gerekli kılındığına göre özel olarak radyo televizyon yayınlarında ve genel olarak kamuoyu oluşturan kitle iletişim organları arasında yatay ve çapraz tekelleşmeyi engelleyici hükümler yeni yasalarda mutlaka yer almalıdır.

4- Özel yayın şirketlerinin sermayesinin en fazla belirli bir yüzdesinin yabancı olmasına izin verilmelidir. (Örn. İspanya'da %25)

5- Tüm radyo-televizyon yayıncılığını gözetimi altında bulunduracak olan ulusal kurul hem oluşumu hem de çalışmalarında mutlaka tam özerk olmalı ve ülke iletişim kurum ve gruplarını kamuoyunu yansıtacak bir yapıda olmalıdır.

6- Kamu radyo-televizyon kurumu mutlaka tam özerk ve bağımsız bir yapı kazanmalı ve özel bir Anonim Şirket statüsünde yeniden örgütlenerek özel radyo televizyon kurumlarıyla rekabet edebilecek kadro esnekliğine sahip olmalıdır.

7- Kamu radyo-televizyon kurumu siyasal partiler arasında tarafsız bir yayın politikası çizmeli, ele aldığı güncel konuları objektif ve farklı görüşleri yansıtacak bir biçimde işlemelidir.

8- Radyo televizyona ilişkin yasalarda programların siyasal otoriteye bağlı kurum ve yetkililer tarafından yayından önce görülebileceğine ya da yayınların yasaklanabileceğine ilişkin bir hüküm bulunmamalıdır.

9- Tüm yayınlarda haberlerle yorumlar, programlarla reklamlar birbirinden kesin olarak ayrılmalıdır.

10- Hükümetin ve devlet yetkililerinin radyo ve televizyonla halka seslenebilmesi yasada yer alacak kesin tanımlarla sınırlandırılmalı.

11- Cevap hakkı sağlam güvencelere ve yaptırımlara dayandırılarak işler hale getirilmeli.

12- Yayınların belirli bir oranını istasyonun kendi yapımları ve belirli bir oranını da yerli yapımlardan oluşması istenmeli, yerli yaratıcı kaynakların radyo-Tv tarafından etkin bir biçimde kullanılması ve geliştirilmesi sağlanmalıdır. (İspanya'da %15 kendi yapımı, %40'ı AT yapımı, %55'i özgün dili İspanyolca olan programlar)

AVRUPA YAYIN NORMLARI

Yüksek Kurul için taslak hazırlamakla görevli kurul, Avrupa Topluluğu ve Avrupa konseyi'nin radyo-Tv yayıncılığı konusundaki belgelerinden şu normları elde etti.

- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 10. maddesinde yer alan biçimiyle ifade ve haber alma özgürlüğü;
- Avrupa ülkeleri arasında bilgi ve düşüncelerin bu kapsam içinde radyo ve televizyon sinyallerinin serbest akışı;
- Bütün demokratik grup ve siyasi partiler arasında eşitlik ve çoğulculuğu koruyarak düşüncenin serbestçe oluşumu ve kültürün gelişmesi.
- Bu çerçevede içinde:

1. Programların sunuş ve içeriğiyle insan haysiyetine ve kişilerin temel haklarına saygı gösterilmesi gerekir. Yayınlarda, pornograf ve edebe aykırı öğelere, aşırı şiddete yer verilmemeli ve ırkçılığa dayalı nefret duyguları kışkırtmamalı
2. Programların (haber, spor olayları, oyunlar, reklamlar ve teleteks hizmetleri hariç) çoğunluğu Avrupa kökenli olmalı.
3. Programların (yukarıda sayılan hariç) yüzde 10'u bağımsız yapımcıların ürünlerinden oluşmalı.
4. Ekranda gösterilen sinema yapıtlarının ilk ülkede ilk gösteriminden bu yana en az iki yıl geçmiş olmalı.
5. Reklam verenler programların içeriğini hiçbir şekilde etkileyememeli.

REKLAMLARLA İLGİLİ NORMLAR

1. Reklamlar programlarda görsel ve sesli araçlarla kesin olarak ayrılmalı.
2. Reklamlar bloklar halinde yayınlanmalı. Tek reklamlar istisnadır.
3. Reklamlarda bilinçaltı yöntemlerine ve hileli yollara başvurulmalı.
4. Reklamlar;

a-insan onuruna saygılı

b-ırk, cinsiyet ya da milliyet nedeniyle ayırım gözetmeyen

c-dinsel ya da siyasal görüşlere hakaret etmeyen

d-sağlık ya da siyasal görüşlere hakaret etmeyen

e-çevrenin zararlı davranışları hoş göstermeyen mesajlardan oluşmalı

5. Her türlü sigara ve tütün ilanı yasaktır.

6. Reçeteye satılan ilaçların reklamı yapılamaz

7. Alkollü içkiye ilişkin reklamlar ancak belirli kurallara uyularak yapılır.

8. Küçüklere yönelik reklamlar da ancak belirli kurallara göre yapılır. (Gene sıkı kuralları var.) Ayrıca tüm programların çocuklar üzerinde yapabilecekleri olumsuz etkiler açısından incelenmesi isteniyor ve özellikle pornografi ve keyfi şiddet konusumda uyarı yapılıyor.

9. Sponsorlu programlar konusunda kurallar var. En önemlileri:

- Sponsor'lu programların içerik ve zamanı sponsor tarafından belirlenemez;
- Sigara ve ilaç firmaları sponsor olamazlar;
- Haber ve güncel olaylar programları sponsorlarca finanse edilemez.

CEVAP HAKKI

Yayından zarar görenlere, hakarete uğrayanlara ya da ilgili kişilere yaptırımlara bağlanmış bir cevap hakkı tanınıyor.

•

EK-5

TRT İNCELEME VE ARAŞTIRMA KURULU ÜYESİ AYDIN OLGUN'UN YENİ RADYO-TELEVİZYON YASASI ÜZERİNE GÖRÜŞ VE TEKLİFLERİ

Türkiye Radyo-Televizyon Yasası'nın yeniden hazırlanışıyla ilgili çalışmalar başlamış bulunmaktadır. Yeni yasada üzerinde önemle durulacak konuların başında özel radyo ve özel radyo ve televizyon kuruluşları gelmektedir.

Günümüzde özel televizyon kuruluşu olduklarını iddia eden; ancak gerçekte birer "Prodüksiyon Merkezi" olmaktan öteye gidemeyen; yayınlarını haber, film, müzik, güldürü ve porno programlarla sürdürmeye çalışan ve anayasanın 133. maddesine aykırı yayın yaptıkları kesin olan özel televizyon kuruluşlarının gerçek ve yasal kuruluşlar haline sokulması, yeni yasanın üstleneceği en önemli görevlerdendir.

Bunun için TRT Kurumu'na yüklenilen "eğitim ve öğreticilik" görevinin bir oranda özel radyo-televizyon kuruluşlarına da verilmesi kaçınılmaz bir husustur. Ayrıca bu kuruluşların sermayelerinin teknik donanımlarının, yıllık yayın planlarının, uluslararası standartlara uygun asgari ve azami yayın sürelerinin drama üretme zorunluluklarının, reklam ilke ve tarifelerinin, denetim kurallarının, uluslararası yayın kuruluşlarına üye olma zorunluluklarının yeni yasada açık bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

Bunların yanısıra siyasi partilerin özel televizyonlardan yapacakları propaganda konuşmaları ile açık oturumların süre içerik ve katılım şekilleri ve ödenecek ücretler, siyasi partilerin güç dengeleri ve mali potansiyelleri göz önüne alınarak yeni yasada hakça bir sistem içinde saptanmalıdır.

Ayrıca yeni yasada kurumun TBMM'den yapacağı naklen yayınlara açıklık getirilmeli; kurum kanallarından birinin belirli süre ve zamanlarda TBMM'ye ücretsiz olarak tahsisi düşünülmeli; siyasi partilerin, devlet radyo ve televizyonundan hakça ve eşit bir şekilde yararlanmaları; sağlanmalı; partilerin açikoturumlara katılım kistasları saptanmalıdır.

Yürürlükteki yasanın 5. maddesindeki ünlü "yayın ilkeleri"nde yer alan ve programlarda "karamsarlık, kargaşa, umutsuzluk, dehşet ve saldırganlık" duyguları yaratacağı öne sürülen anlamsız ve izahı zor kavramlardan kesinlikle kaçınılmalıdır. Yeni yasada sansür ile denetim birbirine karıştırılmamalıdır.

Aynı yasanın 19. maddesindeki hükümet uygulamalarının tanıtılması ile ilgili ünlü "icraatın içinden" programının benzeri programlara yeni yasada kesinlikle yer verilmemeli, "sansür" ile "denetim" birbirine karıştırılmamalıdır.

Radyo-Telvizyon Yüksek Kurulu ile TRT Kurumu Yönetim Kurulu'nun seçimlerine ilgisiz kurum ve kuruluşların katılmaları önlenmeli, özellikle TRT Kurumu Yönetim Kurulu'nda, kurum çalışanlarının da temsil edilmesi sağlanmalı, personelin yetersiz ücretler yüzünden özel sektöre "kaçması", yasaya konulacak mali tedbirlerle önlenmelidir.

Yeni yasa hukuka uygun esnek, yumuşak ve kolay anlaşılabilir sade bir Türkçe ile kaleme alınmalı, muğlak ve anlaşılması güç ifadeler kesinlikle yer verilmemelidir. Yasalarda yapılacak değişikliklerin yıllar aldığı bundan da ulusca zararlı çıkılacağı unutulmamalıdır.

•

EK-6 TRT HUKUK MÜŞAVİRİ AKIN BEŞİROĞLU'NUN YASA TEKLİFİ

TRT'nin Hukuk Müşaviri Akın Beşiroğlu tarafından kaleme alınan yasal düzenleme taslağı, radyo-Tv istasyonlarının devlet gözetiminde kurulmasını, tarafsız yayın yapmasını sağlayacak tüzel kişilikler halinde yönetilmesinin kanunla düzenlenmesini öngörüyor.

Kamu ve özel radyo-tv kuruluşlarına ilişkin yasal düzenlemenin girişinde "radyo ve tv istasyonları devlet gözetiminde kurulur ve tarafsız yayın yapmasını sağlayacak tüzel kişilikler halinde yönetilmesi kanun ile düzenlenir. Kanun, radyo ve tv kuruluşlarının yönetim ve denetim organlarının oluşmasında her türlü radyo ve tv yayınında tarafsızlık ilkesinin uygulanmasını engelleyecek hükümler koyamaz" ibaresi yer almaktadır.

Taslakla radyo-tv yayınlarının yalnızca kamu yararı gözönünde bulundurularak yapılması, yayınların denetiminin Radyo ve Televizyon Yüksek Kurulu tarafından yerine getirilmesi hükme bağlanıyor.

"Taslak, TRT'yi yeniden özerk hale getiriyor. TRT'nin TBMM'de temsilcisi bulunan partilerin görüşlerini yayınlamak için haftada 30 dakikalık süre ayırması TBMM genel kurul faaliyetleriyle ilgili özet yayın yapmasını da taslak öngörüyor. Radyo ve televizyon yayını yapmak isteyen Anonim Ortaklara yazılı başvuru üzerine RTYK'nun teklifi ve bakanlar kurulu kararıyla yayın izni verilebilecek. Taslaktaki Öneriler Özetle Şöyledir:

- 1- TRT, ülke çapında yayın yapan kanallarını özel ve tüzel kişilere kiralayacak.
- 2- Uydu aracılığıyla yayın yapacaklar da yurt dışı, yurt içi ayırımları gözetmeyecek.
- 3- Meteoroloji ile emniyete ikaz ve uyarı amaçlı kesintisiz radyo yayınları için izin verilecek.
- 4- Haberlerin toplanması, seçilmesi ve yayınlanmasında tarafsızlık doğruluk ve çabukluk ilkelerine bağlı kalmak.
- 5-Türkçe dışındaki dillerde yayın yapan televizyonların kablolu yayınlarını PTT gerçekleştirecek, bu kanuda TRT'de izin alınacak.
- 6- TRT Genel Müdürü, Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle atanacak veya görevinden alınacak.
- 7- Başbakanlık'ın yazılı olarak istemesi halinde, hükümet bildirileri aynen yayınlanacak.
- 8- Hükümet veya siyasi parti açıklamasının yayınından sonra bunu den gelemek maksadıyla karşı görüşlere yer verme zorunlu olmayacak.
- 9- Gerçeğe aykırı hususların yayını halinde, 7 gün içinde düzeltme metni gönderilecek ve bu metin 3 gün içinde yayınlanacak.
- 10-Özel televizyonlar için 6, radyolar için 3 yıl süreli izin verilecek ve bu izinler yenilenecek.
- 11-Özel televizyonlarda hiçbir grup ya da şahıs %20 den fazla pay alamayacak.
- 12-Yabancı uyruklu kişilerin toplam payları %20 yi aşmayacak.

EK-7

**ANAYASA MAHKEMESİ'NİN İPTAL ETTİĞİ 3517 SAYILI KANUN
HAKKINDAKİ GEREKÇELİ KARARI**

A) 3517 Sayılı Yasanın 1. Maddesi'nin Anayasa'ya aykırılığı yasanın yayımlandığı günden başlayarak, radyo ve televizyon verici istasyonlarının, program linklerinin planlanması, projelendirilmesi, kurulması, yenilenmesi ve işletilmesi görev ve yetkisinin TC PTT'ne ait olduğunu PTT'nin bu yatırım ve hizmetlerle program nakli için TRT Genel Müdürlüğü'nden herhangi bir ad altında ücret ya da karşılık istemeyeceğini öngören bu maddenin, anayasanın başlangıç bölümüyle 2, 5, 10, 13, 25, 26, 31, 130. maddelerine aykırı olduğu savı öncelikle doğrudan ilgili bulunduğu 133. madde yönünden ele alınmıştır.

1- Anayasa'nın 133. Maddesi Yönünden Önceleme:

a) Kuruluş ve Yönetim;

1982 Anayasası'nın 133. maddesinin birinci fıkrası, 1961 Anayasası'nın değişik 121. maddesinin birinci fıkrasının ilk tümcesinin, yasayla kurulma zorunluluğu dışında, yinelenmesi biçimindedir. 133. maddenin birinci fıkrasında "kanun" sözcüğüne yer verilmemesi, devlet eliyle kurulacak yönetimin kamu tüzel kişiliği olarak düzenlenmesi karşısında bir boşluk yaratmamaktadır. Anayasa'nın 123. maddesi gereğince, kamu tüzel kişiliğinin ancak yasayla ya da yasanın açıkça verdiği yetkiye dayanarak kurulması, yasayla düzenlemenin doğallığını gösterdiği gibi, 133. maddenin ikinci ve üçüncü fıkralarında Kurum'un yönetim ve denetiminde, yönetim organlarının oluşturulmasıyla her türlü yayınlarda tarafsızlık ilkesinin yasayla zorunluluğunu vurgulamaktadır. Bir değişiklik önergesiyle metne alınan "ancak" sözcüğü, fıkraya açıklık ve kesinlik getirerek radyo ve televizyon istasyonlarının yalnız devlet eliyle kurulacağını göstermekte, bu konudaki devlet tekeli pekiştirmektedir.

Haberleşme, eğitim ve propaganda alanında yapısal ve teknik üstünlüğüyle yaygınlık ve etkinlik yönünden öbür kitle haberleşme araçlarına göre özel bir yeri olan radyo ve televizyonun hukuksal konumları, ülkelerin siyasal rejimleriyle yakından ilişkilidir. Kamuoyunun yansız biçimde oluşturulması, önemli işlevi bulunan radyo ve televizyonun hukuksal konumları, ülkelerinin siyasal rejimleriyle yakından ilişkilidir. Kamuoyunun yansız biçimde oluşturulması önemli işlevi bulunan radyo ve televizyonun yayınlarının zorunlu kıldığı gelişmiş teknoloji büyük parasal olanaklarla gerçekleştirilmektedir. Anayasa'nın 133. maddesinde, radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasıyla yönetimi birbirinden ayrılmamış, devlet eliyle kurulacağı belirtilerek devlet tekeli açıklanmışken, yönetimin tarafsız bir kamu tüzel kişiliği biçiminde düzenleneceğine değinilerek bu tekelin kimde olacağı da ortaya konulmuştur. Maddenin birinci fıkrası, radyo ve televizyon istasyonlarının

kurulup yönetilmesinin tarafsız bir kamu tüzel kişiliğince yerine getirileceğini öngörmektedir. Radyo ve televizyon istasyonlarını kurup yönetecek tarafsız kamu tüzel kişiliğinin hukuksal niteliği, Anayasa'ya aykırılık sorununun çözümünde büyük ağırlık taşımaktadır. Anayasa'nın, ayrı kavramlar olan "kurulma" ve "idare" sözcüklerinin aynı anlamda kullanmadığı, kurma işlevinin yönetim işlevini kapsamadığı açıktır. Ne var ki, anayasa koyucu devlet eliyle kurulmayı ve yönetimin yansız bir kamu tüzel kişiliğince yerine getirilmesini öngörürken, yönetimini ve işletilmesini bıraktığı kurumdan ayrı bir kuruma kuruluş görevini yüklemek istememiştir. Bu güne kadar süregelen uygulama, kurma ile yönetim işletim görevinin aynı yansız kamu tüzel kişiliğince yapıldığını göstermektedir. "İdare" sözcüğü de yönetimin tüm gereklerini içermektedir.

Yönetim alanı içinde, ayrıntıdan bütüne, tüm olguları kapsayan bu sözcük, teknik ve güncel gereksinimleri yönetimden elemana, araçgerece kadar karşılamaktadır. İşlevsel ve örgütsel yönleri ile yönetim hukuku ve yönetim bilimi alanında birleşilen görüşlere dayanan "idare", eylem ve öge bütünlüğünü anlatmaktadır. Birbirine sıkışıkya bağlı olan örgütsel ve işlevsel içerikler, bir kuruluştaki nesnel varlıktan soyut kurallara uzanan geniş bir yapıyı gerçekleştirirler. Anlaşılmaktadır ki, 133. maddenin birinci fıkrasındaki "idareleri" sözcüğü, yansız kamu tüzel kişiliği olarak örgütlenme zorunluluğuyla birlikte, oluşturulacak bu nitelikteki kurumun radyo ve televizyon istasyonlarının yönetimini de üstleneceğini anlatmaktadır.

Anayasa'nın sözü edilen bu maddesine göre, radyo ve televizyon yönetimleri, yansız bir kamu tüzel kişiliği olarak örgütlenirken radyo ve televizyon istasyonlarının kurulmasına ve yönetimine ilişkin görevleri de bu örgüt yüklenecektir. Maddenin ikinci fıkrasında geçen "tarafsızlık ilkesi" nin ancak, yansız bir kamu tüzel kişiliğince sağlanacağı benimsenerek, her türlü radyo ve televizyon yayınının, istenmeyen etkilenmeler dışında yapılması amaçlanmıştır. Maddenin birbirini tamamlayan birinci ve ikinci fıkraları ile yorumlanıp değerlendirildiğinde, radyo ve televizyon istasyonların yansız bir kamu tüzel kişiliği eliyle kurulup yönetileceği biçiminde anlatılması gerekmektedir.

b) Radyo ve Televizyon İstasyonu-Vericiler:

Radyo ve televizyon kurumu, radyo ve televizyon istasyonlarıyla bunların yönetimleri için kurulan örgütten oluşur. Verici antenleriyle birlikte radyo yada televizyon verici tesislerinin tümünü kapsayan istasyon tanımı içine radyo ve televizyon yayımı için gerekli tüm teknik tesisler girmektedir. Vericilere özellikle yer veren istasyon tanımı, stüdyo ve verici bilikteliğine dayanmaktadır. Radyo ve televizyon istasyonlarını bu iki teknik ünite oluşturmaktadır. Stüdyo, ses ve ışığı boşlukta yada kablo, cam gibi iletken ve benzeri bir

fiziksel ortamda ışık hızıyla yayılan elektrik ve manyetik özellikleri olan (elektromanyetik) dalgaya dönüştürür. Verici istasyon, yapay olarak üretilip program linkleri aracılığıyla kendisine ulaştırılan bu dalgaları yükseltip boşluğa yayarak radyo ve televizyon alıcılarının programları görüntü ve ses olarak almalarını sağlar. 2945 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Kanunun'da (Madde 3-d) radyo ve televizyon verici istasyonu, "radyo ve televizyon yayını yapmak üzere donatılmış her türlü hareketli veya sabit tesis" biçiminde tanımlanmakta ve genellikle "Radyo Televizyon istasyonu" yla eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. 2954 sayılı yasanın 3517 sayılı yasayla değiştirilmeden önceki dördüncü maddesinde bu kavram için kimi yerde "Radyo ve televizyon verici istasyonu", kimi yerde de "radyo ve televizyon vericisi denilmekteydi. Yine 2954 sayılı Yasa'nın 9. maddesinin değişik (d) bendinde "istasyon ve tesislerde kullanılacak alet ve cihaz"dan söz edilirken, istasyondan vericilerin, tesislerden de stüdyoların amaçlandığı anlaşılmaktaydı. Teknik kavramlar, yasadan yasaya değişmeyeceğine göre, Anayasa'nın 133. maddesindeki "radyo ve televizyon istasyonu" kavramı içerisine verici istasyonların öncelikle girdiği kabul edilmelidir. 2954 sayılı Yasa'nın 4. maddesinin değişiklikten önceki (a) bendinde, "Radyo ve televizyon verici istasyonlarının kurulması, işletilmesi, yayınlarının düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması Devletin tekelindedir" denilerek anayasanın 133. maddesinde öngörülen tekelin vericilerin kurulması, işletilmesi ve yayınlarının düzenlenmesi tekeliyle özdeşleşmesine neden olması, sıkı birlikteliğin sonucudur. Olağan bağlantı durumunda ana stüdyo yayının yapılması, herhangi bir neden ile stüdyo aygıtlarının bozulması, enerji ve link kesintileri, program kanallarının arızalanması gibi ana stüdyonun yayın dışında kalması durumunda ise verici istasyonlardan video ve ses bantlarıyla yayının sürdürülmesi, vericilerin güncel ve zorunlu işleviyle istasyon içindeki yerini ve stüdyolarla bağlantısını göstermektedir.

c) Bu açıklamaların dışında, 3517 sayılı yasanın incelenmesi konusu 1. maddenin, radyo ve televizyon istasyonu kavramının ayrılmaz bir ögesi olan verici istasyonlarının planlanması, projelendirilmesi, kurulması, yenilenmesi, işletilmesi görev ve yetkisini PTT'ye bırakmasının Anayasa'nın 133. maddesinin amaçladığı yansız bir kamu tüzel kişiliği kavramıyla çelişip çelişmediğinin saptanması gerekmektedir. Planlama, projelendirme, kurulma, yenilenme ve işletme konularının 133. maddede yer alan "idare" kavramından ayrı tutulmasına olanak yoktur. Yönetmelik nitelikteki bu görevleri PTT kurumuna devreden 3517 sayılı yasanın 2. maddesi, PTT'nin bu alandaki yetkisine, bu şebekeleri yayın amacıyla kendisinin kullanamayacağı başkasına, kiralayamayacağı, yayına verilecek radyo ve tv programları ile yayın saatleri üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamayacağı gibi kimi kısıtlamalar getirmiştir. Anayasa'nın 133 maddesinin ilk fıkrasının, programların önceden saptanması ve yayınlar üzerinde herhangi bir kuruluşun müdahalesini önlemeyi de amaçlayan genel anlatımı yalnız program ve yayın tekeli değil, stüdyoları ve verici istasyonlarıyla bir bütün olan radyo ve tv istasyonları ve bunların tarafsız bir kuruluşca yönetilmelerini kapsar. Verici istasyonu teknik zorunluklarla da

olsa başka bir kuruma devretmeyi uygun bulmak istasyon kavramını, içeriğinden soyutlamak olur. Verici istasyonların kurulup işletilme yetkisinin TRT Kurumu'ndan alınması, bu Kurumun istasyonlar üzerindeki tekelinin bir bakıma yalnızca stüdyoların kurulup işletilmesiyle sınırlandırmaktadır. Özel stüdyoda program hazırlanabilirse de buralarda üretilen programın vericilere ulaştırılarak yayın yapılmasına Anayasa elverişli değildir. Program nasıl hazırlanırsa hazırlansın, önemli olan yansız tüzel kişiliğine bunların yayınlanmasını sağlayacak verici istasyonlar üzerinde tam yetki tanımaktadır. Vericilerin teknik işletmelerinin, yönetim kavramının içinde bulunduğu belirgindir. Daha önce TRT Kurumu'nda olan vericilere ilişkin yetkilerin 3517 sayılı Yasa'nın geçici 1. ve 2. maddeleriyle geniş biçimde PTT'ye devri, verici istasyonlarla TRT arasındaki bağı kaldırarak TRT'nin tekeli zayıflatmıştır. Verici istasyonların kurulması, işletilmesi ve yayınların düzenlenmesi, istasyonların yönetimi kavramının birbirinden ayrılmaz öğeleridir. Stüdyo ile birlikte asıl amaç olan yayın yapmanın nesnel koşulunu oluşturan kurulma ve işletilmenin yayını yapacak kuruluştan alınması güvenceyi sarsar ve ileride yapılacak tamamlayıcı düzenlemelerle siyasal iktidarların dolaylı müdahalelerine yada Anayasal sistemden uzaklaşılmasına neden olabilir. Verici istasyonlarla gelen yayınların alıcıya ulaştırılmasını, dağıtım yapmayı "yayın" kavramını bölerek TRT'nin tekeliinden çıkarmak, yansız kamu tüzel kişiliğinin yetkisi dışında tutmaktır. Dava dilekçesinde 3517 sayılı Yasa'nın gerekçesini karşılayan anlatımlar ve dosya içeriğindeki bilgiler gözetildiğinde 1987 yılı sonuna göre, anaverici istasyonlarla yardımcı verici istasyonların büyük bölümü TRT kurumunca yapılmış olduğundan "Tarafsız bir kamu tüzel kişiliğine sahip TRT'ce kurulmuştur" açıklığı, Anayasa'nın 133. maddesindeki yansız kamu tüzel kişiliği eliyle yürütme gereğinin yanıtıdır. Oysa, T.C. PTT İşletmesi Genel Müdürlüğü, Ulaştırma Bakanlığı ile ilgilendirilmiş bir kamu iktisadi kuruluşu, sermayenin tamamı devletin olan ve tekel niteliğindeki mallar ile temel mal ve hizmet üretmek ve pazarlamak üzere kurulan, kamu hizmeti niteliği ağır basan, kamu iktisadi teşebbüsüdür. PTT'nin kuruluş ve işleyişine ilişkin hükümler 233 sayılı KHK' de gösterilmiştir. Genel Müdür, yönetim kurulunun başkanıdır. Ve ilgili bakanın önerisi üzerine ortak karar ile atanır. En üst düzeyde yetkili ve sorumlu karar organı olan yönetim kurulu, bir başkan ve 5 üyeden oluşur. Üyelerin ikisi Ulaştırma Bakan'ının, biri Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın bağlı olduğu bakanın, ikisi Teşebbüs Genel Müdür yardımcıları arasından ilgili bakanın önerisi üzerine ortak karar ile atanır. 2954 sayılı Yasa'nın 10. ve 13. maddeleri ise, TRT Yönetim Kurulu Üyelerinin ve Genel Müdür'ünün atanmasında tarafsız ilkesin sağlayacak özel yöntemler öngörülmüştür. Bakanlar Kurulu'nca atansalar da aday gösterilmeleri Radyo ve Tv Kurulu'nca yapılmaktadır. Anlaşılmaktadır ki, TRT Kurumu 2954 sayılı Yasa gereği tarafsız bir kamu tüzel kişiliğindedir. Ve yasasıda, Anayasa gereği bu niteliği gözetilerek hazırlanmıştır. Bu durumda PTT İşletmesi Genel Müdürlüğü'nün tarafsız bir kamu tüzel kişisi sayılması söz konusu değildir. Anayasa'nın aradığı koşul, yansız niteliktedir.

Konuyla ilgili bir durum, Anayasa'nın "düşünceyi açıklama ve yayma hürriyeti" başlıklı 26. maddesinde yer almaktadır. Söz edilen maddenin 1. fıkrasının son tümcesi, "bu fıkra hükmü, radyo ve tv, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayınların izin sistemine bağlanmasına engel değildir" biçiminde bir kural koymaktadır. Gerekçenin ilgili bölümünde, bu tür araçların etkilerinden söz edildikten sonra "bu gerekçe iledir ki, radyo ve tv ile sinema yoluyla yayınlarda "serbesti sistemi" yerine, "izin sistemi" kabul edilebilecektir" denilmektedir. 1961 Anayasası'nda yer almayan bu kural, izin almak koşuluyla, özel kişilerce radyo ve tv yayını yapılabileceği yolunda bir yoruma elverişli görülmektedir. Böyle bir anlayışta radyo ve tv istasyonlarının ancak devlet eliyle kurulacağını ve yönetimlerinin yansız bir kamu tüzel kişiliği durumunda düzenleneceğini böylece devlet tekeli öngören Anayasa'nın 133. maddesi ile çelişmektedir. Özel girişimin devlet tekeli dışında radyo ve tv işletmesi, kurması yürürlükteki kurallar karşısında olanaksız bulunduğundan Anayasa koyucunun özel girişime radyo-tv yolunu açacak düzenlemelerin "izin sistemine" bağlı kalınarak yapılması ilkesinin benimsendiği anlaşılmaktadır. Kanunun özel olarak düzenlendiği 133 madde hükmü değiştirilmedikçe, 26. maddenin özel girişime bile yayın yetkisi tanıdığını varsayarak, vericilerin bir devlet kuruluşu olan PTT'ce işletilmesinde Anayasal bir engel olmadığı yolunda bir yargıya varmak yanlıştır.

Anayasa'nın 133. maddesinin ilk fıkrasında söz edilen radyo ve tv istasyonları kapsamı içerisine verici istasyonların temel bir öge olarak girmesi, aynı fıkra göre istasyonların kurulup yönetilmesi tekelin yansız bir kamu tüzel kişiliği durumunda düzenlenmesi gereği karşısında verici istasyonların planlanması, projelendirilmesi, kurulması ve işletilmesi görev ve yetkisinin, yansız bir kamu tüzel kişiliği niteliğinde sayılmayan PTT Genel Müdürlüğü'ne veren inceleme konusu kuralın ilk fıkrası, Anayasa'nın 133. maddesinin ilk fıkrasıyla bağdaşmamaktadır.

Anayasa'nın 133. maddesinin 1. fıkrasında ancak devlet eliyle kurulabilecekleri ve yansız bir kamu tüzel kişiliğince yönetilecekleri öngörülen radyo ve tv istasyonları hakkındaki düzenlemelerin neleri içereceği aynı maddenin ikinci fıkrasında belirtilmiştir. 1. fıkrasının buyurduğu ve yasa türünden olacağı daha önce açıklanan düzenleme, bu yolla gerçekleştirilecek kurumun yönetim ve denetiminde yönetim organlarının oluşturulmasında ve her türlü radyo ve tv yayınlarında yansızlık ilkesinin gözetilmesine, yürütmenin siyasal iktidarın dışında olabildiğince yansız çalışmasının sağlanmasına yöneliktir. Kurumun program hazırlamasından toplumun ses ve görüntüyü almasına kadar tüm evreleri içeren "yayın, anayasa ilkelerine uygun olmak zorundadır". Bu zorunluluk, örgüt yapısıyla çalışma yöntemlerini kapsar. Yürütmenin etki alanı içindeki işlevlerin yansızlık konusunda yaratacağı kuşku, görevin gereğiyle yerine getirilmesini engeller. Anayasanın radyo-tv yayını gibi çağın en ileri teknolojik aşamasını yapmış bir kamu hizmeti için öngördüğü yönetim biçimi, yine Anayasa'da belirtilen nitelikleri taşımaktadır. Bu gereklerin gözardı edilmesi, yatsınması ya da zayıflaması Anayasaya aykırılık oluşturur.

PTT'nin genel yürütmeye bağımlılığı, yönetim ve denetimle yönetim organlarının oluşturulmasında yürütmenin yetkisi, Anaysanın öngördüğü yansız kamu tüzel kişiliği olarak nitelenmesini olanaksız kılar. Kamusal güvenceden yoksunluk, işlevlerin özlenen, hatta olağan düzeyde kotarılmasını aksatır. Siyasal iktidarların müdahalelerine açık olan kurumlar çalışmalarında başarılı olamaz ve hızlı bir bozulmaya uğrarlar. Hukuksal gereklerin yerini siyasal isetemlerin alması durumunda bu sonuç kaçınılmazdır. Hukuk devletinde ise adaletin, hak ve özgürlüklerin gereklerine uyulması savsaklanmayacağı gibi yöneticilerin kişisel tutumlarına gelişi güzel isteklerine bırakılamaz. Anayasa'nın radyo-tv yayınlarının çok yönlü etkinliği gereği sağladığı güvencenin anlamına ters düşen düzenlemeler uygun karşılanmaz. Temel erk, radyo tv yönetiminin siyasal iktidarın etkisinden uzak tutulmasıdır. Dışlanan etki, yalnız siyasal iktidarlara sınırlı olmayıp tüm yönetim makamlarının siyasal partilerin, gerçek ve tüzel kişilerin de yansızlığını gölgeleyecek tutum ve davranışların kapalılığı anlatır. Yansızlığı olumsuz yönde etkileyecek sınırlanan kayıtlamalarda yerinde görülmez. Demokratik bir toplum düzeninde karşılıklı etkileşimin oluşturduğu olumlu ortamın her türlü olumsuz etkiden korunması gerekir. İncelenen yasa ile TRT kurumu, kendi sorumluluğu altında ve özgün anlayışı içinde yansız çalışma olanağından yoksun bırakılmıştır.

PTT'nin katkısı ile kamuoyunun serbestçe oluşumunu aksatma nedeni olacak boyuttur. TRT'nin Anayasa'dan oluşan yansız yapısı, işlevlerine müdahale ile sarsıntıya uğradığı gibi yayın alanındaki yetkilerle PTT müdahaleci bir kurum olarak ortaya çıkmaktadır. Yasa koyucu Anayasa'nın öngördüğü ilkelere uymak zorundadır. TRT Kurumu'nun yansızlığını güçlendirecek düzenlemeler yerine bu yansızlıktan hoşnut olmamaya bağlanabilecek zayıflatma yöntimini izlemesi uygun değildir. Anayasa'nın öngördüğü yansızlığa koşut nitelikleri koruyucu biçimde kurallar getirilmelidir. Bu bağlamda, verici kuruluşların yayın hizmeti dışında düşünülmesi hizmeti olumsuz yönde etkiler. Ulusal radyo-tv yayınlarında hizmeti bölerek bilimsel kurallara aykırı biçimde parçalara ayırarak yetkili sayısının artırımının atılım sağlayacağı da bir varsayımdır. Ve bu nedenle de olsa Anayasa'ya aykırı düzenleme yapılamaz. Kitle iletişim aracı olması nedeniyle toplumsal bir anlatım aracı niteliği taşıyan radyo ve tv yayınları kamusal niteliktedir. Temel hak ve özgürlükler arasında önemli bir yeri bulunan "anlatım özgürlüğü" için anayasal güvencenin özelliği anlamındadır. Yayınları düzenleme, yurtiçi ve yurtdışı yayın yapma tekel, Anayasa'dan kaynaklanan 2954 sayılı yasayla, TRT Kurumuna verilmiş olup, radyodifizyon tekelinin niteliği ve hizmetin özelliği gereği; yönetim düzeninin Anayasa'nın 133. maddesine uygun olması gözetlenecektir. PTT'yi Anayasa'nın öngördüğü yansızlık ilkesine göre oluşmuş bir tüzel kişilik saymak olanaksızdır. Kuramsal ve yönetsel yansızlık ödün verilmesi düşünülmeyecek Anayasal ilkelere dendir. Bir anlamda kuramsal sayılan demokrasi, kişisel etkilere, özellikle yürütmenin etkisine açık, onun gözetim ve denetimine bağlı, hatta yönetiminde ağırlığı olan kurumların yansızlığı kabule elverişli sayılamaz. Kurulma ve yönetim niteliğini birbirinden ayırmayan Anayasa'nın 133. maddesi yansızlığa büyük önem vermiştir.

Asıl işlevi nokta haberleşmesi (telekomünikasyon) olan PTT ile asıl işlevi yayıncılık (radyodifizyon) olan TRT'nin kendi yapıları içinde organsal bütünlük göstermelerine karşılık görevlerine ilişkin konularda teknik ve yönetsel bakımdan ayrılıklar taşıyan kurumlar, kuruluşlar olduğunda duraksanamaz. Yapısal bütünlükleri, Anayasa'nın 133. maddesinin içeriği karşısında, Radyo-Televizyon yönetimi için belirli bir özellik taşımaktadır. Söz konusu özellik, PTT ile TRT arasındaki sistem farkını sergilemektedir. Bu fark Radyo ve Tv yönetiminin "tarafsız bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlenmesi" zorunluluğunu gündeme getirmiştir. Gerçekten, Anayasa'nın sistematigi ve 176. maddesine göre anayasa metni içinde olmamakla birlikte ilgili oldukları anayasa maddelerinin konularını, aralarındaki sıralamayı ve bağlantıyı gösteren madde başlıkları göz önünde tutulduğunda "Radyo ve Televizyon idaresi ve kamu ile ilgili haber ajansları" başlıklı 133. maddenin, radyo ve tv yönetimini, istasyonları ve bunları yönetimleri için kurulan örgütlerden oluşan bir bütün olarak kabul ettiği anlaşılır. İstasyon kavramı, verici antenleriyle birlikte radyo ve tv tesislerinin tümünü kapsadığına göre, yönetimleri yansız kamu tüzel kişiliği niteliğinde olacaktır. Tüm toplum tarafından alınması amacıyla yapılan radyo haberleşmesinin adı olan "radyodifizyon" günümüzde tv yayınlarını da kapsayan özellikli haberleşmelerdir. Bu görevin sorumluluğunu yüklenecek yansız kamu tüzel kişiliği zorunluluğu ilkesi karşısında radyo Tv istasyonlarının, program linklerinin planlanması, projelendirilmesi, kurulması, yenilenmesi ve işletilmesini görev konusu yönünden merkezi yönetime bağlı PTT Genel Müdürlüğü'ne verilmesi Anayasa'nın 133. maddesinin 1. fıkrasıyla çatışmaktadır. Anayasa'nın 133. maddesinin öngördüğü iki değişik kuruluştan biri olan radyo Tv yönetimi içinde PTT yönetiminin organik bakımdan yeri yoktur. Amaçsal ve işlevsel açıdan, teknik ve organik bakımdan iki ayrı sistemi, iki ayrı örgütü, iki ayrı yönetimi anlatan bu kuruluşlardan konuyla ilişkili haber ajansları dışında kalan radyo ve Tv yönetimi, işlevi, yapısı ve doğası geneği, yansızlığı vazgeçilmez bir nitelik olarak bünyesinde taşımaktadır. Konu, PTT ya da TRT 'nin kendi işlevlerinde daha başarılı olup olmaması, birinin öbüründen iyi sonuç alıp almaması değil, salt tüzel kişiliğin yansızlığı konusudur. Denetimdeki Anayasal ölçüt budur. Yansızlığın alt yapısı oluşturulmadan, daha açık bir anlatımla, yansız bir örgüt kurulmadan yansız bir yönetimi gerçekleştirme düşünülmemeyeceğinden, yansız bir radyo-tv yönetimi kurmadan yansız bir yönetimi ve yayını sağlamak olanaksızdır. Türkiye radyo ve Tv Kurumu'na değerini veren büyük sorumluluk yansız yapısı, yansız yönetimi ve yansız yayın ile Anayasa güvencesi sağlanarak korunmuştur. PTT yukarıda ayrıntılı biçimde anlatıldığı gibi Anayasa'nın öngörüldüğü nitelikte bir tüzel kişilik olmadığı için 3517 sayılı Yasa'nın 1. maddesi iptal edilmelidir.

SONUÇ

SONUÇ

Geçmiş daha bu yüzyılın başlarına dayanan televizyonun, günümüzde geldiği nokta inanılmaz boyutlardadır. 1884'de Poul Nipkow'un "döner disk"i ile başlayan görüntüyü başka yere aktarma çalışmaları, Rus ordusunda radyo uzmanı olarak çalışan Zworykin'in 1924 yılında gerçekleştirdiği İkenoskop aracıyla ilk kez elektronik tarama görüntülü yayınlarıyla devam etti. Bu arada İskoç bilim adamı Logie Baird de 1924 yılında nesnelerin dış hatlarını mekanik olarak tarayan bir televizyon sistemini buldu. Baird, tam anlamıyla kullanılacak ilk televizyonu böylece geliştirmiş oluyordu.

1928 yılında NBC yayın örgütü, New York'tan Washington'a, aynı yılın Şubat ayında da John Logie Baird, Londra'dan N.York'a Tv görüntü naklini gerçekleştirmişlerdir.

TV'nin ilk kez halka açık gösterisi, 13 Haziran 1925'te gerçekleşmiştir. C.Francis Jenkins, Anacostia'da Deniz Kuvvetleri radyo istasyonunda kurduğu bir vericiden, Washington Connecticut caddesindeki bir alıcıya görüntü iletmiştir. 10 dakika süren bu gösteri sırasında bir Hollanda değirmeni silüeti ekranda 25x30 cm boyutlarında bir ekranda izlenmiştir.

Işık ve gölge dereceleriyle birlikte, ilk hareket eden görüntünün televizyonla iletilmesi, 30 Ekim 1925 'de J.L. Baird tarafından, Londra'nın Soho semtinde, Frith sokağı 23 numaradaki evde gerçekleştirilmiştir.

Elektronik tarama tekniğini kullanarak yapılan ilk düzenli Tv yayını Londra'da Alexandra Palace'de kurulan televizyon stüdyosundan yapılmıştır. İngiltere'de başlayan bu ilk yayın 1939 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışına kadar sürmüştür. Savaş nedeniyle yayınlar ara verilmiş, 1945 yılında yeniden başlamıştır. Ancak bu kez aradan geçen sürede Tv yayınları gerek kapsadığı alan, gerekse izleyici sayısı ve programların niteliği bakımından büyük gelişme katetmiştir.

Yapılan yoğun çalışma ve denemeler sonucu, bugün dünyada dört tür tarama sistemi kullanılmaktadır. Bu sistemler; 405 çizgi İngiliz sistemi, 525 çizgi Amerikan sistemi, 625 çizgi Avrupa sistemi ve 819 çizgi olan Fransız sistemidir.

Farklı sistemler, programların yayın içindeki akışında zorluk çıkardığından Fransa ve İngiltere değişik kanallardaki TV yayınlarında, Avrupa sistemi olan 625 satır-çizgili taramayı uygulamaktadırlar.

Renkli Tv ile ilgili çalışmalar, Nipkow'un döner diskiyle başlamış, İngiliz Baird 1928'deki tecrübelerinde üç farklı kara delik kullanarak, kırmızı, mavi ve yeşil ana renkte ilk renkli görüntüyü elde etmiştir.

Renkli TV yayınlarının net olarak alınması 1950'lerden sonra olmuştur. CBS'nin geliştirdiği sistemle renkli yayınlara başlanmak istenmiş, ancak siyah-beyaz TV alıcılarında bu görüntü zig zag biçiminde görüldüğünden fazla ilgi görmemiştir.

Daha sonra alıcılarda yapılan değişikliklerle, renkli yayınların siyah beyaz Tv alıcılarında da izlenme imkanı ortaya çıktığından, 1954 yılında ilk renkli TV yayını başlatılmıştır. Avrupa'da 1967 yılında başlayan renkli Tv yayınları, Türkiye'de ancak 1984 yılında başlayabilmiştir.

Türkiye'de, Tv alanındaki ilk girişimler 1952 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi bünyesinde başlamıştır. Bu çalışmalar, PTT ile Teknik Üniversite'nin işbirliği sonucunda 18 yıl sonra yayına girecek olan TRT'nin temelini atmıştır. O yıllardaki TV alıcısının azlığı ve gücünün yetersiz olduğu düşünülürse yayınlar ancak 40 km²'lik dar bir alana yapılabilmıştır.

İTÜ'deki gelişmeler 1963 yılında Maçka stüdyosunun açılmasıyla ve teknik araçların gerek satın alınarak gerekse yer yer üretilerek devam etmiştir. Nihayet, 6 mart 1970 tarihinde İTÜ televizyonunun yayınları, öğrenci olayları nedeniyle kesilmiştir.

1960 ihtilalinden sonra 24 Aralık 1963'te Anayasanın 121. maddesi gereğince 359 sayılı TRT kanunu çıkarılmış ve Mayıs 1964'te yürürlüğe girmiştir.

TRT'nin ilk yeri, Ankara Mithatpaşa caddesinde iki binanın bodrum katlarından oluşan bir yerdir. İlk deneme yayınlarına 31.01.1968 tarihinde başlanmıştır. 31 Ocak 1968'de başlayan Tv yayınları haftada 3 gün (salı, perşembe, cumartesi) olarak sürdürülmüştür.

İstanbul Televizyon'u Mayıs 1974'de kurulmuş, önceleri yalnız Maçka stüdyosunda, daha sonraları 1976 yılında Bağlarbaşı stüdyolarında faaliyetlerini sürdürmüş ve 1977 Nisan ayında ise Kuruçeşme tesislerine taşınmıştır. Burada 1976 yılında A stüdyosu, 1981 yılında B stüdyosu (renkli) tamamlanmış, 1982 yılında Maçka stüdyosundan getirilen ci-hazlarla bir haber stüdyosu(siyah-beyaz) kurulmuştur.

Eskişehir İTİA (İktisadi Ticari İlimler Akademisi) TV'si 1971 yılı baharında Almanya'da çalışan akademi mezunlarının bağışlarıyla akademinin bir salonu stüdyo haline getirilmiş ve PTT'nin radyo-link binasına ilave yapılarak Ankara TV yayınları Eskişehir'e ulaştırılmıştır.

İzmir TV yayınları Ankara-İzmir link hattının kurulmasıyla gerçekleşmiştir. Yayınları ilk olarak 6-7 Ekim 1971'de İzmir'de yapılan Akdeniz olimpiyat oyunlarının yayınlanmasıyla başladı. Bu yayın, Türkiye'de şehirlerarası ilk naklen yayın olma özelliğini taşır.

Türkiye gibi gelişmekte ve gelişmemiş ülkelerde Tv teknolojisi baştan beri Batı güdümünde gelişmiştir. Bu nedenle Kalkınma ve Bütçe Planları da gelişen teknoloji karşısında bir bakıma yaya kalmıştır. Örneğin Türkiye'de Renkli Tv yatırımları dördünü 5 yıllık Kalkınma planında (1979-1983) bile yer almadığı halde TRT'nin İstanbul'daki stüdyoları renkli olarak kurulmuş ve istenildiği an renkli yayına geçilebilecek duruma getirilmiştir.

Renkli televizyon alanındaki ilk çalışmalar, İTİA'daki Tv Eğitim Enstitüsündeki 1973 yılında gerçekleştirilen yayınlarla göze çarpar. Renkli yayına, 1977 yılında Almanya'dan alınan cihaz, uzman ve aygıt yardımlarıyla deneme mahiyetinde renkli çekimlerin İstanbul'daki A stüdyosunda gerçekleşmesiyle geçilir.

Çalışmalar sonucu 1983 yılında TRT haftada iki saatle renkli yayına başlamış ve 1 Temmuz 1984'de de tamamen renkli yayına geçilmiştir. Ayrıca montajı Türkiye'de yapılan renkli TV alıcılarının da üretimine başlanmıştır.

TRT, 1968 yılından beri yayın tekeli de elinde bulundurarak tek kanalla yayın yapı gelmiştir. Ancak bu tek kanal zamanla yetersiz hale gelmiş ve yeni kanalların açılmasını zorunlu kılmıştır. Televizyonda tek kanal uygulaması 6 Ekim 1986 tarihinde İstanbul'da başlatılan 2. Kanal yayınlarıyla sona ermiştir. Daha sonra 2 Ekim 1989'da TV3 ile GAP çevresine yayın yapan GAP TV, 30 Temmuz 1990'da da TV4 yayına geçmiştir. TV5 (TRT-INT) 28 Şubat 1990'da deneme yayınlarına başlayarak 4 Mayıs 1990'da Avrupa ülkelerinde ve Hollanda'da kablo yayına geçmiş, Ağustos ayında da gerçek yayına geçerek Avrupa'daki Türklere yönelik yayınlarını Eutelsat kanalıyla vermeye başlamıştır. Öte yandan, TRT TV-5 kanalıyla Avrasya Projesi adı altında Türk Cumhuriyetlerine yönelik yayınını, 27 Nisan 1992 tarihinde başlatmıştır. TV5 yapılan bu yayınlarla INT-AVRASYA kanalı haline gelmiştir.

Televizyon alanında 1960'lardan 1990'lı yıllara, TRT'nin altı kanalı ve üç özel televizyonla girilmiştir. Ne var ki herşey görüldüğü gibi henüz berrak değildir. Teknolojik, sosyolojik ve hukuki sorunlar halen gündemi zorlamaktadır.

Bugün dünyada Pal, Secam ve NTSC olarak üç tür yayın yöntemi kullanılmaktadır. Bunların hepsini kullanabilme kapasitesi devletlerin siyasi ve teknolojik güçlerine göre değişmektedir. ITU toplantılarında bu açıkça tartışılır olmuştur. Bu yayın sistemlerinden birincisi yer istasyonları aracılığıyla bir uyduya, oradan da ülke çapındaki yansıtıcılar kullanılarak yapılan yayın. Türkiye şu anda bu yöntemi kullanıyor. İkincisi bir yayın istasyonundan uyduya gönderilen yayınların uydu antenler aracılığıyla direkt alınmasıdır. Üçüncü sistem ise kablolu yayıncılık da denilen uydudan gelen yayınları bir dağıtım merkezinden kablo ile TV alıcılarına gönderilmesidir.

Türkiye gerek siyasi istikrarsızlık ve tekelci devlet politikaları yüzünden, gerekse topoğrafik özelliği ve yetersiz teknolojik gelişmişliği bakımından son iki sistemi kullanır hale gelememiştir.

Çoğalan özel televizyon kanalları bu günkü havadan yayıncılığı zorlamakta, teknik ve hukuki problemleri beraberinde getirmektedir. Şu anda doğal ve topoğrafik özellikler ancak 8-9 yayın kanalına elverişli iken günden güne artan yeni televizyon sayısı enterferans olayını arttırmaktadır.

Uydu yayıncılıkla ilgili dünyada son on yıldır meydana gelen olağanüstü gelişmeler Türkiye'yi de etkisi altına almıştır. Bu doğrultuda Türkiye kendi uydusu olan Türksat gönderme çalışmalarına başlamıştır. Uydu yayıncılığına giden yol, ilk kez 1984'te uydu antenlerinin resmi daireler ve basın organlarında kullanılmasıyla aralanıyordu. Daha sonraları beklenmedik bir şekilde gelişmeye başlamasıyla bugünkü içinden çıkılmaz duruma gelinmiştir. Yani mevcut iletimle ilgili yasaların bu konudaki yaptırım boşluğu ortadadır.

Türksat hakkındaki geçen siyasi tartışmalar, bu uydunun gönderilmesini geciktirmiştir. 1992'de gönderilmesi planlanan Türksat 1993 sonuna kalmış ve bu uydudan vageçilmesi halinde İran ve Yunanistan'ın talip oldukları da bilinmektedir.

Teknolojik gelişmeler, zamanla bir önceki teknolojinin kullanımını geçersiz kılmaktadır. Örneğin Japonların bir projesi olan Yüksek Tanımlı Televizyon (HDTV) ileride tüm dünyaya yayıldığında şu anki normal yayın ve uydu yayın projelerinin geçersiz kalacağı umulmaktadır. Çünkü kamera kayıttan TV alıcılarına kadar tüm sistemin yeniden değişmesi gerekiyor.

Kısaca daha önce de değinildiği gibi iyi bir planlama yapılması ve çerçevesi iyi çizilmiş bir radyo-televizyon rejimin uygulanması karmaşanın bir an önce önlenmesi bakımından kaçınılmazdır. Diğer yandan kablo TV ve Türksat projelerinin yetkili organlarca desteklenmesi ve geliştirilmesi gerekmektedir. Eğer geç kalınması halinde çok şeyin kaybedileceği açıkça ortadadır.

Özel Televizyon düşüncesi Türkiye'de 70'li yıllarda belirmeye başlamış ancak tekelci yasalar yüzünden elli bir yere gelinebilmiştir. Özel Televizyonun en önemli karakteristiği, onun yönetim modelinden ve işletim anlayışından kaynaklanmaktadır. Yani Özel Tv girişiminin altında bir serbestiyet ve ticari öge yatmaktadır. Bu nedenle Özel Tv'ye aynı zamanda ticari televizyon da denilebilir. Özel Televizyon'un en temel karakteristiği reklam gelirleriyle yayınlarını sürdürmesidir. Tecimsel Tv'nin temel değerleri "kazanç" "verimlilik" ve "pragmatizm"dır. Bu değerler karar alma, planlama süreçlerinden uygulama ve yayın aşamasına kadar tecimsel televizyon mekanizmasının içinde işlediği ideolojik ve kavramsal çerçeveyi oluşturmaktadır. 1980 sonrası gelişmeler ışığında Özel Tv'ye giden yol, her ne kadar tekelci yasalar olsa da biraz daha netleşmeye başlamıştır.

1982 anayasasının 133. maddesi radyo-Tv yayınlarına getirdiği yasal düzenleme; radyo ve Tv istasyonları ancak devlet eliyle kurulur ve idaresi bir kamu tüzel kişiliği halinde düzenlendiği şeklindedir. Buna göre radyo Tv yayıncılığında devlet tekeli, 1972 düzenlemesinde olduğu gibi aynen devam etmiştir. Yasada böyle denilmesine karşın daha sonraki gelişmeler kanımızca özel Tv'nin adeta kuluçka devresini oluşturmuştur. Bunlar; 11 kasım 1983 tarihinde kabul edilen ve 1 Ocak 1984'te yürürlüğe giren 2954 sayılı radyo-Tv yasası olan Türkiye'deki bütün radyo ve Tv yayınlarıyla ilgili düzenlemeleri içeren yasadır.

1980 sonrası Türkiye'nin içine girdiği süreç ve değişim, daha çok özel kesimin canlanması yönünde olmuştur. Serbest pazar ekonomisi, sanayici ve iş dünyasının desteklenmesi, KİT'lerden özelleşmeye kayma hareketleri, iletişim ve yayın alanındaki kıpırdamaları da cesaretlendirmiştir. Belki şartlar ilk yıllarda uygun gibi görünmemişse de daha sonraki yıllarda yasal çerçevede her türlü çarenin aranacağı ve hükümetin özel yayın yapmak isteyen müteşebbisler tarafından zorlanacağı tahminden uzak değildi. Kanaatimizce çıkarılan tutucu yasalar ve korumacı bir zihniyet iş başında olmasaydı, bugünlerde yaşanan özel Tv komplikasyonları 1960 ve 70'li yıllarda ilk sancılarını atlatacak, şimdi de yerli yerine oturacaktı.

Özel Tv'ye giden diğer bir atlama taşı ise RTYK'dur. Çünkü RTYK'nu oluşturma amacının altında, TRT dışındaki elektronik yayıncılığın denetim ve gözetilmesi yatar. Belki 1983'te özel yayın yapan Televizyon kuruluşları yoktu, ama ileride doğabilecek yayınların denetlenmesi amaçlanıyordu. 2954 sayılı yasanın 6. ve 7. maddelerinde yer alan bu kurul, Türk yayıncılık tarihinde ilk kez yasalarda yer almıştır.

Ne var ki kurulun üyeleri hükümetle çıkar alış-verişine düşmeleri, işin ciddiyetine gölge düşürmüştür. Kısaca söylemek gerekirse, RTYK tam bir aktif tutum içinde olamamıştır. Hükümetin yönlendirmeleri karşısında zaten aktif olması beklenemezdi. Bu şartlarda kanımca özel Tv'ye gidiş biraz daha kolaylaşmıştır.

TRT vericilerinin PTT'ye devredilmesi ve PTT'nin uydu yayınlarını alarak kablo ile evlere vermesi gibi olaylar başlangıçta kaçak da olsa belediye ve video şirketlerinin iştahını arttırmıştır. Dolayısıyla özel televizyon anlayışı ve girişimleri günden güne artmaya başlamıştır.

Özelleştirme ve ifade özgürlüğü gibi Türkiye'nin önünde bir yığın problem ve tikanıklık vardı. Bu tikanıklıkların birden bire çözülmesi beklenemezdi. Daha önce de denildiği gibi çıkarılan bütün yasalar askeri bir çatı gölgesinde korunmuştur. Hatta bahsedilen 2954 sayılı kanun bile, doğrudan milli güvenlik kurulunda görüşülerek çıkmıştır.

Bu tezde savunulan bir konu var: 1982 anayasası ve buna bağlı diğer yasalar, her ne kadar askeri yaptırım çerçevesi içinde çıkarılmışsa da teknolojik ve siyasi gelişmeler bu yasaları adeta rafa kaldıracak kadar hızlı cereyan etmiştir. Daha önce koyu şekilde alıntılanan bir ifadede, "PTT'nin deneme yayınlarına devamı, kamusal hizmet veren diğer kurumları CESARETLENDİRMİŞTİR" denilmişti. Evet, cesaretlendirmiştir ve avami ifadesiyle ok yayından çıkmıştır. Özel Tv için bulanıklıklar adeta duralmaya doğru gitmiştir. Dönemin siyasi iktidarı ANAP, izlediği serbest piyasa ekonomisi ve özelleştirmeci politikalarının altında - her ne kadar TRT'yi kendi istekleri doğrultusunda tekolci şekilde yönlendirdiyse de - iletişim ve yayın alanında hızla özelleştirmeye geçilmesini istemiş ve bu alanda yasal değişikliklere gitmiştir.

Diğer yandan günden güne özel yayın yapmak isteyen girişimcilerin cesaretini arttırıcı gelişmeler hızlanarak devam etmiştir. Video şirketleri ve belediyelerin kablo yayın girişimleri, radyo kurma istekleri gibi gelişmelerin yanı sıra, "uydu yayın konusundaki yasal boşluklar ve PTT'nin 1988'in başlarında uydulardan aldığı yayınları dağıtma girişimine savcılığın takipsizlik kararı vermesi, TRT tekelinin delinebileceği yolunda birçok özel kuruluşu yüreklendirmiştir.

Bu konuda ANAP dönemi özel televizyona giden yolu aralamış ve birçok girişimi cesaretlendirmiştir. Kanımca gerçek de budur. 1990'lı yıllara yeni bir şekil verecek ve özel girişimcileri tamamen ümitlendirecek olan 1989 düzenlemesi, İkinci ANAP hükümeti döneminde gerçekleştirilmiştir. Bu düzenleme Türkiye'de yayın tekeli kırma adımı en önemli adımlardan biri sayılabilir. Çünkü devlet tekeli temsil eden TRT'nin tekolciliğine, PTT'nin ortak edilmesiyle gölge düşürülmüştür. Her ne kadar ana muhalefet partisi bu kanunun iptali için anayasa mahkemesine başvurup iptal kararı verilmişse de özel Tv'ye giden yol aralanmış ve bu alanda bir yasal boşluk oluşmuştur.

Radyo-Tv verici ve istasyonlarının PTT Genel Müdürlüğü'nce kurulması ve işletilmesine ilişkin bu 3517 sayılı kanunun 1. maddesi şöyledir: Radyo-Tv verici istasyonlarının, program linklerinin planlanması, projelendirilmesi, kurulması, yenilenmesi ve işletilmesi, görev ve yetkisi, Türkiye Cumhuriyeti Posta, Telgraf, Telefon İşletmesi Genel Müdürlüğü'ne (PTT) aittir. PTT program nakli ile 1.fıkra da sayılan diğer yatırım ve hizmetler için TRT Genel Müdürlüğü'nden herhangi bir ad altında ücret ve karşılık isteyemez. Kanunun 2. maddesi gereğince PTT, bu şebekeleri yayın amacıyla kendisi kullanamayacağı gibi, gerçek veya tüzel kişilere veya kamu kurum ve kuruluşlarına kiralayamaz, kullandıramaz ve yayına verilecek radyo-Tv programları ile yayın saatleri üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamaz.

Böylece 3517 sayılı kanunla radyo-Tv istasyonları, verici, aktarıcı, uydu ve yer istasyonlarının kurulması, yenilenmesi ve işletilmesi tekeli PTT tarafından; yayınların düzenlenmesi ile yurt içine ve yurt dışına yayın yapılması tekeli ise TRT tarafından kullanılarak TRT'nin tarafsız ve kamu tüzel kişiliğine dayalı tekeli kırılmıştır.

Özel televizyon açısından 1990 yılı kilit yıl olmuştur. Çünkü anayasa mahkemesi, bahsedilen 3517 sayılı kanunun iptaline karar vermiş, bu karar 26 Temmuz 1990 tarihinden ancak 6 ay sonra uygulanabileceği öngörülmüştür. Bu altı ay içinde yeni yasa oluşturulması düşünülmüş ve yasal boşluğa yer verilmemesi arzulanmıştır. Yasanın iptalinden altı ay sonrası 1991'in Ocak 26'sı olacaktır. Bu zaman dilimi içinde Star 1 çoktan yayına geçmiş, evlerin yeni konuğu olmuştur. 7 Mayıs 1990'da başlattığı deneme yayınlarını 4 Ekim 1990'da bitirerek, gerçek yayına başlamıştır. Bu yüzden 1990 yılı, diğer özel Tv girişimcileri için de son derece teşvik yılı olmuştur. Bu yüzden 1990 yılı özel Tv için tereddüt yılı, 1991 yılı hazırlık ve proje yılı, 1992 yılı ise icraat ve yayın yılı olmuştur denilebilir.

Çünkü, Türkiye'de 1980'li yılların başından beri hafif hafif ısındırılan "Özel Televizyon"ların sayısı şu anda İstanbul ve Yurt çapına yayın yapan veya yayına hazırlananlarla beraber 15'e dayandı. Bunlar kısaca şunlardır:

İnterstar, Teleon, Show Tv, Flash Tv, HBB, BRT, Kanal 6. Yayında olmayan Proje halindeki Tv kanalları ise; İstanbul Tv, Mega-10 İnter Tv, TGRT, İmaj Tv, Süzer TF1, Satel, Kanal Market, Kanal E.

Diğer yandan URT, EDA, KOÇ-WARNER BROS, TV X, Ajans 1400, CEY REKLAM ORGANİZASYON, İÜRTV, ÜSKÜDAR TV, KMP TV, DİYANET TV gibi irili ufaklı yerel ve bölgesel televizyonlar Türkiye genelinde günden güne artmaktadır. Türkiye çapındaki girişimleri tesbit edebilmek zaten imkansız. Çünkü bu konuda aşağı yukarı her ilde bir iki girişim mutlaka bulunmaktadır. Mesela Şanlıurfa'nın Şanlı TV'si, Afyon'un Şafak Tv'si ve İzmir'de Konak belediyesi gibi onlarca yerel-bölgesel Tv'yi saymak mümkün. Bunların araştırılmasını daha geniş bir çalışmaya bırakıyor, şimdilik İstanbul ve ülke çapındaki televizyonlarla yetiniyoruz. Zaten tek tek Tv kanalı peşine düşülmesi yerine, özel televizyonlarla gelen sorunlar demetini ortaya dökmek ve çaresinin bulunmasını sağlamak bu tezin yegane amacıydı. Sağlıklı bir sonuç için konunun sınırlı tutulması uygun olacaktır.

Yaklaşık 25 yıl alternatifsiz yayın tekelini elinde tutan TRT, 1989 sonrası bu özelliğinden yavaş yavaş uzaklaşmaya başlamıştır. Doğal olarak bu da toplumsal ve teknolojik koşulların zorlamasıyla gündeme gelmiştir. Siyasi iktidarlar bazı yasaların değişmesini bile teklif etmekten uzak durmaya çalışmışlardır. Genelde siyasi, toplumsal ve teknolojik faktörlerin tamamı bugünkü Türk ulusal yayıncılığının çıkmazlarını oluşturmaktadır. Bu çıkmazları şöyle sıralanabilir.

* Özel televizyonculuğun teknik, siyasi ve sosyal yönden getirdiği sorunların, henüz çözüme kavuşturulamamış olması.

* Şu anki havadan yapılan yayının yetersizliği, bu nedenle uydu ve kablolu televizyon yayını gereksiniminin aciliyeti,

* Diğer Türk topluluklarına yayın yapacak Uydu yayın ve TÜRKSAT projesinin hala geciktirilmeye çalışılması.

* ANAP Hükümeti döneminde başlatılan Özel Tv kanunu çıkarılması çalışmaları, 20 Ekim 1991 sonrasında iktidara gelen Koalisyon hükümetince de hala bir çözümünün bulunmamış olması.

* İletişim ve televizyon yayıncılığı konusunda yeni bir atılım ve yapılanma için engel teşkil eden teknik ve yayın içeriği bağımlılığının hala devam etmekte oluşu.

Bugün yaşanmakta olan özel Tv sancısının aşılması ve sağlıklı bir yayıncılığa geçilmesi için aşağıda belirtilen noktaların açıklığa kavuşturulması aciliyetle gerekmektedir.

* Siyasi tıkanıklığın halledilmesi ve Partiler arası bir görüş birliğine varılması.

* Özel girişimcilere hangi koşullar dahilinde izin verileceğinin belirlenmesi.

* Yayın içeriğinin denetlenmesi açısından nasıl bir kontrol mekanizmasının geliştirileceği.

* Sağlıklı bir yayıncılık yapılabilmesi için elektronmanyetik spektrumun kullanımı kaç yayın kanalına yer vereceği....

Yasal ve teknik şartların hazır olmamasına rağmen özel Tv girişimleri, Türkiye'nin reklam potansiyelini hedeflemektedir. Ancak umut edilen bulunamazsa çoğu özel televizyon şirketi, Avrupa'da olduğu kapanmaya kadar gitmek zorunda kalacaktır. Özel televizyon yayınlarının başlayabilmesi için yasal zorunluluklar bir yana bırakılacak olursa öncelikle teknik altyapının hazırlanması gerekmektedir.

Ekranlarımızda birbiri üstüne yığılan ve her gün bir yenisinin ekranda boy gösterdiği özel kanalları yadırganmıyoruz artık. Ancak bu düzensizlik böyle gitmemeli. Çıkarılacak yasadan sonra oluşturulacak bir yüksek kurul, yansız bir şekilde her türlü koşulu tutmayan televizyon kanallarını kapatmaya bile gitmeli ve sıkı bir takibe almalıdır. Çünkü, enterferans (frekans karmaşası) olayının önlenmesi için belirli bir planlamanın gerekliliği kaçınılmaz görünmektedir. Bu özel televizyon açmazı ancak bilinçli bir politika izlemek aşılabılır. Belirsizlikler hiç birşeyi halledemeyeceği gibi mevcut yayın karmaşasını azdırmaya devam edecektir.

Frekans Karmaşası

Doğal bir kaynak olan ve uzayda serbestçe dolaşan elektromanyetik radyo-frekansları, havacılık, askeriye, meteoroloji, radyo-Tv, emniyet teşkilatı gibi birimlerde hayati bir rol oynamaktadır. Dolayısıyla belirtilen bu kuruluşların, radyofrekans dalgalarını sağlıklı bir biçimde kullanmaları için belirli bir planlama gerekmektedir. Son yıllarda ülkemizde özel televizyonların artmasıyla, elektromanyetik uzayın kullanılmasında bazı arızalar meydana gelmiştir. Bunların en önemlisi, frekans karmaşası denilen enterferans olayıdır.

Özel Tv Türkiye'nin gündemine girmesiyle teknik olarak iki ana sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Bunlardan ilki frekans karmaşası, ikincisi de verici yığılıdır. Özel televizyonlar hiçbir frekans analizi ve araştırması yapmadan yayınlarına başlamaları, ekranlarda net görüntü oluşmasını engellemiş ve sonuçta frekans kargaşası kaçınılmaz hale gelmiştir. Mart '92 verilerine göre televizyon kuruluşlarının Türkiye genelinde koydukları verici sayısı şöyledir: TRT 2 bin, Star 1 ve Teleon 107, Show Tv'nin 20 yerde vericisi bulunmaktadır.

Frekans karmaşası; bir yayın esnasında istenmeyen işaretlerin, alıcıda istenilen işaretin arzu edilen kalitede izlenmesini engelleyecek şekilde bozucu girişimde bulunmasıdır. Frekans karmaşasının nedenlerini daha önceki bölümlerde geniş bir şekilde ele almaya çalışmıştık. Yine de kısaca belirtmek gerekirse;

- * Eş kanal (co-channel) enterferansı
- * Komşu kanal (adjacent channel)
- * Lokal Osilatör ve Vericilerden kaynaklanan enterferans şeklinde özetlenebilir.

Frekans Karmaşasına Çözüm Alternatifleri

- * TRT'nin 5 kanalından iki kanalını satması veya belirli saatlerde kiralama

* Yakın vadede faaliyete geçmemekle beraber, Kablo-Tv, frekans karmaşası için en etkili bir çözüm yoludur. Ancak bu, 10 yıl içinde gerçekleşebilecek bir durum. Bu nedenle vericiden yararlanılması kaçınılmaz görünmekte ve acilen frekans planlanması gerekmektedir.

* Bir başka alternatif ise alan kapsamlı vericiler yerine, nüfus yoğunluğuna göre şehirlerin yanlarına birkaç vericinin konulmasıdır.

* Büyükşehirlere birkaç tane telekomünikasyon kulesi kurmak gerekir. Mesela İstanbul Çamlıca Verici kulesi İstanbul'u tam besleyememektedir. Çamlıca'dan daha yüksek olan Kayışdağı'na taşınması lazım. Ve öncelikle yayın bölgeleri tesbit edilerek yayın alanı topoğrafyası kesinleştirilmeli

* Bu doğrultuda birinci sınıf alışı bölgesinde yıl boyunca minimum 70 dBmW alışı seviyesini %95 oranında sağlayabilecek verici konum ve güçleri belirlenmeli.

* Topoğrafik incelemeler sonucunda gölgede kalan bölgeler için aktarıcı ve yansıtıcıların konulmasına rağmen yayın adedinin 5-8 dolayında olduğu ortaya çıkacaktır. Ancak düzgün topoğrafyalarda bu yayın sayısı 15'e çıkabilir.

* Elektromanyetik dalga yolunu kesen doğal engeller (dağ, deniz vs) yayın adedini azaltmaktadır. Bu engellerin olmayışı komşu ülkeleri yayın planlamasında bağımsız hareket etmelerini önlemektedir. Bu nedenle komşu ülkelerle işbirliğine gidilmeli.

* Bir kanalın boş olması o kanaldan hemen yayına geçmeyi gerektirmez. Öncelikle tüm vericilerin güç ve kanalları gözönünde tutularak uygun yer ve kanalın tesbit edilmesi gerekir

* İstanbul gibi büyük kentlerde gecekondulaşan korsan vericilerin tamamen kapatılması, bazılarının yer ve güçleriyle birlikte kanalların değiştirilerek yayın ortamındaki enterferans potansiyeli asgariye indirilmeli.

* Bu planlamada TRT yayınlarını aktaran vericiler de dahil olmak üzere yurt genelinde köklü bir organizasyon gerçekleştirilmeli.

* Özel televizyonculuğa izin verilmesi halinde bu teşebbüslerin mevzuatı açık seçik belirtilerek yayın planlaması yektisinin tek ve resmi bir kuruluşa verilmesi gerekir.

* Kurulan bir verici tesisin çalıştırılabilmesi için gerekli teknik şartları sağlaması, bunları sağladığının tescilli ve sonra gerekli kontrolün belirli aralıklarla yapılması lazımdır.

* Siyasi ve politik felsefeler doğrultusunda kısır döngülerin ürünü olabilecek acele düzenlemeler getirilmemeli. İlgili mevzuat, tüm teknik özellikleri gözönünde bulundurarak dürüst bir yayın izlemeyi sağlayacak nitelikte olmalıdır.

Sınır Ötesi Yayın Anlaşması ve Türkiye

Türkiye, Avrupa Konseyi çerçevesinde hazırlanan oldukça sert maddeler içeren sınırötesi Tv yayınlarıyla ilgili sözleşmeyi 7 Eylül 1992 günü imzaladı.

34 maddeden oluşan anlaşmada televizyonların günde kaç reklam yayınlayacağından, çocuk ve haber programlarında nasıl reklam alınıp kullanılabileceği, haberlerin tarafsız olacağı, yayınların genel ahlaka aykırı olmaması ve şiddet filmlerinin yayınlanmamasına ilişkin bir dizi madde bulunuyor.

Sözleşme yürürlüğe girdikten sonra uygulanması bir komite tarafından sürekli biçimde denetlenecek. Sınır ötesi televizyon yayınlarıyla ilgil sözleşmenin amacı ve sözleşmede yer alan başlıca hükümler şöyle:

- * İfade özgürlüğünün sağlanması, televizyon yayınlarının izlenmesi ve dış ülkelere yönelik yayın yapılması.
- * İrkçılık propagandası yapan veya pornografik nitelik taşıyan yayınlarla mücadele etmek.
- * İlgililere, yayınlarla ilgili cevap hakkı tanınması.
- * Avrupa yapımı filmlerin oynatılması. Ancak bu filmler yapım tarihlerinden itibaren 2 yıl geçmeden gösterilmeyecek.
- * Reklamların düzenlenmesi konusunda sigara ve içki reklamları yasaklanıyor. Ayrıca reklamların genel yayın süresinin %15'ini geçmemesine özen gösterilecek. Reklamlar film aralarına serpiştirilebilecek fakat haberleri keserek reklam gösterilmeyecek.

Özel televizyon olgusunun Türkiye'ye girmesiyle birçok konu da beraberinde gelmiştir. Hukuki, teknik, sosyal ve maddi gelir sorunlarına varıncaya kadar bir yığın sorun birden bire gündeme geliverdi. Bugün özel televizyonların anayasanın 133. maddesine aykırı yayınlarıyla bir anayasal kaos yaşanmaktadır. Bu nedenle öncelikle anayasanın ilgili 133. maddesi değiştirilmelidir. Mevcut 133. maddeye göre yayın yapma hakkı hala devlet tekelinde olup sadece TRT kurumu, bu tekeli kullanma yetkisine sahiptir. Ancak, başta Star 1 olmak üzere tüm özel televizyonlar, bir bir vericilerini dikip yayına geçmeleriyle önü alınmaz bir yayın çıkmazına girildi.

Türkiye'de bugün bir yandan İntestar, Teleon, Show Tv ve Kanal 6 gibi özel televizyonlar rahat bir şekilde yayınlarını sürdürmekte ve bunlara PTT tarafından link hatları tahsis edilmekte, bir yandan da bölgesel çapta yayına geçmek isteyen kuruluşların teşebbüslerine ise engel olunmaktadır. Çifte standart olarak da değerlendirilen bu durumun Türkiye'de başlıca hukuki sorunu oluşturmaktadır. Anayasanın 133. maddesi, Türkiye'de radyo-Tv yayıncılığını sadece TRT kurumuna veriyor. Ancak sayıları gittikçe artan özel televizyonların yayınlarını sürdürmeleri de soruna çare aranmasını zorunlu kılmaktadır.

Yeni Yasa'da Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

Çözümü beklenen sancılı konular, bir bakıma daha önce açıklık getirilmeye çalışılan ulusal yayıncılığımızın çıkmazlarıdır. Bütün bu çıkmaz ve yayın karmaşasına yol açan yasal boşlukların titizlikle giderilebilmesi için yasanın çıkarılmasında geniş bir görüş yelpazasına gereksinim duyulmaktadır. Yasa, aceleyle getirilmeden yakın ve uzun vadede doğabilecek sorunları çözebilecek esneklikte hazırlanmalıdır. Türkiye, özel radyo televizyon düzenine, daha doğrusu çok sesli bir elektronik yayıncılığa geçerken önünde bir sürü sancılı konu bulunmaktadır. Bu sancıların aşılması için çıkarılacak yasanın titizlikle ele alınması kaçınılmaz görünmektedir. Son olarak yasa çıkarılırken dikkat edilmesi gereken hususların sıralanmasında fayda umulmaktadır.

- * Uydu yayıncılığının sınırları ve radyofrekans dağılımının nasıl yapılacağına açıklığa kavuşturulması lazım.
- * Telsiz Genel Müdürlüğü ve PTT'nin fonksiyonlarının açık seçik belirtilmesi.
- * Kablo yayın dağıtımı ve prosedürünün belirlenmesi.
- * TRT'nin yetkilerinin geleceği ve devletin teknik konularda lisans yoluyla özel kanallara müdahalesinin sınırlarının belirlenmesi,
- * Özel televizyonlar ve TRT'nin yayın içeriklerinin denetleme biçimlerinin belirlenmesi.
- * Demokratikleşme adı altında etnik ve siyasi grupların da özel yayın yapma isteklerinin gündeme gelebileceğinden gerekli önlemlerin şimdiden alınması.
- * Yerel ve bölgesel yayınların nasıl rayına oturtulacağı, bunların denetlenmesi ve lisans haklarının nasıl ayarlanacağı,
- * Reklam yönetmeliği gibi bir dizi konu yeni yasada çözüm bekleyen sancılı konular arasında bulunuyor.

Koalisyon hükümetinin vaadine rağmen Anayasanın 133. maddesini hala Meclis'e getirmemesi ve özel radyo-Tv yasa teklifini Meclis'ten geçirmemesi halihazırda bir bunalıma yol açmaktadır. Bu nedenle gerekli mevzuatın bir an evvel hazırlanması ulusal yayıncılığımızın geleceği ve düzenliliği açısından kaçınılmaz görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Altıncı 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yayınları, Ankara, 1990.
- Ana Britanica. Cilt 9.
- Anadol, Cemal. "Tv Yayınlarının Milli Kültüre Tesirleri"
TMKV Yayınları, İstanbul 1992.
- Aziz, Aysel. "Radyo ve Televizyona Giriş" Ankara Üniv. SBF Basın
Yayın Y.Okulu Yayınları, Ankara, 1981.
- Beşinci 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yay.no:1974, Ankara 1985.
- Birinci 5 yıllık Kalkınma Planı. DPT. Yay.2.bsk. Ankara,1964.
- Dördüncü 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT.Yay.no:1664, Ankara 1978.
- Esslin, Martin. "Tv Beyaz Camın Arkası" Çeviren: Murat Çiftkaya,
Pınar yayınları, İstanbul, 1991.
- Francis Balle, Gerard Eymery. "Yeni Medyalar" İletişim Yy, İst. 1991
- İçel, Kayıhan. "Kitle İletişim Hukuku" Beta Yay. 3.bsk İst. 1990
- İkinci 5 yıllık Kalkınma Planı DPT Yay. no:1967, Ankara 1968.
- İlal, Ersan. "İletişim, Yıgınsal İletim Araçları ve Toplum" Der yayınları,
İstanbul, 1989.
- Kantaş, Gülnaz. "Türkiye'de 1980 Sonrası TRT Kurumu ve Özel
Radyo-TV Girişimleri" Yayınlanmamış Master Tezi, İst. Üniv.
Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mart 1992,
- Kaya, A.Raşit. "Kitle İletişim Sistemleri" 1. baskı, Teori
Yayınları, Ankara, 1985
- Kenneth Passingham "Tv Facts and Feats", Londra, 1984.
- Meydan Larouse, Cilt 12, Paris 1973,

Mutlu, Erol. "Televizyonu Anlamak", Gündoğan Yay, Ankara, 1991.

Olgun, Aydın. "Yeni Radyo-Tv Yasa Teklifi", Cumhuriyet Gazetesi, 3 Mart 1992.

Öz, Kemal. "Tv. Elektroniği" Boğaziçi Üniv. Yayınları 1976.

Pazarcı, Melih. "Türkiye'nin yeni Radyo-Televizyon Düzeni" Sempozyumu 14 Aralık 1991, İstanbul.

Rigel, Nurdoğan. "Elektronik Rönesans" 1.Bsk, Der Yy. İst 1991.

RTYK. Özel radyo-Tv Uygulamasına İlişkin Görüş ve Öneriler 6 Aralık 1990, Ankara.

Şener, Erman. "Televizyon Video" İmge Yayınları İst 1984

Şenyapılı, Önder. "Tv'nin Türk Toplumuna Etkisi" Milliyet yayınları, İstanbul 1976

Tamer, E.Ceylan. "Dünü ve Bugünüyle Televizyon" Varlık Yay, 1.bsk, İstanbul, 1983.

Tekinalp, Şermin "Elektronik Title İletim ve Değişim" İletişim Dizisi No:1, 1.bsk. İstanbul 1990.

Topuz, Hıfzı. M.Tali Öngören, Aysel Aziz ve Mesut Önen."Yarının Radyo ve Tv Düzeni". Tuses-İlad ortak yay, İst. 1990.

"TRT Genel Yayın Planı". Basım ve Yay. Müdürlüğü Yay, No: 237, Ankara 1992.

"Uluslararası Telekomünikasyon Sözleşmesi", İst. matb. 1991.

Uyguç, Ünal. "Televizyon Programcılığı" İst. Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınları No:2 İstanbul, 1987

Üçüncü 5 yıllık Kalkınma Planı, DPT. Yay. no:1272, Ankara 1973.

Vural, Sacide. "Radyo-Tv Kurumlarında Yönetim Türkiye'deki Uygulama" Anadolu Ün. Yay, No 153, Eskişehir 1986.

Warren K. Agee, Philip H. Ault, Edwin Emery, "Introduction to Mass Communications", N.York, 1982,

DERGİLER

Aktüel Dergisi, syf, 32-33, 6-12 Şubat 1992, İstanbul.

Ekonomik Bülten, 24-30 Ağustos 1992, İstanbul.

Kapital Dergisi, Şubat 1992, İstanbul.

Le Figaro, 10 Aralık 1991, Paris.

Özgür Basın, sayı 32-33 Ocak 1992, İstanbul.

Panorama Dergisi, 17 Ağustos 1990, sayı 40, syf 15, İstanbul.

PTT Dergisi, sayı 102, Mayıs 1991, syf, 18, Ankara.

PTT Dergisi, sayı 121, Aralık 1992, syf 14, Ankara.

Sinema Yazıları Dergisi, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi yayını, sayı 1, 1992, İstanbul.

Tanıtım ve Promosyon, 11 Mart 1992, İstanbul.

Tempo Dergisi, 10-16 Kasım 1991, sayı 46, İstanbul.

Türsak Aylık Haber Bülteni. Mart 1992, sayı 4, İstanbul.

Tv'de 7 Gong Dergisi, sayı 33, 15 Ağustos 1992, syf 9, İstanbul.

TV Gong Dergisi, sayı 34, 15 Ağustos 1992, syf 11, İstanbul.

TV Gong Dergisi, sayı 35, 22 Ağustos 1992, syf 14, İstanbul.

GAZETELER

Anadolu Ajansı 8 Ocak 1992 tarih ve A5014 nolu haberi

Barometre Gazetesi, 27 Ocak 1992, İstanbul.

Bizim Gazete, sayı 19, Ocak 1992, İstanbul.

Cumhuriyet Gazetesi, 4 Kasım 1991, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 16 Ocak 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 25 Ocak 1992, syf 7

Cumhuriyet Gazetesi, 27 Ocak 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 29 Ocak 1992, syf 2

Cumhuriyet Gazetesi, 2 Şubat 1992, syf 7

Cumhuriyet Gazetesi, 3 şubat 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 7 Şubat 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Şubat 1992, syf 2

Cumhuriyet Gazetesi, 20 Şubat 1992, syf 7

Cumhuriyet Gazetesi, 28 Şubat 1992, syf 2

Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mart 1992, syf 2

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Mart 1992, syf 18

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mart 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mart 1992, syf 3

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Ağustos 1992, syf 4

Cumhuriyet Gazetesi, 25 Eylül 1992, syf 3

- Günaydın Gazetesi, 14 Şubat 1992, syf 4
- Günaydın Gazetesi, 1 Mart 1992, syf 4
- Günaydın Gazetesi, 23 Haziran 1992, syf 7
- Günaydın Gazetesi, 9 Eylül 1992, syf 3
- Hürriyet Gazetesi, 26 Kasım 1991, sayf 8).
- Hürriyet Gazetesi, 28 Ocak 1992, syf 18
- Hürriyet Gazetesi, 30 Ocak 1992, syf 21
- Hürriyet Gazetesi, 10 Mart 1992, syf 6
- Hürriyet Gazetesi, 19 Nisan 1992, syf 18
- Milliyet Gazetesi, 18 Ocak 1992, syf 10
- Milliyet Gazetesi, 14 Şubat 1992, sf 8.
- Milliyet Gazetesi, 26 Kasım 1992, syf 4
- Resmi Gazete, 21 Ocak 1989, No: 20056, Ankara.
- Sabah Gazetesi, 30 Ocak 1992, syf 1
- Telerama, 30 Kasım, İstanbul, 1992
- Tercüman Gazetesi, 24 Mart 1992, syf 7
- Türkiye Gazetesi, 4 Şubat 1992, syf 7
- Zaman Gazetesi, 30 Temmuz 1992, syf 10
- Zaman Gazetesi, 8 Ağustos 1992, syf 8
- Zaman Gazetesi, 2 Ekim 1992, syf 9
- Zaman Gazetesi, 11 Ekim 1992, syf 14
- Zaman Gazetesi, 7 Kasım 1992, syf 9